Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо

Український словотвір у термінах

Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо

Український словотвір у термінах

Словник-довідник

Тернопіль
Джура
2007

ББК 81.2(Укр)я2
В 14

Рецензенти:
д-р філол. наук, проф. Полюга Л. М.,
канд. філол. наук, проф. Бабич Н. Д.

В 14 **Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є.**
УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВОТВІР У ТЕРМІНАХ. Словник-довідник. — Тернопіль: Джура, 2007. — 260 с.
ISBN 978-966-8650-62-8

У словнику-довіднику вперше представлено у максимально повному обсязі терміносистему одного з рівнів української мови — словотвору. Реєстр охоплює як найуживаніші, так і новаторські терміни сучасного мовознавства, які добиралися із найбільш авторитетних словникових видань та наукових праць з проблем дериватології.

Пропонований словник охоплює близько 1500 реєстрових одиниць. У словнику-довіднику подаються як структурні варіанти багатослівних термінів, так і синонімічні терміни.

Дефінітивна частина включає авторське тлумачення термінів, а також цитування визначень з використаних джерел. Окрім того, словникова стаття супроводжується обов'язковим ілюстративним матеріалом і короткою етимологічною довідкою.

Заслуговує на увагу той факт, що в словнику репрезентовано і нові терміни, які з'явилися в мові останнім часом. Такий підхід до укладання словника дозволяє продемонструвати все багатство та розмаїття терміносистеми українського словотвору, а також рівень розвитку словотвірної науки на сучасному етапі.

Довідник орієнтований на студентів філологічних факультетів, аспірантів, викладачів, учителів-словесників загальноосвітніх шкіл, коледжів, усіх, кого цікавить дериватологія.

ББК 81.2(Укр)я2

ISBN 978-966-8650-62-8

ПЕРЕДМОВА

Розвиток будь-якої галузі науки супроводжується значним розширенням її термінологічної бази. І це закономірно, оскільки терміни — метамова, за допомогою якої вивчається й описується сама наука. В цьому аспекті об'єктивно вмотивованим є розвиток термінологічної системи, з одного боку, і термінографічної практики — з іншого.

Як відомо, XX сторіччя стало переломним щодо розвитку та збагачення мовознавчої науки, яка за останні 20–30 років має значні здобутки в усіх галузях. Це позначилося появою великої кількості наукових праць з різних проблем мовознавства, що зумовило інтенсивне поповнення термінологічної лексики та збагачення сучасної терміносистеми української лінгвістики.

Українська мовознавча термінологія становить невід'ємну частину наукової лексики і відбиває сучасний рівень українського мовознавства, його статику та динаміку.

Процеси активного розвитку та збагачення лінгвістичної терміносистеми відбуваються в єдиному руслі термінотворчих тенденцій, притаманних сфері гуманітарних наук в цілому, які "розвивались під гаслом "лінгвістичного повороту" та філософського інтерпретування мови"[1].

Починаючи з 1990 року, увага до термінології як науки помітно активізувалася, про що свідчать такі факти: 1) звернення до української національної спадщини, поглиблення теорії термінознавства, вивчення історії його розвитку та становлення, з'ясування так званих "білих плям"; 2) бурхливий розвиток термінографії, тобто видання як нових фахових словників, так і тих, які відроджують національну термінологію.

Оскільки термінознавство — це насамперед філологічна дисципліна, то до теоретичного обґрунтування і практичного створення терміносистем, укладання термінологічних словників різного типу найбільше причетні філологи. Цим пояснюється той факт, що словники мовознавчих термінів відрізняються від словників такого ж типу інших

[1] М. Зубрицька. Між Сциллою та Харибдою: проблеми творення сучасної української літературознавчої термінології // Про український правопис і проблеми мови. — Нью-Йорк–Львів: НТШ, 2002. — С. 111.

галузей науки, оскільки при їх укладанні філолог виступає і як спеціаліст-лексикограф, і як фахівець-термінознавець, тобто добір мовного матеріалу та його опис здійснюється зазвичай однією і тією ж особою.

Попри те, що українське термінознавство та термінографія розвиваються вже протягом тривалого часу, впродовж якого було набуто великого теоретичного і практичного досвіду, потреби філологів у фахових термінологічних словниках досі залишаються актуальними.

М. М. Пещак констатує, що в Україні лише в другій половині ХХ-го сторіччя вийшло в світ понад 50 термінологічних словників[1]. Однак вони не змогли належно задовільнити потреби українських науковців щодо систематизації та канонізації термінів, оскільки більшість цих словників є перекладними російсько-українськими, тобто реєстрова частина в них заповнена російськими термінами. Мета ж таких словників полягає не лише в тлумаченні терміна, а й у пошуку українських відповідників до узвичаєних російських термінів.

Однак і серед цього розмаїття українських термінологічних словників власне лінгвістичні займають незначне місце. Найпершим і протягом тривалого часу єдиним вузькоспеціальним словником був "Словник лінгвістичних термінів", укладений і виданий 1957 року Є. В. Кротевичем і Н. С. Родзевич. Цей словник був однією з перших спроб систематизації української лінгвістичної термінології. Проте з роками його актуальність, а, отже, й цінність, втратилася через те, що з'явилася велика кількість нових термінів, відбувалося переосмислення значень окремих старих термінів і т. п. Тому поява 1985 року нового "Словника лінгвістичних термінів" Д. І. Ганича та І. С. Олійника була закономірною у лексикографічній практиці. У словнику не тільки подано велику як на той час кількість реєстрових одиниць, але враховані взаємозалежність, взаємопідпорядкованість між термінологічними одиницями, чим і був зумовлений гніздовий спосіб побудови словникової статті. Однак цей словник не зміг (та, напевне, й не мав цього на меті) відобразити весь обсяг термінів мовознавчої науки — у його реєстр увійшли тільки найбільш уживані одиниці.

Загальновідомо, що терміни почасти знаходять відображення і в тлумачних словниках. Так, одинадцятитомний тлумачний словник української мови[2] подає 57 розрядів термінологічної лексики, яка належить до різних галузей науки[3]. Зрозуміло, що відсоток власне лінгвістичних термінів тут незначний.

---

[1] М. М. Пещак. Нариси з комп'ютерної лінгвістики. — Ужгород, 1999. — С. 166.
[2] Словник української мови: В 11 т. — К., 1970–1980.
[3] М. М. Пещак. Там само. — С. 167.

Новим етапом у розвитку української термінографії став вихід у світ енциклопедії "Українська мова" (ЕУМ)[1], укладений висококваліфікованими вченими-мовознавцями. Мета цього видання полягала в поданні енциклопедичної інформації про українську мову та українське мовознавство. Тому до словника потрапили лише ті терміни, які "називають основні поняття загального мовознавства (в тому аспекті, в якому це має стосунок до української мови та українського мовознавства)"[2]. Зрозуміло, що при такому підході в енциклопедію увійшли теж не всі лінгвістичні терміни. Тому і цей словник не міг задовільнити потреби мовознавців у систематизації та уніфікації лінгвістичної термінології, яка відображає стан розвитку мовознавчої науки.

Отже, ця проблема залишається актуальною для сучасного українського мовознавства. Вона актуальна ще й тому, що в "українській мові, як і в інших літературно розвинених мовах, термінологічна лексика займає більше половини всього словесного складу"[3].

Про практичну доцільність створення термінологічних словників у свій час говорив засновник дериватологічної школи в Україні професор І. І. Ковалик, який не лише ввів у мовознавство цілий ряд наукових термінів, але й обґрунтував їх у ракурсі своєї термінологічної концепції. Як теоретик і практик української термінографії, І. І. Ковалик виступає співавтором "Словника словенської лінгвістичної термінології", що вийшов у Празі в 1977–1978 рр. У подальшому в своїх статтях фундатор української мовознавчої науки надавав особливого значення питанню стандартизації українських граматичних термінів.

Від часів І. І. Ковалика це питання не втратило своєї актуальності. Активний розвиток дериватологічної науки сьогодні позначається не лише появою великої кількості наукових праць, але й значним поповненням термінологічного складу української наукової лексики, яке визначається не інакше, як "термінологічний вибух". Відбувається також семантичне переосмислення вже наявних термінів, розвиток у них нових значень.

Унаслідок такого "термінологічного вибуху" виникли деякі розбіжності в трактуванні окремих термінів ученими різних напрямів. Тому створення термінологічного словника української морфеміки та власне словотвору є об'єктивно вмотивованим та актуальним.

---

[1] Українська мова. Енциклопедія. — К., 2000.
[2] Українська мова. Енциклопедія. — Там само. — С. 5.
[3] М. М. Пещак. Там само. — С. 166.

Мета словника:

— сформувати терміносистему українського словотвору шляхом відбору реєстрових одиниць;

— сприяти уніфікації та стандартизації термінів українського словотвору;

— засвідчити рівень розвитку сучасної словотвірної науки;

— виявити динаміку семантичних перетворень в системі словотвірної термінології.

ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА-ДОВІДНИКА

Принципи укладання словника-довідника зумовлені своєрідністю мікросистеми термінів українського словотвору.

Особливості терміносистеми словотвору

Своєрідність терміносистеми сучасного українського словотвору полягає в неоднорідності самих термінів. Ядро терміносистеми становлять ключові одиниці, які мають просту структуру, тобто є однослівними. Це такі терміни, як *морфема, основа, корінь, афікс, суфікс, мотивація* та ін. Відсоток цих одиниць у загальному масиві незначний. Більшість же термінів має аналітичну структуру і містить у собі 2–3, зрідка — 4 вербальних складових. У них зазвичай опорний компонент термінологічного словосполучення збігається із ключовим терміном. Наприклад, ключове слово *морфема* входить до складу щонайменше 50 словосполучень: *морфема розірвана, морфема регулярна, морфема продуктивна, морфема службова* та ін. Утворення термінологічних словосполучень відбувається поєднанням ключового терміна з узгодженим означенням на зразок *суфіксальне словотворення, граматична флексія, формант конфіксальний, словотвірна мотивація* або внаслідок приєднання додатка в родовому відмінку на зразок *подільність основи, похідність слова, фіналь основи, основа дієслова.* З-поміж словотвірних термінів виокремлюється незначна кількість терміносполук, які утворилися не через розширення ключового терміна, а сформувалися і функціонують у мові одразу як цілісні й усталені словосполучення (напр.: *словотвірне гніздо, словотвірний тип, спосіб словотворення, твірна база* тощо). Ці словосполучення ще можуть приєднувати до себе узгоджені означення, розширюючи свою структуру. Наприклад:

спосіб словотворення безафіксний, словотвірний ланцюжок бінарний, словотвірний тип продуктивний і т. ін.

Компоненти багатовербальних словосполучень є рухомими і можуть легко змінювати позицію відносно опорного слова на препозицію і навпаки, а також можуть усічуватися, утворюючи еліпсовані словосполучення. Внаслідок цих процесів утворюються структурні варіанти. Пор.: *спосіб словотворення афіксальний — афіксальний спосіб словотворення — спосіб афіксальний — афіксальний спосіб*; *мотивація семантична — семантична мотивація.*

Такі структурні варіанти, з одного боку, збільшують кількість реєстрових одиниць, а з другого — ускладнюють їх подачу в словнику.

Ще однією особливістю словотвірних термінів є наявність розвинутої синонімічної дублетності. При цьому утворюються ряди синонімічних термінів, семантичний об'єм яких абсолютно тотожний. Пор., напр.: *біморфема, циркумфікс, конфікс, перерваний афікс.* Наведений приклад свідчить, що в одному ряді можуть знаходитися як власне українські, так і запозичені лексеми. Вибір терміна з синонімічного ряду зумовлений авторськими уподобаннями. Явище термінологічної синонімії також призводить до значного збільшення реєстру термінологічних одиниць.

У словнику кожен структурний варіант та синонімічний дублет подаються в окремих словникових статтях. Однак лексикографічний опис таких термінів дається переважно один раз. Решта співвідносних одиниць перераховується в кожній статті словника у вигляді посилання через формулу ототожнення: *те, що...* Напр.:

> **БІМОРФЕМА.** Те, що **конфікс, циркумфікс.**
> Двокомпонентна морфема, передкореневим компонентом якої є префікс, а післякореневим — суфікс, постфікс чи їх поєднання. Напр.: *пере-...-ок- (переший-ок, пере-ліс-ок), о-...-и--ти-ся (о-сміл-и-ти-ся).*

Для багатозначних термінів синонімічні дублети або ж структурні варіанти, якщо вони є, подаються для кожного із значень.

Напр.:

> **ДЕРИВАЦІЯ** (від лат. *derivatio — відведення).*
>
> 1. Те, що **словотворення, словотвір у 1-му значенні.** Процес утворення нових слів певним способом словотворення. Напр.: *станція → підстанція, табун → табунник.*
>
> "Утворення нових слів з допомогою афіксів чи безафіксним способом від існуючих слів, основ чи коренів за словотворчими моделями мови; словотворення" (СЛТ).
>
> 2. "Процес утворення похідних, вторинних мовних одиниць (слів, словоформ, словосполучень, речень, текстів) називається деривацією" (В. Горпинич).
>
> 3. Те, що **дериватологія, словотвір у 3-му значенні.** Розділ словотвору, який вивчає способи творення слів різних частин мови.

Отже, і структурні варіанти, і синонімічні дублети повторюються в словнику декілька разів: один раз вони перераховуються у формулі "те, що..." в тій словниковій статті, де подається основний варіант терміна разом із тлумаченням його значення, а надалі кожен з них самостійно формує заголовок разом із відсиланням до основного терміна, однак вже без дефінітивної частини.

Такий спосіб подачі терміносполук дозволяє зосередити в одному місці всі тотожні за змістом терміни, сприяє економії об'єму словника, максимально полегшує користувачам пошукову роботу.

Окрім структурних варіантів і синонімічних дублетів, у терміносистемі наявні й власне синонімічні терміни, значення яких не збігається у повному обсязі їх семантики. Такі одиниці по-різному об'єднуються у синонімічні ряди. Пор., напр., ряд термінів *морфема*

— *морф* — *афікс*, які поєднуються за принципом включення, оскільки тут яскраво виражене звуження семантики термінів у напрямку від слова *морфема* (найбільш узагальнене значення) до слова *афікс* (з найбільш вузьким значенням), оскільки загальновідомо, що кожен афікс є морфемою, але не кожна морфема може бути афіксом.

Дещо інший характер має синонімія термінів на зразок *морфема зв'язана* — *корінь зв'язаний*, оскільки у першому випадку опорним словом словосполучення є ключове слово *морфема*, а в другому — слово *корінь*. Різний семантичний обсяг подібних термінів-синонімів спонукав авторів подавати тлумачення кожного з них, акцентуючи увагу на різниці їх значення.

Отже, одним із принципів укладання словника-довідника є прагнення авторів представити максимально повний реєстр термінологічних одиниць з урахуванням розмаїття структурних варіантів, синонімічних дублетів і власне синонімів.

Спосіб систематизації термінів

Основним способом розміщення реєстрових одиниць у словнику-довіднику був обраний змішаний спосіб — алфавітно-гніздовий. Суть його полягає у відображенні взаємопідпорядкованості між термінологічними одиницями. Зазвичай ці зв'язки мають гіперо-гіпонімічний характер (родо-видовий). Родове поняття здебільшого виражається ключовим терміном, навколо якого об'єднуються одиниці з видовим значенням. Наприклад, ключовий термін *суфікс* охоплює всю сукупність гіпонімів на зразок: *суфікс активний, суфікс вторинний, суфікс нульовий, суфікс продуктивний, суфікс регулярний* тощо.

У випадку, коли гіперонім має загальномовний характер і не є вживаним у словотворі, він подається у словнику без відповідного тлумачення. Необхідність його введення у довідник мотивована тим, що такий термін виконує функцію гіпероніма у гнізді. Напр., термін *відношення* не зустрічається у словотворі в чистому вигляді, а вживається лише в словосполученнях на зразок *відношення похідності, відношення кодеривації, відношення семантичної похідності, відношення мутаційні* та ін.

Отже, вершину гнізда формує базовий термін, який може бути як однослівним, так і у вигляді словосполучення. Напр.: похідність

(похідність слова, похідність афікса і т. д.); похідне слово (похідне слово суфіксальне, похідне слово оказіональне, похідне слово просте і т. д.).

За алфавітом розміщуються одновербальні терміни (на зразок *синкопа, лексикалізація* тощо) та перші компоненти терміносполук (пор.: *активність морфеми, основа дієслова* та ін.). Усередині гнізда упорядкування здійснюється також за алфавітним принципом, але стосовно других та третіх компонентів словосполучень. Такий спосіб систематизації термінологічних одиниць, на думку авторів, максимально спрощує процедуру пошуку користувачами потрібного терміна.

Зауважимо, що між гніздами, які формуються синонімічними ключовими термінами, можуть бути значні кількісні розбіжності. Так, суттєво розрізняються гнізда синонімічних термінів *деривація* та *словотворення*, перше з яких нараховує 15 одиниць, тоді як друге — понад 50. Це пояснюється відмінностями в значенні цих термінів: термін *деривація* вужчий і, як наслідок, конкретніший, а термін *словотворення* має більш узагальнений характер. Окрім того, другий термін відрізняється високим ступенем уживаності в мові.

Отже, алфавітно-гніздовий спосіб розташування реєстрових одиниць сприяє систематизації всього розмаїття термінів українського словотвору.

ЗМІСТ СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

Спосіб тлумачення термінів

У словнику-довіднику запропоновано деякі нові підходи до змісту словникової статті.

Звичайно, у першу чергу автори використали традиційний для словників спосіб лексикографічного опису терміна через словникову статтю. Кожна словникова стаття складається із заголовка та дефінітивної частини. Дефінітивна частина словникової статті має дві складові: 1) авторське тлумачення терміна і 2) текстове (пояснення значення терміна через цитування). Авторське тлумачення розміщується на початку дефінітивної частини словникової статті і подається як до найбільш уживаних, традиційних термінів українського словотвору, так і до таких, які не набули ще поширення

у науковій літературі, чим пояснюється їх відсутність в існуючих термінологічних словниках. Напр.:

МОРФОНЕМА.
Ряд фонем однієї морфеми, які зумовлені положенням морфа у певній граматичній позиції. Напр.: <*к//ч//ц*> (*рука — ручний — руці).*
"Морфонема — ряд фонем, що замінюють одна одну в межах тієї ж морфеми і представлені в її аломорфах" (Енц. УМ).
"Дві або більше фонем, які чергуються в аломорфах однієї і тієї ж морфеми відповідно до морфологічної структури мови" (СЛТ).
"...ряд зумовлених акомодацією морфонологічних явищ в мотивуючих словах і дериваторах, що формується в певній словотвірній позиції, називається морфонемою" (В. Горпинич).

Формулюючи свої визначення, укладачі словника-довідника прагнули акумулювати в них об'єктивний зміст терміна, вивірений у науковій та викладацькій практиці.

Авторське тлумачення терміна не застосовувалося для тих одиниць, які, на думку укладачів, перебувають на стадії неологізації в сучасній українській мові, а тому можуть бути визначені як індивідуально-авторські. До таких термінів, наприклад, належать: *відношення еквівалентні, складена інвентарна одиниця, складена конструйована одиниця, субстантивація семантична, суфікс внутрішньокатегоріальний, суфіксальна одиниця рухома* та ін. Пор.:

СКЛАДЕНА ІНВЕНТАРНА ОДИНИЦЯ. Те, що **суфікс складений (кількаелементний).**
"Суфікси та суфіксоїди з не-

від'ємними в будь-яких слівних структурах ускладнювальними елементами назвемо складеними інвентарними одиницями, тобто такими, які в готовому вигляді при побудові структури слова відбирають із суфіксального інвентаря ...” (Н. Клименко). Напр.: *-арад- (маск-арад), -іал- (екватор-іал).*

Однак відсоток подібних термінів серед загальної кількості незначний, тому переважна більшість словникових статей все ж таки містить у своєму складі авторське тлумачення. В ряді ж випадків словникова стаття складається виключно з авторського визначення терміна, оскільки він або не вживається у використаних наукових джерелах, або ж не має в них чіткого дефінітивного визначення. Напр.:

МОРФЕМНА НЕСУМІСНІСТЬ. Неможливість поєднання морфем, зумовлена певними причинами (фонетичними, семантичними, граматичними тощо). Напр.: *баран — баранина,* але похідні з суфіксом *-ин-* не утворюються від *вівця, півень.*

Текстове пояснення — це цитування визначень термінів словотвору за найавторитетнішими словниковими виданнями та за найновішими працями відомих учених-дериватологів.

До словникових джерел належать передусім енциклопедія “Українська мова”, видана у 2000 році, та “Словник лінгвістичних термінів” Д. І. Ганича, І. С. Олійника (1985). Реєстрові одиниці виписувались з цих праць методом суцільного відбору.

Джерелом формування реєстру словника та визначень термінів також послужили роботи: “Словотвірна морфеміка сучасної української мови” Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської (К., 1998) і “Українська словотвірна дериватологія” В. О. Горпинича (Дніпропетровськ, 1998).

Застосування прийому лексикографічного опису терміна через пряме цитування визначення сприяло, по-перше, максимальному розширенню списку реєстрових одиниць; по-друге, демонстрації рівня розвинутості термінологічної бази сучасного словотвору; по-третє, вияву різних підходів до розуміння змісту термінів науковцями-дериватологами; по-четверте, досягненню цілковитої об'єктивності результатів роботи зі систематизації, уніфікації та стандартизації термінів вузькоспеціальної сфери лінгвістичної науки. Крім того, такий спосіб опису термінологічної системи українського словотвору відрізняє пропонований словник від інших термінологічних словників, оскільки він не має аналогів у сучасній лексикографічній практиці.

Зазначимо, однак, що слов'янській лінгвістичній науці відомий словник подібного типу. Маємо на увазі працю В. М. Немченка "Основные понятия морфемики в терминах" і "Основные понятия словообразования в терминах" (1985). Відсутність у сучасній україністиці подібної праці наштовхнула авторів на створення вузькоспеціального словника довідникового типу, проте при цьому був обраний свій оригінальний шлях його укладання та способу тлумачення термінологічних одиниць.

СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

Реєстрові одиниці формують заголовки словникових статей і розміщуються за алфавітно-гніздовим способом. Підпорядковані одиниці гнізда в словнику позначені відсутністю абзацного відступу, а початок гнізда — нульовою відбивкою між рядками.

Для запозичених термінів у дужках подається коротка етимологічна довідка із зазначенням мови-джерела, графічне зображення слова латиницею та його буквальний переклад.

Після етимологічної довідки як продовження заголовкової частини розташовуються структурні варіанти, синонімічні дублети або синоніми. Вони включаються у формулу "те, що...", яка допомагає здійснити пошук певної одиниці та її тлумачення.

На першому місці дефінітивної частини словникової статті подається визначення, сформульоване укладачами. Для повнішого засвоєння та розуміння значення термінів після авторського тлумачення пропонується ілюстративний матеріал. Напр.:

НАПРЯМОК ПОХІДНОСТІ. Те, що **напрямок деривації, напрямок словотворення.**
Процес виявлення твірного слова відповідно до певного похідного. Напр.: *сильнішати* від *сильніший, сильніший* від *сильний.*

У випадку, коли в словниковій статті відсутнє авторське тлумачення, приклади подаються в середині цитованого визначення або після нього. Напр.:

СУФІКС ЕЛЕМЕНТАРНИЙ.
“...елементарні (суфікси. — Авт.) виражають певне значення самостійно...” (Н. Клименко). Напр.: суфікси *-ист- (граматист), -ість- (урочистість).*

Текстові пояснення значення термінів розташовуються у словниковій статті за таким порядком: 1) цитування визначень з енциклопедії “Українська мова”, 2) визначення зі “Словника лінгвістичних термінів”, 3) визначення, які належать Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловській, 4) визначення В. О. Горпинича.

Якщо термін має два або більше значень, то кожне з них подається в одній словниковій статті за порядковими номерами, позначеними арабськими цифрами. Напр.:

НЕПОХІДНІСТЬ СЛОВА.
1. Властивість слова, яке містить у своєму складі непохідну основу. Напр.: *осінь, мороз.*
2. Властивість граматично незмінюваного слова, яке складається з однієї морфеми — кореня. Напр.: *шимпанзе, кашне.*

Практичне значення словника

Словник має практичне значення, яке полягає в тому, що:

— у ньому зібрані з різних джерел всі терміни однієї галузі лінгвістичної науки — словотвору;

— здійснено ототожнення близьких за структурою або семантикою термінологічних одиниць;

— у повному обсязі відтворено полісемію термінів;

— відображені нові терміни сучасного словотвору.

Словник-довідник дає уявлення про словотвір як самостійну і належно розвинену галузь мовознавчої науки.

Він може бути корисним для фахівців-лінгвістів, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів і студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. — К., 1985. — 360 с.

2. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. — Дніпропетровськ, 1998. — 189 с.

3. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української мови. — К., 1998. — 161 с.

4. Українська мова: Енциклопедія. — К., 2000. — 750 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

1. Енц.УМ	— Українська мова: Енциклопедія. — К., 2000. — 750 с.
2. СЛТ	— Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. — К., 1985. — 360 с.
3. Н. Клименко	— Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української мови. — К., 1998. — 161 с.
4. В. Горпинич	— Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. — Дніпропетровськ, 1998. — 189 с.
5. Напр.	— Наприклад
6. Авт.	— Автори
7. Гр.	— грецька мова
8. Лат.	— латинська мова
9. Фр.	— французька мова

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ
Дд	Ее	Єє	Жж	Зз
Ии	Іі	Її	Йй	Кк
Лл	Мм	Нн	Оо	Пп
Рр	Сс	Тт	Уу	Фф
Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя		

А

АБРЕВІАТУРА (від лат. *abbreviatio — скорочення*). Те, що **складноскорочене слово, скорочення в 2-му значенні.**

Похідне слово, яке утворилось шляхом одного із різновидів скорочення декількох твірних слів з наступним поєднанням їх в одне ціле. Напр.: *спецкор, Донбас, "Букорек" (буковинська реклама).*

"...складноскорочене слово — похідне слово, що виникає внаслідок абревіації" (Енц. УМ).

"Скорочене складне слово (іменник), утворене з початкових звуків, назв початкових літер та початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення" (СЛТ).

АБРЕВІАТУРА БУКВЕНО-ЗВУКОВА. Те, що **абревіатура мішана (змішана) в 1-му значенні, складноскорочене слово буквено-звукове, скорочення буквено-звукове.**

Абревіатура ініціального типу, в якій поєднується буквена та звукова вимови. Напр.: *ІНДЗ (ін-де-зе) — індивідуальне науково-дослідне завдання, ЦСКА (це-ес-ка) — Центральний спортивний клуб армії.*

АБРЕВІАТУРА ЗВУКОВА. Те, що **абревіатура ініціальна звукова, складноскорочене слово звукове, скорочення звукове.**

"...звукові — (складаються. — Авт.) з початкових звуків" (Енц. УМ). Напр.: *ЛАЗ (Львівський автобусний завод), НАН (Національна Академія наук).*

АБРЕВІАТУРА ІНІЦІАЛЬНА. Те, що **акронім, скорочення ініціальне, складноскорочене слово ініціальне.**

Абревіатура, що складається з початкових літер слів, які виступають твірною базою для певного похідного. Напр.: *УПА (Українська повстанська армія), СБУ (Служба безпеки України).*
"За способом творення розрізняються: а) ініціальні абревіатури, утворені з початкових звуків слів повних назв чи з назв початкових літер слів..." (СЛТ).
"За структурою абревіатури поділяються на такі групи: 1) ініціальні — поєднання в абревіатуру початкових звуків або літер..." (В. Горпинич).

АБРЕВІАТУРА ІНІЦІАЛЬНА БУКВЕНА. Те, що **скорочення ініціальне буквене, складноскорочене слово ініціальне буквене.**
Абревіатура, яка складається з назв початкових літер твірних слів; такі абревіатури читаються за назвами, що закріплені за буквами в абетці. Напр.: *ТРК (те — ер — ка) — телерадіокомпанія, ПДВ (пе — де — ве) — податок на додану вартість.*

АБРЕВІАТУРА ІНІЦІАЛЬНА ЗВУКОВА. Те, що **абревіатура звукова, складноскорочене слово ініціальне звукове, скорочення ініціальне звукове.**
Абревіатура, яка складається з початкових літер твірних слів і має звуковий тип оформлення. Напр.: *ВЕЗ (вільна економічна зона), СОТ (світова організація торгівлі).*

АБРЕВІАТУРА ІНІЦІАЛЬНО-ЦИФРОВА. Те, що **складноскорочене слово ініціально-цифрове, скорочення ініціально-цифрове.**
Абревіатура, в якій літери чи звуки поєднуються з цифрами. Напр.: *УТ-1 (Українське телебачення — 1), АН-38 (Антонов-38).*

АБРЕВІАТУРА КОМБІНОВАНА.
1. Те, що **абревіатура мішана (змішана) в 3-му значенні.**
Абревіатура, в якій комбінується ініціальний і поскладовий способи їх утворення. Напр.: *ДемПУ (Демократична партія України), МінНС (Міністерство надзвичайних ситуацій).*
2. Те, що **абревіатура мішана (змішана) в 2-му значенні, абревіатура усіченословесна.**
"За структурою абревіатури поділяються на такі групи: ... 7) комбіновані — поєднання початкової частини першого слова з кінцем другого слова: мерон (мало еластичний капрон)..." (В. Горпинич).

АБРЕВІАТУРА ЛІТЕРНА.
Те, що **складноскорочене слово літерне, скорочення літерне.**
"Літерні (ініціальні) абревіатури складаються з початкових літер (ООН, США, НАН)..." (Енц. УМ).

АБРЕВІАТУРА МІШАНА (ЗМІШАНА).
1. Те, що **абревіатура буквено-звукова.** "За способом творення розрізняються: змішані, буквено-звукові абревіатури: ДТСААФ (де-те-сааф)..." (СЛТ).
2. Те, що **абревіатура усічено-словесна, абревіатура комбінована в 2-му значенні.**
"Існують мішані абревіатури, в яких поєднані початкова частина першого слова і ціле друге (морфлот), початок першого слова та кінець останнього (*мопед — від [мо(тоцикл+велоси)пед]*" (Енц. УМ).
3. Те, що **абревіатура комбінована в 1-му значенні**
"За структурою абревіатури поділяються на такі групи: ...3) змішані — поєднання частини слова з ініціальними звуками, літерами: *міськуно, райуно...*" (В. Горпинич).

АБРЕВІАТУРА СКЛАДОВА. Те, що **складноскорочене слово складове, скорочення складове.**
Абревіатура, в якій поєднуються склади твірних слів. Напр.: *міськком, завгар.*
"... складові — (складаються. — Авт.) з початкових складів кожного слова словосполучення ..." (Енц. УМ).

АБРЕВІАТУРА СЛОВОФОРМНА.
"За структурою абревіатури поділяються на такі групи:... 5) словоформні — поєднання частини слова з відмінковою словоформою: *завкафедри, комроти, завскладу...*" (В. Горпинич).

АБРЕВІАТУРА ТЕЛЕСКОПІЧНА. Те, що **телескопічна абревіатура, телескопічне слово, складноскорочене слово телескопічне, скорочення телескопічне.**
Абревіатура, утворена телескопічним способом, при якому поєднуються початкова і кінцева частини твірних слів. Напр.: *мерон* (малоеластичний капрон).

АБРЕВІАТУРА УЛАМКОВА.
"За структурою абревіатури поділяються на такі групи: ... 2) уламкові — поєднання в абревіатуру асемантичних частин слова: *педфак, медсанбат, студком, мехмат...*" (В. Горпинич).

АБРЕВІАТУРА УСІЧЕНО-СЛОВЕСНА. Те, що **абре-**

віатура мішана (змішана) в 2-му значенні, абревіатура комбінована в 2-му значенні.

"За структурою абревіатури поділяються на такі групи:... 4) усічено-словесні — поєднання частини слова з повноцінним словом: *запчастини, заготконтора, Казахфільм...*" (В. Горпинич).

АБРЕВІАЦІЯ

(від лат. *abbreviatio — скорочення*). Те, що **скорочення в 1-му значенні, словотворення абревіатурне.**

Спосіб словотворення, за якого нові слова утворюються поєднанням частин кількох твірних слів; утворення похідних одним із різновидів скорочення твірних слів. Напр.: *метробуд, філфак.*

"Це об'єднання скорочених основ (*технічний редактор → техред*), скорочених і повних основ (*медичне училище → медучилище*), а також утворення простого похідного слова шляхом довільного скорочення твірної одиниці (*магнітофон → маг*)" (Енц. УМ).

"Спосіб творення складноскорочених слів (абревіатур) на основі словосполучень" (СЛТ).

"При абревіації, як і при складанні, похідне утворюється шляхом злучення компонентів кількох слів..." (В. Горпинич).

АБРОМОРФЕМА. Те, що **морфема абревіатурна.**

Компонент складноскороченого слова, який має властивість повторюватися в інших складноскорочених словах; такий компонент перебирає на себе функції морфеми. Напр.: *райрада, райдержадміністрація.*

"У будові (абревіатур. — Авт.) виділяють своєрідні аброморфеми, межі яких не збігаються зі звичними співвідносними з ними за значенням і частково співвідносними за формою морфемами (-ком-: *виконком...*)" (Енц. УМ).

Кореневі морфеми, "що з'являються внаслідок складноскороченого (абревіатурного чи телескопічного) способу словотворення. Прикладом їх можуть бути кореневі морфеми на зразок вет- (*ветамбулаторія...*) ...Деякі такі "аброкорені" стали в сучасній мові кореневими словами: *бух, зав, спец*" (Н. Клименко).

АГЛЮТИНАЦІЯ

(від лат. *agglutinatio — склеювання*).

Спосіб словотворення, за якого похідне утворюється шляхом механічного приєднання до твірного слова морфеми афіксального типу. Напр.: *приєднання афіксів -те* і *-ся до дієслів (збирайтеся, радьтеся).*

"Спосіб утворення похідних слів і граматичних форм (відмінка, числа тощо) у ряді мов (тюркських, монгольських, фінно-угорських та ін.) приєднанням до коренів чи незмінюваних основ спеціальних префіксів або часток, що мають самостійне і постійне значення" (СЛТ).

"Аглютинація — спосіб вільного приєднання однозначних стандартних афіксів до незмінюваних основ і коренів..." (В. Горпинич).

АДВЕРБІАЛІЗАЦІЯ (від лат. *adverbium — прислівник*). Один із різновидів морфолого-синтаксичного способу словотворення, який полягає в переході у прислівник слів інших частин мови. Напр.: *галопом, миттю (прислівник) — галопом, миттю (ор. в. іменника).*

"...вид транспозиції, що полягає в переході у прислівник або вживанні у прислівниковій функції інших частин мови" (Енц. УМ).

"Перехід слів з інших частин мови в прислівники" (СЛТ).

АД'ЄКТИВАЦІЯ (від лат. *adjectivum — прикметник*). Один із різновидів морфолого-синтаксичного способу словотворення, який полягає в переході у прикметник слів з інших частин мови. Напр.: *своя (людина), тямущий (чоловік).*

"...вид конверсії (різновиду транспозиції), що полягає у переході слів з інших частин мови в прикметник" (Енц. УМ).

"Перехід слів з інших частин мови в прикметники" (СЛТ).

АКРОНІМ (від грец. *ăkrós — крайній і ōпута — ім'я, назва*). Те, що **абревіатура ініціальна, складноскорочене слово ініціальне, скорочення ініціальне.**

Ініціальні абревіатури — назви установ, підприємств та ін., які нерідко уподібнюються до звичайних слів. Напр.: *АМУР (автоматична машина управління і регулювання).*

"...абревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення" (Енц. УМ).

АКТ ДЕРИВАЦІЇ. Те, що **акт словотворення, словотвірний акт.**

АКТИВНІСТЬ МОРФЕМИ. Те, що **морфеми активність.**

Властивість морфеми, яка визначається її валентними можливостями, її продуктивністю та регулярністю в мові.

АКТ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **акт деривації, словотвірний акт.**

Процес творення слова певним способом словотворення.

АКЦЕНТУАЦІЯ.

1. Морфонологічне явище, яке полягає у переміщенні наголосу в однокореневих словах з різним морфемним складом. Напр.: *геро́й — геро́їзм, буря́к — бурячо́к.*
2. Те, що **різновид деривації акцентуація**.

Різновид словотворення (деривації), словотворчим засобом якого є наголос. Напр.: *білúзна — білизна́, недру́г — не́друг.*

"Акцентуація — це такий різновид деривації, яка реалізується зміною наголошення твірної бази" (М. Горпинич).

АКЦЕНТУАЦІЯ МОРФЕМИ.

"Акцентуація морфеми — здатність морфеми притягувати наголос до певного місця у слові" (Енц. УМ). Напр.: *дале́кий — да́ль, пі́сня — пісня́р.*

АЛОМОРФ (від гр. allos — *інший і morphe — форма*).

Один із морфів певної морфеми, що зазнав фонетичних змін, зумовлених граматичною позицією в слові. Напр.: *друг — друж-ити; рік-а — річ-ка.*

"...морф певної (кореневої, префіксальної, суфіксальної, флексійної) морфеми, зовнішня несхожість якого порівняно з іншими морфами тієї самої морфеми зумовлена фонемним складом сусідніх морфів і, отже, тільки його позицією у слові" (Енц. УМ).

"Конкретна реалізація морфеми в певній позиції; морфи, тотожні за значенням, спільні за походженням, але різні фонемним складом, що зумовлено їхньою позицією в слові чи сусіднім морфом у цілому як носієм певного значення" (СЛТ).

"Ряд морфів однієї морфеми, що зумовлені морфонологічними та лексико-граматичними особливостями попередніх до неї або наступних морфем" (Н. Клименко).

"Ті морфи, які в складі словоформи в одній і тій же позиції не можуть взаємозамінятися, а взаємовиключають (взаємовиштовхують) один одного, називаються аломорфами морфеми" (В. Горпинич).

АЛОМОРФ КОРЕНЕВОЇ МОРФЕМИ.

Один із морфів кореневої морфеми (корінь), який зазнав фонетичних змін унаслідок граматичної позиції в слові. Напр.: корені *ног-/ноз'- (ног-а — ноз-і).*

АЛОМОРФ ПРЕФІКСАЛЬНОЇ МОРФЕМИ.

Один із морфів префіксальної морфеми (префікс), який зазнав фонетичних

змін унаслідок граматичної позиції в слові. Напр.: префікси *з- / зі- / зо- / с- / зу- (з-бирати, зі-брати, зо-млі-ти, с-казати, зу-стрітися).*

АЛОМОРФ СУФІКСАЛЬНОЇ МОРФЕМИ.
Один із морфів суфіксальної морфеми (суфікс), який зазнав фонетичних змін унаслідок граматичної позиції в слові. Напр.: суфікси *-ин- / -ін- (голуб-ин-ий* та *змій-ін-ий).*

АЛОМОРФІЯ.
Мовне явище, яке характеризується наявністю аломорфів однієї морфеми.

АНАЛІЗ.

АНАЛІЗ ЕТИМОЛОГІЧНИЙ (від гр. *analysis — розклад, розчленування*). Те, що **етимологічний аналіз, розбір етимологічний.**
Різновид лінгвістичного аналізу, в процесі якого встановлюється походження та історія окремого слова, а відтак і ті зміни, які відбуваються в морфемній структурі слова, з'ясовуються причини цих змін та їх різновиди.

АНАЛІЗ МОРФЕМНИЙ. Те, що **морфемний аналіз, морфемний розбір, розбір морфемний.**
Різновид лінгвістичного аналізу, в процесі якого встановлюється кількість та характер морфем у структурі слова, їх функція і значення.
"...виділення в слові всіх морфем, які входять до його складу, і з'ясування їх значення" (СЛТ).

АНАЛІЗ МОРФЕМНИЙ ДІАХРОНІЧНИЙ (ІСТОРИЧНИЙ). Те, що **морфемний аналіз діахронічний (історичний).**
Різновид лінгвістичного аналізу, мета якого полягає у встановленні змін, що відбулися у морфемній будові слова, в семантиці та фонемному складі самих морфем у процесі історичного розвитку.

АНАЛІЗ МОРФЕМНИЙ СИНХРОНІЧНИЙ. Те, що **морфемний аналіз синхронічний.**
Різновид лінгвістичного аналізу, мета якого полягає у встановленні морфемної будови слова, семантики морфем, їх функцій у певний період розвитку мови та в сучасній мові.

АНАЛІЗ СЛОВОТВІРНИЙ. Те, що **розбір словотвірний, словотвірний аналіз, словотвірний розбір.**
Різновид лінгвістичного аналізу, в процесі якого визначається спосіб словотворення похідного слова та шлях, який пройшло воно у своїй "дериваційній історії".

АНТОНІМІЧНІ АФІКСИ. Те, що **афікси антонімічні.**

АНТОНІМІЧНІ МОРФЕМИ (МОРФИ). Те, що **морфеми (морфи) антонімічні.**

АНТОНІМІЧНІ ПРЕФІКСИ. Те, що **префікси антонімічні.**

АНТОНІМІЧНІ СУФІКСИ. Те, що **суфікси антонімічні.**

АНТОНІМІЯ.

АНТОНІМІЯ АФІКСІВ. Здатність однотипних афіксів виражати протилежні значення. Напр.: префікси *е-* та *ім-* *(е-мігрант — ім-мігрант).*

АНТОНІМІЯ МОРФЕМ (МОРФІВ). Здатність однотипних морфем (морфів) виражати протилежні значення. Напр.: *корені дн-* і *ноч-* *(дн-ювати — ноч-увати).*

АНТОНІМІЯ ПРЕФІКСІВ. Співвідношення префіксів з протилежними дериваційними значеннями. Напр.: префікси *за-* і *при-* із просторовим значенням *(За-карпаття — При-карпаття).*

АНТОНІМІЯ СЛОВОТВІРНА. Антонімія спільнокореневих похідних слів, яка виникає внаслідок антонімії словотворчих засобів. Напр.: *анти-патія — сим-патія, кон-ик — кон-исько.*

“Якщо в різнокореневих (власне лексичних) антонімах протилежність виражається різними коренями (основами), то в однокореневих — додаванням до того самого слова або основи антонімічних афіксів (переважно префіксів) чи афіксоїдів.., або префікса із заперечним та протилежним значенням...” (Енц. УМ).

АНТОНІМІЯ СУФІКСІВ. Співвідношення суфіксів з протилежними дериваційними значеннями. Напр.: суфікси *-ищ-* і *-еньк-* зі значеннями збільшеності *(руч-ище)* та зменшеності *(руч-енька).*

АПЕЛЯТИВАЦІЯ (від лат. *appellatio — звернення*)**.** Те, що **різновид деривації апелятивація.**

Різновид словотворення, який полягає в переході власної назви у загальну. Напр.: *Галіфе* (прізвище) — *галіфе* (брюки).

“Апелятивація — це такий різновид деривації, яка реалізується шляхом втрати власною назвою здатності називати лише один предмет в ряду однорідних і набуття нею здатності до узагальнення, тобто трансформація власної назви у загальну...” (В. Горпинич).

АПОКОПА (від гр. *ápnokopē — відсікання).*

Втрата одного або кількох звуків у кінці слова, внаслідок чого утворюється структурно модифікована одиниця. Напр.: *Клим (ентій) → Клим, метро(політен) → метро.*

"1. Опускання одного чи кількох звуків у кінці слова внаслідок акцентно-фонетичних процесів, що призводять до скорочення слова... *(сядь<сяди..., Костя<-Костянтин...).*

2. Спосіб словотворення неафіксального, що полягає в усіканні за абревіатурним зразком кінця твірної основи (слова), незалежно від морфемної межі: бадмінтон >бад,.. спеціаліст>спец, оперуповноважений>опер" (Енц. УМ).

"1. Відпадання звука або звуків у кінці слова, що приводить до скорочення слова, наприклад: *раніш* — поруч з *раніше...*

2. Утворення нових слів шляхом скорочення, наприклад: кіло з кілограм, кіно з кінематограф..." (СЛТ).

"... усічення кінцевих частин слова ..." (В. Горпинич).

АСЕМАНТЕМА. Те, що **інтерфікс, структема, морфема структурна.**

Відрізок в слові, який "не має чітко окресленого значення..., який є тим будівельним матеріалом у складі слова, що допомагає усунути труднощі в поєднанні морфем на їхніх швах і чіткіше виразити мотиваційні відношення між словами" (Н. Клименко). Напр.: *-й- (лі-й-ка), -он- (акці-онер).*

АУГМЕНТАТИВ (від лат. *augmentum — збільшення*).

Похідні із суфіксами збільшеності, зневажливості. Напр.: *басюра, вовцюга.*

"Збільшувальні утворення, аугментативи ... — похідні іменники, що виражають значення збільшеності, яке часто супроводжує відтінок зневажливості, лайливості" (Енц. УМ).

АФЕРЕЗА (від гр. *āferesis — позбавлення).*

Втрата одного або кількох звуків на початку слова, внаслідок чого утворюється структурно модифікована одиниця. Напр.: *(О)лесь → Лесь, (На)таля →Таля.*

"До аферези належить також опускання голосного звука чи групи звуків незалежно від кінця попереднього слова: діал. сторійя (історія), мігрант (емігрант)" (Енц. УМ).

"Відпадання початкового звука від дії кінцевого звука попереднього слова" (СЛТ).

"... усічення початкових складів слова..." (В. Горпинич).

АФІКС (від лат. *affixus — прикріплений*). Те, що **афіксальний морф, морф афіксальний, морф службовий, морфема афіксальна, морфема службова.**
Морфема, що розташовується справа чи зліва від кореня, має певне значення та служить для утворення слів з новим значенням або для утворення граматичних форм одного слова. Напр.: *при-(бут)-ок, за-(ступ)-ни- ц-я, (вір)-ячи.*
"...службова морфема, наділена номінативним, вираженим у поєднанні з коренем, значенням або синтаксичним значенням" (Енц. УМ).
"Загальна назва всіх морфем, крім кореня; службова морфема, частина слова, що змінює лексичне або граматичне значення кореня (основи), виражає відношення між словами в словосполученні і реченні" (СЛТ).
"Морфема, що є носієм додаткового словотвірного або граматичного значення і належить до факультативних (не обов'язкових) у слові..." (Н. Клименко).
"Обов'язковій морфемі слів протистоять факультативні морфеми, які називаються афіксами... Це службові морфеми, які приєднуються до кореня або іншої службової морфеми і виражають граматичне чи словотвірне значення..." (В. Горпинич).

АФІКС АКТИВНИЙ.
Афікс із високим ступенем повторюваності в словах та з високим ступенем продуктивності в словотворчих процесах. Напр.: суфікс *-ник- (арматур-ник, атом-ник, слов-ник).*
"Активні афікси — морфеми, що мають значну питому вагу в словах лексичного складу мови. Частота використання активних афіксів у словниках і текстах значно перевищує частоту коренів" (Енц. УМ).

АФІКС БАГАТОЗНАЧНИЙ. Те, що **афікс полісемічний, багатозначний афікс.**
Словотворчий афікс, що виражає одночасно декілька пов'язаних між собою значень. Напр.: префікс *пра-* зі значенням давності *(пра-родич)* і родинного зв'язку *(пра-внук).*
"...(афікси. — Авт.) багатозначні, виражають, крім інваріантного, різні часткові значення" (Енц.УМ).

АФІКС ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **афікс матеріально виражений, афікс субстанціальний.**

АФІКС ВТОРИННИЙ. Те, що **афікс похідний, похідний афікс.**

АФІКС ГРАМАТИЧНИЙ. Те, що **афікс словозмінний, афікс формотворчий, формотворчий афікс.**
Афікс, який є виразником граматичного значення. Напр.: суфікси *-учи-*, *-ачи-*, *-ши-*, *-вши-* дієприслівників.
"Граматичні афікси є показником частин мови та граматичних форм і властиві окремим словоформам, а не словам у цілому" (Енц. УМ).

АФІКС ДЕРИВАЦІЙНИЙ. Те, що **афікс словотворчий, словотворчий афікс, дериваційний афікс.**
Афікс, який бере участь у дериваційних (словотворчих) процесах. Напр.: афікси *-іль- (замет-іль)*, *без- (без-чуттєвий).*

АФІКС ЖИВИЙ.
Афікс, відомий у сучасній українській мові, внаслідок чого він легко виділяється при синхронічному морфемному аналізі. Напр.: префікс *перед- (перед-мова)*, суфікс *-в- (грош-в-а).*
"Серед афіксів є живі, які вільно виділяють у складі слова при його співвідношенні зі спорідненими словами *(ви-з-вол-и-тель...)*..." (Енц. УМ).

АФІКС МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **афікс виражений, афікс субстанціальний.**
Афікс, який має звукове (при вимові) і графічне (на письмі) вираження. Напр.: *пере-пит-ува-ти, берез-ов-ий, гітар-ист-к-а.*
"Афікси, матеріально виражені, субстанціональні, або позитивні, — афікси, що виступають у слові в реальних звуках (які в словах мають реальне звукове вираження): *слух-ач...*" (СЛТ).

АФІКС МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **афікс негативний, афікс нульовий, нульовий афікс.**
Афікс, який, не маючи звукового і графічного вираження, залишається носієм того чи іншого значення в слові. Напр.: *стіл-ø, біг- ø-ø.*
"Афікс нульовий (ø) — це формально невиражений показник похідності слова або граматичної форми, наділений відповідним словотвірним або граматичним значенням" (Енц. УМ).

АФІКС МЕРТВИЙ.
Афікс, який у процесі історичних змін у морфемній структурі слів злився з коренем і не виділяється при синхронічному морфемному аналізі. Напр.: суфікс *-к-* в словах *ложка (лъжа), миска(мыса).*
"Серед афіксів є ...мертві, які розпізнають у слові внаслідок етимологічного аналізу (мас-л-о)" (Енц. УМ).

"...афікси, які виділяються в слові шляхом етимологічного аналізу, але в сучасній мові не використовуються для утворення нових слів чи граматичних форм" (СЛТ).

АФІКС МОДИФІКАЦІЙНИЙ. Те, що **модифікаційний афікс.**
Афікс, додавання якого до основи твірного слова викликає лише деяку видозміну його основного лексичного значення, модифікацію, при цьому твірне і похідне не змінюють свою денотативно-понятійну співвідносність. Напр.: *картопля* → *картопл-ин-а* (одиничність), *сонце*→*сонечк-о* (пестливість), *труба* → *труб-ище* (збільшення).

АФІКС МОНОСЕМІЧНИЙ. Те, що **афікс однозначний, моносемічний афікс, однозначний афікс.**
Афікс, який виступає носієм одного значення — словотвірного або граматичного. Напр.: суфікс *-л-* минулого часу дієслів; постфікс *-ся* в дієсловах; суфікс *-о* в прислівниках.
«У моносемічних афіксів — одне дериваційне чи граматичне значення. Напр.: суфікс прикметника *-ин* виражає присвійність" (Енц. УМ).

АФІКС МУТАЦІЙНИЙ. Те, що **мутаційний афікс.**
Афікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до утворення похідного слова з новим лексичним значенням. Напр.: *корова—корів-ник, морква—моркв-яний.*

АФІКС НЕГАТИВНИЙ. Те, що **афікс нульовий, афікс матеріально не виражений, нульовий афікс.**

АФІКС НЕПЕРСПЕКТИВНИЙ.
"Неперспективні (афікси. — Авт.) — це віджилі, раритетні і рудиментні афікси, які вже є архаїзмами і тому не мають можливості активізуватися в ужитку: -ух-а (*свекруха, мачуха*)... " (В. Горпинич).

АФІКС НЕПОХІДНИЙ. Те, що **афікс простий, простий афікс.**

АФІКС НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний афікс.**
Афікс, який не використовується для утворення похідних слів у сучасній мові. Напр.: суфікс *-ай- (шахрай),* префікс *па- (па-горб).*
"Непродуктивні (афікси. — Авт.) не здатні утворювати нові слова, граматичні форми або утворюють їх дуже рідко (*жен-их*) " (Енц. УМ).
"Афікси непродуктивні —

афікси, що виділяються при морфологічному аналізі слова, але для утворення нових слів чи граматичних форм не використовуються або використовуються зрідка...” (СЛТ).

АФІКС НЕРЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **нерегулярний афікс.**
Афікс, який трапляється в одному або декількох словах. Напр.: суфікс *-знь- (боязнь).*
“Нерегулярні, або одиничні, унікальні афікси трапляються у поодиноких структурно ізольованих словах і не формують відтворюваних моделей слів...” (Енц. УМ).
“Нерегулярні афікси, які словотворчих чи формотворчих моделей не утворюють, зустрічаються тільки в поодиноких утвореннях...” (СЛТ).
“До нерегулярних належать поодинокі афікси, які зустрічаються спорадично, рідко, виділяються в одному або двох-трьох словах і не відтворюють модель” (В. Горпинич).

АФІКС НУЛЬОВИЙ. Те, що **афікс матеріально не виражений, афікс негативний, нульовий афікс.**
“Афікси нульові, або негативні, — афікси, які не мають реального звукового вираження (відсутність матеріально вираженого афікса) в одній із форм парадигми і виділяються, усвідомлюються тільки у співвідношенні з матеріально вираженими афіксами в інших формах цієї ж парадигми” (СЛТ). Напр.: бабак-ø, *кут-ø.*

АФІКС ОДНОЗНАЧНИЙ. Те, що **афікс моносемічний, моносемічний афікс, однозначний афікс.**

АФІКС ПЕРЕРВАНИЙ. Те, що **афікс розірваний, конфікс, перерваний афікс.**
Перерваний, але єдиний у функціонально-семантичному плані словотворчий афікс, що складається з двох компонентів, перший з яких формально збігається з префіксом, а другий — з суфіксом, постфіксом. Напр.: *під- ...-ник (під-сніж-ник), без-... -н-(ий) (без-сором-н-ий).*

АФІКС ПЕРСПЕКТИВНИЙ.
“Перспективні — це ті новоутворені афікси, які за певних умов можуть розширювати свої словотвірні можливості, збільшувати кількість новоутворених слів і стати нарешті регулярними, наприклад, первісно нерегулярні нові суфікси *-дром, -тека* нині стали регулярними: *іподром..., фільмотека...*” (В. Горпинич).

АФІКС ПОЛІСЕМІЧНИЙ. Те, що **афікс багатозначний, багатозначний афікс.**

АФІКС ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **постфікс, постфіксальний афікс у 1-му і 2-му значеннях.**

АФІКС ПОХІДНИЙ. Те, що **афікс вторинний, похідний афікс.**
Вторинний афікс, який утворився з двох первинних афіксів. Напр.: суфікс *-овиськ-* з *-ов-* та *-иськ-* *(збіговисько).*

АФІКС ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префікс.**

АФІКС ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний афікс.**
Афікс, який має високий ступінь частоти використання в сучасних процесах словотворення. Напр.: суфікс *-ист-* для утворення назв особи *(трактор-ист, авантюр-ист, флейт-ист).*
"Продуктивні (афікси. — Авт.) активно використовують у творенні нових слів та граматичних форм..." (Енц. УМ).
"Афікси, що активно й широко використовуються в сучасній мові для утворення нових слів і граматичних форм" (СЛТ).
"Одні з відтворюваних регулярних афіксів використовуються на утворення нових слів. Такі афікси називаються продуктивними" (В. Горпинич).

АФІКС ПРОСТИЙ. Те, що **афікс непохідний, простий афікс.**
Елементарний афікс, що не поділяється на частини, які б виступали носіями певного значення. Напр.: суфікс *-інь- (глибоч-інь, широч-інь),* префікс *ви- (ви-знати).*

АФІКС РЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **регулярний афікс.**
Афікс, який наявний у великій кількості похідних слів, що утворюють одноафіксальний ряд. Напр.: суфікс *-ість (заздр-ість, легк-ість, терпелив-ість),* префікс *на- (на-молотити, на-ріст).*
"Ті афікси, що постійно повторюються у різнокореневих, але співвідносних словах або словоформах і утворюють певну словотвірну чи формотворчу модель, називають регулярними" (Енц. УМ).
"...афікси, які утворюють певну морфологічну модель і повторюються в ряді слів" (СЛТ).
"До регулярних належать афікси, які постійно повторюються в більш-менш великій кількості слів одного лексико-граматичного розряду. Вони відтворюють модель і складають словотвірний ряд" (В. Горпинич).

АФІКС РЕЛЯТИВНИЙ. Те, що **афікс синтаксичний.** Афікси (закінчення), за допомогою яких здійснюється синтаксичний зв'язок слів у словосполученні та реченні. Напр.: *добр-ий день, добр-а усмішка.*

АФІКС РОЗІРВАНИЙ. Те, що **афікс перерваний, конфікс, перерваний афікс.** Двокомпонентний афікс, частини якого, утворюючи рамкову конструкцію, одночасно додаються до твірної основи у процесі словотворення. Напр.: *над-...-j- (над-брів-j-а, над-хмар-j-а).*
"Бувають ... афікси розірвані, розщеплені (конфікси). Останні є поєднанням двох, іноді трьох словотворчих морфем, пре- та посткореневих, і використовуються як один словотворчий формант при мішаному префіксально-суфіксальному способі словотворення: *па-вод-ок, роз-щедр-и-ти-ся*" (Енц. УМ).

АФІКС СЕГМЕНТНИЙ. "Бувають сегментні афікси, що є нерозірваними, цілісними і реалізуються у слові у вигляді звука або комплекса звуків *(мак-ів-оч-к-а)*..." (Енц. УМ).

АФІКС СИНКРЕТИЧНИЙ. Афікс, здатний поєднувати в собі словотворчу і формотворчу функції. Напр.: *золото → золот-ий, кум → кум-а.*
"Афікси синкретичні, які поєднують у собі функції словотворення і формотворення" (СЛТ).

АФІКС СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **афікс релятивний.**

АФІКС СКЛАДНИЙ.
1. Злиті в один два сусідні афікси як наслідок історичного процесу стирання міжморфемних меж (спрощення основи). Напр.: суфікс *-овит-* утворився з *-ов-* та *-ит- (праць-овит-ий, талан-овит-ий).*
"До складних належать ті (афікси. — Авт.), що виникли як об'єднання двох сусідніх афіксів слова внаслідок спрощення основи: *вузд-ечк-а*..." (Енц. УМ).
2. Складними є всі похідні афікси. Напр.: префіксоїд *напів-.*

АФІКС СЛОВОЗМІННИЙ. Те, що **афікс граматичний.** Афікс (закінчення), який бере участь у словозміні (відмінюванні, дієвідмінюванні). Напр.: *руд-ий, руд-ого, руд-им* тощо.
"Словозмінні афікси утворюють словоформи, в яких зберігається лексична (змістова) тотожність і відбуваються граматичні зміни" (Н. Клименко).

АФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ. Те, що **афікс дериваційний, дериваційний афікс, словотворчий афікс.**
Афікс, додавання якого до твірної основи призводить до утворення похідного з новим лексичним значенням. Напр.: *молоко → молоч-н-ий, рід → род-ин-а.*
"...афікси, які служать для утворення нових слів..." (СЛТ).
"До словотвірних належать афікси, за допомогою яких утворюються похідні лексеми з різними значеннями" (В. Горпинич).

АФІКС СУБСТАНЦІАЛЬНИЙ. Те, що **афікс матеріально виражений, афікс виражений.**

АФІКС СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс.**
Афікс, який займає позицію після кореня і виконує формо- або словотворчу функцію. Напр.: *Норвегія — норвеж-ець, митний — митн-иц-я.*

АФІКС ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ.
Афікс (переважно суфікс), за допомогою якого утворюються похідні, що мають частиномовну належність, відмінну від частини мови твірного слова. Напр.: *білий — біл-изн-а, синій — син-ець.*

АФІКС УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **унікальний афікс, уніфікс.**
Афікс, унікальність якого зумовлюється одиничним вживанням та затемненим дериваційним значенням. Напр.: суфікс *-ад(я)* в слові *поп-ад(я).*

АФІКС ФЛЕКСІЙНИЙ. Те, що **закінчення, флексія.**
Афікс, який виконує функцію словозміни і має релятивне значення. Напр.: *вол-я, вол-і, вол-ею.*

АФІКС ФОРМОТВОРЧИЙ. Те, що **афікс граматичний, формотворчий афікс.**
Афікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до зміни граматичної форми утвореного слова. Напр.: *писати — писа-л-а* (мин. час), *робити — з-робити* (докон. вид).
"Афікси формотворчі, або граматичні, — афікси, за допомогою яких утворюються форми слів..."(СЛТ).
"До формотвірних належать афікси, за допомогою яких утворюються словоформи однієї лексеми" (В. Горпинич).

АФІКСИ АНТОНІМІЧНІ. Те, що **антонімічні афікси.**
Однотипні афікси з протилежними дериваційними значеннями. Напр..: префікси *за-/ви- (за-бігти — ви-бігти).*

АФІКСИ ОМОНІМІЧНІ. Те, що **омонімічні афікси.**
Однотипні афікси, які збігаються за своїм фонемним складом і виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: префікс *в-* зі значенням проникнення в середину *(в-їхати)* та зі значенням віддалення *(в-текти)*; суфікс *-ник (канат-ник "рослина"* і *канат-ник "майстер з виготовлення канатів").*

АФІКСИ СИНОНІМІЧНІ. Те, що **синонімічні афікси.**
Однотипні афікси, дериваційні (словотвірні) значення яких збігаються в цілому, але відрізняються значеннєвими відтінками та/або стилістичним забарвленням. Напр.: *по-* і *в-* *(по-мерти* і *в-мерти).*

АФІКСАЛЬНА ДЕРИВАЦІЯ. Те, що **афіксальне словотворення, афіксальний словотвір у 1-му значенні, деривація афіксальна, афіксація, словотвір афіксальний у 1-му значенні, словотворення афіксальне.**
Деривація, яка здійснюється за допомогою афіксів. Напр.: *суфіксація, префіксація* тощо.

АФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **афіксальна деривація, афіксальний словотвір у 1-му значенні, афіксація, деривація афіксальна, словотворення афіксальне, словотвір афіксальний у 1-му значенні.**
Творення похідних слів з використанням афіксів. Напр.: *служ-ник, укладання.*

АФІКСАЛЬНИЙ МОРФ. Те, що **афікс, морф афіксальний.**
"Афіксальний морф представляє афіксальну морфему" (Енц. УМ). Напр.: *-ок-/-к- (ран-ок/ран-к-у).*

АФІКСАЛЬНИЙ СЛОВОТВІР.
1. Те, що **афіксація, афіксальна деривація, афіксальне словотворення, деривація афіксальна, словотворення афіксальне, словотвір афіксальний у 1-му значенні.**
Процес творення похідних слів з використанням афіксів.
2. Те, що **словотвір афіксальний у 2-му значенні.**
Словотвір, об'єктом вивчення якого є афіксальні способи творення слів.

АФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб афіксальний, спосіб словотворення афіксальний.**
Сукупність способів словотворення, які базуються на використанні афіксів для творення похідних. Напр.:

суфіксація, префіксація тощо.

"Якщо в складі словотвірного форманта є афікс (субстанціальний або нульовий), то відповідний спосіб словотворення називається афіксальним (суфіксальний, префіксальний, постфіксальний, конверсійний, флективний і ін.)" (В. Горпинич).

АФІКСАЦІЯ. Те, що **афіксальна деривація, афіксальне словотворення, афіксальний словотвір у 1-му значенні, деривація афіксальна, словотворення афіксальне, словотвір афіксальний у 1-му значенні.**
Процес творення похідних слів з використанням афіксів, а також сукупність афіксальних способів словотворення. Напр.: *конфіксація, постфіксація* тощо.
"...спосіб словотворення за допомогою афіксів" (Енц. УМ).
"Творення слів чи граматичних форм слова шляхом приєднання до кореня, основи слова чи цілого слова афіксів" (СЛТ).

АФІКСОЇД (від афікс і грецького *ëidos — вид, тип, сорт, вигляд. Букв.: афіксоподібний).* Те, що **морфоїдний елемент у 1-му значенні, префіксоїд, суфіксоїд.**
Коренева морфема, яка в словах певного типу виявляє свою функціональну близькість до афіксів. Напр.: *-мір- в словах: земле-мір, водо-мір, пів-* у словах *пів-коло, пів-метра.*
"...проміжна морфема, частина складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносна з повнозначним словом чи основою, яка повторюється з тим самим значенням у ряді слів і наближається за словотвірними функціями до афіксів" (Енц. УМ).
"Коренева морфема, що вживається для утворення нових слів, виступаючи в ролі словотвірного афікса (суфікса чи префікса) " (СЛТ).
"Проміжна афіксоподібна морфема, що є частиною складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносного з основою чи коренем, яка повторюється з тим самим значенням у багатьох словах, наближаючись за словотвірними функціями до афіксів" (Н. Клименко).

Б

БАГАТОЗНАЧНА МОРФЕМА (МОРФ). Те, що **морфема (морф) багатозначна, морфема (морф) полісемічна.**

БАГАТОЗНАЧНИЙ АФІКС. Те, що **афікс багатозначний, афікс полісемічний.**

БАГАТОЗНАЧНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс багатозначний, префікс полісемічний.**

БАГАТОЗНАЧНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс багатозначний, суфікс полісемічний.**

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ.

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ АФІКСА. Те, що **полісемія афікса.**

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ МОРФЕМИ (МОРФА). Те, що **полісемія морфеми (морфа).**

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ ПРЕФІКСА. Те, що **полісемія префікса.**

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ СУФІКСА. Те, що **полісемія суфікса.**

БАЗА.

БАЗА ДЕРИВАЦІЇ. Те, що **база словотворення в 1-му і 2-му значеннях, словотвірна база в 1-му і 2-ому значеннях, твірна база.**
Те, що служить базою в процесах деривації. Напр.: *трудн-(-ощі), (по-)-мір-(-ний).*

БАЗА СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Те, що **база деривації, словотвірна база, твірна база.** Слово або словосполучення, на базі яких утворюються похідні одиниці. Напр.: *скарб → скарбник, три кути → трикутник.*
2. Те, що **база деривації, основа словотворення,**

основа твірна, словотвірна база, твірна база, твірна основа. Основа твірного слова, до якої додаються словотворчі засоби. Напр.: *тріск-(-ати) → тріщ-ина, тяж-(-кий) → тяг-ар.*

БАЗА СЛОВОТВІРНА. Те, що **словотвірна база в 1-му і 2-му значеннях.**

БАЗОВА ОСНОВА. Те, що **вихідна основа, основа базова, основа словотвірна, основа твірна, твірна основа.**
Основа, яка служить формально-семантичною базою для певного похідного. Напр.: *учитель-(ø)* — базова основа для *учительський, меж-* — базова основа для *безмежний.*

БАЗОВЕ СЛОВО. Те, що **вихідне слово, твірне слово.**
Слово, від якого певним способом утворюється похідне. Напр.: *думати — задум, віра — невіра.*

БАЗОВЕ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ. Те, що **твірне словосполучення.**
Сполучення слів, які послужили твірною базою для утворення складного похідного слова. Напр.: *сільське господарство — сільськогосподарський, східні слов'яни — східнослов'янський.*

БЕЗАФІКСНЕ СЛОВО.
1. Слово, в структурі якого відсутні афікси. Напр.: *тепер, шосе.*
2. Похідне слово, утворене безафіксальним способом словотворення. Напр.: *магнітофон → маг, МОЗ (Міністерство охорони здоров'я).*

БЕЗАФІКСНЕ (БЕЗАФІКСАЛЬНЕ) СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Те, що **деривація безафіксна, безафіксний (безафіксальний) словотвір, словотворення безафіксне (безафіксальне).**
Утворення похідних слів без використання афіксальних морфем. Напр.: *першоджерело, виборчком.*
"Безафіксне словотворення — спосіб словотворення одно- і кількаосновних похідних, при якому не використовують словотворчі афікси. До безафіксального словотворення належать ... абревіація, зрощення, субстантивація, чисте словоскладання..." (Енц. УМ).
"Який не використовує афікси як словотворчий засіб" (СЛТ).
2. Те, що **деривація безафіксна, нульова суфіксація, словотворення нульсуфіксальне.**
Творення похідних слів за допомогою нульових суфіксів. Напр.: *сухий → сушøа, дотикатися → дотикø.*
"До безафіксального слово-

творення належать... нульова суфіксація (або невласне деривація)" (Енц УМ).

БЕЗАФІКСНИЙ (БЕЗАФІКСАЛЬНИЙ) СЛОВОТВІР. Те, що **безафіксне (безафіксальне) словотворення, деривація безафіксна, словотворення безафіксне (безафіксальне).**

БЕЗАФІКСНИЙ (БЕЗАФІКСАЛЬНИЙ) СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб безафіксний (безафіксальний), спосіб словотворення безафіксний (безафіксальний).**

БЕЗПРЕФІКСНЕ СЛОВО. Слово, в структурі якого відсутній префікс. Напр.: *мерзнути, качан.*

БЕЗСУФІКСНЕ СЛОВО. Слово, в структурі якого відсутні суфікси. Напр.: *день, переддень.*

БЕЗФЛЕКТИВНЕ СЛОВО. Слово, в структурі якого відсутня флексія. Напр.: *надто, ура.*

БІМОРФЕМА. Те, що **конфікс, циркумфікс.**
Двокомпонентна морфема, передкореневим компонентом якої є префікс, а післякореневим — суфікс, постфікс чи їх поєднання. Напр.: *пере-...-ок- (пере-ший-ок, пере-ліс-ок), о-...-и-ти-ся (о-сміл-и-ти-ся).*

В

ВАЛЕНТНІСТЬ.

У словотворі — здатність морфем сполучатися з іншими співмірними одиницями в межах слова.

ВАЛЕНТНІСТЬ ВІЛЬНА (від лат. *valentia* — *сила*).

Здатність морфем поєднуватися з широким колом інших морфем. Напр.: *один-: одиниця, одинак, одинокий, наодинці.*

"При вільній валентності одна і та ж твірна основа може без зміни значення сполучатися з кількома варіантами морфеми або з кількома синонімними морфемами: 1) дієслівні основи, що закінчуються суфіксами *-а-, -и-, -і-* можуть без зміни значення вільно сполучатися з інфінітивними варіантами суфікса *-ти/-ть: писати — писать...*" (В. Горпинич).

ВАЛЕНТНІСТЬ ВНУТРІШНЯ.

Реалізація сполучуваних можливостей морфем у структурі (будові) слова. Напр.: *під-за-голов-ок-ø, пере-на-пруг-а.*

"Внутрішня валентність — це об'єднання морфів у словоформу *(біг+анина → біганина, біг+ун → бігун, пере+біг+ти → перебігти)*" (В. Горпинич).

ВАЛЕНТНІСТЬ ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **валентність флексії.**

ВАЛЕНТНІСТЬ ЛІВОБІЧНА.

"Розрізняють ліво- та правобічну валентність морфеми, тобто її здатність мати певну множину морфем зліва чи справа від себе" (Н. Клименко). Напр.: *пере-(вер)-ну-ти, за-(суш)-лив-ий.*

ВАЛЕНТНІСТЬ МОРФЕМИ.
Сполучувані можливості морфеми, що виявляються у її здатності з'єднуватися з іншими морфемами за правилами, які існують у мові. Напр.: префікс *під- (під-корм, під-станція, під-текст).*
"Валентність морфеми — це її здатність поєднуватися з певною сукупністю співмірних одиниць морфемної підсистеми мови" (Н. Клименко).

ВАЛЕНТНІСТЬ ОСНОВИ.
Здатність основи з'єднуватися з афіксальними морфемами або іншими основами. Напр.: *густ-ий, з-густ-и-ти, густ-(о)-населений.*

ВАЛЕНТНІСТЬ ПРАВОБІЧНА.
"Здатність морфеми мати певну множину морфем справа від себе" (Н. Клименко). Напр.: *сполучуваність суфіксів із певними флексіями.*

ВАЛЕНТНІСТЬ ПРЕФІКСА.
Здатність префікса з'єднуватися з іншими морфемами (префіксами або коренями). Напр.: *пра-дід, пра-мова, по-на-ви-писувати.*
"Валентність префікса визначається його здатністю поєднуватися з кореневими та іншими префіксальними морфемами" (Н. Клименко).

ВАЛЕНТНІСТЬ ПРИМУСОВА.
Сполучуваність морфем, яка обмежується структурно-семантичними чинниками. Напр.: *меблі — меблевий,* але *трава — трав'яний.*
"Примусовій валентності структурно-семантичні чинники твірної основи зумовлюють як обов'язковий тільки даний аломорф чи тільки дану морфему із ряду синонімних, наприклад, ...назви жителів від усіх топонімів на *-иц-я* вимагають тільки одного суфікса (морфа) *-ан-и* (із ряду синонімних *-ц-і, -ич-і, -ит-и, -ак-и): Лохвиця — лохвичани)*" (В. Горпинич).

ВАЛЕНТНІСТЬ СЕМАНТИЧНА.
Сполучуваність морфем у структурі слова, регульована їх дериваційним значенням. Напр.: суфікс *-інь* з абстрактним значенням поєднують з прикметниковими основами зі значенням якісної ознаки *(високий — височ-інь).*
"При семантичній валентності вибір сполучуваних морфів зумовлюється їх значенням: суфікс *-тель* із значенням дійової особи вимагає тільки дієслівної осно-

ви (*учити — учитель, виховувати — вихователь...*)" (В. Горпинич).

ВАЛЕНТНІСТЬ СУФІКСА.
Здатність суфікса з'єднуватися з іншими морфемами (іншими суфіксами, коренями, флексіями). Напр.: *безпеч-н(ий), безпеч-н-ість(ø).*
"Позиційні властивості суфіксальних одиниць безпосередньо пов'язані з їх валентністю.., тобто зі здатністю приєднувати інші одиниці в структурі слова чи, навпаки, самим приєднуватися до інших одиниць" (Н. Клименко).

ВАЛЕНТНІСТЬ ФЛЕКСІЇ.
Те, що **валентність закінчення.**
Здатність флексії з'єднуватися з іншими морфемами (коренями, суфіксами, постфіксами). Напр.: *актор-ø, акторк-а, акторськ-ий.*

ВАЛЕНТНІСТЬ ФОРМАЛЬНА.
Сполучуваність морфем у структурі слова, регульована формальними змінами на морфемному шві чи в середині морфем. Напр.: перед суфіксом *-н-* відбувається чергування *ц'–ч (вулиця — вуличний, столиця — столичний).*
"При формальній валентності злучення твірних морфів реалізується структурними засобами (корінь *дорог-а* поєднується з формантом *-н-ий* за допомогою структурного засобу чергування *г:ж — пор. дорожній*)" (В. Горпинич).

ВАРІАНТ.
Формальна видозміна тієї самої одиниці морфемної підсистеми мови. Напр.: *-ім/-імо (пиш-ім/пиш-імо).*

ВАРІАНТ ЗАКІНЧЕННЯ.
1. Те, що **варіант флексії.**
Будь-яка формальна звукова видозміна флективної морфеми (закінчення). Напр.: *-у/-ові (батьку — батькові).*
2. Флективні морфи однієї морфеми, які мають звукові відмінності, однак можуть взаємозамінюватися. Напр.: *-и/-ох (семи — сімох).*

ВАРІАНТ КОРЕНЯ.
Формальна, звукова видозміна кореневої морфеми. Напр.: *кін'-/кон-я, сон-/за-сн-у-ти.*

ВАРІАНТ МОРФЕМИ.
1. У вузькому розумінні — морфи однієї морфеми, які характеризуються: а) тотожністю значення; б) різним звуковим оформленням; в) знаходяться в одній граматичній позиції; г) можуть взаємозамінюватися. Напр.: *-а/-ома (сьома/сімома), -има/-ми (грошима — грішми).*
"Варіанти морфем — це різновиди морфем, які тотожні

за значенням, мають спільне походження, відрізняються фонемним складом і можуть взаємно замінювати одна одну" (СЛТ).
"Варіанти однієї морфеми — це морфи, які характеризуються фонемною близькістю, наділені тотожним значенням, здатні заміняти один одного в складі того ж слова чи словоформи" (Н. Клименко).
"Ті морфи, які в складі словоформи можуть вільно заміняти один одного в одній і тій же позиції без зміни значення, називаються варіантами морфеми" (В. Горпинич).
2. У широкому розумінні — морфи однієї морфеми, що формально відрізняються один від одного, зберігаючи при цьому семантичну тотожність, тобто в такому широкому розумінні термін вживається на позначення як аломорфів, так і власне варіантів однієї морфеми. Напр.: *-у/-ові (брату/ братові), -иц-я/-их-а (ведмедиця/ ведмедиха), блиск-/ блищ- (блиск/блищати).*

ВАРІАНТ ОСНОВИ.
Зовнішня, формальна видозміна основи слова. Напр.: *діт(и) — дитин(а), земл'(а) — земл(е).*
"В основах іменників на зразок *неб-о, чуд-о; ім'я, плем'я; курч-а, тел-я; мат-и* з'являються варіативні основи, розширені відрізками *-ес- (неб-ес-а, чуд-ес-а) -ен-, ...-ат-, ...-ер-*" (Н. Клименко).

ВАРІАНТ ПОСТФІКСА.
Формально видозмінені постфікси, які семантично тотожні і можуть взаємозамінюватися. Напр.: *-ся/-сь одягнути-ся — одягнути-сь, взяти-сь — взяти-ся.*

ВАРІАНТ ПРЕФІКСА.
1. Формально видозмінені префікси, які є семантично тотожними і можуть взаємозамінюватися. Напр.: *піді-/підо- (піді-слати — підо-слати).*
2. Будь-яка формальна видозміна префікса. Напр.: *над-, наді-, надо- (над-пиляти, наді-слати, надо-спіти).*

ВАРІАНТ СЛОВОТВІРНИЙ.
Однокореневі похідні слова, тотожність словотвірного значення яких створюється різними словотворчими засобами. Напр.: *мудр-ій — мудр-ець, збир-ач — збир-альник.*
"До словотвірних варіантів нерідко відносять однокореневі слова, тотожні значенням, але з різними словотвірними афіксами типу *вовчиця* і *вовчиха...*" (Енц. УМ).

ВАРІАНТ СУФІКСА.
1. Формально видозмінені суфікси, які семантично тотожні і можуть взаємозамінюватися. Напр.: *-ш-/-іш- (тих-ш-ий — тих-іш-ий), -есеньк-/-усіньк- (біл-есеньк-ий — біл-юсіньк-ий).*
2. Будь-яка формальна видозміна суфікса. Напр.: *-ок-, -к- (паруб-ок — паруб-к-увати).*
"Суфіксам властивий широкий діапазон варіювання. У межах того самого суфікса відбуваються чергування або випадання голосних...; приголосних...; накладання кінця кореня і початку суфікса... Варіанти суфікса приєднуються переважно до певних основ, що відрізняються кінцевими фонемами або їхніми сполуками" (Енц. УМ).

ВАРІАНТ ФЛЕКСІЇ. Те, що **варіант закінчення в 1-му значенні.**

ВАРІАНТИ КОМБІНАТОРНІ.
Видозміна звукового складу морфеми як наслідок комбінаторики морфем. Напр.: *птах — пташ-иний, ок-о — оч-і.*
"... комбінаторні варіанти, які виникають внаслідок приєднання до певного суфікса такого партнера справа, який вимагає зміни його форми (буквеного запису)" (Н. Клименко).

ВАРІАНТИ МОРФЕМИ ПОВНІ.
"Повними варіантами називаються морфеми, що замінюють одна одну в оточенні будь-яких морфів (*на широкому полі — на широкім полі*)" (СЛТ).
"Повними варіантами називаються морфи, які вільно заміняють одні одних в оточенні будь-яких морфів, тобто в будь-яких позиціях:
1)*-есеньк-ий/-юсіньк-ий (тонесенький — тонюсінький)* ..." (В. Горпинич).

ВАРІАНТИ МОРФЕМИ ЧАСТКОВІ.
"Частковими варіантами називаються морфеми, які замінюють одна одну тільки в оточенні частини морфів (*довіра — довір'я*) " (СЛТ).
"Частковими варіантами називаються морфи, які в одних позиціях заміняють одні одних, а в інших — не взаємозаміняють: 1) постфікси *-ся* і *-сь* взаємозамінні в позиції після голосного морфа: *купай-у-сь і купай-у-ся...*" (В. Горпинич).

ВАРІАНТИ ФАКУЛЬТАТИВНІ.
"... факультативні варіанти, що виявляють незалежність від своїх партнерів у слові і з'явля-

ються здебільшого завдяки належності слів, до складу яких вони входять, до різних шарів лексикону" (Н. Клименко). Напр.: *лівкун — лівша.*

ВАРІАНТНІСТЬ.
У словотворі — здатність одиниць морфемної підсистеми мови мати варіанти.

ВАРІАНТНІСТЬ ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **варіантність флексії.**
Здатність закінчення мати формальні, фонемні, видозміни. Напр.: *-а, -у (двор-а/двор-у), -а/-ая (мил-а/мил-ая).*

ВАРІАНТНІСТЬ КОРЕНЯ.
Здатність кореня мати формальні, фонемні, видозміни. Напр.: *берег-/береж-/берез'-.*

ВАРІАНТНІСТЬ МОРФЕМИ.
Здатність морфеми мати формальні, фонемні, видозміни. Напр.: *плак-(ати) — плач-(ø).*

ВАРІАНТНІСТЬ ПОСТФІКСА.
Здатність постфікса мати формальні, фонемні, видозміни. Напр.: *-ся/-сь (розлягти-ся/розлягти-сь).*

ВАРІАНТНІСТЬ ПРЕФІКСА.
Здатність префікса мати формальні, фонемні, видозміни. Напр.: *у-/в- (у-жити/в-жити).*

ВАРІАНТНІСТЬ СУФІКСА.
Здатність суфікса мати форформальні, фонемні, видозміни. Напр.: *-ин/-ін (Настин — Марій-ін).*

ВАРІАНТНІСТЬ ФЛЕКСІЇ.
Те, що **варіантність закінчення.**

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ (від лат. *verbum — слово, дієслово*).
Різновид безафіксного способу словотворення, за якого нове слово утворюється шляхом переходу слів інших частин мови в дієслова. Напр.: *геть* (вигук) і *геть звідси* (дієслово).
"Вербалізація... — вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу дієслів" (Енц. УМ).
"Перехід інших частин мови до розряду дієслів" (СЛТ).

ВЕРШИНА СЛОВОТВІРНОГО ГНІЗДА. Те, що **вихідне слово в 2-му значенні.**
Вихідне слово, від якого утворюються споріднені похідні різної словотвірної структури. Напр.:

книга → *книжка* → *книжковий*
книга → *книгар* → *книгарня*
книга → *книжний* і т.д.

"Словотвірне гніздо має одне вихідне слово, решта споріднених слів упорядковані за ступенем похідності" (Енц. УМ).
"Початком або вершиною

гнізда є непохідна основа (корінь)" (В. Горпинич).

ВИХІДНА ОСНОВА. Те, що **базова основа, основа базова, твірна основа, основа твірна, основа словотвірна.**
Основа твірного слова, яка послужила базою для словотворення певного похідного. Напр.: *дівчин-а → дівчин-к-а, кандидат → кандидат-ур-а.*

ВИХІДНЕ СЛОВО.
1. Те, що **базове слово, твірне слово.**
Слово, яке послужило формально-семантичною базою для утворення певного похідного. Напр.: *кисень → кисневий, зрадити → зрадник.*
2. Те, що **вершина словотвірного гнізда.**
Непохідне слово, що формує вершину словотвірного гнізда і з яким безпосередньо або опосередковано співвідносяться всі похідні слова гнізда. Напр.:

раз → *зразу*
раз → *разовий*... та ін

ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ.
Іменники, які утворені від основи дієслова. Напр.: *бігти → біг, збирати → збирач.*
"Віддієслівні іменники — іменники, які утворені від дієслівних основ і означають опредмечену дію (опредмечений стан, процес), а також конкретні предмети або особи: *збирання...*" (СЛТ).

ВІДДІЄСЛІВНІ ПРИКМЕТНИКИ.
Прикметники, які утворені від основи дієслова. Напр. *бігти → біговий, лякати → лякливий.*
"Віддієслівні прикметники — прикметники, утворені від дієслівних основ: *бажаний...*" (СЛТ).

ВІДДІЄСЛІВНІ ПРИСЛІВНИКИ.
Прислівники, які утворені від основи дієслова. Напр.: *ридати → ридма, лежати → лежма.*

ВІДДІЄСЛІВНІ УТВОРЕННЯ.
Те, що **девербатив, похідне слово віддієслівне.**
Похідні слова, утворені від основи дієслова. Напр.: *гонити → гонитва, лежати → лежень, зрадити → зрадливий.*
"Віддієслівні утворення — сукупність похідних слів, твірними для яких виступають дієслова" (Енц. УМ).
"Віддієслівні утворення — слова різних частин мови, утворені від дієслівних основ" (СЛТ).

ВІДЗАЙМЕННИКОВІ УТВОРЕННЯ.
Похідні слова, утворені від основи займенника. Напр.: *ти → тикати, ви → викати.*

ВІДІМЕННИКОВІ УТВОРЕННЯ. Те, що **десубстантив, похідне слово відсубстантивне.**
Похідні слова, утворені від основи іменника. Напр.: *сніг → сніжити, лимон → лимонний.*
"Відіменникові утворення — сукупність похідних слів, твірними для яких є іменники" (Енц. УМ).

ВІДІМЕННІ УТВОРЕННЯ.
1. Похідні, утворені від слів іменних частин мови (іменників, прикметників, числівників, займенників). Напр.: *два → двоїтися, імла → імлистий.*
"Відіменні утворення — сукупність слів, похідних від іменників (відіменникові утворення), прикметників (відприкметникові утворення), числівників (відчислівникові утворення) та займенників (відзайменникові утворення), що об'єднують назви предметів і ознак, а також найменування дії і стану" (Енц. УМ).
2. "Відіменні утворення — слова, утворені від основ іменника" (СЛТ).

ВІДНОШЕННЯ.
ВІДНОШЕННЯ ВЗАЄМНОЇ МОТИВОВАНОСТІ.
Те, що **мотивація взаємна.**

ВІДНОШЕННЯ ВТОРИННОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення, що виникають між похідним словом та його твірним, яке має похідну основу. Напр.: *творчий → творчість, ручний → вручну.*

ВІДНОШЕННЯ ДІАХРОНІЧНОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів — твірного та його похідного, що встановлюється в процесі етимологічного (історичного) аналізу. Напр.: слова *урожай, норов* з погляду етимологічного аналізу були похідними (*у-род-ай, нр-авъ*).

ВІДНОШЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНІ.
"Лексичне значення похідного при еквівалентних відношеннях є рівноцінним, тотожним значенню словотвірної бази (твірному слову чи словосполученню... ООН — Організація Об'єднаних Націй,.. "Вечірній Київ" — "Вечірка" (В. Горпинич).

ВІДНОШЕННЯ КОДЕРИВАЦІЇ.
Відношення взаємопов'язаних і спільнокореневих

слів, коли одне твірне співвідноситься одночасно з двома або більше похідними. Напр.:

пуст(ий) → *пусто*
→ *пустир*
→ *пустка*
→ *пустота*

ВІДНОШЕННЯ МЕТАФОРИЧНОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, коли похідне утворюється шляхом метафоричного перетворення значення твірного (метафоризації). Напр.: слова *змія, єхидна* у значенні *"зла, підступна людина"*.

ВІДНОШЕННЯ МОДИФІКАЦІЙНІ.
Відношення словотвірної похідності, коли в похідному відбувається лише модифікація (видозміна) значення твірного. Напр.: *солодкий, солодкавий, солодкуватий, солоденький.*
"Частиномовна приналежність і лексико-номінаційна значимість не змінюється, семантика також не змінюється, але ускладнюється лише стилістичними відтінками ... *відро — відерце, відерко, відеречко* ..." (В. Горпинич).

ВІДНОШЕННЯ МОТИВАЦІЙНІ. Те, що **мотиваційні відношення, мотивація, мотивація словотвірна, словотвірна мотивація.**

ВІДНОШЕННЯ МУТАЦІЙНІ.
Відношення словотвірної похідності, коли від певного твірного утворюється похідне з новим лексичним значенням. Напр.: *поширювати — поширювач, обід — обідній.*
"При мутації за допомогою словотвірних засобів змінюється лексичне значення (*малювати — малюнок*)" (В. Горпинич).

ВІДНОШЕННЯ ПЕРВИННОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення, що виникають між похідним словом та його твірним, яке має непохідну основу. Напр.: *ніч → вночі, кобза → кобзар.*

ВІДНОШЕННЯ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, одне з яких є твірним відносно іншого — похідного. Напр.: *чекати → чекання, політика → політик.*

ВІДНОШЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, коли значення похідного тлумачиться через значення певного твірного, однак за формою воно може співвідноситися з іншим твірним. Напр.: значення похідних *пречудово, понад-*

планово тлумачиться твірними *чудово, планово,* а за формою ці похідні співвідносяться з твірними *пречудовий* і *понадплановий.*

ВІДНОШЕННЯ СИНХРОННОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, які виступають як твірне та його похідне на певному етапі розвитку мови або в сучасній мові. Напр.: *сила → зусилля, формувати → формування.*

ВІДНОШЕННЯ ТРАНСПОЗИЦІЙНІ.
Відношення словотвірної похідності, коли похідне і твірне розрізняються частиномовним уналежненням. Напр.: *частотний → частотність, ціна → цінувати.*

ВІДНОШЕННЯ ФОРМАЛЬНОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, коли похідне формально співвідноситься з одним твірним, а семантично — з іншим. Напр.: похідні *по-весняному, по-театральному* формально співвідносяться з прикметниками *весняний, театральний,* а семантично – з відповідними іменниками *весна, театр.*

ВІДНОШЕННЯ ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ ПОХІДНОСТІ.
Відношення двох взаємопов'язаних спільнокореневих слів, коли похідне формально і семантично співвідноситься з одним твірним. Напр.: похідні *воротар, пустотливий* формально й семантично співвідносяться з твірними *ворота, пустота.*

ВІДПРИКМЕТНИКОВІ УТВОРЕННЯ. Те, що **деад'єктив, похідне слово відад'єктивне.**
Похідні слова, утворені від основи прикметника. Напр.: *ситий→ситість, черствий→черствіти.*
"Відприкметникові утворення, деад'єктиви — сукупність похідних слів, твірними для яких є прикметники" (Енц. УМ).

ВІДПРИСЛІВНИКОВІ УТВОРЕННЯ.
Похідні, утворені від основи прислівника. Напр.: *нікуди → нікудишній, звідки → нізвідки.*
"Відприслівникові утворення — сукупність похідних слів, твірними для яких є прислівники" (Енц. УМ).

ВІДЧИСЛІВНИКОВІ УТВОРЕННЯ. Те, що **денумератив, похідне слово віднумеративне.**

Похідні, утворені від основи числівника. Напр.: *три* → *потрійний, п'ять* → *п'ятак.* "Відчислівникові утворення — сукупність похідних слів, твірними для яких є числівники" (Енц. УМ).

ВНУТРІШНЯ ФЛЕКСІЯ. "Внутрішня флексія — спосіб вираження граматичного значення за допомогою чергування звуків. Напр.: *вік* (іменник) — *вічний* (прикметник), *дух* (іменник) — *дихати* (дієслово)..." (Енц. УМ).

ВНУТРІШНЯ ФОРМА СЛОВА. У словотворі — формально-семантична мотивованість значення похідного слова через його співвідносність з твірним. Напр.: *скромник* "*той, хто скромний*", *мужніти* "*ставати мужнім*".

"Внутрішня форма слова — звуковий або морфемний комплекс (рідше окремий звук), що з різним ступенем виразності розпізнається в середині звукової оболонки слова як її мотивувальний образ... і як спосіб мотивації його значення" (Енц. УМ).

"Наявність мотивованого зв'язку певної звукової і морфологічної будови з іншим словом, що є виразником тієї ознаки, яка зумовила спосіб творення розглядуваного слова та його первісне значення *(сад* < *садити, стіл* < *стелити)*" (СЛТ).

ВТОРИННЕ СЛОВО. Те, що **дериват, похідне слово.**

Г

ГАПЛОЛОГІЯ (від гр. *haploos — простий і logos — слово*).
"Аналогом гаплології як діахронічного явища є накладання морфем — опускання тотожних частин взаємодіючих морфем при самому акті словотворення: *трагікомедія, мінералогія, морфонологія, топономастика.* Гаплологія приводить до перерозкладу і деетимологізації слів" (Енц. УМ).
"... поєднання частин складного слова, що супроводиться випаданням одного з двох сусідніх однакових складів (гаплологія): *дикобраз* від *дик-о-образ* ..." (СЛТ).

ГІБРИДНЕ СЛОВО (від лат. *hibrida — помісь).*
"...складне слово, утворене з компонентів різного походження, один з яких є питомим, другий — іншомовним і таким, що сприймається мовцями як запозичений. Гібридні слова бувають юкстапозитами (*альфа-проміння...*) і композитами (*агросани...*)" (Енц. УМ).

ГЛИБИНА (СТРУКТУРИ) СЛОВА.
Ступінь морфемної складності слова, який встановлюється при аналізі структури слова. Напр.: глибина структури слова *міжмовний* становить чотири морфеми.

ГНІЗДО.
ГНІЗДО ЕТИМОЛОГІЧНЕ.
Сукупність історично споріднених слів, упорядкованих відповідно до відношень етимологічної похідності.

ГНІЗДО КОРЕНЕВЕ.
Словотвірне гніздо, вершину якого утворює слово зі зв'язаним коренем. Напр.:

гермет-
гермет/ичний
герметичн/о і т.д.

ГНІЗДО ОДНОКОРЕНЕВИХ СЛІВ.
Сукупність слів, формально пов'язаних між собою спільністю кореня. Напр.: *ріг, рогалик, наріжний* тощо.
"Група слів, утворених від одного кореня або об'єднаних сучасними морфологічними чи семантичними зв'язками" (СЛТ).

ГНІЗДО СЛОВОТВІРНЕ.
Те, що **словотвірне гніздо.**
Уся сукупність однокореневих слів, упорядкованих відношеннями послідовної похідності. Напр.:

честь → *чесний* → *безчесний*, *чесність*, *чесно*
честь → *збезчестити*
тощо.

"Сукупність усіх спільнокореневих похідних, розташованих у відповідності з їх словотвірною мотивацією..." (В. Горпинич).

ГНІЗДО СУБСТАНТИВНЕ (АД'ЄКТИВНЕ, ДІЄСЛІВНЕ ...).
Відповідно до частиномовного уналежнення вершинного слова гнізда, вони бувають субстантивними, дієслівними, нумеративними та ін. Напр.: *нумеративне гніздо*

два- | *удвох*, *двадцять*, *двічі* і т.д.

ГНІЗДОВИЙ СЛОВНИК. Те, що **словник словотвірних гнізд.**
Різновид словотвірного словника, в якому вся сукупність похідних слів мови систематизується за гніздовим принципом. Напр.: *Є. А. Карпіловська. Кореневий гніздовий словник української мови. — К., 2002.*

Д

ДЕАД'ЄКТИВ. Те, що **віднприкметникові утворення, похідне слово відад'єктивне.**
Похідне слово, утворене від прикметника. Напр.: *крайній → крайність, смілий → насмілитись.*

ДЕВЕРБАТИВ. Те, що **віддієслівні утворення, похідне слово віддієслівне.**
Похідне слово, утворене від дієслова. Напр.: *вантажити → вантажник, існувати → існування.*

ДЕЕТИМОЛОГІЗАЦІЯ (від лат. префікса *de* — що означає *віддалення,* гр. *etymologia* з *etymon* — *істина* і *logos* — *вчення).*
Втрата формальних, семантичних або формально-семантичних зв'язків між спорідненими словами, що призводить до затемнення морфемної структури слова. Напр.: *уміти* від *ум*, *село* від *сидіти.*
"Деетимологізація... — втрата словом етимологічної мотивованості внаслідок затемнення його семантичного і словотвірного відношення до мотивувального слова (кореня) і здебільшого до його морфемної структури" (Енц. УМ).
"Втрата словом смислового зв'язку з тим словом або коренем, від якого воно утворене; затемнення первісного морфемного складу слова" (СЛТ).
"Втрата словом внутрішньої форми називається деетимологізацією" (В. Горпинич).

ДЕЗАФІКСАЦІЯ (від лат. префікса dēs — зі значенням *знищення, видалення, відсутності і афіксація).*
"1. Втрата афікса при словотворенні чи формотворенні: *селянин — селяни, зникнути — зникли.*

2. Вичленування основи із вивідного слова і включення її в парадигму відповідної частини мови: *зонт* ← *зонтик, вхід* ← *входити*" (СЛТ).

ДЕКОМПОЗИЦІЯ (від лат. *de* — префікс зі значенням *віддалення* і *compossitio — складання, створення).*

1. Утворення слова шляхом усічення якоїсь частини його структури. Напр.: *фото* (від *фотографія*).

2. "Декомпозиція... — виділення основи похідного слова або одного з компонентів основ складного слова та оформлення його в самостійне слово" (Енц. УМ). Напр.: *маг* (від *магнітофон*).

ДЕКОРЕЛЯЦІЯ (від лат. *de — префікс* зі значенням *віддалення і correlatio — співвідношення).*

Різновид історичних процесів, який полягає в зміні семантичного або граматичного значення морфем при збереженні їх кількості в структурі слова. Напр.: історично корінь дієслова "*любити*" сприймався як іменний (від старослов'янського *любъ* — прикметник), а в сучасній мові — як дієслівний.

"Декореляція... — зміна характеру або значення морфем, а також співвідношення морфем у слові при збереженні їхньої кількості і послідовності; протилежне — кореляція" (Енц. УМ).

"Зміна характеру чи значення морфем і їх співвідношень у слові при збереженні їх кількості" (СЛТ).

ДЕМІНУТИВ (від лат. *deminutivum — зменшення).*

Похідні із суфіксами зменшеності, пестливості. Напр.: *букварик, морозець, ялиночка.*

"Зменшувальні утворення, демінутиви... — похідні іменники, що виражають значення зменшеності, яке здебільшого супроводжує ще і значення суб'єктивної оцінки..." (Енц. УМ).

"Зменшено-пестлива форма слова: *деревце, квіточка, ластовенятко*" (СЛТ).

ДЕНУМЕРАТИВ. Те, що **віддчислівникові утворення, похідне слово віднумеративне.**

Похідне слово, утворене від числівника. Напр.: *три — трійня, два — двічі.*

ДЕПРЕФІКСАЦІЯ (від лат. *de* — префікс зі значенням *віддалення* і *префіксація).*

Утрата префікса в процесі утворення похідного слова. Напр.: *формали* (від *неформали*).

"Депрефіксація... — втрата префіксальної морфеми у

слові при творенні від нього похідного" (Енц. УМ).

ДЕРИВАНТ. Те, що **дериваційний засіб, словотворчий засіб.**
Словотворчий засіб як показник дериваційного шляху похідного слова. Напр.: деривантн *-лив- (користь → корис-лив-ий), без- (корисливий → без-корисливий), -ість- (безкорисливий → безкорислив-ість).*

ДЕРИВАТ. Те, що **вторинне слово, похідне слово.**
Слово, утворене в процесі деривації. Напр.: *праісторія, чоботар.*

ДЕРИВАТ ЛЕКСИЧНИЙ.
Похідне, яке утворилося внаслідок лексичної деривації. Напр.: *воротар* (від *ворота), картопляний* (від *картопля).*

ДЕРИВАТ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ.
Похідне слово, утворене префіксальним способом словотворення. Напр.: *праслов'яни* (від *слов'яни), підготувати* (від *готувати).*

ДЕРИВАТ СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **синтаксичний дериват.**
Похідне, яке утворилося внаслідок синтаксичної деривації. Напр.: *біг* (від *бігти), повнота* (від *повний).*

ДЕРИВАТ СУФІКСАЛЬНИЙ.
Похідне слово, утворене суфіксальним способом словотворення. Напр.: *тваринний* (від *тварина), стрімко* (від *стрімкий).*

ДЕРИВАТ ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ.
Похідне, яке утворилося внаслідок транспозиційної деривації. Напр.: *боротьба* (від *боротися), східець* (від *сходити).*

ДЕРИВАТЕМА.
1. Узагальнена назва групи похідних, які мають спільне дериваційне значення. Напр.: одну дериватему утворюють похідні зі значенням "інструментальності": *вимикач, різець, лінійка* тощо.
2. Ідеальна одиниця словотвірної системи мови, яка матеріалізується (репрезентується) в певному словотвірному типі через сукупність диференційних ознак: спосіб словотворення та словотвірне значення. Напр.: *бузковий, салатовий, буряковий* тощо.

ДЕРИВАТОЛОГІЯ. Те, що **деривація в 3-му значенні, словотвір у 3-му значенні.**
Підрозділ словотвору як науки, який вивчає закономірності утворення похідних слів певної частини мови.

ДЕРИВАТОЛОГІЯ ДІАЛЕКТНА. Те, що **діалектна дериватологія, словотвір діалектний.**

ДЕРИВАТОЛОГІЯ ДІАХРОНІЧНА. Те, що **діахронічний словотвір, словотвір діахронічний, словотвір історичний.**

ДЕРИВАТОЛОГІЯ СИНХРОНІЧНА. Те, що **словотвір синхронічний (описовий).**

ДЕРИВАТОР.
Одиниця (слово, основа, словосполучення), яка послужила базою для утворення похідного в процесі деривації. Напр.: основа *пильн(ий)* — дериватор для похідного *пильність, брати* — для *прибрати.*

ДЕРИВАЦІЙНА МОДЕЛЬ. Те, що **модель словотвірна, словотвірний зразок, словотвірна модель.**

ДЕРИВАЦІЙНА МОРФЕМА. Те, що **морфема дериваційна.**
Морфема афіксального типу, за допомогою якої утворюються похідні слова. Напр.: суфікс *-ій- (багат-ій, горд-ій).*
"Дериваційна морфема — афіксальна морфема, яка видозмінює лексичні значення кореня і утворює нове слово: *друкар, каменяр*" (СЛТ).
"Дериваційними є ті морфеми, основна функція яких полягає в творенні нового (похідного) слова" (Н. Клименко).

ДЕРИВАЦІЙНА ОДИНИЦЯ. Те, що **одиниця словотворення.**

ДЕРИВАЦІЙНА ПОХІДНІСТЬ. Те, що **похідність слова.**

ДЕРИВАЦІЙНА СИСТЕМА. Те, що **система деривації, система словотворення.**
Сукупність способів словотворення і словотворчих засобів, ієрархічно упорядкованих відповідно до тих частин мови, з якими вони взаємодіють, утворюючи похідні одиниці.

ДЕРИВАЦІЙНА СТРУКТУРА. Те, що **словотвірна структура слова, структура похідного слова.**

ДЕРИВАЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ. Те, що **значення дериваційне.**
Значення, якого набуває похідне слово у процесі деривації і яким воно відрізняється від значення твірного слова. Напр..: *сумчанин* "той, хто проживає в місті Суми", *аптекар* "той, хто працює в аптеці".
"Дериваційне значення — значення, що створюється словотворчими афіксами

і уточнює або видозмінює реальне значення кореня чи мотивуючої основи" (СЛТ).

ДЕРИВАЦІЙНЕ ПРАВИЛО. Те, що **словотвірне правило.**
Сукупність закономірностей, якими зумовлюються процеси поєднання морфем у межах структурної та семантичної цілісності похідного слова.
"Дериваційне правило, правило деривації — різновид правил, що регулюють відношення між одиницями словотвірної системи мови і процес творення похідних слів" (Енц. УМ).

ДЕРИВАЦІЙНИЙ АФІКС. Те, що **афікс словотворчий, афікс дериваційний, словотворчий афікс.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ. Те, що **словотворчий елемент.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ. Те, що **деривант, словотворчий засіб.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ КРОК. Те, що **словотвірний крок, словотвірний такт.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ЛАНЦЮЖОК. Те, що **словотвірний ланцюжок.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ. Те, що **механізм словотворення.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ПРИЙОМ. Те, що **спосіб словотворення в 1-му значенні.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ РОЗРЯД. Те, що **словотвірний розряд.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ РЯД. Те, що **словотвірний ряд.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ СТУПІНЬ. Те, що **ступінь словотворення.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ТИП. Те, що **словотвірний тип.**

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ФОРМАНТ. Те, що **словотвірний формант, словотворчий формант у 1-му і 2-му значеннях, формант дериваційний, формант словотвірний, формант словотворчий, форматив.**

ДЕРИВАЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ. Те, що **дериваційні зв'язки, словотвірні відношення.**
Відношення формальної та семантичної мотивованості між дериватором (твірним) і дериватом (похідним). Напр.: *балет → балетний, кум → кумувати.*

ДЕРИВАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ. Те, що **дериваційні відношення, словотвірні відношення.**

ДЕРИВАЦІЯ (від лат. *derivatio — відведення).*

1. Те, що **словотворення, словотвір у 1-му значенні.** Процес утворення нових слів певним способом словотворення. Напр.: *станція → підстанція, табун → табунник.*
"Утворення нових слів з допомогою афіксів чи безафіксним способом від існуючих слів, основ чи коренів за словотворчими моделями мови; словотворення" (СЛТ).
2. "Процес утворення похідних, вторинних мовних одиниць (слів, словоформ, словосполучень, речень, текстів) називається деривацією" (В. Горпинич).
3. Те, що **дериватологія, словотвір у 3-му значенні.** Розділ словотвору, який вивчає способи творення слів різних частин мови.

ДЕРИВАЦІЯ АФІКСАЛЬНА. Те, що **афіксальна деривація, афіксація, афіксальне словотворення, словотворення афіксальне, афіксальний словотвір у 1-му значенні, словотвір афіксальний у 1-му значенні.**

ДЕРИВАЦІЯ БЕЗАФІКСНА (БЕЗАФІКСАЛЬНА). Те, що **безафіксне (безафіксальне) словотворення в 1-му і 2-му значеннях, безафіксний (безафіксальний) словотвір, словотворення безафіксне (безафіксальне).**

ДЕРИВАЦІЯ ДІАЛЕКТНА. Те, що **діалектне словотворення, словотворення діалектне.**

ДЕРИВАЦІЯ ЗВОРОТНА. Те, що **деривація регресивна, зворотна деривація, редеривація, словотворення зворотне, словотворення регресивне.**

ДЕРИВАЦІЯ ЛЕКСИЧНА. Процес словотворення, при якому лексичне значення похідного суттєво відрізняється від лексичного значення твірного. Напр.: *дзеркало → віддзеркалити, газета → газетяр.*
"...таке відношення між твірним і похідним, при якому лексичне значення похідного обов'язково змінюється стосовно лексичного значення відповідного твірного слова, а частиномовна приналежність (синтаксична функція) його може змінюватися або й не змінюватися..." (В. Горпинич).

ДЕРИВАЦІЯ МОРФОЛОГІЧНА. Те, що **словотворення морфологічне.**

ДЕРИВАЦІЯ ПОСТФІКСАЛЬНА. Те, що **постфіксація, словотворення постфіксальне.**

ДЕРИВАЦІЯ ПРЕФІКСАЛЬНА. Те, що **префіксація, словотворення префіксальне.**

ДЕРИВАЦІЯ РЕГРЕСИВНА. Те, що **деривація зворотна, зворотна деривація, редеривація, словотворення зворотне, словотворення регресивне.**

ДЕРИВАЦІЯ СЕМАНТИЧНА. Те, що **словотворення лексико-семантичне, словотворення семантичне.**
Процес утворення похідних шляхом семантичного переосмислення існуючої у мові первинної одиниці. Напр.: *перемога (*від *перемагати)* і *"Перемога" (кінотеатр), заздрість (*від *заздрити)* і *Заздрість (село).*
"Семантична деривація — це така зміна семантики, при якій уже відома семантична одиниця (слово) як первинний знак набуває нового (вторинного) значення: *береза (дерево) — Береза (село)*" (В. Горпинич).

ДЕРИВАЦІЯ СИНТАКСИЧНА. Те, що **синтаксична деривація**
Деривація, за якої утворене похідне зберігає семантичну тотожність із твірним, але відрізняється від останнього частиномовною належністю. Напр.: *зупинитися → зупинка, плазувати → плазування.*

ДЕРИВАЦІЯ СУФІКСАЛЬНА. Те, що **словотворення суфіксальне, суфіксація.**

ДЕРИВАЦІЯ ТРАНСПОЗИЦІЙНА. Те, що **словотворення транспозиційне, транспозиція в 3-му значенні.**
Процес творення, за якого утворене похідне належить до іншої частини мови порівняно зі своїм твірним. Напр.: *сприяти → сприятливий, молодий → замолоду.*

ДЕРИВАЦІЯ ФЛЕКСІЙНА. Те, що **словотворення флективне (флексійне).**

ДЕСУБСТАНТИВ. Те, що **відіменникові утворення.**

ДЕСУФІКСАЦІЯ (від лат. *de — префікс* зі значенням *віддалення і суфікс).*
1. Утрата суфікса в процесі утворення похідного слова. Напр.: *навколо → навколишній.*
2. Утрата словом афікса внаслідок спрощення морфемної структури. Напр.: у слові *робота* не виділяється суфікс *-от-*.
"Десуфіксація... — перетворення суфікса внаслідок перерозкладу твірної основи в звукосполучення, що за формою не збігається з жодним відомим сучасній українській мові суфіксом: *діт-вор-а...*" (Енц. УМ).

ДЕФОРМАНТ.
"Усічені елементи називаються деформантами" (В. Горпинич). Напр.: де-

форманти суфікси *-к-*, *-н-* (*Жерин-к-а* → *жеринський*; *елементар-н-ий* — *елементар-щина*).

ДИСТРИБУЦІЯ МОРФІВ (від лат. *distribution* — *розподіл*). Те, що **розподіл морфів.**

ДІАЛЕКТНА ДЕРИВАТОЛОГІЯ. Те, що **дериватологія діалектна, словотвір діалектний.**

Підрозділ словотвору як науки, який вивчає способи словотворення, характерні для певних діалектів.

ДІАЛЕКТНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **деривація діалектна, словотворення діалектне.**

Процеси утворення слів у діалектах. Напр.: *баба* → *баб'яр (бабій), ворожити* → *ворожиля (ворожка).*

ДІАХРОНІЧНИЙ СЛОВОТВІР. Те, що **дериватологія діахронічна, словотвір діахронічний, словотвір історичний.**

Е

ЕЛІЗІЯ (від лат. elisio — *видавлювання, виштовхування, пропуск).*

Різновид морфонологічного явища, за якого фінальна частина твірної основи усікається і не входить в структуру похідного, що пояснюється необхідністю спрощення фонемних груп, які виникають на морфемному шві. Напр.: *рідкий → рідіти, Київ → киянин.*

"Відпадання кінцевого голосного звука в слові на стику з початковим голосним наступного слова в деяких мовах..." (СЛТ).

"Елізія — це морфонологічний процес усікання кінцевих звукових сегментів при перетворенні мотивуючого слова в твірну основу в процесі утворення слова" (В. Горпинич).

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ. Те, що **аналіз етимологічний, розбір етимологічний.**

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК. Те, що **словник етимологічний.**

ЕТИМОЛОГІЧНО-СЕМАНТИЧНИЙ СЛОВНИК. Те, що **словник етимологічно-семантичний.**

ЕТИМОЛОГІЯ (від гр. *etymologia: etymon — істина, logos — слово, вчення).*

1. Розділ мовознавства, який досліджує генетичну історію слів, їх первісну структуру і формально-семантичні зв'язки.

"Розділ мовознавства, в якому вивчаються походження і минулі етапи розвитку слів та морфем" (Енц. УМ).

2. Історія слів та структурно-семантичних змін, які

відбуваються у слові в процесі його функціонування в мові.

"Походження та історія розвитку слова або морфеми" (Енц. УМ).

ЕТИМОН (від гр. *etymon — істина).*

Вихідне слово, яке встановлюється в процесі етимологічного аналізу певного похідного. Напр.: *рука* — це етимон для *обруч*, *кора* — для *кориця.*

"Вихідне, мотивуюче слово, його первісна форма і значення, від якого походить існуюче в сучасній мові слово. Це внутрішня форма слова, та ознака, за якою предмет одержав назву" (СЛТ).

З

ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **афікс флексійний, морф флексійний, морфема флексійна, флексія.**
Змінна частина слова, яка служить для вираження його граматичних значень або для зв'язку між словами у словосполученні та реченні. Напр.: *земл-я, земл-ею, земл-і.*
"Змінна морфема, що додається до основи слова і виражає синтаксичні відношення між словами у словосполученні і реченні" (СЛТ).
"...закінченням називається змінна службова морфема, яка знаходиться в абсолютному кінці слова або перед постфіксом і виражає у словоформах граматичне значення особи, роду, числа, відмінка та синтаксичні відношення між словами в реченні" (В. Горпинич).

ЗАКІНЧЕННЯ ВІДМІНКОВЕ. Те, що **флексія відмінкова.**

ЗАКІНЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНЕ. Те, що **флексія матеріально виражена.**
Закінчення, яке виражене однією або декількома фонемами (на письмі — літерами). Напр.: *флексії -ий (коротк-ий), -а (ознак-а).*

ЗАКІНЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНЕ. Те, що **закінчення нульове, флексія матеріально не виражена, нульове закінчення, нульова флексія, флексія нульова.**

ЗАКІНЧЕННЯ НУЛЬОВЕ. Те, що **закінчення матеріально не виражене, нульове закінчення, нульова флексія, флексія матері-**

ально не виражена, флексія нульова.
Закінчення, яке не має матеріального вираження у вимові (звуками) і на письмі (літерами), але виступає носієм певного значення. Напр.: *гаражø, термінø* (значення чоловічого роду, називного відмінка однини).

ЗАКІНЧЕННЯ ОМОНІМІЧНІ. Те, що **омонімічні закінчення, омонімічні флексії, флексії омонімічні.**
Закінчення, які збігаються своїм фонемним складом, але виражають різні граматичні значення. Напр.: закінчення *-у* зі значенням род. в. одн. (*лад-у, розум-у*) і зі значенням кл. в. *(синк-у, татк-у).*

ЗАКІНЧЕННЯ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНЕ. Те, що **флексія поліфункціональна.**
Закінчення, яке виконує одночасно декілька функцій: формотворчу, релятивну, словозмінну. Напр.: флексія *-а* в слові *раба* виконує три функції: словотворчу, релятивну, словозмінну.

ЗАКІНЧЕННЯ СИНКРЕТИЧНЕ. Те, що **флексія синкретична.**
"...деякі закінчення поєднують функцію формотворчу з функцією словотворчою (синкретичні закінчення)" (СЛТ). Напр.: закінчення в слові *змі-я.*

ЗАКІНЧЕННЯ СИНОНІМІЧНІ. Те, що **синонімічні закінчення, синонімічні флексії, флексії синонімічні.**

ЗАКІНЧЕННЯ СЛОВОЗМІННЕ. Те, що **флексія словозмінна.**

ЗАКІНЧЕННЯ СЛОВОТВОРЧЕ. Те, що **флексія словотворча в 1-му значенні.**

ЗВОРОТНА ДЕРИВАЦІЯ. Те, що **деривація зворотна, деривація регресивна, редеривація, словотворення зворотне, словотворення регресивне.**
Словотворення, за якого за законами аналогії похідне слово набуває більш простої структури, ніж його твірне, внаслідок чого останнє починає сприйматися як вторинна одиниця. Напр.: *дояр* від *доярка.*

ЗНАЧЕННЯ.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРИВАЦІЙНЕ. Те, що **дериваційне значення.**
"Значення дериваційне — значення словотворчих афіксів, які виражають додаткові ознаки, що не мисляться самостійно, а супроводжують лексичне значення кореня чи твір-

ної основи і обмежують або уточнюють його" (СЛТ). Напр.: значення аґентивності в похідних *страхувальник, економіст.*

ЗНАЧЕННЯ ДЕРИВАЦІЙНОГО ТИПУ. Те, що **значення словотвірного типу.**

ЗНАЧЕННЯ СЛОВОТВІРНЕ. Те, що **словотвірне значення.**

ЗНАЧЕННЯ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ. Те, що **значення дериваційного типу.**
Словотвірне значення, характерне для похідних слів певного словотвірного типу. Напр.: *назва особи за діяльністю (переможець, промовець).*

ЗРОЩЕННЯ. Те, що **словотворення лексико-синтаксичне, лексико-синтаксичне словотворення.**
"Зрощення — лексико-синтаксичний спосіб словотворення. Від чистого словоскладання відрізняється тим, що слова, утворювані зрощенням, у всіх формах повністю тотожні за морфемним складом еквівалентному словосполученню" (Енц. УМ). Напр.: *тяжкопоранений, рідконаселений.*
"Зрощення — це такий спосіб, коли похідне слово утворюється на базі синтаксичного вільного словосполучення, компоненти якого зливаються в єдину цілісну лексичну одиницю без будь-яких формально-граматичних змін: *втридорога.., запанібрата...*" (В. Горпинич).

І

ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОРФЕМИ.

Прийом встановлення всіх морфів однієї морфеми шляхом добору рядів однокореневих (на ідентифікацію кореня) або одноафіксальних (на ідентифікацію афікса) слів. Напр.:

корінь *мудр-* → *мудр-ий*, *мудр-ість*, *мудр-увати*

суфікс *-ість* → *мудр-ість*, *прикр-ість*, *туп-ість*

ІНВАРІАНТ (МОРФЕМИ) (від лат. *invarians — незмінний).*

Морфема як структурна одиниця мови, яка в мовленні реалізується своїм конкретним репрезентантом (представником) — морфом та існує в рамках дихотомії: "інваріант — варіант". Напр.: *день — днювати, сіль — солоний.*

"Структурна одиниця мови (фонема, морфема, лексема) на відміну від її конкретної реалізації" (СЛТ).

ІНТЕРВАЛ ПЕРЕМІЩЕННЯ (В СЛОВІ). Те що **інтервал позиційного розподілу (в слові).**

"... інтервал ... переміщення в слові ... визначаємо як сукупність усіх позицій даної одиниці (суфіксальні одиниці рухомі. — Авт.) в основі слова" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-н-* може мати інтервал позиційного розподілу в п'ять післякореневих позицій (*бід-ний, культ-ур-ний* і т.д.).

ІНТЕРВАЛ ПОЗИЦІЙНОГО РОЗПОДІЛУ (В СЛОВІ). Те що **інтервал переміщення (в слові).**

ІНТЕР'ЄКТИВАЦІЯ (від лат. *interjectivo — вигук).*

Один із різновидів морфо-

лого-синтаксичного способу словотворення, для якого характерний перехід у вигуки слів інших частин мови. Напр.: *Лишенько!* (вигук); *Боже!*

"Інтер'єктивація... — вид конверсії, що полягає у переході у вигуки слів з різних частин мови" (Енц. УМ).

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ МОРФЕМ (від лат. *inter — між* і *ferens (ferentis) — той, що несе, приносить).* Те, що **накладання, суміщення.**

Морфонологічне явище, яке полягає у суміщенні однакових звукових сегментів сусідніх морфів, унаслідок чого полегшується їх з'єднання. Напр.: *регбі+-іст- — регбіст, Смоленськ+ -ськ — смоленський* .

"Інтерференція морфем, накладання морфем — об'єднання на морфемному шві однакових звуків або звукосполучень кінця однієї і початку другої морфеми" (Енц. УМ).

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ПОВНА.

"Повна інтерференція настає тоді, коли структура дериватора повністю збігається зі структурою фіналі: *Курськ+ськ-ий — курський...*" (В. Горпинич).

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЧАСТКОВА.

"Часткова інтерференція настає тоді, коли в структурі фіналі та дериватора спільними є один або кілька звуків (але не всі): *синтаксис+ист — синтаксист...*" (В. Горпинич).

ІНТЕРФІКС (від лат. *interfixus — прикріплений між).* Те, що **асемантема, морфема структурна, структема.**

Морфоїдний асемантичний елемент, який знаходиться між морфемами і служить засобом їх взаємопристосування. Напр.: *вчора-ш-ній, дв-о-бічний.*

"1. Сполучна морфема, що з'єднує частини складного слова.

2. Морфема без самостійного значення, що розташована між основою і словотворчою чи граматичною морфемою і виступає в ролі формального засобу їх поєднання" (Енц. УМ).

"Інтерфіксом називається міжморфемна прокладка, яка відіграє в структурі слова з'єднувальну функцію" (СЛТ).

"...термін інтерфікс[1] на позначення морфеми, що виконує роль з'єднувального елемента у багатокореневих словах. У цьому значенні він належить граматиці й словотворенню і виконує виключно словотворчу функцію (морфема *-о- деревообробний, -е- працелюбний...*)."

...термін інтерфікс[2] використовують також на позначення пустих асемантичних морфем, вставок, прокладок, тобто частин слова, що позбавлені самостійного значення і виступають морфонологічним засобом, який полегшує сполучуваність службових морфем з твірними основами (або коренями): *дв-/і/-чі, купе-/й/-ний*... Визначений у такий спосіб інтерфікс[2] належить до морфонології" (Н. Клименко).

"За місцем у слові по відношенню до твірних морфем суфіксів та префіксів і твірної основи, виділяються морфоподібні компоненти, які називаються інтерфіксами. Це асемантичні (незначущі) прокладки, структурні елементи, які з'являються між морфемами, виконують тільки з'єднувальну функцію, не вносять ніяких додаткових відтінків до значення мотивованого слова" (В. Горпинич).

ІНТЕРФІКС МАЛОПРОДУКТИВНИЙ.
Інтерфікс, який використовується лише в обмеженій кількості похідних слів. Напр.: *суди-(л)-ище, жит-(ей)-ський*..

"Виділяють інтерфікси ... малопродуктивні *(-а-, -ою-)*" (Енц. УМ).

ІНТЕРФІКС МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ.
Інтерфікс, представлений певним звуком чи поєднанням звуків. Напр.: *криг-(о)-лом, гра-(в)-ець.*

ІНТЕРФІКС НЕПРОДУКТИВНИЙ.
Інтерфікс, який не використовується у сучасних процесах словотворення. Напр.: інтерфікси *-с-, -ей- (рекорд-(с)-мен, сім-(ей)-ство).*

ІНТЕРФІКС ПРОДУКТИВНИЙ.
Інтерфікс, який часто використовується у сучасних процесах словотворення. Напр.: інтерфікси *-о-, -е-, -ан- (америк-(ан)-ський, корабл-(е)-будівний).*

"Виділяють інтерфікси продуктивні, які часто використовуються у похідних словах і словоформах *(-о-, -є-, -в-, -ів-)* ..." (Енц. УМ).

ІНТЕРФІКС УНІКАЛЬНИЙ.
Інтерфікс, який трапляється у складі лише одного-двох слів. Напр.: інтерфікси *-с-, -ат- (спорт-(с)-мен, драм-(ат)-ичний).*

"Серед малопродуктивних інтерфіксів трапляються унікальні, властиві кільком словам..." (Енц. УМ).

ІНТЕРФІКСАЦІЯ.
Морфонологічне явище, за якого на морфемному шві

з'являється асемантична прокладка (інтерфікс), унаслідок чого полегшується процес взаємопристосування морфем. Напр.: *св-(а)-воля, золот-(о)-чолий, вогн-(е)-борець.*

"Поєднання морфем у слові за допомогою інтерфікса..." (СЛТ).

"Процес застосування інтерфіксів одержав назву інтерфіксації..." (В. Горпинич).

ІНФІКС (від лат. *infixus — вставлений).*

"Інфікс... — службова морфема, яку вставляють у середину кореня чи основи при творенні похідних слів або граматичних форм" (Енц. УМ).

"Афікс, що вставляється в середину кореня при словозміні й словотворенні. Українській і російській мові інфікси не властиві. Інфікси відомі в латинській мові..." (СЛТ).

"Інфікс... — це службовий морф, який знаходиться в середині кореня" (В. Горпинич).

К

КАЛЬКА СЛОВОТВІРНА.
Слово, в якому морфемами рідної мови відтворюється морфемна структура запозичення. Напр.: *прамова (*з німецької *Ursprache), підлокітник (*з російської *подлокотник).*
"Калька словотворча — слово, його окреме значення, звороти, запозичені з інших мов шляхом буквального перекладу (як правило, за частинами)" (Енц. УМ).
"Слова, створені за іншомовною моделлю з матеріалу своєї мови..." (СЛТ).

КАЛЬКУВАННЯ.
Шлях засвоєння іншомовних слів, коли запозичене поняття передається за допомогою морфем рідної мови, але відповідно до структури слова в мові-джерелі. Напр.: *відмінник* (з російської *отличник*), *викрутка* (з російської *отвертка*).
"Калькування — процес творення нових слів, словосполучень, фразеологізмів, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці, що передається засобами (морфемами, словами) даної мови" (Енц. УМ).
"Творення нових слів і окремих виразів шляхом копіювання лексико-семантичних моделей іншої мови і заповнення їх морфемами своєї мови" (СЛТ).

КВАЗІМОРФЕМА (КВАЗІМОРФ). Те, що **морфоїдний елемент у 2-му значенні, субморф.**
"...(субморфи, уніфікси — квазіморфеми, тобто елементи, що нагадують морфему, але не наділені виразним значенням і майже не зустрічаються в інших словах: *люмін-есценц-ij-a*)" (Енц. УМ).

КОДЕРИВАЦІЯ.

Утворення кількох похідних слів, синхронічно співвідносних з одним твірним. Напр.:

вечір → *вечірній*, *надвечір'я*;

страх → *страшний*, *страхати*, *страхіття*.

КОМПЛЕКСНІСТЬ МОРФЕМ (МОРФІВ).

Властивість флективних морфем (морфів), яка полягає в тому, що одна флексія завжди прогнозує всі інші, що беруть участь в утворенні парадигми одного й того ж слова (або груп слів). Напр.: флексія *-а (ватр-а)* прогнозує всі інші: *-и, -і, -у, -ою.*

КОМПОЗИТ (КОМПОЗИТА) (від. лат. *compositus — складений, складний).* Те, що **похідне слово складне, складне слово.**

Один із різновидів складного слова, яке утворилося внаслідок композиції кількох основ. Напр.: *Любомир, лісосмуга.*

"Композит — похідне складне слово, утворюване способом основоскладання" (Енц. УМ).

"Складні слова (композити...) — це похідні, що утворилися шляхом поєднання кількох основ у цілісну лексичну одиницю" (В. Горпинич).

КОМПОЗИЦІЯ.

Утворення складних слів поєднанням кількох основ, основи і цілого слова. Напр.: *птахоферма, собівартість.*

КОНВЕРСІЯ (від лат. *conversio — обертання, перетворення).* Те, що **словотворення конверсивне, словотворення морфолого-синтаксичне, транспозиція у 1-му значенні.**

"В словотворі — спосіб словотворення, при якому єдиним словотворчим засобом є система закінчень похідного слова, що відрізняє його від твірного" (Енц. УМ). Напр.: *наречена, придане.*

"Конверсія... — спосіб словотворення, при якому словотвірним засобом виступає лише парадигма слова... без застосування якихось інших словотвірних засобів" (В. Горпинич).

КОНТАМІНАЦІЯ (від лат. *contaminatio — забруднення, змішування).* Те, що **спосіб контамінації (контамінаційний), спосіб словотворення контамінаційний, телескопія.**

Утворення нових слів поєднанням початкової та кінцевої частини твірних слів. Напр.: *біоніка* (від *біологія* і *електроніка), цурпалок* (від *цурка* і *палка).*

"Контамінація — схрещення двох мовних одиниць, які, перебуваючи в парадигматичних (у відношенні синонімії і взагалі семантичної співвідносності) і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації і внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці" (Енц. УМ).

"Взаємодія мовних одиниць, яка приводить до утворення нового слова чи виразу шляхом об'єднання, схрещення двох синонімічних чи близьких за звучанням слів або виразів" (СЛТ).

КОНФІКС (від. лат. *confixum — разом взятий).* Те, що **афікс перерваний, афікс розірваний, біморфема, перерваний афікс, циркумфікс.**

Комбінація передкореневих та післякореневих афіксів, які, створюючи своєрідну рамкову конструкцію, виступають єдиним словотворчим засобом. Напр.: *о-...-ок- (осередок), під-...-j-a (підгір'я).*

"Конфікс... — словотворчий формант, що становить єдність префікса з іншими морфемами (суфіксом, постфіксом), одночасно використовуваними в словотворчому акті" (Енц. УМ).

"Розщеплений формант, словотворчий афікс, що складається з двох компонентів (біморфема) — префікса і суфікса, одночасно вживаних для утворення нового слова..." (СЛТ).

"Конфікс — афікс, що має єдине неподільне значення, але складається з двох частин, які розташовані перед коренем і після нього" (Н. Клименко).

"Такі зв'язні комбінації з префікса і суфікса (або інших постфіксів), що в процесі словотворення функціонують сумісно, називаються конфіксами" (В. Горпинич).

КОНФІКС НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний конфікс.**

Конфікс, який не використовується для утворення похідних слів у сучасній мові. Напр.: *нав-...-ки (навприсядки).*

КОНФІКС НЕРЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **нерегулярний конфікс.**

Конфікс, який трапляється у незначній кількості слів. Напр.: *су-...-иц(я) (сукровиця).*

КОНФІКС ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний конфікс.**

Конфікс, що має високий

рівень частоти використання у процесах словотворення. Напр.: *під-...-ник- (підручник, підфарник).*

КОНФІКС РЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **регулярний конфікс.**
Конфікс, який трапляється у значній кількості слів. Напр.: *у-...-е- (уперше, удруге, утретє).*

КОНФІКС УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **унікальний конфікс, уніфікс конфіксальний.**
Конфікс, який трапляється в одному (двох) слові. Напр.: *о-...-лив- (обачливий), у-...-і- (увечері).*

КОНФІКСАЦІЯ. Те, що **префіксально-суфіксальне словотворення, словотворення префіксально-суфіксальне.**
Утворення нових слів шляхом додавання конфікса. Напр.: *рука → при-руч-и-ти, межа → без-меж-н-ий.*
"Творення слів за допомогою конфіксів; префіксально-суфіксальний спосіб словотворення" (СЛТ).

КОРЕЛЯЦІЯ МОРФЕМ.
Формально-семантична співвідносність морфем у структурі слова відповідно до закономірностей мови.

КОРЕНЕВА МОРФЕМА. Те, що **корінь, морфема коренева.**

КОРЕНЕВЕ СЛОВО. Те, що **однокореневе слово у 1-му значенні, одноморфемне слово.**
Слово, яке формується лише коренем без закінчення, тобто незмінюване слово. Напр.: *біля, хоч, тепер, колібрі.*
"...є й кореневі безафіксні слова, яких в українській мові близько 500. Це службові частини мови.., невідмінювані іменники (*кенгуру*), прикметники (*хакі*) та прислівники *(там, тут)*" (Енц. УМ).
"За структурою корінь може збігатися зі словом...: *тут, там...*" (В. Горпинич).

КОРІНЬ. Те, що **коренева морфема, морф кореневий, морфема коренева.**
Морфема, яка виявляє себе як спільна частина споріднених слів, є носієм лексичного (матеріального) значення слова, виступає обов'язковою складовою його структури і здатна приєднувати до себе справа або зліва афіксальні морфеми. Напр.: *кордон, при-кордон-ний, за-кордон-ний.*
"Корінь — основна, єдина обов'язкова для кожного слова морфема, що є носієм його лексичного значення, повторюється у всіх граматичних формах і споріднених словах" (Енц. УМ).
"Головна морфема, яка є но-

сієм основного лексичного значення окремого слова і всіх споріднених за звуковим складом і значенням слів" (СЛТ).

"До обов'язкових (основних) морфем належить корінь слова — носій денотативного, предметного, лексичного значення слова, центральна, постійна його частина, яка виражає ідею тотожності слова самому собі" (В. Горпинич).

КОРІНЬ ВІДКРИТИЙ. Корінь, який закінчується голосним звуком. Напр.: *ти-кати, шосе-йний.*

КОРІНЬ ВІЛЬНИЙ. Те, що **морф вільний (незв'язаний), морфема вільна.** Корінь, який разом із закінченням або без нього може формувати цілісне слово. Напр.: *кінь-ø, меж-а, пікетник-ø.*

"Корені, що вільно сполучаються з різними словотворчими афіксами і можуть вживатися без них, називаються вільними" (Енц. УМ).

КОРІНЬ ЕТИМОЛОГІЧНИЙ. Те, що **корінь неживий, корінь історичний.** Корінь, який виділяється у слові в процесі етимологічного аналізу. Напр.: *пш-он-о, да-р.*

"Етимологічний корінь виділяється щодо минулих епох розвитку мови. Морфологічний корінь *зелен-* утворився з етимологічного кореня *зел-* і суфікса *-ен-...*" (СЛТ).

КОРІНЬ ЖИВИЙ. Корінь, здатний до свого виявлення в процесі зіставлення споріднених слів як їх спільна частина. Напр.: *рівн-ий, рівн-іший, рівн-яти.*

"Є (корені. — Авт.) живі, які легко виділяють у структурі слова" (Енц. УМ).

КОРІНЬ ЗАКРИТИЙ. Корінь, який закінчується приголосним звуком. Напр.: *адрес-а, край.*

КОРІНЬ ЗВ'ЯЗАНИЙ. Те, що **морф зв'язаний, морфема зв'язана, радиксоїд.** Корінь, який формує цілісне слово лише в поєднанні з афіксальними морфемами і самостійно як слово не функціонує в мові. Напр.: *ябл-* в словах *ябл-уко, ябл-уня.*

"Корені, які використовують тільки в поєднанні зі суфіксами і префіксами, називаються зв'язаними..." (Енц. УМ).

"Коренева морфема, яка відома тільки в поєднанні з афіксами — префіксами або суфіксами — і не може без них становити невивідної основи" (СЛТ).

"У багатьох словах корені без словотворчих афіксів не вживаються. Ці кореневі морфеми називаються зв'язаними, тобто вони не відомі у вільному від афіксів вигляді" (Н. Клименко).

КОРІНЬ ІСТОРИЧНИЙ. Те, що **корінь етимологічний, корінь неживий.**
"Є (корені. — Авт.)... історичні, або етимологічні, що встановлюються у слові на основі етимологічного аналізу *(зод-ч-ий, му-х-а)*" (Енц. УМ).

КОРІНЬ НЕЖИВИЙ. Те, що **корінь історичний, корінь етимологічний.**
Корінь, який не виділяється в словах сучасної мови при синхронічному аналізі. Напр.: у слові *відро* має місце неживий корінь -*від*- (пор: *вода*).

КОРІНЬ-ОСНОВА.
Корінь, що формально збігається з основою слова. Напр.: *вод-а, чист-ий.*

КОРІНЬ ОПРОЩЕНИЙ.
Корінь, який виник унаслідок історичного процесу опрощення (спрощення). Напр.: *обоз* (від *об-* і *возити), закон* (від *за-* і *кін).*
"...у процесі опрощення з'являються нові корені...: префікси *су-, у-* ввійшли до складу кореня в словах *сусід, успіх;* спростилися звуки в процесі утворення слова *обід* (від дієслова *обводити)* і з'явився новий корінь" (СЛТ).

КОРІНЬ ПЕРВИННИЙ.
Корінь, який існує у мові в первісному вигляді. Напр.: *дорог-а, весн-а.*

КОРІНЬ СУПЛЕТИВНИЙ. Те, що **морф суплетивний.**
Корінь, який у процесі зміни граматичної форми набуває іншого фонемного оформлення. Напр.: *лов-ити — пі-йм-ати, я — мен-е.*

Л

ЛАНКА.

ЛАНКА СЛОВОТВІРНОГО ЛАНЦЮЖКА.
Слово як елемент словотвірного ланцюжка. Напр.: *сіль → солоний → солонка; крити → відкрити → відкритий → відкритість.*

ЛАНКА СЛОВОТВІРНОГО ЛАНЦЮЖКА ВИХІДНА.
Непохідне слово подільної або неподільної структури, яким починається словотвірний ланцюжок. Напр.: *губа → губатий.., хліб → хлібний...*

ЛАНКА СЛОВОТВІРНОГО ЛАНЦЮЖКА КІНЦЕВА.
Похідне слово, яким закінчується процес словотворення в словотвірному ланцюжку, оскільки подальше утворення похідних є неможливим. Напр.: *чубатенький (← чубатий ← чуб), хоробрішати (...← хоробрий).*

ЛАНЦЮЖОК МОРФЕМ. Те, що **морфемний ланцюжок.** Лінійна послідовність формально і семантично скорельованих морфем у слові, які становлять його морфемну структуру. Напр.: *вод-ян-ист-ий, за-кри-ва-ти-ся.*
"Морфем ланцюжок — сукупність морфем, розташованих у певній послідовності в складі слова, словоформи або словотвірної чи словозмінної основи" (Енц. УМ).

ЛЕКСИКАЛІЗАЦІЯ.
Процес виокремлення частини слова в самостійну лексичну одиницю мови. Напр.: *авто* (від *автомобіль).*
"Лексикалізація (від лекси-

ка) — перетворення компонента слова, словоформи чи сполучення слів на окреме слово або стійке словосполучення як еквівалент слова" (Енц. УМ).

"Перетворення елементів мови (морфеми, словоформи чи сполучення) в окреме повноцінне слово чи стійке словосполучення, що функціонує в мові як еквівалент окремого слова" (СЛТ).

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ АФІКСА. Те, що **словотвірне значення афікса.**

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **словотворення лексико-семантичне, словотворення семантичне.**

"Лексико-семантичне словотворення — спосіб словотворення, основним засобом якого є зміна лексичного значення твірного слова при збереженні його звукової структури" (Енц. УМ). Напр.: *Європа* (частина світу) і "*Європа*" (назва ресторану).

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб лексико-семантичний, спосіб словотворення лексико-семантичний.**

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **зрощення, словотворення лексико-синтаксичне.**

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб лексико-синтаксичний, спосіб словотворення лексико-синтаксичний, зрощення.**

ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ.

Словотвірне значення конкретного похідного слова. Напр.: *корівник* "місце, де утримують корів", *кисляк* "те, що кисле".

ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНИЙ ТИП.

Різновиди словотвірного типу, які визначаються конкретним лексико-словотвірним значенням похідних слів. Напр.: "позитивна ознака" *(пестливий, вимогливий, кмітливий)* — "негативна ознака" *(набридливий, сварливий, полохливий).*

М

МАРКЕР. Те, що **морфема тематична.**

Афіксальна морфема, яка конкретизує (маркує) певні граматичні ознаки слова. Напр.: дієслівні суфікси *-а-*, *-и-*, *-і-* (*сідати, ходити, терпіти*).

МЕХАНІЗМ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **дериваційний механізм.**

Сукупність прийомів та засобів, які використовуються у мові для творення похідних слів за певними закономірностями.

МІКРОСИСТЕМА ПОХІДНИХ (СЛІВ).

Ієрархічно упорядкована сукупність похідних слів, які характеризуються спільністю певних ознак. Напр.: *словотвірний тип, ланцюжок.*

МОДЕЛЬ (СЛОВА).

Формальна схема, взірець будови слова, що відображає лінійну послідовність одиниць нижчого порядку (морфем). Напр.: *префікс+корінь+суфікс+флексія (виши-л-а, між-планет-н-ий).*

“Конструкція, структура, зразок, за яким побудована певна одиниця мови з одиниць нижчого рівня” (Енц. УМ).

“Закономірне розташування елементів у схемах або зразках складних мовних побудов, яке визначається властивостями певної мовної структури і регулярним відтворенням її у мові” (СЛТ).

“Модель — це еталон структури слова, який імітує граматичну (дериваційну) правильність у відповідності з певною теорією. Модель можна розглядати як в статиці, так і в динаміці. З точки зору статики модель — це

структурно-значеннєва схема похідного слова. З точки зору динамічної (функціональної) модель — це сукупність послідовно виконуваних зі складниками потенційного слова за певними правилами значеннєво і структурно вмотивованих словотвірних процедур, які призводять до утворення потрібного слова" (В. Горпинич).

МОДЕЛЬ НЕПРОДУКТИВНА. Те, що **непродуктивна модель, словотвірна модель непродуктивна.**

МОДЕЛЬ НЕРЕГУЛЯРНА. Те, що **нерегулярна модель, словотвірна модель нерегулярна.**

МОДЕЛЬ ПРОДУКТИВНА. Те, що **продуктивна модель, словотвірна модель продуктивна.**

МОДЕЛЬ РЕГУЛЯРНА. Те, що **регулярна модель, словотвірна модель регулярна.**

МОДЕЛЬ СЛОВОТВІРНА. Те, що **дериваційна модель, словотвірна модель, словотвірний зразок.**

МОДИФІКАЦІЙНА МОРФЕМА. Те, що **морфема модифікаційна.**

Службова морфема (префікс, суфікс тощо), яка лише видозмінює лексичне значення твірного слова. Напр.: суфікс *-уват-* зі значенням неповного вияву ознаки *(глухуватий, коротковатий).*

МОДИФІКАЦІЙНИЙ АФІКС. Те, що **афікс модифікаційний.**

МОНОСЕМІЧНИЙ АФІКС. Те, що **афікс моносемічний, афікс однозначний, однозначний афікс.**

МОРФ.

1. Одиниця мовлення, яка репрезентує морфему як одиницю мови в конкретному слові. Напр.: *вух- (вухо), вус'- (у вусі)* — морфи кореневої морфеми.

2. Найменша неподільна частина конкретного слова, яка має план вираження і план змісту. Напр.: у слові *"цегляний"* 3 морфи: *цегл-, -ян-, -ий.*

"...конкретний лінійний представник морфеми як узагальненої одиниці мови, один із формальних її різновидів, що встановлюється при поділі текстового слова. Морф — найкоротший мінімальний відрізок словоформи, наділений самостійним значенням" (Енц. УМ).

"Найменша значуща частина, яка виділяється в складі словоформи. Морфи —

це конкретні представники морфеми, які виявляються при поділі слова на значущі частини" (СЛТ).

"Морф — найкоротший мінімальний відрізок словоформи, або інакше — текстового слова, що наділений самостійним значенням і певною формою" (Н. Клименко).

"Морф — мінімальна частина словоформи (сегмент), що характеризується єдністю плану значення (змісту) і плану його вираження (форми)" (В. Горпинич).

МОРФ АФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **афікс, афіксальний морф, морф службовий.**

Афікс конкретного слова. Напр.: морф *-ість (свят-ість),* морфи *при-, -ува-, -ти (при-чар-ува-ти).*

"Морфи афіксальні — це морфи, які є носіями додаткового, службового значення — словотворчого або формотворчого, завжди більш абстрактного, ніж у кореневого морфа" (СЛТ).

МОРФ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **морф матеріально виражений, морф субстанціальний.**

МОРФ ВІЛЬНИЙ (НЕЗВ'ЯЗАНИЙ). Те, що **корінь вільний.**

"Морф, який матеріально збігається з основою хоча б у одній словоформі неслужбового слова, називають вільним, незв'язаним *(нога, ніс)*" (Енц. УМ).

МОРФ ВОКАЛІЧНИЙ. Морф, який представлений голосними фонемами. Напр.: флексія *-о (сел-о),* суфікс *-а- (злів-а).*

"Вокалічні морфи складаються лише з голосних фонем..." (В. Горпинич).

МОРФ ГРАМАТИЧНИЙ. Морф, який служить для вираження граматичного значення в слові. Напр.: суфікс минулого часу дієслів *-л- (стояла),* префікс *най-* найвищого ступеня порівняння прикметників *(найдобріший).*

МОРФ ДЕРИВАЦІЙНИЙ. Те, що **морф словотворчий.**

МОРФ ЗВ'ЯЗАНИЙ. Те, що **корінь зв'язаний, радиксоїд.**

"Морф, що ніколи не дорівнює основі і вживається тільки в поєднанні з іншим морфом основи чи іншим коренем, називають зв'язаним: *-скоп (геліскоп, калейдоскоп, телескоп)...*" (Енц. УМ).

МОРФ ЗМІШАНИЙ. Морф, представлений голосними і приголосними фонемами. Напр.: префікс *за- (за-співати),* суфікс *-лив- (свар-лив-ий).*

"...змішані (морфи. — Авт.) у своєму складі мають голосні і приголосні фонеми..." (В. Горпинич).

МОРФ ІНТЕРФІКСАЛЬНИЙ.
"Морфи інтерфіксальні — афіксальні морфи, які виступають тільки між двома простими основами у складі складної основи" (СЛТ). Напр.: *рис-о-сіяння, книг-о-збірня.*

МОРФ КОНСОНАНТНИЙ.
Морф, представлений приголосними фонемами. Напр.: суфікси *-н- (літ-н-ій), -к-(рід-к-ий).*
"...(консонантні морфи складаються. — Авт.) — лише з приголосних..." (В. Горпинич).

МОРФ КОРЕНЕВИЙ. Те, що **коренева морфема, корінь, морфема коренева.**
Корінь конкретного слова. Напр.: *дум- (роз-дум-и), людь- (від-людь-к-о).*
"Кореневий морф обов'язковий у кожній словоформі, він є носієм основного лексичного значення слова" (Енц. УМ).
"Морф кореневий — це морф, який обов'язково наявний у складі кожної словоформи і є носієм основного елемента лексичного значення слова" (СЛТ).

МОРФ МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **морф виражений, морф субстанціальний.**
Морф, який має фонемне (звукове) вираження. Напр.: *чепур-ух-а, по-кор-и-тель-к-а.*

МОРФ МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **морф нульовий, нульовий морф.**

МОРФ МОДИФІКАЦІЙНИЙ.
Морф модифікаційної морфеми, який лише модифікує лексичне значення твірного слова. Напр.: суфікси *-еньк- (серд-еньк-о), -ин- (зерн-ин-а).*

МОРФ МУТАЦІЙНИЙ.
Морф мутаційної морфеми, за допомогою якого утворюються слова з новим лексичним значенням. Напр.: суфікс *-н- (шкваль-н-ий),* конфікс *спів-...-н- (спів-звуч-н-ий).*

МОРФ НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний морф.**
Морф, який не використовується чи рідко використовується для утворення нових слів або граматичних форм. Напр.: суфікс *-івн(а) (корол-івн-а),* суфікс *-ас-(ви-крут-ас).*

МОРФ НЕРЕГУЛЯРНИЙ.
Те, що **нерегулярний морф.**

Репрезентант нерегулярної морфеми. Напр.: суфікс *-ай- (кудл-ай, корот-ай).*

МОРФ НУЛЬОВИЙ. Те, що **морф матеріально не виражений, нульовий морф.**
Афіксальний морф, який за відсутності матеріального вираження залишається носієм словотвірного або граматичного значення. Напр.: нульовий суфікс і нульова флексія *(вибір-ø-ø, намір-ø-ø).*
"Нульові — це такі морфи, план змісту яких в слові фактично наявний, але не виражений звуками (буквами), тобто не має плану вираження" (В. Горпинич).

МОРФ ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **постфікс.**
Постфікс конкретного слова. Напр.: постфікс *-ся (доторкнути-ся).*
"Морфи постфіксальні — афіксальні морфи, що стоять у кінці слів після закінчень..." (СЛТ).

МОРФ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префікс.**
Префікс конкретного слова. Напр.: префікси *при- (приголубити), над- (над-потужний).*
"Морфи префіксальні — афіксальні морфи в складі основи, які стоять перед коренем" (СЛТ).

МОРФ ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний морф.**
Морф, який активно використовується для утворення нових слів або граматичних форм. Напр.: суфікс *-льник- (облицюва-льник, штампува-льник).*

МОРФ РЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **регулярний морф.**
Репрезентант регулярної морфеми. Напр.: суфікс *-ець- (завзят-ець),* префікс *над- (над-ломити).*

МОРФ СЛОВОТВОРЧИЙ. Те, що **морф дериваційний, словотворчий морф.**
Морф, який служить для утворення слів з новим значенням. Напр.: суфікс *-овн- (дух-овн-ий), -ик- (пухо-в-ик).*

МОРФ СЛУЖБОВИЙ. Те, що **афікс, морф афіксальний.**

МОРФ СУБСТАНЦІАЛЬНИЙ. Те, що **морф виражений, морф матеріально виражений.**

МОРФ СУПЛЕТИВНИЙ. Те, що **корінь суплетивний.**
Морф кореневої морфеми, який у процесі формотворення набуває іншого фонемного оформлення. Напр.: *ми — нас, говорити — сказати.*
"Морф, що не має фонема-

тичної подібності з іншим морфом даної морфеми, називають суплетивним. Напр.: *був — є, гарно — краще, вона — її*" (Енц. УМ).

МОРФ СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс.**
Суфікс конкретного слова. Напр.: суфікси *-енн- (здоров-енн-ий), -ик- (піщан-ик).*
"Морфи суфіксальні — афіксальні морфи, які стоять після кореня перед флексією" (СЛТ).

МОРФ ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ.
Морф транспозиційної морфеми, який у процесах словотворення змінює частиномовну належність похідного слова порівняно з твірним. Напр.: суфікси *-ськ- (свій → свійський), -ець- (бувалий → бувалець).*

МОРФ УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **уніфікс.**
Морф унікальної морфеми. Напр.: *-ір- (банк-ір), -ад- (свіч-ад-о).*

МОРФ ФЛЕКСІЙНИЙ. Те, що **флексія, закінчення.**
Флексія конкретного слова. Напр.: флексії *-ий (хвор-ий), -а (вір-а).*
"Морфи флексійні — це такі морфи, які розташовані, як правило, в кінці словоформи і взаємозаміна яких приводить до зміни морфологічних значень роду, числа, відмінка і особи..." (СЛТ).

МОРФ ФОРМОТВОРЧИЙ. Морф формотворчої морфеми. Напр.: суфікси *-ачи (любл-ячи), -учи (каж-учи).*

МОРФИ КОМПЛЕКСНІ.
Морфи комплексних морфем. Напр.: флексія *-а (сестра)* прогнозує всі інші: *-и, -і, -у, -ою, -і, -о.*
"Граматичні словозмінні морфи, що примусово пов'язані між собою, є комплексними" (Енц. УМ).

МОРФЕМА (від гр. *morphē — форма).*
Найменша двобічна одиниця мови, що не розкладається на одиниці такого ж порядку і має властивість відтворюватися та повторюватися в інших словах. Напр.: *суфікси, корені, префікси, флексії.*
"Морфема... — елементарна, мінімальна одиниця мови, формально не подільна в межах одного слова, але подільна за семантикою. Морфема — двостороння одиниця, що має значення та матеріальне вираження і може варіюватися як у першому, так і в другому плані. Морфема — родове поняття, що охоплює такі видові поняття, як корінь, префікс, суфікс, конфікс, інтерфікс, постфікс, флексія. Морфе-

ма — готовий засіб, що відтворюється значенням і формою як цілісна одиниця у необхідних умовах” (Енц. УМ).
1.“Найменша неподільна значуща одиниця мови, яка виступає як носій певного лексичного чи граматичного значення слова і регулярно відтворюється відповідно до моделей цієї мови. 2. Морфема — це узагальнений тип конкретних різновидів морфів” (СЛТ).
“Морфема — це мінімальна узагальнююча нелінійна значеннєва одиниця, яка реалізується в морфах” (В. Горпинич).

МОРФЕМА АБРЕВІАТУРНА. Те, що **аброморфема.**

МОРФЕМА АФІКСАЛЬНА. Те, що **афікс, морфема службова.**

МОРФЕМА БАГАТОВАЛЕНТНА (МУЛЬТИВАЛЕНТНА).
“Морфеми багатовалентні (мультивалентні), здатні вільно сполучатися зі значною кількістю інших морфем...” (Енц. УМ). Напр.: суфікси *-ну-*, *-ва-*.

МОРФЕМА (МОРФ) БАГАТОЗНАЧНА. Те, що **багатозначна морфема (морф), морфема (морф) полісемічна.**

МОРФЕМА ВИРАЖЕНА. Те, що **морфема матеріально виражена, морфема субстанціальна.**
“Більшість морфем української мови має звукове і графічне вираження” (Н. Клименко). Напр.: *миш-ен-я, о-борон-а.*

МОРФЕМА ВІЛЬНА. Те, що **корінь вільний.**
Морфема (лише коренева), яка разом із закінченням, або без нього, може функціонувати як самостійне слово. Напр.: *дуб, пол-е.*
“Вільними, або самостійними, є морфеми, що мають хоча б один морф, який матеріально збігається з основою словоформи” (Енц. УМ).
“Морфеми вільні або незв’язані, які матеріально збігаються з основою хоч в одному повнозначному слові” (СЛТ).
“Вільна морфема — це така коренева морфема, що може матеріально збігатися з основою словозміни, точніше з основою словоформи, і поєднуватися з дериваційними, формотворчими, словозмінними суфіксами, суфіксом інфінітива ... та іншими коренями” (Н. Клименко).

МОРФЕМА ВТОРИННА. Те, що **морфема похідна.**

МОРФЕМА ГРАМАТИЧНА.
Афіксальна морфема, яка є виразником будь-якого граматичного значення (часу, виду, відмінка, роду тощо). Граматичними можуть бути префікси, суфікси, флексії. Граматичні морфеми за своїм значенням протиставляються словотворчим морфемам. Напр.: суфікс *-л- (ходи-л-а),* префікс *з- (з-няти).*
“До граматичних належать морфеми, які формують граматичне значення слова (закінчення)” (В. Горпинич).

МОРФЕМА ДЕРИВАЦІЙНА. Те, що **дериваційна морфема.**
“Морфема дериваційна, або словотворча, — афіксальна морфема, яка видозмінює лексичне значення кореня й утворює нове слово, повторюючись у різних словоформах одного і того ж слова” (СЛТ). Напр.: префікс *без- (безтолковий, безлад).*

МОРФЕМА ЗАЛИШКОВА. Те, що **морфема унікальна, унікальна морфема, уніморфема, уніфікс.**
Морфема, яка виділяється в структурі слова за залишковим принципом після ідентифікації кореня. Напр.: суфікс *-амт- (пор.: пошт(а) — пошт-амт).*

МОРФЕМА ЗАПОЗИЧЕНА.
Морфема, яка перейнята з іншої мови. Напр.: префікси *суб- (суб-продукти), анти- (анти-демократичний).*
“До запозичених належать морфеми, що прийшли в українську мову з інших мов” (В. Горпинич).

МОРФЕМА ЗВ’ЯЗАНА. Те, що **корінь зв’язаний, радиксоїд.**
Морфема (коренева), яка формує основу слова лише в поєднанні з афіксальними морфемами (префіксами, суфіксами тощо). Напр.: *ате-їзм, ганчір-ка.*
“Зв’язаними бувають корені та службові морфеми, що використовуються тільки в сполученні з іншими (афіксальними або ж кореневими) морфемами” (Енц. УМ).
“Морфеми зв’язані — які ніколи не збігаються з основою, тобто — зустрічаються в сполученні з іншими морфемами основи” (СЛТ).

МОРФЕМА КОРЕНЕВА. Те, що **корінь, коренева морфема.**

МОРФЕМА ЛЕКСИЧНА.
Кореневі морфеми та ті афіксальні морфеми, які виконують словотворчу функцію, тобто утворюють похідні з новим лексичним значенням. Напр.: суфікси

-ник- (верстат — верстатник), -ар- (голка — голк-ар). "Морфеми лексичні — узагальнена назва для кореневих і словотворчих (дериваційних) морфем, які беруть участь у словотворенні, є носіями певного лексичного значення на відміну від флексійних афіксів як виразників тільки граматичного значення" (СЛТ).

МОРФЕМА МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНА. Те, що **морфема виражена, морфема субстанціальна.**
Морфема, що має фонетичне і графічне оформлення. Напр.: *за-мовл-енн-я, лоб-ат-ий.*

МОРФЕМА МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНА. Те, що **морфема нульова, морфемний нуль, нульова морфема.**
Морфема, що не має фонетичного та графічного вираження. Напр.: закінчення в словах *корольø, степø.*

МОРФЕМА МОДИФІКАЦІЙНА. Те, що **модифікаційна морфема.**
"Дериваційна морфема лише доповнює, модифікує значення твірного, тому її називають модифікаційною. Вона вносить у його семантику інформацію, що стосується певних об'єктивних ознак предмета чи інтенсивності ознак" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-оньк-* зі значенням зменшеності (*зіронька*) або пестливості (*тітонька*).

МОРФЕМА МОНОСЕМІЧНА.
Морфема, що виражає лише одне значення — дериваційне або граматичне. Напр.: суфікс *-б(а)* в абстрактних назвах *(бороть-ба),* суфікс *-енк(о)* в патронімічних *(Слісар-енко).*

МОРФЕМА МУТАЦІЙНА. Те, що **мутаційна морфема.**
"...морфеми, що вносять зовсім нову інформацію в значення твірного, формуючи нові поняття" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-ник- (полковник, поневільник).*

МОРФЕМА НЕПОХІДНА. Те, що **морфема проста, проста морфема.**

МОРФЕМА НЕПРОДУКТИВНА. Те, що **непродуктивна морфема.**
Службова морфема, яка не використовується для творення похідних слів у сучасній мові. Напр.: префікси *прі-, па-;* суфікс *-ма- (прірва, па-гін, сидь-ма).*

МОРФЕМА НЕРЕГУЛЯРНА. Те, що **нерегулярна морфема.**
Службова морфема (афікс), яка трапляється в поодиноких словах. Напр.: су-

фікс *-ур- (замаз-ур-а), -аж- (дубл-яж).*
"Морфеми поділяються на регулярні... та нерегулярні, дефектні щодо змісту" (Енц. УМ).

МОРФЕМА НЕСЕГМЕНТНА. Те, що **морфема суперсегментна, морфема супрасегментна, супрасегментна морфема, суперсегментна морфема.**
"Несегментними є ... морфеми з чергуванням фонем *(зелений — зелень),* зміною місця наголосу *(ви́года — виго́да...),* порядку компонентів слова" (Енц. УМ).

МОРФЕМА НУЛЬОВА. Те, що **морфемний нуль, морфема матеріально не виражена, нульова морфема.**
Морфема афіксального типу, яка, не маючи матеріальної форми вираження, залишається носієм певного значення — словотвірного (дериваційного), граматичного. Напр.: *виріз-ø, багрянець-ø.*
"Морфема нульова — морфема, здебільшого суфікс, який виконує роль невираженого показника граматичного або словотвірного значення, що в інших випадках передається вираженими за допомогою звука чи сполучення звуків суфіксальними морфемами. У нульової морфеми — нульовий сегмент, відсутність звукового відрізка у певній точці мовленнєвого ланцюжка; у неї є значення, не виражене звуками і не позначене буквами" (Енц. УМ).
"Морфема нульова — відсутність граматичного або словозмінного афікса, яка набуває певного значення, виражає його" (СЛТ).

МОРФЕМА НУЛЬОВА ГРАМАТИЧНА.
Морфема афіксального типу, яка, не маючи форми вираження, виступає засобом утворення граматичних форм слова. Напр.: нуль флексії у слові *рукø* має значення множини і родового відмінка.

МОРФЕМА НУЛЬОВА СЛОВОТВОРЧА.
Морфема афіксального типу, яка, не маючи форми вираження, виступає засобом утворення слів з новим значенням. Напр.: нульовий суфікс -ø- у словах *вись-ø (пор.: висота), витвір-ø.*

МОРФЕМА ОДНОВАЛЕНТНА.
"Є морфеми ... одновалентні, що поєднуються з єдиною морфемою: *пастух*" (Енц. УМ).

МОРФЕМА ПИТОМА.
Морфема, джерелом виникнення якої є сама україн-

ська мова. Напр.: суфікси *-інь-, -ань-, -н-*.
"Питомі (морфеми. — Авт.) — це власні, рідні, споконвічні морфеми" (В. Горпинич).

МОРФЕМА ПОЛІВАЛЕНТНА.
Морфема, якій властиво поєднуватися із значною кількістю відповідних одиниць. Напр.: префікс *під- (підняти, підсистема)*, корінь *дорог- (дорогий, дорожнеча, дорожчати)*.

МОРФЕМА (МОРФ) ПОЛІСЕМІЧНА. Те, що **багатозначна морфема (морф), морфема (морф) багатозначна.**
Морфема (морф), яка може виражати декілька пов'язаних між собою значень. Напр.: суфікс *-ач-* має значення "діюча особа" *(цирк-ач)* і "діючий предмет" *(вимик-ач)*.
"Полісемічна морфема має цілий комплекс значень..." (Енц. УМ).

МОРФЕМА ПОСТФІКСАЛЬНА. Те, що **постфікс.**

МОРФЕМА ПОХІДНА. Те, що **морфема вторинна.**
Морфема, яка утворилася шляхом злиття двох (або більше) простих морфем. Напр.: суфікси *-анин-* (з *-ан-* та *-ин-*), *-арн-* (з *-ар-* та *-н-*).

МОРФЕМА ПРЕФІКСАЛЬНА. Те, що **префікс, префіксальна морфема.**

МОРФЕМА ПРОДУКТИВНА. Те, що **продуктивна морфема.**
Афіксальна морфема, яка активно використовується для утворення похідних одиниць у сучасній мові. Напр.: суфікси *-ець- (тернопіл-ець), -уват- (сиз-уват-ий)*.
"Більшість колись продуктивних морфем належать до активних, охоплюючи цілі серії вже існуючих слів або нових, що з'являються у сучасній мові" (Енц. УМ).

МОРФЕМА ПРОСТА. Те, що **морфема непохідна, проста морфема.**
Елементарна неподільна морфема, яка існує в мові у первісному вигляді. Напр.: префікси *в-, ви-, до-, не-* та ін. і суфікси *-б-, -ець-, -к-, -ок-* та ін.
"Простими вважаються елементарні морфеми, що в межах слова не поділяються на частини, які мають значення. У сучасній мові вони не сприймаються як такі, що виникли внаслідок злиття кількох самостійних афіксів" (Н. Клименко).

МОРФЕМА РЕГУЛЯРНА. Те, що **регулярна морфема.**
Службова морфема (афікс), що повторюється у великих

(за кількістю) групах слів. Напр.: префікс *з-*, суфікс *-н-*.
"Морфеми поділяються на регулярні, з чітко окресленими формою і змістом, та нерегулярні..." (Енц. УМ).

МОРФЕМА РЕЛЯТИВНА (від лат. *relatio — відношення).* Те, що **морфема синтаксична, релятивна морфема, синтаксична морфема.**
Афіксальна морфема, за допомогою якої здійснюється релятивна функція. Напр.: *свіж-ий (хліб), свіж-а (газета).*

МОРФЕМА СЕГМЕНТНА.
"За характером виявлення морфеми бувають сегментними (вираженими звуковими відрізками)..." (Енц. УМ). Напр.: *-ець- (твор-ець), -ень- (в'яз-ень).*
"Виражені морфеми бувають сегментними, оскільки їх можна виділити внаслідок поділу (сегментації) мовленнєвого потоку. Такими є, наприклад, усі чотири морфеми в дієслові *пере-чит-ува-ти*" (Н. Клименко).

МОРФЕМА СИНКРЕТИЧНА. Те, що **синкретична морфема.**
Афіксальна морфема, яка виражає одночасно декілька різнопланових значень. Напр.: префікс *за- (за-говорити)* виражає граматичне значення доконаного виду і словотвірне значення початку дії.
"Є синкретичні морфеми, що одночасно виражають різні граматичні значення" (Енц. УМ).

МОРФЕМА СИНТАКСИЧНА. Те, що **морфема релятивна, релятивна морфема, синтаксична морфема.**
Граматична морфема, функція якої полягає у здійсненні синтаксичного зв'язку між словами у словосполученні та реченні. Цю функцію здійснюють флексії. Напр.: *висок-ий дуб,* але *висок-а сосна.*
"Її (флексію. — Авт.) називають ще синтаксичною морфемою, оскільки вона має релятивний характер" (Енц. УМ).
"Найвищий ступінь абстрактності властивий закінченням (флексіям), що виражають граматичні зв'язки між словами в реченні й тому називаються ще синтаксичними морфемами" (Н. Клименко).

МОРФЕМА СКЛАДЕНА.
"Складеними (або складними, вторинними, похідними) в сучасній мові називають морфеми, що сприймаються в словах як такі, що виникли з двох елементів,

кожен із яких в інших словах функціонує як окрема морфема (префікс чи суфікс)" (Н. Клименко). Напр.: префікси *недо-, понад-*.

МОРФЕМА СЛОВОЗМІННА.
Граматична морфема, функція якої полягає в утворенні синтаксичних форм слова, необхідних для узгодження слів у словосполученні та реченні. Словозмінна функція властива флексіям. Напр.: *ранкова рос-а, у ранковій рос-і.*
"Морфеми, що утворюють синтаксичні форми слів і змінюють їхнє граматичне значення, називаються граматичними, або словозмінними..." (Енц. УМ).
"Словозмінними морфемами виражають той обов'язковий мінімум граматичних значень, що існує в мові і є достатнім для здійснення нею комунікативної функції" (Н. Клименко).

МОРФЕМА СЛОВОТВОРЧА. Те, що **словотворча морфема.**
Морфема афіксального типу, яка служить для утворення слів з новим значенням. Напр.: суфікс *-ов- (берез-ов-ий),* префікс *до- (дошлюбний).*

МОРФЕМА СЛУЖБОВА. Те, що **афікс, морфема афіксальна.**
Морфеми, які розташовані справа або зліва від кореня і служать для формо- чи словотворення. Напр.: *префікс, суфікс.*

МОРФЕМА СТРУКТУРНА. Те, що **асемантема, інтерфікс, структема.**
Невласне морфема, яка займає міжморфемну позицію і служить для організації морфемної структури слова.
Морфоїдний елемент у слові, який служить для полегшення процесу поєднання морфем у структурі слова. Напр.: голосні *о, е завод(о)будівний, житт(є)пис.*

МОРФЕМА СУБСТАНЦІАЛЬНА. Те, що **морфема виражена, морфема матеріально виражена.**
"Позначені (субстанціальні) — це такі морфеми, план змісту яких в усній формі мови позначається звуками, а на письмі — буквами (тобто має план вираження): *книг-а, книг-ою*" (В. Горпинич).

МОРФЕМА СУПЕРСЕГМЕНТНА. Те, що **морфема супрасегментна, морфема несегментна, супрасегментна морфема, суперсегментна морфема.**
"До суперсегментних морфем відносять акцентологічні криві, що розріз-

няють слова і форми слів: *за́мок* і *замо́к, зе́млі* і *землі́*" (Енц. УМ).

МОРФЕМА СУПРАСЕГМЕНТНА. Те, що **морфема суперсегментна, морфема несегментна, супрасегментна морфема, суперсегментна морфема.**

МОРФЕМА СУФІКСАЛЬНА. Те, що **суфікс.**
Післякоренева службова морфема, яка виконує словотворчу або/і формотворчу функцію. Напр.: суфікс *-ив- (добр-ив-о, мороз-ив-о).*

МОРФЕМА ТЕМАТИЧНА. Те, що **маркер.**
"...маркери — службові морфеми, що розташовані в кінці слова чи його основи і вказують на належність цього слова до певного формального класу (пор. *біг-а-ти*, де *-а-* є тематичною морфемою, що вказує на належність слова до першої дієвідміни)..." (Енц. УМ).
"...афіксальна морфема, яка стоїть після кореня і служить для утворення основи слова: *мати — мат-ер-і; ім'я — ім-ен-і*" (СЛТ).

МОРФЕМА ТРАНСПОЗИЦІЙНА.
Афіксальна морфема, яка бере участь у творенні похідних транспозиційних словотвірних типів, для яких характерна зміна частиномовної належності. Напр.: суфікси *-ов-, -ик- (тінь → тінь-овий, розумний → розумн-ик).*

МОРФЕМА УНІКАЛЬНА. Те, що **морфема залишкова, уніфікс, уніморфема, унікальна морфема.**
Морфема, якій не властиво повторюватися у значній кількості слів. Напр.: суфікс *-ад- (марин-ад), -ид- (хлор-ид).*

МОРФЕМА ФЛЕКСІЙНА. Те, що **закінчення, флексія.**
Морфема, яка зазвичай знаходиться в кінці слова і яка змінюється при зміні граматичних форм одного й того ж слова. Напр.: *ясн-ий, ясн-ого, ясн-ому* тощо.

МОРФЕМА ФОРМОТВОРЧА. Те, що **формотворча морфема.**
Граматична морфема, функція якої полягає у зміні граматичних форм одного і того ж слова. Формотворчу функцію можуть виконувати префікси, суфікси, флексії. Напр.: суфікси *-ш-, -іш-* для утворення форм вищого ступеня порівняння *(тепл-іш-ий, дов-ш-ий).*
"Морфеми, що утворюють несинтаксичні форми (ступенів порівнянння прикметників *-іш-*, виду дієслів *-ува-*)..." (Енц. УМ).

МОРФЕМИ АКТИВНІСТЬ. Те, що **активність морфеми.**
"Морфеми активність — це здатність морфеми (кореня, афіксів) брати участь у творенні нових слів або граматичних форм" (Енц. УМ). Напр.: суфікс *-ов- (світовий, легковий).*

МОРФЕМИ (МОРФИ) АНТОНІМІЧНІ. Те, що **антонімічні морфеми (морфи).** Однотипні морфеми (морфи) з протилежними дериваційними (або лексичними — для кореневих морфем) значеннями. Напр.: корені *біл-/чорн- (білизна — чорнота).*

МОРФЕМИ КОМПЛЕКСНІ. Сукупність флексійних морфем, одна з яких зазвичай прогнозує всі інші, що беруть участь в утворенні парадигми одного й того ж слова (або групи слів). Напр.: *флексія називного відмінка прогнозує флексії всіх інших відмінків.*

МОРФЕМИ (МОРФИ) ОМОНІМІЧНІ. Те, що **омоморфеми, омонімічні морфеми (морфи).**
Однотипні морфеми (морфи), які збігаються за своїм фонемним складом і виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: корінь *кос-* у словах *кос-а (дівоча)* і *кос-а (інструмент),* суфікс *-ист-* зі значенням особи і ознаки *(гімназ-ист, волокн-истий).*
"До омонімічних належать морфеми, тотожні за будовою, але різні за значенням..." (В. Горпинич).

МОРФЕМИ (МОРФИ) СИНОНІМІЧНІ. Те, що **синонімічні морфеми (морфи).** Однотипні морфеми (морфи) (афіксальні або кореневі), дериваційні (словотвірні) значення яких збігаються в цілому, але відрізняються значеннєвими відтінками та/або стилістичним забарвленням. Напр.: префіксальні морфи *по-* і *пере- (по-псувати* і *пере-псувати),* суфіксальні морфи *-єць* і *-ак (австрі-єць* і *австрі-як).*
"До синонімічних належать морфеми, лексико-граматичне значення яких незалежно від будови збігається повністю або частково" (В. Горпинич).

МОРФЕМАТИКА СЛОВА.
1. Те, що **морфотактика.** Вчення про закономірності синтагматики морфем у структурі слова, про активність морфем та їх валентні можливості.
2. Те, що **морфемна будова слова, морфемний склад слова, морфемна структура слова.**

Синтагматичне поєднання морфем у слові відповідно до певних закономірностей.

МОРФЕМІЗАЦІЯ КОРЕНЯ.
Процес, результатом якого є перетворення кореня слова в морфему афіксального типу — суфіксоїд або префіксоїд. Напр.: суфіксоїд *-люб* в словах *бого-люб, життє-люб, одно-люб.*

МОРФЕМІКА.
1. Вчення про значущі частини слова (морфеми), закономірності їх поєднання в структурі слова.
2. Ієрархічно упорядкована сукупність морфем та співвідносних з ними морфів, які репрезентують морфемний підрівень мови.
"Морфеміка — 1) сукупність морфем мови; 2) розділ граматики, який вивчає поділ слова на морфеми, вичленування морфів у слові, аломорфію морфеми, межі аломорфії, перетворення на морфемних швах, спрощення, перерозклад у морфемі, ідентифікацію морфем, їхню структуру, дистрибутивну, функціональну класифікацію" (Енц. УМ).
"Розділ науки про мову, який вивчає морфемну структуру слова" (СЛТ).
"1. ...це розділ мовознавства, що вивчає поділ слова на морфеми, типи морфем, формальні й семантичні відношення їх одна з одною і зі словом як цілісним утворенням.
2...це морфемна підсистема мови, сукупність морфем, що виділяються в словах і використовуються в мові за певними правилами сполучуваності" (Н. Клименко).
"1. ...логічніше і доцільніше вчення про морфи і морфеми називати морфемологією (пор. лексикологія, фразеологія, фонологія, морфологія, дериватологія), а термін морфеміка залишити за поняттям сукупності морфів і морфем мови.
2. ...системно організована сукупність морфів і морфем мови, морфемний устрій її називається морфемікою або морфеміконом" (В. Горпинич).

МОРФЕМІКА ДІАХРОНІЧНА (ІСТОРИЧНА).
Учення про формально-семантичні зміни морфем та зміни у морфемній будові слів, які відбулися в процесі історичного розвитку мови.

МОРФЕМІКА СИНХРОНІЧНА.
1. Вчення про морфеми та закономірності їх поєднання, морфемну будову слів мови на певному етапі її розвитку.
2. Вчення про морфеміку сучасної мови.

МОРФЕМНА БУДОВА СЛОВА. Те, що **морфемний склад слова, морфемна структура слова, морфематика слова в 2-му значенні.**
Під морфемною будовою слова розуміють сукупність морфем у структурі слова, співвідношення та розташування яких відповідає закономірностям української мови. Напр.: *архі-важлив-ий, різн-о-голос-иц-я.*
"Морфемна будова слова, морфемний склад слова — сукупність морфем, послідовність яких визначають певні правила сполучуваності класів морфем" (Енц. УМ).

МОРФЕМНА НЕСУМІСНІСТЬ.
Неможливість поєднання морфем, зумовлена певними причинами (фонетичними, семантичними, граматичними тощо). Напр.: *баран — баранина*, але похідні з суфіксом *-ин-* не утворюються від *вівця, півень.*

МОРФЕМНА ПІДСИСТЕМА МОВИ.
Складова словотвірної системи мови, в якій ієрархічно впорядковані морфемні ресурси.

МОРФЕМНА ПОДІЛЬНІСТЬ (СЛОВА). Те, що **подільність (слова) в 1-му і 2-му значеннях.**

МОРФЕМНА ПОСЛІДОВНІСТЬ. Те, що **послідовність морфем.**
Сукупність морфем, які в своїй послідовності утворюють цілісне слово. Напр.: *на-вч-а-нн-я, над-люд-ин-а.*

МОРФЕМНА СТРУКТУРА ОСНОВИ (СЛОВА). Те, що **структура основи (слова).**
Взаємозв'язок між послідовно розташованими структурними елементами основи слова (морфемами), які формують її будову (структуру). Напр.: *з-обра-ж-енн-(я), біржов-(ий).*

МОРФЕМНА СТРУКТУРА (СЛОВА). Те, що **морфемна будова слова, морфемний склад слова, морфематика слова в 2-му значенні.**
Лінійна послідовність морфем та їх внутрішня організація, які становлять структурну цілісність слова. Напр.: *під-трим-к-а, пере-пуст-к-а.*

МОРФЕМНА СУМІСНІСТЬ.
Здатність морфем поєднуватися між собою відповідно до закономірностей мови. Напр.: *теща — тещ-ин, донька — доньч-ин.*

МОРФЕМНЕ ПРАВИЛО. Те, що **морфонологічне правило.**
"Морфемне правило — правило, яке передбачає чергування альтернантів (фонем)

у складі певної морфеми, які можуть бути і в інших морфемах” (Енц. УМ).

МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ. Те, що **аналіз морфемний, морфемний розбір, розбір морфемний.**
“Морфемний аналіз виявляє будову слова на синхронному зрізі” (Енц. УМ).
МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ ДІАХРОНІЧНИЙ (ІСТОРИЧНИЙ). Те, що **аналіз морфемний діахронічний (історичний).**

МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ СИНХРОНІЧНИЙ. Те, що **аналіз морфемний синхронічний.**

МОРФЕМНИЙ БЛОК. Те, що **морфемосполука.**
Усталена послідовність морфем у структурі певного слова. Напр.: *люд-ян-ість∅, без-переч-н-ий.*
“...єдність у вигляді лінійної послідовності певної кількості морфемних сегментів” (Енц. УМ).

МОРФЕМНИЙ ЗВ’ЯЗОК.
1. Поєднання афіксальної морфеми з певним колом коренів або інших афіксів. Напр.: суфікс *-ев- (вишн-ев-ий, галуз-ев-ий.)*
2. Закономірності взаємодії морфем у будові слова. Напр.: *об-говор-енн-я, с-твор-ен-ий.*

МОРФЕМНИЙ ЛАНЦЮЖОК. Те, що **ланцюжок морфем.**

МОРФЕМНИЙ НУЛЬ. Те, що **морфема нульова, морфема матеріально не виражена, нульова морфема.**

МОРФЕМНИЙ РОЗБІР. Те, що **аналіз морфемний, морфемний аналіз, розбір морфемний.**
“Морфемний розбір поглиблює знання про значущі частини слова — корінь, суфікс, закінчення та ін. афікси, розширює уявлення про морфемний склад самостійних і службових слів...” (Енц. УМ).

МОРФЕМНИЙ СЕГМЕНТ. Те, що **сегмент.**

МОРФЕМНИЙ СКЛАД МОВИ.
Уся сукупність морфем як мовних одиниць.

МОРФЕМНИЙ СКЛАД СЛОВА. Те, що **морфемна будова слова, морфемна структура слова, морфематика слова в 2-му значенні.**

МОРФЕМНИЙ СЛОВНИК. Те, що **словник морфем, словник морфемний.**
Словник, в якому в певному порядку представлено всю сукупність морфем мови, або слів, поділених на морфеми. Напр.: *Полюга Л. М. Морфемний словник. — К., 1983.*

"Морфемний словник — словник, що описує морфеми мови переважно шляхом виділення їх у складі слова" (Енц. УМ).

"Морфемний словник — це словник, в якому є повна комплексна інформація про всі морфеми української мови (кореневі, суфіксальні, префіксальні, флексійні)" (В. Горпинич).

МОРФЕМНИЙ СЛОВНИК АЛФАВІТНИЙ.

Словник, в якому слова поділені на морфеми і розташовані за алфавітом. Напр.: *Яценко І. Т. Морфемний аналіз. Словник-довідник: У 2 т. — К., 1981.*

МОРФЕМНИЙ СЛОВНИК ГНІЗДОВИЙ.

Морфемний словник, в якому морфеми розташовані гніздовим способом. Напр.: *Є. А. Карпіловська. Кореневий гніздовий словник української мови. — К., 2002.*

МОРФЕМНИЙ ШОВ. Те, що **стик морфем.**

Місце поєднання сусідніх морфів, у якому відбувається стик кінця попереднього морфа з початком наступного. Напр.: *за-син-а-ти, бадьор-о.*

"Місце стику морфем, межа морфем (морфів) у слові" (Енц. УМ).

МОРФЕМОСПОЛУКА. Те, що **морфемний блок.**

МОРФОЇДНИЙ ЕЛЕМЕНТ.

1. Те, що **афіксоїд, суфіксоїд, префіксоїд.**

Корінь, який, маючи високий ступінь регулярності та продуктивності, уподібнюється до морфеми. Напр.: корінь *різ- (скло-різ, камене-різ).*

2. Те, що **субморф, квазіморфема.**

Сегмент слова, який уподібнюється до морфеми за формою та місцем розташування, але насправді морфемою не є. Напр.: *роз- (роз-вага).*

МОРФОНЕМА.

Ряд фонем однієї морфеми, які зумовлені положенням морфа у певній граматичній позиції. Напр.: *<к//ч//ц> (рука — ручний — руці).*

"Морфонема — ряд фонем, що замінюють одна одну в межах тієї ж морфеми і представлені в її аломорфах" (Енц. УМ).

"Дві або більше фонем, які чергуються в аломорфах однієї і тієї ж морфеми відповідно до морфологічної структури мови" (СЛТ).

"...ряд зумовлених акомодацією морфонологічних явищ в мотивуючих словах і дериваторах, що формується в певній словотвірній позиції, називається морфонемою" (В. Горпинич).

МОРФОНОЛОГІЧНА БУДОВА (СЛОВА). Те, що **морфонологічна структура (слова).**

МОРФОНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ.
Формальна схема будови слів однотипної структури, у яких в одній і тій же позиції регулярно відбувається певне морфонологічне явище. Напр.: *вухо → вуш-ний, вік → віч-ний, страх → страш-ний.*

МОРФОНОЛОГІЧНА ПОЗИЦІЯ.
1. Положення морфа, або аломорфа, у слові, яке зумовлює певні морфонологічні зміни. Напр.: позиція перед суфіксом *-н-*, в якій відбувається чергування приголосного кореня: *звук → звуч-ний, рік → річ-ний* .
"...основи і форманти спричиняють різні формальні перешкоди, що з'являються за певних умов, які називаються морфонологічними позиціями" (В. Горпинич).
2. Місце в слові, де відбувається морфонологічне явище, зумовлене взаємодією сусідніх морфем (морфів). Напр.: між коренем та суфіксом *(ниж-ній, ведмеж-ий).*

МОРФОНОЛОГІЧНА СТРУКТУРА (СЛОВА). Те, що **морфонологічна будова (слова).**
Морфемна структура слова з урахуванням морфонологічних явищ, які наявні в ній. Напр.: *добр-о-чес-н-ий, швид-к-іс-н-ий.*

МОРФОНОЛОГІЧНЕ ПРАВИЛО. Те, що **морфемне правило.**
Виведена із зіставлення ряду однотипних одиниць закономірність, якою регулюється поява певного морфонологічного явища в певній морфонологічній позиції. Напр.: вокальні чергування в коренях слів у певній морфонологічній позиції *(нести — ніс — нос-ити).*

МОРФОНОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ.
Фонемна видозміна морфем на морфемному шві (або в середині морфем) як наслідок взаємопристосування їх одна до одної в лінійному ряді. Напр.: *накладання, усічення.*
"...морфонологічними явищами називаються такі фонологічні зміни, які виникають між морфемами, служать для їх взаємопристосування, сполучуваності і розмежування, а також маркують морфологічні і семантичні відмінності морфів" (В. Горпинич).

МОРФОНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ (СЛОВА).
Аналіз, спрямований на виявлення всіх аломорфів од-

нієї морфеми, а також тих морфонологічних явищ, які спричинили їх появу.

МОРФОНОЛОГІЧНИЙ ЗАСІБ.
Узагальнена назва морфонологічних явищ, які виступають засобом взаємопристосування морфем у процесі словотворення або формотворення. Напр.: *чергування, наголос* та ін.

МОРФОНОЛОГІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ.
Формальна видозміна морфем (морфів), спричинена певною позицією їх відносно інших морфем (морфів). Напр.: зміна кореня *ваг- (вага)* на корінь *ваз'- (вазі).*

МОРФОНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ.
Процеси, якими зумовлюється формальна видозміна морфем (морфів) як наслідок їх позиції у слові. Напр.: вокальні та консонантні чергування у морфемах при їх поєднанні.

МОРФОНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ НЕРЕГУЛЯРНІ.
"Морфонологічні процеси при словотворенні бувають... нерегулярними, які властиві частині (іноді великій) слів з даним типом морфемосполук (пор.: *ойроцький* і *баскський, тюркський*)" (Енц. УМ).

МОРФОНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ РЕГУЛЯРНІ.
"Морфонологічні процеси при словотворенні бувають регулярними, які охоплюють усі слова, що мають дані сполучення морфем (напр., *к-ч, х-ш* у твірних іменникових основах при додаванні суфіксів *-ок-, -к-: друг — дружок, сук — сучок...*)..." (Енц. УМ).

МОРФОНОЛОГІЯ. Те, що **фономорфологія.**
Розділ науки про мову, який вивчає фонемні видозміни морфем та причини, що їх викликають.
"Морфонологія — розділ мовознавства, що сформувався на перетині морфології та фонології і вивчає закономірності функціонування морфологічно зумовлених фонологічних засобів" (Енц. УМ).
"Розділ науки про мову, в якому вивчається фонема як елемент побудови морфем і словоформ. Це вчення про систему морфем і їх фонемну будову, про фонемну комбінаторику морфем, про використання фонологічних протиставлень для вираження тих чи інших морфологічних відмінностей, про зв'язок фонології і морфології" (СЛТ).
"Розділ мовознавства, який вивчає морфонологічні явища мови, називається морфонологією" (В. Горпинич).

МОРФОНОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНА.
"Загальна морфонологія вивчає найзагальніші закономірності в сутності і функціях морфонологічних явищ мов світу" (В. Горпинич).

МОРФОНОЛОГІЯ КОНКРЕТНА.
"Конкретна морфонологія вивчає морфонологічні явища окремих національних мов" (В. Горпинич).

МОРФОНОЛОГІЯ ОПИСОВА.
Морфонологія, яка вивчає морфонологічні явища як факт мови на певному етапі її функціонування.
"Виявлення основних варіантів морфем і визначення правил породження всіх їхніх текстових варіантів є завданням описової морфонології" (Енц. УМ).

МОРФОНОЛОГІЯ СЛОВОЗМІНИ.
"Морфонологія словозміни вивчає морфонологічні правила переходу від основної (вихідної) форми слова до всіх інших та здійснювані при цьому альтернації, їхню комбінаторику, характер відношень" (Енц. УМ).

МОРФОНОЛОГІЯ СЛОВОТВОРЕННЯ.
"Морфонологія словотворення вивчає процеси взаємопристосування морфем при переході від твірного слова до похідного. Об'єктом морфонології словотворення є морфонологічні зміни одиниць в одному гнізді або в парах твірне — похідне безвідносно до гнізда" (Енц. УМ).

МОРФОТАКТИКА. Те, що **морфематика слова в 1-му значенні.**
Розділ морфеміки, який вивчає закономірності поєднання морфем відповідно до їх валентних можливостей.
"Морфотактика — розділ морфеміки, що описує: 1) формальні засоби морфосистеми мови, їхні взаємовідношення; 2) допустимі типи морфемної структури слів" (Енц. УМ).
"Морфотактика передбачає розкриття валентних ознак окремих морфем — класів морфем та типів морфемних структур слова, в яких реалізовані допустимі в слові повторювані поєднання морфем" (Н. Клименко).
"Морфонологія вивчає валентність морфем, яку інколи називають і морфотактикою" (В. Горпинич).

МОТИВАНТ.
1. Те, що **мотиватор.**
2. Словотворчий засіб як мотивувальна складова цілісної семантики похідного

слова, що разом із мотиватором формує його лексичне значення. Напр.: у похідному *вівчар* значення особи формується суфіксом *-ар*.

МОТИВАТ.
Словотвірно мотивоване слово. Напр.: *фаянсовий (від фаянс), дихання (від дихати).*

МОТИВАТОР. Те, що **мотивант у 1-му значенні, мотиваторна частина, мотивувальна база.**
Вихідна одиниця, на базі якої виводиться значення похідного слова. Напр.: *скіф* — мотиватор для *скіфський, лад* — для *нелад.*

МОТИВАТОРНА ЧАСТИНА.
Те, що **мотиватор, мотивувальна база.**
Частина похідного слова, що служить показником мотивувальних зв'язків між цим похідним та його твірним. Напр.: *квасол-(иння), лиж-(ник).*

МОТИВАЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ. Те, що **відношення мотиваційні, мотивація, мотивація словотвірна, словотвірна мотивація.**
Відношення між двома однокореневими словами, які мають найменші формальні та семантичні відмінності. Напр.: *тішити → втішити, протестувати → протестувальник.*
"Мотиваційними відношеннями охоплені ті слова, що є спільнокореневими, причому значення одного з них (мотивованого, або похідного) виводиться з іншого (мотиватора, або твірного, мотивуючого)" (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ. Те, що **відношення мотиваційні, мотивація словотвірна, мотиваційні відношення, словотвірна мотивація.**
Взаємовідношення між спільнокореневими словами, за якого форма і семантика похідного (мотивованого) тлумачиться через форму і семантику його твірного (мотивувального). Напр.: *плечистий* "з великими плечима", *обхідник* "той, хто обходить".

МОТИВАЦІЯ БЕЗПОСЕРЕДНЯ.
Різновид мотиваційних відношень між похідним та його твірним, при якому похідна основа відрізняється від твірної основи одним словотворчим засобом. Напр.: *птах → пташ-ин(ий), вжитий → вжиток.*
"Безпосередньою мотивацією пов'язані слова, які відрізняються одне від одного лише одним словотворчим формантом" (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ ВЗАЄМНА.
Те, що **відношення взаємної мотивованості.**

“Виділяється взаємна мотивація слів, що характерна для формальних і семантичних відношень між спорідненими словами зі зв'язаними коренями” (Енц. УМ). Напр.: *одягнути* → *одяг*, *одягнути* → *роздягнути*.

МОТИВАЦІЯ ВИХІДНА. Різновид мотиваційних відношень між похідним та його твірним, за якого твірне має непохідну основу. Напр.: *зоря* → *зоряний “такий, що має відношення до зорі”*, *перо* → *перина “те, що містить перо”*.

“При вихідній мотивації твірним словом похідного є синхронічно непохідна одиниця...” (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ ЄДИНА (ОДИНИЧНА). Різновид мотиваційних відношень між похідним та його твірним, за якого мотивувальним для певного похідного виступає одне (і тільки одне) твірне. Напр.: *автор* → *авторський*, *м'ята* → *м'ятний*.

“Єдина мотивація — це формально-семантичні відношення синхронічно похідного слова з одним твірним: *ой — ойкати*” (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ МНОЖИННА (НЕОДИНИЧНА, НЕЄДИНА). Те, що **полімотивованість (слова)**.

Різновид формально-семантичних (мотиваційних) відношень між похідним та його твірним, за якого мотивувальними для певного похідного виступають одночасно декілька твірних. Напр.:

розвеселити
веселитися → *розвеселитися*

“Мотивація слова подвійна, множинна спричинює появу поліструктурного слова і передбачає, що мотивоване слово співвідноситься з кількома твірними одночасно і відрізняється від них однаковою кількістю словотвірних формантів: *дбайливець — недбайливець*, *недбайливий — недбайливець*...” (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ НЕВИХІДНА. Різновид мотиваційних відношень між похідним та його твірним, за якого твірне слово має похідну основу. Напр.: *лісовий* → *лісовик*, *вивершити* → *вивершення*.

“Мотивація слова невихідна — це формальні і семантичні відношення між похідним словом і твірним, що саме є похідним” (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ НЕРЕГУЛЯРНА.
1. Мотиваційні відношення, які повторюються у невеликій кількості словотвірних

пар (іноді лише в одній). Напр.: *злий → злюка, тихий → тихоня.*
2. Різновид мотиваційних відношень, за якого мотивоване відрізняється від мотивувального нерегулярним словотворчим засобом. Напр.: *поет → поетеса, глухий → глухомань.*

МОТИВАЦІЯ ОПОСЕРЕДКОВАНА.
Різновид мотиваційних відношень між похідним та його твірним, за якого похідна основа відрізняється від твірної не одним словотворчим засобом, а сукупністю їх, внаслідок семантичної співвіднесеності членів пари. Напр.: *позакласний* (від *клас*, а не від *класний*), *міжнародний* (від народ, а не від *народний*).
"Опосередкована мотивація — це мотиваційні відношення між двома словами, одне з яких відрізняється від іншого сукупністю словотворчих формантів..." (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ РЕГУЛЯРНА.
1. Мотиваційні відношення, які повторюються у великій кількості словотвірних пар. Напр.: "предмет" — "сукупність предметів" *(пір'я, ганчір'я, рідня).*
2. Різновид мотиваційних відношень, за якого мотивоване відрізняється від мотивувального регулярним словотворчим засобом. Напр.: *стріляти — стріл-ець, лінивий — лінив-ець.*

МОТИВАЦІЯ СЛОВОТВІРНА. Те, що **мотивація, мотиваційні відношення, словотвірна мотивація.**
Мотиваційні відношення, які виникають між твірним та його похідним в процесі словопородження. Напр.: відношення мотивації між словами *вітчизна-вітчизняний, сприяти-сприятливий.*
"Мотивація словотвірна — формальні і семантичні взаємовідношення між синхронічно похідним словом та його твірним" (Енц. УМ).

МОТИВАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНА.
Мотивація, за якої значення похідного слова ширше, ніж сукупність значень твірної основи та форманта. Напр.: "*письменник*" не той, хто володіє письмом, а той, хто пише художні твори, "*білок*" — не просто білий предмет, а частина яйця білого кольору.
"...фразеологічну (або ідіоматичну) мотивацію мають ті похідні, в яких одна частина семантики мотивована значенням складових морфем, а друга, прироще-

на — позамовними факторами" (В. Горпинич).

МОТИВОВАНА ОСНОВА. Те, що **основа мотивована.**
Основа похідного слова, структура якої формується мотивувальною базою (мотиватором) і словотворчим засобом (мотивантом). Напр.: *грудн-ев(ий), за-озер-н(ий).*

МОТИВОВАНЕ СЛОВО.
Слово, структура якого містить у собі мотивувальну базу та формант і значення якого формується сукупністю значень цих складових компонентів. Напр.: *одесит "той, хто проживає в Одесі", сталевий "виготовлений зі сталі".*
"Слово з вивідною основою, утворене від іншого слова, яке щодо взятого є мотивуючим. Наприклад, слово *залізничник* мотивоване словом *залізниця.* Мотивоване слово завжди включає мотивуючу основу й словотворчий формант" (СЛТ).

МОТИВОВАНІСТЬ.
Здатність похідного слова виявляти свою формально-семантичну співвідносність із твірним. Напр.: *гравець — "той, хто грає", родичатися — "бути родичем".*

МОТИВОЛОГІЯ.
Галузь мовознавства, об'єктом якої є дослідження мотиваційних відношень.

МОТИВУВАЛЬНА БАЗА. Те, що **мотиватор, мотиваторна частина.**
Твірне слово, яке своїм значенням входить у тлумачення утвореного від нього похідного. Напр.: *таксист "той, хто водить таксі", чистун "той, хто чистий".*

МОТИВУВАЛЬНА ОСНОВА. Те, що **основа мотивувальна.**
Основа мотивувального слова. Напр.: *весл-о (весляр), мілк-ий (мілкота).*

МОТИВУВАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **мотивуюче слово.**
Слово, яке є первинним стосовно певного похідного і через семантику якого тлумачиться значення останнього. Напр.: у парі *годувати → годувальник* слово *годувати — мотивувальне,* оскільки *годувальник — "той, хто годує".*

МОТИВУВАЛЬНЕ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ.
Словосполучення, яке виступає мотивувальною базою для утвореного похідного слова. Напр.: *сільське господарство → сільськогосподарський; перший розряд → першорозрядник.*

МОТИВУЮЧЕ СЛОВО. Те, що **мотивувальне слово.**
"Слово з твірною основою; слово, від якого утворюється нове слово. Наприклад, для мотивованого слова *залізничник* мотивуючим є слово *залізниця,* що в свою чергу мотивоване словом *залізний,* а слово *залізний* мотивоване словом *залізо,* яке і виступає мотивуючим щодо слова *залізний*" (СЛТ).

МУТАЦІЙНА МОРФЕМА. Те, що **морфема мутаційна.**
Службова морфема (суфікс, префікс тощо), яка використовується для утворення похідних слів з новим лексичним значенням. Напр.: суфікс — *-ар- (виноград — виноград-ар),* суфікс *-ун- (вість — віст-ун).*

МУТАЦІЙНИЙ АФІКС. Те, що **афікс мутаційний.**
Афікс, додавання якого до твірної основи приводить до утворення похідного слова з новим (порівняно зі значенням твірного слова) значенням. Напр.: суфікс *-янець- (вольтер'янець),* конфікс *без-...-н(ий) (безпідставний).*

Н

НАГОЛОС.

У словотворі — морфонологічне явище, яким супроводжується словотворення. Напр.: *верхи́ → ве́рхи, жи́ти → житло́.*

"Наголос у процесі словотворення виконує перш за все конститутивну функцію, яка виявляється в тому, що він організовує навколо себе певну кількість словотворчо визначених морфів, об'єднує їх у слово (фонетичне чи граматичне) і визначає його як самодостатню одиницю, що називається тактом, відрізняючи його тим самим від інших у мовленнєвому потоці..." (В. Горпинич).

"Морфонологічно зумовленим є таке переміщення наголосу, яке викликається словотвірними процесами і супроводжується зміною семантики за схемою *"мотивуюче — мотиване", "жінка — жіноцтво..."* (В. Горпинич).

НАКЛАДАННЯ. Те, що **інтерференція морфем, суміщення.**

Морфонологічне явище на морфемному шві, яке полягає у суміщенні тотожних у формальному відношенні сегментів контактно розташованих морфів. Напр.: *морфонологія* (замість *морфофонологія*).

"Якщо основа у фіналі чи ініціалі основи та дериватор мають спільні звуки, то злучення морфів відбувається способом накладання (інтерференції)..." (В. Горпинич).

НАПРЯМОК.

НАПРЯМОК ДЕРИВАЦІЇ. Те, що **напрямок словотворення, напрямок похідності.**

НАПРЯМОК МОТИВАЦІЇ.
Формально-семантичні відношення між двома однокореневими словами, одне з яких виступає мотивувальним (твірним) стосовно іншого — вторинного, мотивованого. Напр.: *спати → приспати, міра → помірний.*
"...залежність між твірним і похідним словом називається напрямком мотивації" (В. Горпинич).

НАПРЯМОК ПОХІДНОСТІ. Те, що **напрямок деривації, напрямок словотворення.**
Процес виявлення твірного слова відповідно до певного похідного. Напр.: *сильнішати* від *сильніший, сильніший* від *сильний.*

НАПРЯМОК СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **напрямок деривації, напрямок похідності.**
Напрямок, у якому відбувається творення слів від твірного до похідного. Напр.: *жар → жарина, ефект → ефективний.*

НАРОЩЕННЯ.
Морфонологічне явище, яке полягає у розширенні похідної основи за рахунок асемантичних прокладок, інтерфіксів. Напр.: *жи(л)ець, африк(ан)ець.*
"Нарощення — приєднання до основи слова або до службової морфеми асемантичного звукового відрізка, інтерфікса (протил. — усічення)" (Енц. УМ).
"Якщо при трансформації в мотивоване слово основа мотивувального слова з певних причин не піддається елізії і словотвірний акт не може здійснитися, тоді виникає альтернативний до елізії процес інкорпорації в склад основи такого структурного елемента, який вступає в морфонологічні зв'язки з неелізованою основою та дериватором і завершує процес створення слова" (В. Горпинич).

НЕВИВІДНЕ СЛОВО. Те, що **непохідне слово, первинне слово.**
Слово, структура й семантика якого не виводиться зі структури і семантики інших слів. Напр.: *новий, клен.*

НЕМОТИВОВАНЕ СЛОВО.
Непохідне слово, значення якого тлумачиться через його безпосередній зв'язок з об'єктом реальної дійсності, який воно називає. Напр.: *рід, доля, синій.*

НЕОЛОГІЗМ СЛОВОТВІРНИЙ.
Неологізм (потенційний чи оказіональний), утворений певним способом словотворення. Напр.: *розхмарене*

чоло (М. Рильський); *яблуневоцвітний* (П. Тичина).

НЕПОДІЛЬНА ОСНОВА. Те, що **основа неподільна, основа безафіксна.**

НЕПОДІЛЬНЕ СЛОВО.
1. Слово, основа якого не містить у своєму складі афіксальні морфеми (суфікси, префікси тощо). Напр.: *туман, коло.*
2. Слово (граматично незмінне), яке складається з однієї морфеми — кореня. Напр.: *кіно, шосе.*

НЕПОДІЛЬНІСТЬ.
Нездатність слова, основи слова виділяти у своїй структурі значущі частини — морфеми.

НЕПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ.
Властивість основи слова бути неподільною, тобто не виділяти у своєму складі афіксальні морфеми. Напр.: *літ-о, бік -ø.*

НЕПОДІЛЬНІСТЬ СЛОВА.
1. Властивість слів, у структурі яких наявна лише одна морфема — корінь. Напр.: *тут, там, коли.*
2. Властивість слів, основа яких не містить афіксальні морфеми. Напр.: *свобод-а, стріл-а.*

НЕПОХІДНА ОСНОВА. Те, що **основа непохідна, основа первинна.**

НЕПОХІДНЕ СЛОВО. Те, що **невивідне слово, первинне слово.**
Слово, відносно якого немає і не може бути твірного. Напр.: *молоко, міст.*

НЕПОХІДНІСТЬ.
Властивість слова, яке не виникло в процесі словотворення.

НЕПОХІДНІСТЬ ОСНОВИ.
Властивість основ непохідних слів. Напр.: *кінь, атеїзм.*

НЕПОХІДНІСТЬ СЛОВА.
1. Властивість слова, яке містить у своєму складі непохідну основу. Напр.: *осінь, мороз.*
2. Властивість граматично незмінюваного слова, яке складається з однієї морфеми — кореня. Напр.: *шимпанзе, кашне.*

НЕПРОДУКТИВНА МОДЕЛЬ.
Те, що **модель непродуктивна, словотвірна модель непродуктивна.**

НЕПРОДУКТИВНА МОРФЕМА. Те, що **морфема непродуктивна.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ АФІКС. Те, що **афікс непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ КОНФІКС. Те, що **конфікс непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ МОРФ. Те, що **морф непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ СЛОВОТВІРНИЙ ТИП. Те, що **словотвірний тип непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс непродуктивний.**

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ. Нездатність певних одиниць морфеміки і словотвору брати участь у процесах словотворення.

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ АФІКСА. Нездатність афікса брати участь у процесах словотворення в сучасній мові. Напр.: суфікс *-ікат- (дубл-ікат),* префікс *па- (па-зелень).*

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ МОРФЕМИ (МОРФА). Властивість морфеми (морфа) мати нульовий ступінь продуктивності в процесах деривації. Напр.: суфікси *-ер (кіоск-ер), -агель- (мудр-агель).*

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ. Нездатність словотвірної моделі служити взірцем, схемою утворення нових слів у сучасній мові. Напр.: модель *"іменникова основа + префікс па-" (па-росток).*

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ ТИПУ. Нездатність словотвірного типу продукувати нові похідні слова. Напр.: *поет — поетеса, стюард — стюардеса, барон — баронеса.*

НЕРЕГУЛЯРНА МОДЕЛЬ. Те, що **модель нерегулярна, словотвірна модель нерегулярна.**

НЕРЕГУЛЯРНА МОРФЕМА. Те, що **морфема нерегулярна.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ АФІКС. Те, що **афікс нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ КОНФІКС. Те, що **конфікс нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ МОРФ. Те, що **морф нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ СЛОВОТВІРНИЙ ТИП. Те, що **словотвірний тип нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс нерегулярний.**

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ. Нездатність до повторю-

вання одиниць морфеміки та словотвору.

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ АФІКСА.
Нездатність афікса повторюватися у великих групах похідних слів. Напр.: суфікс *-их- (жен-их).*

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ МОДЕЛІ.
Нездатність словотвірної моделі регулярно відтворюватися у зразках похідних слів мови. Напр.: *"прикметникова основа + ø с. + -і" (біл-ø-і), "дієслівна основа + ø с. + -и" (лов-ø-и).*

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ МОРФЕМИ (МОРФА).
Нездатність одиниць словотвору повторюватися у великих групах слів. Напр.: суфікс *-оч- (світоч),* суфікс *-тур- (нім-тур-а).*

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ.
Нездатність словотвірного типу регулярно відтворюватися у широкому колі похідних слів. Напр.: назва особи за діяльністю *(паст-ух),* назва особи за ознакою *(сір-омах-а).*

НОВОУТВОРЕННЯ.
Слово, яке утворене шляхом певного способу у відносно пізній період часу. Напр.: приватбанк (приватний банк), *мітинг → мітингар.*

НУЛЬ МОРФЕМИ (АФІКСА, СУФІКСА, ПРЕФІКСА ТОЩО).
Термін на позначення одиниць словотвору, які, не маючи матеріального вираження, виступають носіями певного значення. Напр.: нуль суфікса і нуль флексії у словах *з'їздøø, оберігøø.*

НУЛЬОВА МОРФЕМА. Те, що **морфема нульова, морфема матеріально не виражена, морфемний нуль.**
"Нульова морфема — це афікс, що не має вираженого показника граматичного або словотвірного значення, який в інших таких випадках передається вираженими за допомогою звука чи звукосполуки афіксальними морфемами" (Н. Клименко). Напр.: *спортø, секретø.*

НУЛЬОВА СУФІКСАЦІЯ. Те, що **безафіксне словотворення в 2-му значенні, словотворення нульсуфіксальне.**
"Нульова суфіксація — це утворення похідних слів за допомогою нульових суфіксів з нульовим закінченням..." (В. Горпинич). Напр.: *перебігти → перебіг-ø-ø.*

НУЛЬОВА ФЛЕКСІЯ. Те, що **закінчення матеріально не виражене, закінчення нульове, нульове закінчен-**

ня, флексія матеріально не виражена, флексія нульова.

НУЛЬОВЕ ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **закінчення матеріально не виражене, закінчення нульове, нульова флексія, флексія матеріально не виражена, флексія нульова.**

НУЛЬОВИЙ АФІКС. Те, що **афікс нульовий, афікс матеріально не виражений, афікс негативний.**

НУЛЬОВИЙ МОРФ. Те, що **морф нульовий, морф матеріально не виражений.**

НУЛЬОВИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс нульовий, префікс матеріально не виражений.**

НУЛЬОВИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс нульовий, суфікс матеріально не виражений, суфікс невиражений, суфікс несубстанціальний.**

НУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб нульсуфіксальний, спосіб словотворення нульсуфіксальний.**

НУМЕРАЛІЗАЦІЯ (від лат. *numeralis — числовий).*
Перехід слів інших частин мови в числівники. Напр.: *чимало, багато.*
“Нумералізація — вид конверсії, що полягає у переході окремих прислівників та іменників у числівники” (Енц. УМ).

О

ОДИНИЦЯ СЛОВОТВІРНА. Те, що **словотвірна одиниця.**

ОДИНИЦЯ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **дериваційна одиниця.**

Похідне слово як результат процесу словотворення (деривації). Напр.: *стиліст, дивак.*

"Одиницею словотворення вважається те елементарне явище, що займає в ньому центральне місце, вбирає в себе найсуттєвіші ознаки і є основою розбудови всієї системи" (В. Горпинич).

ОДИНИЧНІ ІМЕННИКИ. Те, що **сингулятив.**

Іменники, в яких значення одиничності передається певним афіксом. Напр.: суфікс *-ин- (морквина, квасолина).*

"Одиничні іменники, сингулятиви... — іменники, що називають один предмет, виділений із загальної маси одиничних іменників, формують семантико-граматичний розряд слів, оскільки їхнє лексичне значення одиничного предмета передає відповідний словотворчий афікс" (Енц. УМ).

"Конкретні іменники, що означають назви одиничних предметів, виділених з маси речовини чи сукупності однорідних предметів. Засобом утворення одиничних іменників є суфікс *-ин(а): горох — горошина, картопля — картоплина*" (СЛТ).

ОДНОЗНАЧНИЙ АФІКС. Те, що **афікс однозначний, афікс моносемічний, моносемічний афікс.**

ОДНОКОРЕНЕВЕ СЛОВО.

1. Те, що **кореневе слово, одноморфемне слово.**

Слово, морфемна структура

якого формується лише коренем. Напр.: *мимо, рагу.*
"Слова, які мають у своєму складі один корінь" (СЛТ).
2. Те, що **спільнокореневі слова, споріднені слова.** Група слів, об'єднаних спільним коренем. Напр.: *голова, головний, головка, заголовок.*
"Слова, утворені від одного й того самого кореня" (СЛТ).

ОДНОМОРФЕМНЕ СЛОВО. Те, що **кореневе слово, однокореневе слово в 1-му значенні.**
Слово, яке складається з однієї морфеми — кореня. Напр.: *біля, де.*

ОКАЗІОНАЛІЗМ (від лат. *occasionalis — випадковий).* Те, що **оказіональне слово.**
ОКАЗІОНАЛІЗМ АВТОРСЬКИЙ. Те, що **оказіоналізм індивідуально-авторський.**

ОКАЗІОНАЛІЗМ ДИТЯЧИЙ.
Новоутвори в дитячому мовленні. Напр.: *пішкарус* (від *ікарус* і *пішки*).

ОКАЗІОНАЛІЗМ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИЙ. Те, що **оказіоналізм авторський.**
Оказіональне слово, яке належить певному автору. Напр.: *захльобисто* (Остап Вишня), *вогнелиця калина* (П. Осадчук).

ОКАЗІОНАЛІЗМ СЛОВОТВІРНИЙ. Те, що **похідне слово оказіональне.**
Оказіоналізм, який виник унаслідок словотворчих процесів. Напр.: *новітньокрилатий танець, пружносиній вітер* (А. Малишко).

ОКАЗІОНАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **оказіоналізм.**
Слово, утворення якого супроводжується порушенням формально-семантичних закономірностей поєднання морфем, внаслідок чого виникає одиниця, яка залишається фактом мовлення і протиставляється узуальним словам як фактові мови. Напр.: *маршалізація* (від *маршал*), *стоустий* (від *сто* і *уста*).
"Слово, утворене за непродуктивною моделлю, вживане лише в умовах певного контексту" (СЛТ).

ОКАЗІОНАЛЬНИЙ СЛОВОТВІР.
1. Підрозділ словотвору, який вивчає процеси творення оказіоналізмів.
2. Утворення нових слів за нетиповими для української мови словотвірними моделями. Напр.: *західноїд, людинник.*

ОМОМОРФЕМИ (від гр. *homos — однаковий і morphe — форма).* Те, що **морфеми (морфи) омонімічні, омонімічні морфеми (морфи).**

"Однакові за звуковим складом, але різні за значенням морфеми: омонімічні морфеми" (СЛТ). Напр.: суфікс *-к-* у словах *пилка, діжка* і суфікс *-к-* у словах *друкарка, учителька.*

ОМОНІМІЧНІ АФІКСИ. Те, що **афікси омонімічні.**

ОМОНІМІЧНІ ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **закінчення омонімічні, омонімічні флексії, флексії омонімічні.**

ОМОНІМІЧНІ МОРФЕМИ (МОРФИ). Те, що **морфеми (морфи) омонімічні, омоморфеми.**

"Омонімічні морфеми з однаковим звучанням чи написанням утворюють слова різних семантичних груп: *стріл-ець, руб-ець*" (Енц. УМ).

ОМОНІМІЧНІ ПРЕФІКСИ. Те, що **префікси омонімічні.**

ОМОНІМІЧНІ СУФІКСИ. Те, що **суфікси омонімічні.**

"...омонімічні суфікси мають різне значення, що не виводиться одне з одного: *квасол-ина, телят-ина*" (Енц. УМ).

ОМОНІМІЧНІ ФЛЕКСІЇ. Те, що **закінчення омонімічні, омонімічні закінчення, флексії омонімічні.**

ОМОНІМІЯ.

ОМОНІМІЯ АФІКСІВ.

Співвідношення, за якого однотипні афікси з однаковим фонемним складом виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: суфікс *-ет-* зі значеннями сукупності *(кварт-ет)* та збільшеної ознаки *(слав-ет-ний).*

ОМОНІМІЯ ЗАКІНЧЕНЬ. Те, що **омонімія флексій.**

ОМОНІМІЯ МОРФЕМ (МОРФІВ).

Співвідношення, за якого афіксальні або кореневі морфеми (морфи), маючи однаковий фонемний склад, виражають різні дериваційні (словотвірні) або лексичні значення. Напр.: суфікс *-ень-* зі значеннями особи *(уч-ень)* та речовини *(вод-ень).*

ОМОНІМІЯ ПРЕФІКСІВ.

Співвідношення, за якого префікси із однаковим фонемним складом виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: префікс *про-* зі значенням заміщення *(про-ректор)* та фазовим значенням *(про-весінь).*

ОМОНІМІЯ СЛОВОТВІРНА.

Співвідношення спільнокореневих похідних слів, за якого вони мають різні

значення як наслідок омонімії словотворчих засобів. Напр.: суфікси *-ит- (банд-ит* і *імен-ит-ий), -ин- (груз-ин — бог-ин-я — пташ-ин-ий).*

"Словотвірні омоніми розуміються по-різному: а) взагалі як будь-які омоніми з членованою морфемною будовою; б) тільки як такі, що мають у своїй будові омонімічні компоненти — корені чи основи... або афікси чи одночасно ті й інші. Так, у випадку *за-топити (піч)* і *за-топити (корабель)* омонімічні обидва компоненти..." (Енц. УМ).

ОМОНІМІЯ СУФІКСІВ. Співвідношення, за якого суфікси з однаковим фонемним складом виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: суфікс *-ист-* зі значеннями особи *(мотор-ист)* та ознаки *(золот-истий)*, суфікс *-ун-* зі значеннями пестливості *(баб-ун-я)* та предмета *(двиг-ун).*

ОМОНІМІЯ (СУФІКСІВ) ВНУТРІШНЬОЧАСТИНОМОВНА. "Омонімізуватися можуть суфікси, що належать до однієї частини мови (це так звана внутрішньочастиномовна омонімія)..." (Н. Клименко). Напр.: суфікси *-аж- (метр-аж* і *персон-аж), -ур- (скульпт-ур-а* і *профес-ур-а).*

ОМОНІМІЯ (СУФІКСІВ) МІЖЧАСТИНОМОВНА. "Омонімізуватися можуть ...суфікси, що належать словам різних частин мови, внаслідок чого виникає міжчастиномовна омонімія" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-ев- (мар-ев-о* і *груш-ев-ий).*

ОМОНІМІЯ (СУФІКСІВ) МІШАНА. "Деякі суфікси поєднують обидва ці типи (внутрішньочастиномовну та міжчастиномовну. — Авт.) омонімії, а створені ними слова перебувають у відношеннях мішаної омонімії" (Н. Клименко). Напр.: омонімія суфікса *-ав-* у словах *рук-ав* і *ласк-ав-ий — золот–ав-ий — жил-ав-ий.*

ОМОНІМІЯ ФЛЕКСІЙ. Те, що **омонімія закінчень.** Здатність флексій (закінчень), однакових за фонемним складом, виражати різні граматичні значення. Напр.: флексія *-у-* в іменниках род. в. одн. *(сад-у)* та місц. в. одн. *(у сад-у).*

ОМОНІМІЯ (ФЛЕКСІЙ) ВНУТРІШНЬОПАРАДИГМАТИЧНА. "...передбачає звуковий (відповідно, графічний) збіг флексій в середині однієї па-

радигми при різних відмінкових значеннях (наприклад, *-і* — це флексія іменників ж. р. н. в. мн. *земл-і*, а також флексія род. в., дав. та місцевого відмінків однини: *земл-і*" (Н. Клименко).

ОМОНІМІЯ (ФЛЕКСІЙ) МІЖПАРАДИГМАТИЧНА.
"...омонімією флексій у межах різних парадигм однієї частини мови або парадигм різних частин мови (пор.: -*о*- флексія іменників с. р. у н. в. та зн. в.: *пе-ро*, іменників ж. р. в кл. в.: *мам-о*, дієслів минулого часу с. р. одн.: *співал-о*" (Н. Клименко).

ОНОМАТИЗАЦІЯ. Те, що **різновид деривації ономатизація.**
Різновид словотворення, який полягає в переході загальної назви у власну. Напр.: *дубина* (дубовий ліс) → *Дубина* (прізвище), *затока* (географічне поняття) → *Затока* (селище).
"Ономатизація — такий різновид деривації, яка реалізується шляхом втрати загальною назвою здатності до узагальнення і набуття нею здатності називати один предмет в ряду однорідних, тобто трансформація загальної назви у власну..." (В. Горпинич).

ОПРОЩЕННЯ. Те, що **спрощення.**

ОСНОВА.
Граматично незмінна частина слова, яка залишається в ньому після відокремлення флексії та/або граматичних суфіксів, повторюється в усіх його словоформах і виступає носієм лексичного значення. Напр.: *очікуванн-я, перемовин-и.*
"Основа слова — синтаксично несамостійна частина слова, що може сполучатися з афіксами" (Енц. УМ).
"Частина слова, яка є носієм його лексичного значення і залишається в слові після відокремлення закінчення і формотворчого афікса..." (СЛТ).
"Основа є такою частиною слова, що повторюється у всіх його словоформах, але не має ні його завершеності, ні його оформленості, тобто завжди існує як частина цілого" (Н. Клименко).
"...основа слова (словоформи) — це системна сукупність морфем і асемантичних сегментів, яка формує індивідуальне лексичне значення даного слова" (В. Горпинич).

ОСНОВА АФІКСАЛЬНА. Те, що **основа багатоморфемна, основа поліморфемна.**

Основа, в складі якої, окрім кореня, є один, або більше, афіксів. Напр.: *заморожен-ий, роздвоєнн-я.*

ОСНОВА БАГАТОМОРФЕМНА. Те, що **основа афіксальна, основа складна, основа поліморфемна.**

ОСНОВА БАЗОВА. Те, що **базова основа, вихідна основа, основа словотвірна, основа твірна, твірна основа.**
Основа твірного слова, на базі якої утворюється похідне. Напр.: *бронза(а)* → *бронзов-(ий), здатн-(ий)* → *здатність-(ø).*

ОСНОВА БЕЗАФІКСНА. Те, що **основа неподільна, неподільна основа.**
Основа, яка не має в своєму складі афіксів і формально збігається з коренем. Напр.: *неб-о, ряд-ø.*

ОСНОВА ВІДКРИТА. Те, що **основа вокальна.**

ОСНОВА ВІЛЬНА. Те, що **основа незв'язана.**
Основа, яка містить у своєму складі вільний корінь і має здатність до вільного вияву свого морфемного складу. Напр.: *мирян-и* (пор.: *мир*), *садов-ий* (пор.: *сад*).

ОСНОВА ВОКАЛЬНА. Те, що **основа відкрита.**
Основа слова, фіналь якої утворює голосний. Напр.: *зна-(ти), соло-.*

ОСНОВА ВТОРИННА. Те, що **основа похідна, похідна основа.**

ОСНОВА ГРАМАТИЧНА. Те, що **основа словозмінна, основа формотворення.**
Основа слова, протичленом якої виступає закінчення, тобто це частина слова, яка залишається в ньому після відокремлення флексії. Напр.: *рад-а, зраді-ю, підвіконн-я.*
"Граматична основа — постійна частина, що обов'язково містить корінь (або кілька коренів), повторюється без зміни свого морфемного складу в усіх граматичних формах слова і є носієм його загального лексико-граматичного значення.
...це морфологічно незмінна частина слова (словоформи), яка лишається після відокремлення від нього граматичних (словозмінних і формотворчих) морфем і виражає загальне лексико-граматичне значення цього слова.
Отже, граматична основа — це постійна частина всіх словоформ відмінювання, дієвідмінювання слова, тобто частина слова без закінчення або інакше — це та

частина слова, до якої приєднується словозмінна морфема" (Н. Клименко).

ОСНОВА ДІЄСЛОВА.
Основа дієслова, яка у формі теперішнього часу протиставляється закінченню 3-ї особи множини, а в неозначеній формі — суфіксу *-ти-*. Напр.: *терпл-ять, терпі-ти.*
"У сукупності граматичних форм дієслова легко виділити дві визначальні словозмінні основи — основу теперішнього часу та інфінітива, на яких ґрунтуються парадигми дієслівних лексем..." (Енц. УМ).
"Дві основи, від яких за допомогою формотворчих суфіксів і закінчень утворюються всі дієслівні форми, за винятком описової форми майбутнього часу дієслів недоконаного виду: основи теперішнього часу і основи інфінітива" (СЛТ).

ОСНОВА ДІЄСЛОВА ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ.
Основа дієслова, яка залишається після відокремлення закінчення 3-ї особи множини теперішнього часу або простої форми майбутнього часу. Напр.: *клич-уть, крич-ать; почн-уть, поділ-ять.*
"Основа теперішнього часу виділяється відокремленням закінчення третьої особи множини теперішнього часу або простої форми майбутнього часу: *напиш-уть, ріж-уть, біж-ать*" (СЛТ).

ОСНОВА ЗАКРИТА. Те, що **основа консонантна.**

ОСНОВА ЗВ'ЯЗАНА.
Основа, яка містить у своєму складі зв'язаний корінь (радиксоїд) і не має здатності вільно виявляти свій морфемний склад. Напр.: *до-бав-ити, над-бав-ити.*
"Зв'язані основи — це такі подільні основи з відносно прозорою або й стертою внутрішньою формою, корінь яких втратив ознаки вільної морфеми, тобто втратив здатність вживатися самостійно без службових морфем" (В. Горпинич).

ОСНОВА ІНФІНІТИВА.
Основа дієслова, яка протиставляється суфіксу інфінітива *-ти*. Напр.: *визнача-ти, володі-ти.*
"Основа інфінітива виділяється відкиданням закінчення інфінітива *-ти (-ть)*: *малюва-ти, написа-ти, різа-ти, в'яза-ти, біг-ти*" (СЛТ).

ОСНОВА КОМПАКТНА.
Те, що **основа суцільна.**
Основа, яка не розділяється службовими морфемами. Напр.: *сумісність-(ø), крайн-(ій).*

ОСНОВА КОМПЛЕКСНА. "...основу з двома або більше морфемами (називають. — Авт.) — комплексною" (Енц. УМ). Напр.: *передмістя, героїня.*

ОСНОВА КОНСОНАНТНА. Те, що **основа закрита.** Основа слова, фіналь якої утворює приголосний. Напр.: *удівець-(ø), загальн-(ий).*

ОСНОВА ЛЕКСИЧНА. Основа повнозначного слова, яка є носієм лексичного значення. Напр.: пор. лексичне значення основ: *дух-(ø), духовн-(ий), духовність-(ø).*

"Лексична основа відмінюваного слова — це його частина без закінчення *(пред-обр-ий, найдобріш-ий)*" (В. Горпинич).

"Будова лексичної основи збігається з будовою невідмінюваного слова, але вона не тотожна з ним, (пор. *швидко-* і *швидко, завтра-* і *завтра*)" (В. Горпинич).

"...всі морфеми, і словотвірні і формотвірні, окрім словозмінних, на морфемному рівні входять до складу лексичної основи слова (словоформи), оскільки вони формують індивідуальне лексичне значення даного слова" (В. Горпинич).

ОСНОВА-МОРФЕМА. "При словотворенні... основа мотивуючого (утворюючого) слова (тобто твірна основа) за своїм статусом аналогічна морфемі, оскільки до неї приєднується твірний суфікс чи префікс (твірна морфема).

...поняття основа-морфема аналогічне поняттю мотивуючої (твірної) основи" (В. Горпинич). Напр.: твірна основа *вербів-*, що виділяється в похідному слові *Вербівка,* є аналогом морфеми.

ОСНОВА МОТИВОВАНА. Те, що **мотивована основа.** Основа похідного слова, яка містить у собі мотивувальну основу твірного слова і формант. Напр.: *кривд-и-ти (кривд-), с-перед-у (перед-).*

ОСНОВА МОТИВУВАЛЬНА. Те, що **мотивувальна основа.**
Та частина основи похідного слова, яка повністю або частково збігається з основою твірного слова. Основа твірного слова, яка формально і семантично мотивує утворене похідне. Напр.: *пере-ліс-ок (ліс-), по-чесн-ому (чесн-).*

"Основи, здатні виконувати роль твірних, мотивуючи похідні слова... " (Енц. УМ).

ОСНОВА М'ЯКА. "Основа, що закінчується на м'який приголосний: *земл-я, літн-ій, робл-ю*" (СЛТ).

ОСНОВА НЕЗВ'ЯЗАНА. Те, що **основа вільна.**

ОСНОВА НЕКОМПАКТНА. Те, що **основа перервана.**
Основа, в середині якої наявна будь-яка службова морфема (афікс), що розділяє її на частини. Напр.: *зачесал-(а)-ся, тряс-(уть)-ся.*

ОСНОВА НЕМОТИВОВАНА.
Основа непохідного слова, значення якої не виводиться зі значення іншого слова. Напр.: *зелен-ий, граф-а.*

ОСНОВА НЕПОДІЛЬНА. Те, що **основа безафіксна, неподільна основа.**
Основа, яка не містить у своїй структурі афіксальні морфеми; така основа збігається з коренем. Напр.: *мов-а, голос-ø.*
"Основа слова, що складається з одного кореня, є неподільною, кореневою" (Н. Клименко).

ОСНОВА НЕПОХІДНА. Те, що **непохідна основа, основа первинна.**
Основа, відносно якої немає і не може бути твірної основи і яка належить первинному слову. Напр.: *зим-а, сіль-ø.*
"Основа непохідна — основа, до складу якої входить тільки коренева морфема: *дорог-а, дв-а...*" (СЛТ).

ОСНОВА ПЕРВИННА. Те, що **основа непохідна, непохідна основа.**

ОСНОВА ПЕРЕРВАНА. Те, що **основа некомпактна.**

ОСНОВА ПОДІЛЬНА. Те, що **подільна основа.**
Основа слова, яка поділяється на морфеми. Напр.: *вод-ян-ист-ість, від-нов-л-юва-ти.*
"Існують основи морфемно подільні, але непохідні (*земл-я, кал-ин-а*) та морфемно подільні й похідні (*пис-ар* → *пис-ар-ювати*)" (Енц. УМ).

ОСНОВА ПОЛІМОРФЕМНА. Те, що **основа афіксальна, основа багатоморфемна, основа складна.**

ОСНОВА ПОХІДНА. Те, що **основа вторинна, похідна основа.**
Основа, відносно якої обов'язково наявна твірна основа; основа будь-якого похідного слова. Напр.: *човняр* (від *човен*), *формальний* (від *форма*).
"Основа похідна́ — основа, що складається з кореня і словотворчого афікса чи афіксів..." (СЛТ).

ОСНОВА ПРЕФІКСАЛЬНА.
Основа слова, яка має в своєму складі префікс (або пре-

фікси). Напр.: *пре-чист(ий), по-сестр(а).*

ОСНОВА ПРОСТА.
Основа, яка містить один корінь; основа простого слова. Напр.: *люд-и, часо-в-ий.*
"Основу, що має тільки одну морфему — корінь, називають простою..." (Енц. УМ).
"Основа проста — основа, що має в своєму складі один кореневий морф" (СЛТ).
"Основи поділяються на прості та складні, або комплексні. До складу перших входить лише один корінь..." (Н. Клименко).

ОСНОВА СКЛАДНА. Те, що **основа багатоморфемна, основа поліморфемна.**
Основа, яка містить у собі кілька коренів; основа складного слова. Напр.: *пар(о)плав, п'ят(и)борств-о.*
"Основу, до складу якої входять корінь та афікси або кілька коренів з афіксами, називають складною..." (Н. Клименко).

ОСНОВА СКЛАДНОАФІКСАЛЬНА.
Основа похідного слова, яка містить у собі кілька коренів і афікс (афікси). Напр.: *одн(о)дум-ець (одна дума), під-нов(о)річ-н(ий) (новий рік).*

ОСНОВА СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНА.
Основа похідного слова, яка містіть у собі кілька коренів і суфікс. Напр.: *іншомов-н-(ий), століт-н-(ій).*

ОСНОВА-СЛОВО.
"При словотворенні статус слова має основа мотивованого (утвореного, похідного) слова... Поняття основа-слово дорівнює поняттю основи мотивуючого слова..." (В. Горпинич). Напр.: у прикметнику *вербівський* основа *вербівськ-* є аналогом слова.

ОСНОВА СЛОВОЗМІННА.
Те, що **основа граматична, основа формотворення.**
"Основа словозмінна... — частина слова, з якою пов'язане його лексичне значення і яка залишається після відкидання словозмінної морфеми" (Енц. УМ). Напр.: *поталанил-о, зворушен-ий.*

ОСНОВА СЛОВОТВІРНА.
Те, що **базова основа, вихідна основа, основа базова, основа твірна, твірна основа.**
Основа твірного слова, яка входить у структуру похідного слова. Напр.: *слав-(ити), (без)-підстав-(ний).*
"Основа словотвірна — частина слова, що співвідносить похідне слово з твірною базою і разом з форман-

том формує його словотвірну структуру" (Енц. УМ).

ОСНОВА СЛОВОТВОРЕННЯ.
Основа, що залишається у слові після відокремлення флексії і граматичного афікса. Напр.: *утвор-(ен-ий), покоти-(л-а)*.

ОСНОВА СПРОЩЕНА.
Основа, в якій відбулося спрощення, що спричинило зміни в морфемній структурі слова, а тому з історично похідного воно перетворилось на синхронічно непохідне. Напр.: *тиждень* (від *той же день*), *косинка* (від давнього *косий*).

ОСНОВА СУБМОРФНА.
Основа, яка у своєму складі має субморф. Напр.: *розваг-а* (субморф: *роз-*).
"Субморфні основи — це такі основи, у складі яких, крім морфів, є ще асемантичні сегменти, які не мають самостійної семантичної і словотвірної функції (як морфи), але мають тотожну з морфемами фонемну будову і беруть участь у формуванні лексичної основи (як і морфи)" (В. Горпинич).

ОСНОВА СУПЛЕТИВНА.
Основа, що має у своєму складі суплетивний корінь. Напр.: *він — його, добр-ий — ліпш-ий*.
"Основи того самого слова, що позбавлені матеріальної фонематичної близькості і трапляються у різних словоформах з тотожним значенням, називають суплетивними" (Н. Клименко).

ОСНОВА СУФІКСАЛЬНА.
Основа слова, яка має у своєму складі суфікс (або суфікси). Напр.: *правед-н-ий, луг-ов-ий*.

ОСНОВА СУФІКСАЛЬНО-ПРЕФІКСАЛЬНА.
Основа, яка має у своєму складі префікс і суфікс або конфікс. Напр.: *о-серед-ок, по-пліч-ник, по-куп-ець*.

ОСНОВА СУЦІЛЬНА. Те, що **основа компактна.**

ОСНОВА ТВЕРДА.
"Основа, що закінчується на твердий приголосний: *робітник, передов-ий, ходж-у*" (СЛТ).

ОСНОВА ТВІРНА. Те, що **базова основа, вихідна основа, основа базова, твірна основа, основа словотвірна.**
Основа, від якої утворюється нове слово певним способом словотворення. Напр.: *багатий → багат-ство, наш → по-наш-ому*.
"Основа твірна — та, що служить джерелом для утворення нового похідного слова" (СЛТ).

ОСНОВА УСІЧЕНА.
Основа, в якій у процесі словотворення відбулося усічення. Напр.: *лібрето → лібрет-ист, рідк-ий → рід-ина.*

ОСНОВА ФОРМОТВОРЕННЯ. Те, що **основа граматична, основа словозмінна.**
Частина слова, що залишається в ньому після відокремлення флексії і яка виступає носієм не лише лексичного, а й граматичного значення за умови наявності в її структурі граматичного афікса. Напр.: *змайстрован-ий, переконал-а.*

ОСНОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **спосіб словотворення основоскладання.**
Спосіб словотворення, при якому нове слово утворюється шляхом складання основ кількох слів за допомогою інтерфіксів або без них. Напр.: *жовтоцвіт, синьоокий.*
“Основоскладання — найпродуктивніший спосіб утворення складних слів у сучасній українській мові, що полягає у поєднанні основ за допомогою сполучних голосних *о, е, и* та деяких інтерфіксальних морфем” (Енц. УМ).

ОСНОВОСКЛАДАННЯ ЧИСТЕ.
Спосіб словотворення нового слова шляхом складання основ без використання будь-яких афіксів. Напр.: *зерносховище, чорноклен.*
“При чистому основоскладанні похідне утворюється від основи залежного компонента (з інтерфіксом або без нього) і самостійного слова: водосховище...” (В. Горпинич).

ОСНОВОТВОРЕННЯ.
Процес формування основи похідного слова в акті словотворення. Напр.: *дощ → дощ-ов(ий), двері → о-двір-ок(ø).*

ОТОТОЖНЕННЯ МОРФЕМИ.
Сукупність морфів однієї морфеми, які виступають як її аломорфи або варіанти. Напр.: *прост-/прощ- (простити, прощати).*

П

ПАРА АЛОМОРФІВ.

"...мінімальним об'єднанням суфіксів-комбінаторних варіантів є пара..." (Н. Клименко). Напр.: *-знь-/ -з- (боя-знь/боя-з-кий), -ит-/ -ич- (найм-ит/найм-ич-ка).*

ПАРАДИГМА (від гр. *paradeigma — приклад, взірець).*

1. Уся сукупність однокореневих похідних слів, упорядкованих відношеннями похідності, внаслідок чого утворюються комплексні одиниці словотвору (словотвірна пара, ланцюжок, парадигма, гніздо та ін.) як підтвердження системності словотвірного рівня мови.

"У словотворі, де поняття парадигми стало застосовуватися лише віднедавна, термін "парадигма" вживається у двох значеннях: 1) те саме, що словотвірне гніздо; 2) сукупність словотвірних моделей, що репрезентують регулярні типи словотвірних відношень" (Енц. УМ).

2. Уся сукупність морфем (афіксів), які служать для утворення граматичних форм слова. Напр.: парадигма флексій іменників І-ої відміни: *стін-а, стін-и, стін-і, стін-у, стін-ою* і т. д.

"Кожна відмінювана частина мови має свою систему закінчень, яка називається парадигмою..." (В. Горпинич).

3. Уся сукупність морфем, які пов'язані між собою певними відношеннями — синонімії, омонімії, антонімії і т. д.

ПАРАДИГМА СЛОВОЗМІННА.

Сукупність словозмінних афіксів (флексій), які утворюють систему форм граматично змінюваних слів. Напр.: *пень-ø, пн-я* і т.д.

ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНА. Те, що **словотвірна парадигма.**
Різновид комплексних одиниць словотвірної системи, що являє собою сукупність похідних, які мають одну і ту ж твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення. Напр.:

стіл → *стол-овий*, *стіль-ниця*, *стол-ик*

ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНА КОНКРЕТНА. Те, що **словотвірна парадигма конкретна.**
Комплексна одиниця словотвору, в якій репрезентується вся сукупність конкретних похідних слів, що перебувають у безпосередніх відношеннях з одним конкретним твірним словом і відрізняються від нього одним конкретним формантом. Напр.:

кричати → *закричати*, *прокричати*, *розкричатися*

ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНА ТИПОВА. Те, що **словотвірна парадигма типова.**
Комплексна одиниця словотвору, яка складається з конкретних парадигм, але, порівняно з останніми, має узагальнений характер, оскільки, абстрагуючись від конкретної форми вираження, репрезентує всю сукупність "семантичних позицій" потенційних похідних одного ступеня похідності, які можуть бути утворені від твірного певної семантики. Напр.: дієслова зі значенням руху дають похідні з такими *"семантичними позиціями"*:

дієслово зі значенням "руху" (бігти) →
- *"опредметнена дія" (біг)*
- *"діяч" (бігун)*
- *"процесуальна ознака" (біговий)*
- *"початок дії" (побігти)*
- *"кінець дії" (пробігти)*
- *"досягнення кінця руху" (добігти)*

і таке ін.

ПАРАДИГМА ФОРМОТВОРЧА.
Сукупність граматичних форм одного і того ж слова, які утворені за допомогою категоріально однотипних формотворчих афіксів. Напр.: форми дієслів недоконаного виду з суфіксами *-а-(-я-), -ува-*.

ПАРАДИГМАТИКА.
У словотворі — аспект системного дослідження, мета якого полягає у встановленні всієї сукупності упорядкованих певним чином форм одиниць морфеміки та словотвору відповідно до можливостей, закладених у самій словотвірній системі мови.

ПАРАСИНТЕЗ.
Утворення похідних слів декількома способами словотворення одночасно, тобто змішаними способами. Напр.: *суфіксально-префіксальний спосіб; суфіксально-постфіксальний.*
"Застосування конфіксів називається парасинтезом, тобто одночасною участю в синтезі слова двох різних афіксальних засобів, злитих словотворчо докупи" (В. Горпинич).

ПАРТИКУЛЯЦІЯ (від лат. *particula — частка*).
Перехід слів інших частин мови в частку. Напр.: *куди там, нехай, бодай.*

ПЕРВИННЕ СЛОВО. Те, що **невивідне слово, непохідне слово.**
Слово з непохідною основою. Напр.: *скала, п'ять.*

ПЕРЕРВАНИЙ АФІКС. Те, що **афікс перерваний, афікс розірваний, конфікс.**

ПЕРЕРОЗКЛАД.
Історичний процес, який полягає у перерозподілі морфемного матеріалу в середині слова, внаслідок чого змінюються міжморфемні межі при збереженні подільності основи. Напр.: у слові "*внутрішній*" історично виділявся корінь *-утр-* (від *утроба*), а в сучасній мові *-нутр- (нутро, нутрощі)* і префікс *в-*.
"Перерозклад, метаналіз — зрушення в членуванні, переміщення меж між компонентами синтагм різних мовних рівнів. Результатом перерозкладу можуть бути нові корені і навіть слова, афікси" (Енц. УМ).
"Один із видів історичних змін морфологічної будови слова, який полягає в переміщенні меж між морфемами в складі слова" (СЛТ).
"Перерозподіл морфем усередині слова, що веде до іншого, ніж був раніше, поділу слова, до переміщення меж між морфемами слова" (Н. Клименко).
"Це процес переміщення меж між морфемами в похідній основі, внаслідок чого формуються нові (вторинні) основи і нові афікси, які можуть втрачати прямий структурно-значеннєвий зв'язок з первинними формами" (В. Горпинич).

ПЕРИФРАЗ (від гр. *perifrasis — описовий вираз).*
Тлумачна формула, за допомогою якої описується семантика похідного слова на базі семантики слова твірного. Напр.: "*той, хто виховує*"— *вихователь*, "*той, хто займається живописом*" — *живописець*.
"У словотворенні — еквівалентне слову аналітичне висловлювання, що служить для встановлення се-

мантики похідного слова" (Енц. УМ).

ПОВТОР. Те, що **редуплікація.**

Спосіб словотворення, який полягає в тому, що нове слово утворюється шляхом повторення кореня, слова, основи, афікса. Напр.: *ледь-ледь, ген-ген, врешті-решт.* "Повне чи часткове повторення словотворчого афікса, кореня, основи або цілого слова як спосіб утворення слів, описових форм чи фразеологічних одиниць: *віч-на-віч, ледве-ледве, пліч-о-пліч, раз у раз, ридма ридати*" (СЛТ).

ПОДІЛЬНА ОСНОВА. Те, що **основа подільна.**

Основа слова, в структурі якої виділяються щонайменше дві морфеми — коренева й афіксальна. Напр.: *по-сад-ов-ець-(ø), ма-саж.*

ПОДІЛЬНЕ СЛОВО.

1. Слово, яке має в своїй структурі подільну основу. Напр.: *пере-твор-енн-(я), княг-ин-(я).*
2. Змінюване слово, яке завжди ділиться на два протичлени — основу і флексію. Напр.: *спин-а, клятв-а.*

ПОДІЛЬНІСТЬ.

Здатність слова, основи слова поділятися на значущі елементи — морфеми.

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ.

Здатність основи слова поділятися на корінь (корені) й афікси. Напр.: *контроль-н-(ий), на-сам-перед.*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ДЕФЕКТНА. Те, що **подільність основи залишкова.**

Подільність основи слова, яка встановлюється внаслідок виділення унікальної морфеми за залишковим принципом. Напр.: *поштамт (пошт(а)* і уніфікс *-амт), худорба (худ-(ий)* і суфікс *-орб-).*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ДРУГОГО СТУПЕНЯ.

Подільність основи з вільним коренем та унікальним афіксом, значення якого синонімічне значенню регулярних афіксів. Напр.: *поп-ад'(я), піп, поп-у,* а суфікс *-ад'-* синонімічний до суфіксів *-ш-, -их-* з тим же значенням: *дяч-их(а), генераль-ш(а).*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ЗАЛИШКОВА. Те, що **подільність основи дефектна.**

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ НУЛЬОВА. Те, що **подільність слова нульова в 1-му значенні.**

Нездатність основи виділяти у своїй структурі афікси, тому що така основа збі-

гається з коренем. Напр.: *хліб-ø, бров-и.*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ.
Подільність основи слова з вільним коренем і регулярним афіксом; таке слово входить у подвійні ряди зіставлень: для ідентифікації кореня (спільнокореневий ряд) та афікса (одноафіксальний ряд). Напр.:

1)*весн-ян(ий)*	2)*весн-ян(ий)*
весн-а	*скл-ян(ий)*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ТРЕТЬОГО СТУПЕНЯ.
Подільність основи зі зв'язаним коренем та регулярним афіксом, який повторюється в серіях інших слів з вільним коренем. Напр.: *футур-ист (стил-іст, мотор-ист), футур-изм (патріот-изм).*

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ ЧЕТВЕРТОГО СТУПЕНЯ.
Подільність основи зі зв'язаним коренем та унікальним афіксом, до того ж останній виділяється за залишковим принципом. Напр.: *вул-иця, про-вул-ок.*

ПОДІЛЬНІСТЬ СЛОВА.
1. Те, що **морфемна подільність (слова), подільність основи.**
Властивість основи похідного або непохідного слова виділяти в своїй структурі, крім кореня, один або більше афіксів. Напр.: *без-хребет-н-ий, блиск-а-вк-а.*
"...це його (слова. — Авт.) здатність ділитися не менше, ніж на дві морфеми — непохідну основу (корінь) та афікс" (Н. Клименко).
2. Те, що **морфемна подільність (слова).**
Властивість змінюваних слів виділяти у своєму складі щонайменше два компоненти: основу і флексію. Напр.: *структур-а, величн-ий.*

ПОДІЛЬНІСТЬ СЛОВА З НЕПОХІДНОЮ ОСНОВОЮ.
Властивість основ непохідних слів виділяти у своїй структурі радиксоїд (зв'язаний корінь) і афікс. Напр.: *агіт-атор-ø, агіт-ацій-(я).*

ПОДІЛЬНІСТЬ СЛОВА З ПОХІДНОЮ ОСНОВОЮ.
Властивість слова з похідною основою виділяти у своїй структурі всю сукупність морфем — кореневих і афіксальних. Напр.: *мор-е-плав-ець-(ø), весел-к-ов-ий.*

ПОДІЛЬНІСТЬ СЛОВА НУЛЬОВА.
1. Те, що **подільність основи нульова.**
2. Властивість непохідного незмінюваного слова виділяти в своїй структурі лише кореневу морфему. Напр.: *шимпанзе, рагу.*

ПОЗИЦІЯ.

ПОЗИЦІЯ МОРФЕМИ.
Узвичаєне, загальноприйняте розташування афіксальних морфем справа та зліва відносно кореня, завдяки чому створюється мовна модель морфемної будови слова. Напр.: *префікс* + *корінь* + *суфікс* + *флексія* *(по-серед-н-ій, с-хов-ищ-е).*
"Позиція морфеми — місце морфеми в лінійній послідовності морфем слова" (Енц. УМ).

ПОЗИЦІЯ СЛОВОТВІРНА.
Можливість певних засобів словотворення займати чітко визначену позицію відносно твірної бази в словотвірній структурі похідного слова. Напр.: міжкоренева позиція інтерфікса *(сльоз-о-гінний, чорн-о-морський).*

ПОЛІМОТИВОВАНЕ СЛОВО.
Похідне слово, яке виявляє мотиваційні зв'язки з декількома твірними одночасно. Напр.:

нерівний → *нерівність*
рівність → *нерівність*

ПОЛІМОТИВОВАНІСТЬ (СЛОВА). Те, що **мотивація множинна (неодинична, неєдина).**

ПОЛІСЕМІЯ.

ПОЛІСЕМІЯ АФІКСА. Те, що **багатозначність афікса.**
Здатність словотворчого афікса виражати кілька пов'язаних між собою значень. Напр.: суфікс *-ун-* має значення *"діяч" (стрибун)* і *"особа за ознакою" (горбун).*

ПОЛІСЕМІЯ МОРФЕМИ (МОРФА). Те, що **багатозначність морфеми (морфа).**
Здатність словотворчої морфеми (морфа) виражати кілька пов'язаних між собою значень. Напр.: суфікс *-б-* зі значеннями опредметненої дії *(боротьба)* і стану *(журба).*

ПОЛІСЕМІЯ ПРЕФІКСА. Те, що **багатозначність префікса.**
Здатність словотворчого префікса виражати кілька пов'язаних між собою значень. Напр.: префікс *по-* зі значенням початку дії *(по-бігти)* і зі значенням тривалості дії *(по-блукати).*

ПОЛІСЕМІЯ СУФІКСА. Те, що **багатозначність суфікса.**
Здатність словотворчого суфікса виражати кілька пов'язаних між собою значень. Напр.: суфікс *-еньк-* зі значеннями пестливості *(дол-енька)* і зменшеності *(руч-енька).*

ПОСЛІДОВНА МОТИВОВАНІСТЬ.
Мотивованість слів у слово-

твірному ланцюжку, за якої форма і значення наступного слова мотивуються формою і значенням попереднього. Напр.: *зло → злоба → злобний.*

ПОСЛІДОВНІСТЬ МОРФЕМ. Те, що **морфемна послідовність.**

Сукупність морфем, які розташовані одна відносно одної відповідно до закономірностей мови щодо структури (будови) слова. Напр.: префікс займає позицію перед коренем, а суфікс — після кореня *(пере-ліч-ува-ти, про-будж-енн-я).*

ПОСТФІКС (від лат. *post — після* і *fixus — прикріплений).* Те, що **афікс постфіксальний, морф постфіксальний, морфема постфіксальна, постфіксальний афікс у 1-му значенні, суфікс пофлексійний.**

Службова морфема, яка може стояти після закінчення (флексії) і займати позицію абсолютного кінця у слові. Напр.: *роздягнул(а)-ся, сперечa(ють)-ся.*

“Постфікс — аглютинативна службова морфема, розташована в слові (словоформі) після закінчення і формотворчого суфікса, яка має граматичне і (або) словотвірне значення” (Енц. УМ).

“1. Будь-який афікс, що стоїть у слові чи в словоформі після кореня.

2. Афікс, який стоїть після флексії. Постфікс приєднується в цілому до слова, залишає систему флексій незмінною, словотворче значення його модифікаційне — цими ознаками він зближується з префіксом” (СЛТ).

ПОСТФІКС ГРАМАТИЧНИЙ.

Постфікс, додавання якого до основи слова призводить до зміни граматичної форми цього слова. Напр.: *умивати — умивати-ся, народжувати — народжувати-ся.*

“...постфікс *-ся (-сь)* виражає також граматичні значення пасивного стану або зворотність дії: *лікуватися ...*” (Енц. УМ).

ПОСТФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ.

Постфікс, який виконує словотворчу функцію, тобто використовується для творення слів з новим значенням. Напр.: *що-сь, наговорити-ся.*

“Постфікси *-небудь,* рідко *-будь* мають лише словотвірне значення і використовуються для творення неозначених займенників, прислівників: *що-небудь, як-небудь, коли-небудь.* Постфікс *-ся (-сь)* виконує словотворчу роль у творенні дієслів суфіксально-постфіксальним *(сором-и-ти-ся),* пре-

фіксально-постфіксальним *(на-кричати-ся, на-плакати-ся)*, префіксально-суфіксально-постфіксальним *(на-бусурман-и-ти-ся, пересвист-ува-ти-ся)* способами і передає значення взаємної дії, вираженої мотивуючим словом" (Енц. УМ).

ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВО.
Те, що **похідне слово постфіксальне.**
Похідне слово, у морфемній структурі якого наявний постфікс. Напр.: *старати-ся, молоти-ся.*

ПОСТФІКСАЛЬНИЙ АФІКС.
1. Те, що **постфікс, афікс постфіксальний.**
2. Те, що **афікс постфіксальний.**
"До постфіксальних належать ті морфеми, які знаходяться в постпозиції, тобто після кореня" (В. Горпинич). Напр.: *прост-о, заряд-ка.*

ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ.
Те, що **спосіб постфіксальний, спосіб словотворення постфіксальний.**

ПОСТФІКСАЦІЯ. Те, що **деривація постфіксальна, словотворення постфіксальне.**
Словотворення, при якому постфікс виконує формо- або словотворчу функцію. Напр.: *куди → кудись, шептати → шептатися.*
"При постфіксації формантом є постфікс" (В. Горпинич).

ПОТЕНЦІЙНЕ СЛОВО.
Словотвірний неологізм, утворений за відомою у мові словотвірною моделлю. Напр.: *"селозатори міста"* (Остап Вишня) за зразком *"урбанізатори села"*.
"...слово, що може бути утворене за наявним словотвірним типом, або те, що існує в мовленні, але ще не увійшло в мову " (Енц. УМ).

ПОХІДНА ОДИНИЦЯ.
Одиниця мови (слово, афікс), яка має вторинний, похідний характер. Напр.: *незнайомець* (від *незнайомий*), суфікс *-овн-* (з *-ов-* та *-н-*).

ПОХІДНА ОСНОВА. Те, що **основа похідна, основа вторинна.**
Основа слова, яка формально і семантично співвідноситься з твірною та має у своєму складі щонайменше два морфи (морфеми). Напр.: *без-сумнів-н-ий (сумнів), різн-о-барв-н-ий (різні барви).*
"Основа, якій притаманні три ознаки: 1) наявність внутрішньої форми; 2) здатність основи до подільності на морфеми; 3) наявність в основі вільного кореня" (В. Горпинич).

ПОХІДНЕ ЗНАЧЕННЯ.
Значення похідного слова, яке базується на значенні твірного (мотивувального) слова у поєднанні зі значенням словотворчого засобу (мотиванта). Напр.: *корівник* "приміщення, де утримують корів", *місильник* "той, хто місить".
"Значення похідних слів мотивується значенням їх складових компонентів — твірного слова і форманта" (В. Горпинич).

ПОХІДНЕ СЛОВО. Те, що **вторинне слово, дериват.**
Слово з похідною основою, у структурі якої наявні твірна основа та словотворчий засіб. Напр.: *тип → підтип, місцевий → місцевість.*
"Похідні слова — слова, що співвідносяться з реаліями об'єктивної дійсності й твірними словами. Порівняно з останніми, вони є семантично і формально складнішими, бо передають поняття, залежні від поняття твірного, і мають у структурі елементи, які їх виражають" (Енц. УМ).

ПОХІДНЕ СЛОВО АФІКСАЛЬНЕ.
Похідне, яке утворене за допомогою афікса, або афіксальним способом. Напр.: *мороз-ець, множ-енн-я.*

ПОХІДНЕ СЛОВО БЕЗАФІКСНЕ.
Похідне, яке утворене безафіксним способом. Напр.: *НҐШ (начальник ґенерального штабу), наросвіта (народна освіта).*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДАБРЕВІАТУРНЕ.
Похідне слово, утворене від абревіатури. Напр.: *Донбас → донбасівець, кабмін → кабмінівський.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДАДВЕРБІАЛЬНЕ.
Похідне слово, утворене від прислівника. Напр.: *завтра → завтрашній, де → де-небудь.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДАД'ЄКТИВНЕ. Те, що **відприкметникові утворення, деад'єктив.**
Похідне слово, утворене від прикметника. Напр.: *синій → синь, наполегливий → наполегливо.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДДІЄСЛІВНЕ. Те, що **віддієслівні утворення, девербатив.**
Похідне слово, утворене від дієслова. Напр.: *ходити → хід, налигати → налигач.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДЗАЙМЕННИКОВЕ.
Похідне слово, утворене від займенника. Напр.: *кожен → кожнісінький, мій → по-моєму.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДІНІЦІАЛЬНЕ.
Похідне слово, утворе-

не від складноскороченого слова ініціального типу. Напр.: *УТН → утеенівський, ЖЕК → жеківський.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДНУМЕРАТИВНЕ. Те, що **відчислівникові утворення, денумератив.**
Похідне слово, утворене від числівника. Напр.: *два → двійник, три → потрійний.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ВІДСУБСТАНТИВНЕ. Те, що **відіменникові утворення, десубстантив.**
Похідне слово, утворене від субстантива, тобто іменника. Напр.: *слово → словник, сила → насилу.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ДРУГОГО СТУПЕНЯ (ПОХІДНОСТІ).
Похідне слово, твірним для якого виступає похідне першого ступеня похідності. Напр.: *водянка* (від *водяний*), *наскрізний* (від *наскрізь*).

ПОХІДНЕ СЛОВО МОДИФІКАЦІЙНЕ.
Похідне слово, яке утворилося внаслідок модифікаційної деривації. Напр.: *дід → дідусь, рів → ровище.*

ПОХІДНЕ СЛОВО МУТАЦІЙНЕ.
Похідне слово, яке утворилося внаслідок мутаційної деривації. Напр.: *село → селянин, наставити → наставник.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ОДНОСТРУКТУРНЕ.
Похідне слово, яке перебуває у відносинах словотвірної похідності з одним твірним. Напр.: *хліб → хлібний, стільки → настільки.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ОКАЗІОНАЛЬНЕ. Те, що **оказіоналізм словотвірний.**

ПОХІДНЕ СЛОВО ПЕРШОГО СТУПЕНЯ (ПОХІДНОСТІ).
Похідне слово, яке співвідноситься з твірним словом, що має непохідну основу, тобто первинним словом. Напр.: *клен → кленовий, сухий → насухо.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **постфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене постфіксальним способом. Напр.: *лякати → лякати-ся, вчити → вчити-ся.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксально-постфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене префіксально-постфіксальним способом. Напр.: *думати → в-думати-ся, глянути → з-глянути-ся.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксальне слово.**
Похідне слово, утворене префіксальним способом. Напр.: *рівень → під-рівень, казати → на-казати.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксально-суфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене префіксально-суфіксальним способом. Напр.: *рука → при-руч-и-ти, ліс → По-ліс-с-я.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксально-суфіксально-постфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене за допомогою префікса, суфікса, постфікса. Напр.: *пружина → на-пруж-ува-ти-ся, сміливий → на-сміл-и-ти-ся.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНЕ. Те, що **префіксально-флексійне слово.**
Похідне слово, утворене за допомогою префікса і словотворчої флексії. Напр.: *голос → без-голос-ий, зуб → без-зуб-ий.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ПРОСТЕ.
Похідне слово, яке утворене від твірного з одним коренем. Напр.: *дом-ашній, червон-іти.*

ПОХІДНЕ СЛОВО СКЛАДНЕ. Те, що **композит, складне слово, юкстапозит.**
Похідне слово, яке утворене від двох (або більше) твірних за допомогою слово- або основоскладання. Напр.: *лісостеп (ліс і степ), малометражний (малий метраж).*

ПОХІДНЕ СЛОВО СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **суфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене суфіксальним способом. Напр.: *фіалка → фіалк-ов-ий, кава → кав-ов-ий.*

ПОХІДНЕ СЛОВО СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **суфіксально-постфіксальне слово.**
Похідне слово, утворене суфіксально-постфіксальним способом. Напр.: *брат → брат-а-ти-ся, рідний → рідн-и-ти-ся.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ТРАНСПОЗИЦІЙНЕ.
Похідне слово, яке утворилося внаслідок транспозиційної деривації, тобто частиномовна належність його відрізняється від частиномовної належності твірного слова. Напр.: *маяк → маячити, забути → забуття.*

ПОХІДНЕ СЛОВО ФЛЕКСІЙНЕ. Те, що **флексійне слово.**
Похідне слово, утворене флективним способом. Напр.: *вовк → вовч-ий, гадюка → гадюч-ий.*

ПОХІДНИЙ АФІКС. Те, що **афікс похідний, афікс вторинний.**

ПОХІДНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс похідний, префікс вторинний.**

ПОХІДНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс вторинний, суфікс похідний у 1-му значенні.**

ПОХІДНІСТЬ.
Здатність похідного слова виявляти формально-семантичні зв'язки з його твірним.
ПОХІДНІСТЬ АФІКСА.
Здатність афікса утворюватися поєднанням двох чи більше афіксів. Напр.: префікси *поза- (по-+за-), попід- (по-+під-).*

ПОХІДНІСТЬ ДІАХРОНІЧНА. Те, що **похідність історична (етимологічна).**
Похідність, яка виявляється у процесі історичного (етимологічного) аналізу.

ПОХІДНІСТЬ ІСТОРИЧНА (ЕТИМОЛОГІЧНА). Те, що **похідність діахронічна.**

ПОХІДНІСТЬ ОСНОВИ.
Властивість основи, яка за допомогою словотворчих засобів утворена від іншої основи. Напр.: основа слова *березов(ий)* похідна, оскільки утворена від основи *берез(а)* за допомогою суфікса *-ов-*.

ПОХІДНІСТЬ ПОСЛІДОВНА.
Похідність, яка властива сукупності однокореневих слів, упорядкованих так, що кожне наступне слово відрізняється від попереднього одним словотвірним кроком. Послідовна похідність виникає як результат "нанизування" афіксів на один і той самий корінь, що спричиняє утворення похідних 1-го, 2-го, 3-го і т.д. ступенів похідності. Напр.: *день → денний → щоденний → щоденник.*
"При послідовній похідності кожний компонент лінійного ланцюжка є твірним по відношенню до наступного похідного" (В. Горпинич).

ПОХІДНІСТЬ СЕМАНТИЧНА.
1. Похідність, яка виявляється у процесі семантичного зіставлення похідного з його твірним, при цьому значення похідного тлумачиться через значення твірного. Напр.: *професорша*

“дружина професора”, бельгієць “мешканець Бельгії”.
2. Похідність, яка характерна для похідних слів, що семантично співвідносяться з одним твірним, а формально — з іншим. Напр.: *по-зимовому* — семантично пов’язане із *“зима” (“як зимою”)*, а формально з прикметником *“зимовий”*.

ПОХІДНІСТЬ СИНХРОНІЧНА.
Похідність як ознака похідних слів сучасної мови.

ПОХІДНІСТЬ СЛОВА. Те, що **дериваційна похідність.**
Властивість похідного слова, яка визначається формально-семантичними відношеннями, що виникають між членами словотвірної пари — твірним та його похідним. Напр.: *вид → підвид, прохати → прох-ач.*
“Семантична і формотворча вторинність слова, що в сучасній мові виявляється на основі співвідношення похідного слова з твірним і відбивається у його двочленній структурі (твірна частина і формант)” (Енц. УМ).
“Поняття мотивації (похідності) є головним для словотворення, бо власне співвідношення твірних і похідних слів становить сутність словотвірного процесу і словотвірного механізму” (В. Горпинич).

ПОХІДНІСТЬ СУМІСНА.
“Це така словотвірна ситуація, коли від одного твірного слова утворюється кілька похідних, які не зв’язані між собою відношеннями мотиваційної залежності і знаходяться в одному словотвірному такті” (В. Горпинич). Напр.:

керівник ← *керувати*
керування ← *керувати*

ПОХІДНІСТЬ ФОРМАЛЬНА.
1. Похідність, яка виявляється у процесі формального зіставлення похідного з його твірним, при цьому формальна структура похідного завжди ширша, ніж формальна структура твірного, на один словотвірний крок. Напр.: *послідовний → послідовн-ість, клапоть → клапт-ик.*
2. Похідність, за якої похідне формально співвідноситься з одним твірним, а семантично — з іншим. Напр.: *ялтинці* від *ялтин(ськ)ий,* але *ялтинці — це “жителі Ялти”.*

ПОХІДНІСТЬ ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА.
Похідність, яка виявляється у процесі формального і семантичного зіставлення похідного з його твірним. Напр.: *дерево → дерев’яний*

"зроблений з дерева", гроші → грошовитий "багато грошей".

ПРЕПОЗИЦІОНАЛІЗАЦІЯ (від лат. *praepositionis* — *прийменник*).
Перехід слів інших частин мови в прийменник. Напр.: *протягом (дня), коштом (поневірянь).*

ПРЕФІКС (від лат. *praefixus* — *прикріплений, попереду).* Те, що **афікс префіксальний, морф префіксальний, морфема префіксальна, префіксальна морфема.**
Службова морфема, яка знаходиться в препозиції відносно кореня і виконує формо- або/та словотворчу функцію. Напр.: префікси *пра- (пра-дід), без- (без-грамотний).*
"...афікс, розташований перед коренем або іншим префіксом, що приєднується до всього слова і виконує словотворчу або граматичну функцію" (Енц. УМ).
"...службова морфема, що розташована перед коренем або іншим префіксом, приєднується до всього слова, виконує словотворчу і (або) граматичну функцію" (Н. Клименко).
"Префікс — це службова передкоренева морфема, що виконує словотворчу функцію" (В. Горпинич).

ПРЕФІКС АГЛЮТИНАТИВНИЙ.
Префікс, який приєднується до цілого слова, не змінюючи його частиномовну належність. Напр.: префікси *при- (міський → при-міський), за- (брести → за-брести).*
"Префікси виявляють ознаки аглютинативних морфем, оскільки вони здебільшого приєднуються до готових слів і їхнє значення, порівняно з суфіксами, менше регламентується семантикою основи (кореня)" (Н. Клименко).

ПРЕФІКС АКТИВНИЙ. Те, що **префікс продуктивний, продуктивний префікс.**
Префікс, який бере активну участь у процесах сучасного словотворення. Напр.: префікси *в-, за-.*

ПРЕФІКС БАГАТОЗНАЧНИЙ. Те, що **багатозначний префікс, префікс полісемічний.**

ПРЕФІКС ВИДОВИЙ.
Префікс, який виражає значення доконаного виду дієслів. Напр.: префікси по- *(по-старіти), ви- (ви-рости).*

ПРЕФІКС ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **префікс матеріально виражений.**
Префікс, який має матеріально виражену форму.

Напр.: префікси *пере-*, *під-*, *за-*.

ПРЕФІКС ВІДКРИТИЙ.
Префікс, що закінчується голосним. Напр.: префікси *пре-*, *по-* *(пре-добрий, по-вечеряти)*.

ПРЕФІКС ВНУТРІШНЬОКАТЕГОРІАЛЬНИЙ. Те, що **префікс внутрішньочастиномовний у 1-му та 2-му значеннях.**
"До внутрішньокатегоріальних належать ті префікси, що утворюють лише дієслова" (В. Горпинич). Напр.: префікси *ви, від-*, *во-* *та ін.*

ПРЕФІКС ВНУТРІШНЬОЧАСТИНОМОВНИЙ. Те, що **префікс внутрішньокатегоріальний.**
1. Префікси, які використовуються як словотворчий засіб у межах однієї частини мови. Напр.: префікси *пре-*, *най-* приєднуються лише до основ прикметників.
2. Префікси, за допомогою яких можуть утворюватися похідні однієї частини мови. Напр.: префікс *зне-* утворює лише дієслова *(зне-болити, зне-кровити)*.

ПРЕФІКС ВОКАЛІЧНИЙ.
Префікс, що виражається голосним. Напр.: префікси *о-* *(о-знайомити)*, *у-* *(у-гледіти)*.

ПРЕФІКС ВТОРИННИЙ.
Те, що **префікс похідний, похідний префікс.**
Префікс, що утворився за допомогою двох (або більше) простих префіксів. Напр.: префікси *обез-* *(обез-зброїти)*, *зне-* *(зне-шкодити)*.

ПРЕФІКС ГРАМАТИЧНИЙ. Те, що **префікс формотворчий.**

ПРЕФІКС ДЕРИВАЦІЙНИЙ. Те, що **префікс словотворчий, словотвірний префікс.**

ПРЕФІКС ЖИВИЙ.
Префікс, що вільно виділяється в словах сучасної мови. Напр.: префікси *про-* *(про-тягти)*, *над-* *(над-писати)*.

ПРЕФІКС ЗАКРИТИЙ.
Префікс, що закінчується приголосним. Напр.: префікси *роз-*, *об-* *(роз-мити, об-нести)*.

ПРЕФІКС ЗАПОЗИЧЕНИЙ.
Префікс, перейнятий з іншої мови. Напр.: префікси *а-* *(а-моральний)*, *ре-* *(ре-грес)*.

ПРЕФІКС МАЛОПРОДУКТИВНИЙ.
Префікс, який мало використовується для утворення слів у сучасній мові. Напр.: префікси *прі-* *(прі-*

звище), пра- (пра-батьківщина), ані- (ані-скільки).

ПРЕФІКС МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **префікс виражений.**
Префікс, який виражається звуками і літерами. Напр.: префікси *від-, до-*.

ПРЕФІКС МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **нульовий префікс, префікс нульовий.**

ПРЕФІКС МЕРТВИЙ.
Префікс, який виявляється внаслідок етимологічного аналізу. Напр.: префікс *ка-* у слові *калюжа* (пор. з рос. — *лужа*).

ПРЕФІКС МІЖКАТЕГОРІАЛЬНИЙ. Те, що **префікс міжчастиномовний у 1-му та 2-му значеннях.**
"До міжкатегоріальних належать ті префікси, які використовуються для творення іменників і дієслів: *без-, не-, спів-, напів-*" (В. Горпинич).

ПРЕФІКС МІЖЧАСТИНОМОВНИЙ. Те, що **префікс міжкатегоріальний.**
1. Префікс, який використовується як словотворчий засіб у межах різних частин мови. Напр.: префікс *при-* приєднується до іменників і дієслів *(при-смак, при-писати).*
2. Префікс, за допомогою якого можуть утворюватися похідні різних частин мови. Напр.: префікс *не- (не-біж, не-вміло).*

ПРЕФІКС МОДИФІКАЦІЙНИЙ.
Префікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до видозміни (модифікації) його лексичного значення при збереженні частиномовної належності обох членів словотвірної пари. Напр.: префікси *ви-, по- (рости → ви-рости, фарбувати → по-фарбувати).*

ПРЕФІКС МУТАЦІЙНИЙ.
Префікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до повної зміни лексичного значення в похідному. Напр.: префікси *су-, проти- (тінь → су-тінь, отрута → проти-отрута).*

ПРЕФІКС НЕПОХІДНИЙ. Те, що **префікс первинний.**
Префікс, наявність якого в мові не пов'язана з деривацією. Напр.: префікси *від-, на- (від-годівля, на-виліт).*

ПРЕФІКС НЕПРИКРИТИЙ.
Префікс, що починається голосним. Напр.: префікси *об-, уз- (об-ніжок, уз-довж).*

ПРЕФІКС НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний префікс.**

Префікс, який не використовується для утворення нових слів у сучасному словотворенні. Напр.: префікси *ва- (ва-банк), па- (па-горб).*

ПРЕФІКС НЕРЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **нерегулярний префікс.**

Префікс, який сполучається з незначною кількістю основ (слів) і визначається як малочастотний у сучасній мові. Напр.: префікси *обер- (обер-майстер), прото- (прото-тип).*

ПРЕФІКС НУЛЬОВИЙ. Те, що **нульовий префікс, префікс матеріально не виражений.**

Префікс, який не має матеріального вираження звуками (у мовленні) або графічними знаками (на письмі), але його значення виводиться із синонімічного йому префікса з матеріально вираженою формою. Напр.: *женити* (в значенні *"оженити"*). Питання про нульовий префікс є суперечливим у сучасній лінгвістиці: частина вчених не визнає їх, деякі вчені вважають, що всі слова, які починаються безпосередньо з кореня, мають нульовий префікс.

ПРЕФІКС ОДИНИЧНИЙ. Префікс, який трапляється в одному слові. Напр.: префікс *пер- (пер-гідроль).*

ПРЕФІКС ПЕРВИННИЙ. Те, що **префікс непохідний.**

Префікс, який функціонує в мові у первісному вигляді. Напр.: префікси *в- (втримати), з- (зрізати)..*

"Префікси поділяють на первинні, що в сучасній українській мові здебільшого співвідносяться з прийменниками..." (Енц. УМ).

ПРЕФІКС ПИТОМИЙ. Споконвічний префікс. Напр.: префікси *без- (безнадія), від- (від-будова).*

ПРЕФІКС ПОЛІСЕМІЧНИЙ. Те, що **багатозначний префікс, префікс багатозначний.**

Префікс, який виражає декілька пов'язаних між собою значень. Напр.: префікс *під-* зі значеннями подолання відстані *(під-бігти)* і наближення до кінцевої точки руху *(під-везти).*

ПРЕФІКС ПОХІДНИЙ. Те, що **похідний префікс, префікс вторинний.**

Префікс, утворений з двох і більше простих префіксів. Напр.: префікси *недо- (з не-* і *до-) (недо-бачати), зне-* (від *з-* і *не-) (зне-силити).*

"Префікси поділяють... на вторинні, похідні, що виникли внаслідок злиття двох і більше префіксів..." (Енц. УМ).

ПРЕФІКС ПРИАД'ЄКТИВНИЙ (ПРИКМЕТНИКОВИЙ).
Префікс, який може приєднуватися до прикметників. Напр.: префікси *над- (над-природний), пре- (пре-гарний).*

ПРЕФІКС ПРИВЕРБАЛЬНИЙ (ДІЄСЛІВНИЙ). Те, що **префікс придієслівний.**
Префікс, який може приєднуватися до дієслів. Напр.: префікси *ви- (ви-ходити), зі- (зі-скочити).*

ПРЕФІКС ПРИДІЄСЛІВНИЙ. Те, що **префікс привербальний (дієслівний).**

ПРЕФІКС ПРИІМЕННИКОВИЙ (ІМЕННИКОВИЙ).
Префікс, який може приєднуватися до іменників. Напр.: префікси *спів- (співавтор), до- (до-світ).*

ПРЕФІКС ПРИКРИТИЙ.
Префікс, який починається приголосним. Напр.: префікси *за- (за-чин), при- (при-тиск).*

ПРЕФІКС ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **префікс активний, продуктивний префікс.**
Префікс, який активно використовується для утворення нових слів у сучасному словотворенні. Напр.: префікси *з- (з-дерти), ви- (ви-пустити).*

ПРЕФІКС ПРОСТИЙ.
Префікс, який не поділяється на частини такого ж порядку. Напр.: префікси *не-, об- (не-вдача, об-вал).*

ПРЕФІКС ПУСТИЙ.
"Дієслівний префікс, який виконує суто формотворчу роль показника виду і не вносить ніяку зміну у лексичне значення дієслова" (СЛТ). Напр.: префікси *за-, с- (питати — за-питати, с-питати).*

ПРЕФІКС РЕГУЛЯРНИЙ.
Те, що **регулярний префікс.**
Префікс, який регулярно відтворюється в значній кількості слів. Напр.: префікс *роз- (роз-повідати, роз-лити).*

ПРЕФІКС СКЛАДЕНИЙ (СКЛАДНИЙ).
(Складеними називаються префікси. — Авт.), "що сприймаються в словах як такі, що виникли з двох елементів, кожен з яких в інших словах функціонує як окрема морфема..." (Н. Клименко). Напр.: префікс *небез- (небез-корисливий).*

ПРЕФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ. Те, що **префікс дериваційний, словотвірний префікс, словотворчий префікс.**
Префікс, що виконує словотворчу функцію і додаван-

ня якого до слова спричиняє зміну його лексичного значення. Напр.: префікси *над-* (*над-бити*), *про-* (*про-вітаміни*).

"Найчастіше — префікси виражають словотвірне значення (*без-* вказує на відсутність, заперечення чогось: *бездумний*...)" (Енц. УМ).

"Префікси словотворчі — які використовуються для творення нових слів у префіксальному, префіксально-суфіксальному, префіксально-постфіксальному, префіксально-суфіксально-постфіксальному способах словотворення" (СЛТ).

ПРЕФІКС УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **унікальний префікс, уніфікс префіксальний.**

Префікс, який має неповторювану форму та/або значення. Напр.: префікс *ба-* (*ба-рельєф*).

ПРЕФІКС ФОРМОТВОРЧИЙ. Те, що **префікс граматичний.**

Префікс, додавання якого до слова змінює лише його граматичну форму. Напр.: префікси *з-* (*робити* → *з-робити*), *с-* (*копати* → *с-копати*).

"Рідше їх (префікси. — Авт.) використовують у творенні дієслівних видових пар... або ступенів порівняння прикметника..." (Енц. УМ).

"Префікси формотворчі — які служать для утворення форм слів..." (СЛТ).

ПРЕФІКСИ АТОНІМІЧНІ. Те, що **антонімічні префікси.**

Префікси з протилежними дериваційними значеннями. Напр.: префікси *від-* і *при-* з просторовим значенням (*від-летіти* — *при-летіти*).

ПРЕФІКСИ ОМОНІМІЧНІ. Те, що **омонімічні префікси.**

Префікси, які збігаються за своїм фонемним складом і виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: префікс *над-* зі значенням наближення, прибуття (*над-бігти*) та зі значенням неповноти дії (*над-кусити*).

ПРЕФІКСИ СИНОНІМІЧНІ. Те, що **синонімічні префікси.**

Префікси, дериваційні (словотвірні) значення яких збігаються в цілому, але відрізняються значеннєвими відтінками та/або стилістичним забарвленням. Напр.: префікси *над-* і *під-* (*над-гризти* і *під-гризти*), *ультра-* і *над-* (*ультра-звуковий* і *над-звуковий*).

ПРЕФІКСАЛЬНА КОМПЛЕКСНІСТЬ.

Здатність двох або більше префіксів утворювати уста-

лені, взаємообернені поєднання префіксальних морфів, які саме в цій сукупності виконують свою словотворчу функцію. Напр.: *с-про- (спросоння), по-пере-роз-по- (поперерозподіляти).*

ПРЕФІКСАЛЬНА МОРФЕМА. Те, що **морфема префіксальна, префікс.**

ПРЕФІКСАЛЬНА СИСТЕМА. Сукупність усіх префіксів мови, ієрархічно впорядкованих за будь-якою ознакою. Напр.: за кількістю фонем (*однофонемні, двофонемні* та ін.).

ПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово префіксальне.**
Похідне слово, яке відрізняється від свого твірного префіксом. Напр.: *за-писати (писати), без-системний (системний).*

ПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **деривація префіксальна, префіксація, словотворення префіксальне.**
"Префіксальне словотворення — спосіб словотворення за допомогою префіксів" (Енц. УМ). Напр.: *жартувати → пожартувати, краяти → покраяти.*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС.
Два або більше префіксів, які утворюють взаємообернену єдність, і саме в цій єдності виступають цілісним засобом словотворення. Напр.: префікси *зне- (знешкодити), с-під- (спід-лоба).*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ДВОЧЛЕННИЙ.
Префіксальний комплекс, що утворюється з двох префіксів. Напр.: префікси *по-під- (попід-тинню), з-на- (зна-двору).*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ТРИЧЛЕННИЙ.
Префіксальний комплекс, що утворюється з трьох префіксів. Напр.: префікси *до-не-с- (донес-хочу), с-по-за- (споза-ранку).*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ЧОТИРИЧЛЕННИЙ.
Префіксальний комплекс, що утворюється з чотирьох префіксів. Напр.: префікси *по-на-з-до- (поназдо-ганяти).*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб словотворення префіксальний, спосіб префіксальний.**

ПРЕФІКСАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ.
1. Здатність певних префіксів поєднуватися один з одним у процесі словотворен-

ня. Напр.: *по-над-строковий, по-пере-робляти.*
2. Здатність префіксів поєднуватися з певними основами. Напр.: префікс *най-* поєднується з прикметниковими і прислівниковими основами.

ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово префіксально-постфіксальне.**
Похідне слово, в морфемній структурі якого наявні префікс і постфікс або конфікс. Напр.: *по-брати-ся, на-сторожити-ся.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **словотворення префіксально-постфіксальне.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб конфіксальний, спосіб словотворення конфіксальний, спосіб словотворення префіксально-постфіксальний.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово префіксально-суфіксальне.**
Похідне слово, в морфемній структурі якого наявні префікс і суфікс або конфікс (біморфема). Напр.: *о-світл-енн-я, по-наш-ому.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **конфіксація, словотворення префіксально-суфіксальне.**
"Префіксально-суфіксальне словотворення, конфіксація — це спосіб словотворення, коли до твірної основи одночасно приєднуються префікс і суфікс..." (Енц. УМ). Напр.: *по-стар-ому, о-пень-ок.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб конфіксальний, спосіб префіксально-суфіксальний, спосіб словотворення префіксально-суфіксальний, спосіб словотворення конфіксальний.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово префіксально-суфіксально-постфіксальне.**
Похідне слово, в структурі якого наявні префікс, суфікс, постфікс або конфікс. Напр.: *у-самітн-и-ти-ся.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **словотворення префіксально-суфіксально-постфіксальне.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб префіксально-суфіксально-постфіксальний, спосіб словотворення префіксально-суфіксально-постфіксальний.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово префіксально-флексійне.**
Похідне слово, у структурі якого наявні префікс і словотворча флексія. Напр.: *без-ног-ий, без-волос-ий.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **словотворення префіксально-флексійне.**

ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб префіксально-флексійний, спосіб словотворення префіксально-флексійний.**

ПРЕФІКСАЦІЯ. Те, що **деривація префіксальна, словотворення префіксальне.**
"Творення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів" (СЛТ). Напр.: *очі → поза-очі, панок → під-панок.*

ПРЕФІКСЕМА.
Узагальнена назва префіксів як одиниць мови.

ПРЕФІКСОЇД. Те, що **афіксоїд, морфоїдний елемент у 1-му значенні.**
Різновид афіксоїдів, які у структурі слова займають позицію префікса і виконують словотворчу функцію. Напр.: префіксоїди *напів- (напів-відкритий), мікро- (мікро-автобус), полу- (полу-день)* .
"У позиції префіксів — (афіксоїди називають. — Авт.) префіксоїдами" (Енц. УМ).
"Коренева морфема, що вживається для творення нових слів, виступаючи в ролі словотворчого префікса" (СЛТ).
"...афіксоїди, що функціонально подібні до префіксів і займають їхню позицію в слові" (Н. Клименко).
" ... префіксоїди — це колишні повнозначні корені, що в основному втратили своє первісне лексичне значення, ознаки самостійності, але частково ще зберігають первісні структурно-семантичні елементи і знаходяться на шляху до повного перетворення в службову морфему — в префікс/префіксоїд — це перехідне явище від самостійної морфеми до службової" (В. Горпинич).

ПРЕФІКСОСПОЛУКА.
Два або більше префіксів у структурі слова, які при-

єднуються шляхом "нанизування морфем" і кожен з яких виконує словотворчу функцію. Напр.: префікси *контр-роз-* і *о-пів-* (*контр-роз-відка, о-пів-ночі*).

ПРОДУКТИВНА МОДЕЛЬ. Те, що **модель продуктивна, словотвірна модель продуктивна.**

ПРОДУКТИВНА МОРФЕМА. Те, що **морфема продуктивна.**

ПРОДУКТИВНИЙ АФІКС. Те, що **афікс продуктивний.**
Афікс, що має високий рівень частоти використання у процесах словотворення. Напр.: префікс *при-*, суфікс *-ик-*.
"Продуктивні афікси активно використовуються у творенні нових слів або граматичних форм" (Енц. УМ).
"...афікси, за допомогою яких активно утворюються нові слова і форми, є живими, продуктивними" (В. Горпинич).
"Одні з відтворюваних регулярних афіксів використовуються для утворення нових слів. Такі афікси називаються продуктивними" (В. Горпинич).

ПРОДУКТИВНИЙ КОНФІКС. Те, що **конфікс продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ МОРФ. Те, що **морф продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс активний, префікс продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ СЛОВОТВІРНИЙ ТИП. Те, що **словотвірний тип продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб словотворення продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс продуктивний.**

ПРОДУКТИВНИЙ ФОРМАНТ. Те, що **формант продуктивний.**

ПРОДУКТИВНІСТЬ.
Здатність одиниць словотвірного рівня виступати активним засобом у процесах формо- і словотворення.
"...здатність словотворчих засобів і способів брати участь... у творенні нових слів" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ АФІКСА.
Властивість афікса, яка визначається високим рівнем його активності в процесах словотворення. Напр.: продуктивність суфікса *-к-* (*звич-к-а, помил-к-а*).

ПРОДУКТИВНІСТЬ ДІАХРОНІЧНА.
Продуктивність, яка виявляється лише в процесі етимологічного аналізу.

ПРОДУКТИВНІСТЬ КОНФІКСА.
Здатність конфікса виступати активним засобом у процесах слово- і формотворення. Напр.: продуктивність конфіксів *за-...-ся, без-...-н(ий), під-...-ник.*

ПРОДУКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ.
Здатність словотвірної моделі служити взірцем для творення значної кількості похідних. Напр.: продуктивність моделі "іменник+ суфікс *-н-* → прикметник" *(осінь → осін-н-ій, диво → див-н-ий).*

ПРОДУКТИВНІСТЬ МОРФЕМИ.
Здатність морфеми активно виступати словотворчим, формотворчим засобом у процесах словотворення. Напр.: продуктивність суфікса *-ист-*, префікса *пере-*.

ПРОДУКТИВНІСТЬ НУЛЬОВА.
Нездатність одиниць словотвірного рівня брати участь у процесах сучасного формо- і словотворення. Напр.: суфікси *-ух-, аль-*.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ОСНОВИ.
Здатність основи слова активно сполучатися зі словотворчими і формотворчими засобами мови. Напр.: продуктивність основи *нов- (нов-ина, нов-атор, по-новому* і т. п.*).*
"Продуктивність основ реалізується здебільшого в складних словах і виявляється в їхніх парадигмах, тобто об'єднаннях за першими... або другими... основами" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРЕФІКСА.
Здатність префікса виступати активним засобом у процесах слово- і формотворення. Напр.: продуктивність префіксів *роз-, над-*.

ПРОДУКТИВНІСТЬ СИНХРОНІЧНА.
Продуктивність з погляду сучасного формо- і словотворення.

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВА.
Здатність слова виступати твірною базою для утворення значної кількості похідних. Напр.: продуктивність прикметника *сухий (суша, по-сухому, сух-уват-ий* тощо*).*

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ.
Здатність словотвірного ти-

пу поповнюватися значною кількістю похідних. Напр.: назва діяча з суфіксом *-льник (клепа-льник, мітингува-льник, облицюва-льник).*

"Продуктивність... словотвірних типів — бути зразком у творенні нових слів" (Енц. УМ).

"Продуктивність словотвірного типу виявляється не тільки у його здатності бути зразком для творення нових слів, а й у питомій вазі у словниковому складі мови" (Енц. УМ).

"Продуктивність словотвірного типу — здатність його служити зразком для утворення слів" (СЛТ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ ДІАХРОНІЧНА.

Здатність певного словотвірного типу бути зразком утворення похідних у минулі часи розвитку мови. Напр.: творення похідних з іменниковим суфіксом *-тель- (родитель, спаситель).*

"...(Продуктивність словотвірного типу діахронічна. — Авт.)визначається кількістю новоутворень за даним типом у різні періоди" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ ЕМПІРИЧНА.

"Емпірична продуктивність словотвірного типу — та, що характерна лише для певної епохи розвитку мови" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ СИНХРОНІЧНА.

Здатність певного словотвірного типу бути зразком утворення нових похідних у сучасній мові. Напр.: утворення дієслів з суфіксом *-ува-* від іменників (*веслувати, асфальтувати* та ін.).

"...(Продуктивність словотвірного типу синхронічна. — Авт.) визначається кількістю новоутворень за даним типом... у сучасній мові" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ СИСТЕМНА.

Продуктивність словотвірного типу, зумовлена тими закономірностями, які діють у системі мови. Напр.: суфікс *-ува-* зі значенням неповної ознаки приєднується до прикметникових основ (*кислуватий* та ін.).

"Системна продуктивність залежить від тих обмежень, які накладає мова на конструювання слів за певним зразком, на використання словотворчих афіксів" (Енц. УМ).

ПРОДУКТИВНІСТЬ СЛОВОТВОРЧОГО ЗАСОБУ.

Те, що **продуктивність форманта.**

Здатність словотворчого засобу брати активну участь у процесах творення похідних слів. Напр.: активність наголосу при утворенні видових пар дієслова (*засúпати — засипáти*), суфікси *-ач-*, *-ник-*, *-ець-*.

ПРОДУКТИВНІСТЬ СПОСОБУ СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Наявність у мові значної кількості похідних слів, утворених за допомогою певного способу словотворення.
2. Активне використання певного способу словотворення для утворення нових слів. Напр.: *суфіксальний спосіб словотворення.*

ПРОДУКТИВНІСТЬ СУФІКСА.
Здатність суфікса виступати активним засобом у процесах слово- і формотворення. Напр.: суфікси *-ник-*, *-н-*, *-ість-*, *-вши*.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ФОРМАНТА. Те, що **продуктивність словотворчого засобу.**

ПРОНОМІНАЛІЗАЦІЯ (від лат. *pronomen — займенник*).
Різновид неморфологічного способу, для якого характерний перехід слів інших частин мови у займенники. Напр.: слова *річ, діло, певний* та ін. у ролі займенників (пор.: *певна мелодія — якась мелодія).*
"Прономіналізація — вид конверсії, що полягає в переході слів з інших іменних частин мови до класу займенників" (Енц. УМ).
"Перехід слів з інших частин мови в займенники внаслідок втрати чи послаблення їхнього лексичного значення і набуття узагальненого вказівного значення" (СЛТ).

ПРОСТА МОРФЕМА. Те, що **морфема проста, морфема непохідна.**

ПРОСТЕ СЛОВО.
Слово, в морфемній структурі якого наявний один (а не більше) корінь. Напр.: *кіт, сполуч-ник.*

ПРОСТИЙ АФІКС. Те, що **афікс непохідний, афікс простий.**

ПУЧОК МОРФЕМ.
Уся сукупність аломорфів та варіантів однієї морфеми. Напр.: аломорфи суфікса *-ець-*: *-ц- (паль-ц-евий), -ч- (паль-ч-ик), -ць- (паль-ць-овий).*
"Аломорфи, що належать кільком похідним, створеним на одному такті словопородження, об'єднуються в пучки..." (Н. Клименко).

Р

РАДИКСОЇД (від лат. *radix — корінь* і *oid — подібний*). Те, що **корінь зв'язаний, морфема зв'язана, морф зв'язаний.**
"Корінь, який відомий лише в поєднанні з афіксами" (СЛТ). Напр.: *ате-їзм, істор-ія.*

РЕГУЛЯРНА МОДЕЛЬ. Те, що **модель регулярна, словотвірна модель регулярна.**

РЕГУЛЯРНА МОРФЕМА. Те, що **морфема регулярна.**

РЕГУЛЯРНИЙ АФІКС. Те, що **афікс регулярний.**

РЕГУЛЯРНИЙ КОНФІКС. Те, що **конфікс регулярний.**

РЕГУЛЯРНИЙ МОРФ. Те, що **морф регулярний.**

РЕГУЛЯРНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс регулярний.**

РЕГУЛЯРНИЙ СЛОВОТВІРНИЙ ТИП. Те, що **словотвірний тип регулярний.**

РЕГУЛЯРНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс регулярний.**

РЕГУЛЯРНІСТЬ.
Здатність одиниць морфеміки і словотвору виявляти певний ступінь повторюваності.
РЕГУЛЯРНІСТЬ АФІКСА. Те, що **регулярність службової морфеми.**
Здатність афікса повторюватися у великій кількості слів. Напр.: суфікс *-к- (директор-к-а, актор-к-а).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ КОНФІКСА.
Здатність конфікса повторюватися у значній кількості слів. Напр.: регулярність конфікса *над-...-j-(а) (над-брів'-я, над-хмар'-я, над-став'-я* та ін.*).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ МОДЕЛІ. Те, що **регулярність словотвірної моделі.**

РЕГУЛЯРНІСТЬ МОРФА. Здатність морфа повторюватися у значній кількості слів. Напр.: суфікс *–ськ-* , префікс *на- (сіль-ськ-ий, свій-ськ-ий, коваль-ськ-ий; на-різати, на-сипати, на-тесати).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ МОРФЕМИ. Здатність морфеми повторюватися у значній кількості слів. Напр.: суфікс *-ар-*, *конфікс без-...-j-(а) (бджоляр, пек-ар, різб'-яр; без-риб'-я, без-хліб'-я).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ ПРЕФІКСА. Здатність префікса повторюватися у значній кількості слів. Напр.: префікси *під-*, *при- (під-косити, під-креслити, під-терти; при-сісти, при-перти).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ СЛОВОТВІРНОЇ МОДЕЛІ. Те, що **регулярність моделі.** Здатність словотвірної моделі бути схемою для утворення довгих рядів похідних. Напр.: іменник+суфікс *-н-* → прикметник *(лимон → лимонний, диво → дивний, двері → дверний).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ. Здатність словотвірного типу охоплювати значну кількість похідних. Напр.: словотвірний тип "результат дії" з суфіксом *-к- (випіч-к-а, ліп-к-а, затрим-к-а).*

РЕГУЛЯРНІСТЬ СЛУЖБОВОЇ МОРФЕМИ. Те, що **регулярність афікса.**

РЕГУЛЯРНІСТЬ СУФІКСА. Здатність суфікса повторюватися у значній кількості похідних слів. Напр.: суфікси *-ець-*, *-ач- (взір-ець, стріл-ець; чит-ач, три-м-ач).*

РЕДЕРИВАЦІЯ (від лат. *re...— префікс, що означає зворотну або повторювану дію*, і *деривація).* Те, що **деривація зворотна, деривація регресивна, зворотна деривація, словотворення зворотне, словотворення регресивне.** "Утворення слова не шляхом ускладнення морфологічної будови вивідного слова, не додаванням словотворчих морфем, а спрощенням морфологічної будови слова" (СЛТ). Напр.: *дрейфувати → дрейф.*

РЕДУПЛІКАЦІЯ (від лат. *reduplico — подвоюю).* Те, що **повтор.** Різновид способу словотворення, який полягає у повторі (повному чи частковому) однієї і тієї ж морфе-

ми. Напр.: *прапрадід, тьматьмуща.*

"Редуплікація... — повне або (частіше) часткове повторення кореня, основи або всього слова, іноді афікса без зміни чи з деякою зміною їх звукового складу як спосіб творення нових слів..." (Енц. УМ).

"Повне чи часткове повторення словотворчого афікса, кореня, основи слова або цілого слова як спосіб утворення слів, описових форм чи фразеологічних одиниць. Наприклад: *ген-ген, видимо-невидимо...*" (СЛТ).

РЕЛЯТИВНА МОРФЕМА.
Те, що **морфема релятивна, морфема синтаксична, синтаксична морфема.**

РІЗНОВИД.
РІЗНОВИД ДЕРИВАЦІЇ АКЦЕНТУАЦІЯ. Те, що **акцентуація в 2-му значенні.**

РІЗНОВИД ДЕРИВАЦІЇ АПЕЛЯТИВАЦІЯ. Те, що **апелятивація.**

РІЗНОВИД ДЕРИВАЦІЇ ОНОМАТИЗАЦІЯ. Те, що **ономатизація.**

РОЗБІР.
РОЗБІР ЕТИМОЛОГІЧНИЙ. Те, що **аналіз етимологічний, етимологічний аналіз.**

Розбір, який скерований на встановлення історичних зв'язків між словами, їх первісної словотвірної і морфемної структури, з'ясування змін, які відбулися в одиницях мови у процесі їх функціонування та причин цих змін. Напр.: *мило* (від *мити), синиця* (від *синій).*

"Для з'ясування первісного значення слова і його структури використовують етимологічний розбір на основі етимологічного словника" (Енц. УМ).

"При етимологічному розборі з'ясовується той морфемний склад, який був у минулому, розкриваються історичні зміни в будові слова, в його словотворчих зв'язках" (СЛТ).

РОЗБІР МОРФЕМНИЙ.
Те, що **аналіз морфемний, морфемний аналіз, морфемний розбір.**

Різновид лінгвістичного розбору, який передбачає:
— виділення всіх морфем (морфів) у морфемній будові слова шляхом ідентифікації кореня та афіксів;
— встановлення функцій та значення виділених морфів;
— виявлення наявних (або можливих) аломорфів і варіантів.

"При морфемному розборі визначається закінчення і основа, яка членується на корінь, суфікс, префікс, ха-

рактеризується роль і значення кожної морфеми у процесі творення слова" (СЛТ).

РОЗБІР СЛОВОТВІРНИЙ. Те, що **аналіз словотвірний, словотвірний аналіз, словотвірний розбір.** Різновид лінгвістичного розбору, який спрямований на виявлення словотвірної структури аналізованого похідного шляхом зіставлення його з твірним словом.

РОЗБІР СЛОВОТВІРНИЙ ЕТИМОЛОГІЧНИЙ (ІСТОРИЧНИЙ). Різновид лінгвістичного розбору, спрямований на встановлення історично зумовленої похідності аналізованого слова. Напр.: пор. етимологічну похідність слова *вікно* (від *око*).

РОЗПОДІЛ МОРФІВ. Те, що **дистрибуція морфів.** Здатність морфів однієї морфеми займати певну позицію в структурі слова відносно інших морфів. Напр.: *рук-* перед *-а (рука)* і *руц-* перед *-і (руці).*

РОЗШИРЕННЯ ОСНОВИ. Формальне збільшення твірної основи шляхом додавання афіксальних морфем. Напр.: *іржавий (іржа), наглухо (глухий).*

С

СЕГМЕНТ (від лат. *segmentum — відрізок).* Те, що **морфемний сегмент.**

У словотворі — відрізок, частина слова, що збігається з морфемою (морфом) або асемантичним елементом у будові слова. Напр.: сегменти *ст-, -літ-, -н-* у слові *столітній, роз-, секреч-, -ува-, -ти* у слові *розсекречувати.*

СЕГМЕНТАЦІЯ.

У словотворі — процес виділення в будові слова значущих або асемантичних елементів.

"Лінійне членування мовленнєвого потоку (тексту) на сегменти, що співвідносяться з певними одиницями мови — реченнями, словами, морфемами" (СЛТ).

СЕМА (від гр. *sema — знак).*

Найменша, далі неподільна, одиниця змісту будь-якого двобічного мовного знака (морфеми, слова). Напр: у словоформі *брат-ові* морфема *-ові* містить три семи зі значеннями однини, чоловічого роду і давального відмінка.

"Сема — мінімальна семантична одиниця двосторонніх мовних знаків — морфем і слів, елементарне лексичне чи граматичне значення, яке є складовим елементом плану змісту цих одиниць" (Енц. УМ.).

СЕМАНТИЧНА ФУНКЦІЯ АФІКСІВ.

Функція, яку виконують афікси із дериваційним (словотвірним) значенням. Напр.: префікс *пра-* зі значенням давності, суфікс *-ій-* зі значенням назви особи за діяльністю *(праісторія, водій).*

"Семантичну функцію афікси виконують при зміні зна-

чення похідного порівняно з твірним" (Н. Клименко).

СЕМАНТИЧНО ТВІРНЕ СЛОВО.
Слово, яке семантично є твірним для певного похідного, однак формально останнє співвідноситься з іншим твірним. Напр.: похідне *книгарня* семантично співвідноситься з твірним *книга,* а формально — з *книгар.*

СЕМЕМА (від гр. *sema — знак).* Сукупність усіх компонентів значення, вираженого однією морфемою. Напр.: семема флексії іменників *-а* включає три семи: жіночий рід, однину, називний відмінок.
"Мовна одиниця плану змісту, яка співвідноситься з морфемою (мінімальною одиницею плану вираження) і становить сукупність компонентів її значення (сем)" (СЛТ).

СИНГУЛЯТИВ (від лат. *singularis — окремий, одиничний).* Те, що **одиничні іменники.**
Похідне слово, в якому значення одиничності передається спеціалізованим суфіксом. Напр.: *стеблина, цибулина.*
"Іменник, що вживається тільки в однині і сприймається як вивідний від речовинних чи збірних іменників" (СЛТ).

СИНКОПА (від гр. *sinkopē — скорочення).* Те, що **спосіб словотворення неафіксальний.**
Втрата одного або кількох звуків у середині слова, внаслідок чого утворюється структурно модифікована одиниця. Напр.: *Не(оні)ла → Неля, Т(ет)яна → Таня.*
"1. Випадіння звука або групи звуків у середині слова... 2. Спосіб словотворення неафіксального, при якому відсікається середня частина складного слова і лишається початкова першого і кінцева останнього його компонента: [ра(діостан)ція] > рація"(Енц. УМ.).
"Випадання звука або групи звуків у середині слова" (СЛТ).
"...усічення середньої частини слова..." (В. Горпинич).

СИНКРЕТИЧНА МОРФЕМА. Те, що **морфема синкретична.**

СИНОНІМИ ОДНОКОРЕНЕВІ.
"Синоніми однокореневі — синонімічні слова, що мають спільний корінь, а різняться семантичними відтінками, особливостями стилістичного забарвлення чи можливостями поєднання з іншими словами" (СЛТ). Напр.: *темінь, тьма, темрява.*

СИНОНІМІЧНІ АФІКСИ. Те, що **афікси синонімічні.**

СИНОНІМІЧНІ ЗАКІНЧЕННЯ. Те, що **закінчення синонімічні, синонімічні флексії, флексії синонімічні.**

СИНОНІМІЧНІ МОРФЕМИ (МОРФИ). Те, що **морфеми (морфи) синонімічні.**

СИНОНІМІЧНІ ПРЕФІКСИ. Те, що **префікси синонімічні.**

СИНОНІМІЧНІ СУФІКСИ. Те, що **суфікси синонімічні.**

СИНОНІМІЧНІ ФЛЕКСІЇ. Те, що **закінчення синонімічні, синонімічні закінчення, флексії синонімічні.**

СИНОНІМІЯ.

СИНОНІМІЯ АФІКСІВ. Здатність різнозвукових (однотипних) афіксів виражати близькі, але не тотожні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: суфікси *-ець-* і *-анин-* *(тернопіл-ець* і *тернопол-янин),* префікси *за-* і *від-* *(за-нести* і *від-нести).*

"Синонімія властива афіксам: а) префіксам *(з'єднуватися — приєднуватися)*; б) суфіксам *(вигадувати — вигадка...)*; в) закінченням *(братові — брату...)*" (СЛТ).

СИНОНІМІЯ ЗАКІНЧЕНЬ. Те, що **синонімія флексій.**

СИНОНІМІЯ МОРФЕМ (МОРФІВ). Здатність (однотипних) різнозвукових морфем (морфів) виражати близькі, але не тотожні дериваційні (або лексичні — для коренів) значення. Напр.: *молод-ий* і *юн-ий,* суфікси *-уват-* і *-яв-* *(біл-уват-ий* і *біл-яв-ий).*

СИНОНІМІЯ ПРЕФІКСІВ. Здатність різнозвукових префіксів виражати близькі, але не тотожні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: префікси *пере-* та *с-* *(пере-копати* і *с-копати),* *ди-* і *роз-* *(ди-симіляція* і *роз-подібнення).*

СИНОНІМІЯ СЛОВОТВІРНА. Синонімія похідних спільнокореневих слів, зумовлена синонімією словотворчих засобів (префіксів, суфіксів). Напр.: суфікси зі значенням збірності *-ник-* і *-няк-* *(малин-ник* і *малин-няк).*

"...а) однокореневі слова з різними, але синонімічними афіксами ..; б) синонімічні різнокореневі слова з тим самим афіксом ..; в) синонімічні словотвірні типи..." (Енц. УМ).

СИНОНІМІЯ СУФІКСІВ. Здатність різнозвукових суфіксів виражати близькі, але не тотожні дериваційні (словотвірні) значення.

Напр.: суфікси *-ість-* і *-об-* (*зл-ість* і *зл-об-а*), *-ін-* і *-ак-* (*во-ін* і *во-як-а*).

СИНОНІМІЯ ФЛЕКСІЙ.
Те, що **синонімія закінчень.**
Здатність різнозвукових флексій виражати тотожні граматичні значення. Напр.: флексії *-а, -о* зі значенням наз. в. (*гор-а, весл-о*); *-уть, -ать* зі значенням 3 ос. мн. (*нес-уть і говор-ять*).

СИНТАГМА (від гр. *syntagma — устрій, лад*).
У словотворі — лінійне поєднання морфем у будові слова відповідно до закономірностей мови; лінійне поєднання похідних, унаслідок чого утворюється вся сукупність комплексних одиниць словотвірної системи: словотвірна пара, ланцюжок тощо.
"Сполучення або злиття двох суміжних мовних одиниць будь-якого рівня, розташованих у певній лінійній послідовності в мовному потоці" (Енц. УМ).
"Сполучення двох або кількох мовних одиниць (слів, словотворчих елементів...) у слові чи контексті, члени якого співвідносяться здебільшого як означуваний і означуючий. Такими одиницями можуть бути словотворчі афікси у похідному слові: *ліс-ок* (*ліс* — означуване, *-ок* — означуюче, а загальне значення синтагми "*невеликий ліс*)" (СЛТ).

СИНТАГМА ВНУТРІШНЯ.
Лінійне поєднання одиниць нижчого порядку (морфем) у межах одиниць вищого порядку (словах). Напр.: *праць-овит-ість-ø, діалект-изм- ø.*
"До внутрішніх належать синтагми у межах слова" (Енц. УМ).
"...синтагму називають внутрішньою, ...коли обидва її члени містяться в одному слові: а) словотворчі афікси в похідному слові; б) складові частини складного слова, одна з яких пояснює другу" (СЛТ).

СИНТАГМАТИКА.
У словотворі — аспект системного дослідження, мета якого полягає у з'ясуванні лінійних (синтагматичних) зв'язків морфем у структурі слова та закономірностей їх поєднання, а також синтагматичних відношень між похідними в межах тих чи інших комплексних одиниць словотвірної системи мови.

СИНТАГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ (МОРФЕМ).
Відношення, які виникають між морфемами в лінійному ряді (синтагмі). Напр.: *при-каз-к-а, мір-и-л-о.*

"Синтагматичні відношення — це відношення між одиницями одного мовного рівня... морфема — морфема, слово — слово..." (Енц. УМ).

"Синтагматичні відношення — зв'язок і залежність між мовними елементами, ...які однаково співіснують у лінійному ряду..: між сусідніми морфемами" (СЛТ).

СИНТАКСИЧНА ДЕРИВАЦІЯ. Те, що **деривація синтаксична.**

Словотворення, при якому твірне і похідне належать до різних частин мови, а їх лексичні значення збігаються. Напр.: *гострий → гострота, обривати → обрив.*

"Синтаксична деривація — це таке відношення між твірним і похідним, при якому лексичне значення твірного і похідного слова залишається незмінним (воно в них спільне), а змінюється лише частиномовна приналежність похідного слова, тобто його синтаксична функція ..." (В. Горпинич).

СИНТАКСИЧНА МОРФЕМА. Те, що **морфема релятивна, морфема синтаксична, релятивна морфема.**

Морфема, за допомогою якої здійснюється граматичний зв'язок слів у словосполученні та реченні. Ця функція в українській мові закріплена за флексією (закінченням). Напр.: *біл-ий (світ), біл-а (сукня), біл-е(відро).*

"Найвищий ступінь абстракції властивий закінченням (флексіям), що виражають граматичні зв'язки між словами в реченні й тому називаються ще синтаксичними морфемами" (Н. Клименко).

СИНТАКСИЧНА ФУНКЦІЯ МОРФЕМ.

"Синтаксичну функцію дериваційні морфеми виконують при переведенні твірного в розряд синтаксичних похідних: *бігти — біг, боротися — боротьба, оспівувати — оспівування...*" (Н. Клименко).

СИНТАКСИЧНИЙ ДЕРИВАТ. Те, що **дериват синтаксичний.**

Похідне слово, частиномовне уналежнення якого відрізняється від частини мови твірного при збереженні тотожності їх лексичних значень. Напр.: *записати → запис, розповідати → розповідь.*

"...синтаксичні деривати, які зберігають значення твірного слова і лише змінюють його синтаксичні ознаки" (Н. Клименко).

СИСТЕМА.

СИСТЕМА АФІКСАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ. Упорядкована сукупність похідних слів афіксального словотворення. Напр.: суфіксальні похідні, префіксальні слова.

СИСТЕМА ДЕРИВАЦІЇ. Те, що **дериваційна система, система словотворення.**

СИСТЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ. Словотвірна підсистема, яку становить упорядкована сукупність похідних слів морфологічних способів словотворення.

СИСТЕМА СЛОВОСКЛАДАННЯ. Словотвірна підсистема, яку становить упорядкована сукупність похідних, утворених усіма різновидами способу складання.

СИСТЕМА СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **дериваційна система, система деривації.** Система, основною комплексною одиницею якої є спосіб словотворення і яка виявляє себе через взаємодію способів словотворення і частин мови, у сфері яких вони діють, утворюючи похідні слова.

СИСТЕМА СЛОВОТВОРЕННЯ ДІАХРОНІЧНА. Система словотворення в її історичному розвитку.

СИСТЕМА СЛОВОТВОРЕННЯ СИНХРОНІЧНА. Система словотворення на певному етапі її розвитку або в сучасній мові.

СИСТЕМА СТРУКТУРНИХ ФОРМ СЛОВА. Сукупність слів мови, які упорядковані за певними формально-структурними чинниками. Напр.: двоморфемні слова *(колода, майдан, сила).*

СКЛАД СЛОВА. Будова, структура слова.

СКЛАД АБРЕВІАТУРНОГО СЛОВА. Структура, будова абревіатури. Напр.: ініціально-цифрова *(ТВ-1).*

СКЛАД СЛОВА ЕТИМОЛОГІЧНИЙ. Структура, будова слова, в якій враховується його морфемний склад на базі етимологічних даних. Напр.: *закон* (від *за-* + *кон-* *(кін)* *"межа")*.

СКЛАДЕНА ІНВЕНТАРНА ОДИНИЦЯ. Те, що **суфікс складений (кількаелементний).** "Суфікси та суфіксоїди з невід'ємними в будь-яких слівних структурах усклад-

нювальними елементами назвемо складеними інвентарними одиницями, тобто такими, які в готовому вигляді при побудові структури слова відбирають із суфіксального інвентаря ...” (Н. Клименко). Напр.: *-арад- (маск-арад), -іал- (екватор-іал).*

СКЛАДЕНА КОНСТРУЙОВАНА ОДИНИЦЯ.
“Суфікси та суфіксоїди, ускладнювальні елементи яких у певних слівних структурах можуть відокремлюватися і виконувати роль суфіксальних зв’язок або суфіксів попередніх тактів словотворення, назвемо складеними конструйованими одиницями, оскільки для вираження певного значення в певних слівних структурах вони конструюються з елементарних одиниць інвентаря...” (Н. Клименко). Напр.: *-авиця (ног-авиця), -анок (пуп’-янок).*

СКЛАДНЕ СЛОВО. Те, що **композит, похідне слово складне, юкстапозит.**
Похідне слово (композит або юкстапозит), утворене шляхом поєднання в одне ціле кількох основ чи слів (або основ і слів). Напр.: *тепловодолікарня, водостічний.*
“Складне слово — похідне слово, утворене способом основоскладання чи словоскладання, що має не менше ніж дві основи” (Енц. УМ).
“Слово, створене з двох чи кількох слів, основ чи коренів, об’єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова” (СЛТ).
“Це похідні, що утворилися шляхом поєднання кількох основ у цілісну лексичну одиницю. Складне слово — це синтагма, що складається з лексично значущих компонентів, тобто основ” (В. Горпинич).

СКЛАДНЕ СЛОВО АФІКСАЛЬНЕ. Те, що **складноафіксальне слово.**
Складне слово, у структурі якого наявний афікс. Напр.: *міл-к-о-вод-д-(я), чуд-о-тво-р-н-(ий).*

СКЛАДНЕ СЛОВО БЕЗАФІКСНЕ (БЕЗАФІКСАЛЬНЕ). Те, що **складнобезафіксне слово.**
Похідне слово, у структурі якого відсутні афікси. Напр.: *грам-молекула, зірвиголова.*

СКЛАДНЕ СЛОВО НУЛЬСУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **складнонульсуфіксальне слово.**
Складне слово, у структурі якого наявний нульовий суфікс. Напр.: *чародійø, чорноземø.*

СКЛАДНЕ СЛОВО ПІДРЯДНОГО ТИПУ.
Складне слово, мотивоване словосполученням з підрядним зв'язком. Напр.: *лісоруб (ліс рубати), волелюбний (любити волю).*
"Компоненти складного слова можуть об'єднуватися... підрядним (життєрадісний, нафтосховище) зв'язком, подібно до компонентів словосполучення, з якими вони співвідносяться" (Енц. УМ).

СКЛАДНЕ СЛОВО ПРЕДИКАТИВНОГО ТИПУ.
Похідне, утворене способом складання, твірною базою для якого послужило сполучення підмета і присудка. Напр.: *болиголов (болить голова), самотужки (сам тужиться).*
"Лише незначна частина слів співвідноситься з предикативними сполученнями, у яких представлені суб'єкт дії і сама дія: тракторопрохідний" (Енц. УМ).

СКЛАДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНЕ. Те, що **складнопрефіксальне слово.**
Складне слово, в структурі якого наявний префікс. Напр.: *в-одноразь, в-одночас.*

СКЛАДНЕ СЛОВО ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **складнопрефіксально-суфіксальне слово.**
Складне слово, в структурі якого наявні префікс і суфікс. Напр.: *до-стобіс-а, по-благородн-ому.*

СКЛАДНЕ СЛОВО СУРЯДНОГО ТИПУ.
Складне слово, мотивоване сурядним словосполученням. Напр.: *мовно-літературний (мова і література), південно-західний (південь і захід).*
"Компоненти складних слів можуть об'єднуватися сурядним *(давним-давно, жовто-білий ...)* ... зв'язком, подібно до компонентів словосполучення, з якими вони співвідносяться" (Енц. УМ).

СКЛАДНЕ СЛОВО СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **складносуфіксальне слово.**
Складне слово, у структурі якого наявний суфікс. Напр.: *бурякозбира-льн-ий, семимиль-н-ий.*

СКЛАДНЕ СЛОВО ФЛЕКТИВНЕ. Те, що **складнофлективне слово.**
Складне слово, в структурі якого наявна словотворча флексія. Напр.: *круторог-ий, світловолос-ий.*

СКЛАДНОАФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **складне слово афіксальне.**

СКЛАДНОАФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб**

складноафіксальний, спосіб словотворення складноафіксальний.

СКЛАДНОБЕЗАФІКСНЕ СЛОВО. Те, що **складне слово безафіксне (безафіксальне).**

СКЛАДНОБЕЗАФІКСНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб словотворення складнобезафіксний (складнобезафіксальний), спосіб складнобезафіксний.**

СКЛАДНОНУЛЬОВИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб складнонульовий, спосіб словотворення складнонульовий.**

СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **складне слово нульсуфіксальне.**

СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб складнонульсуфіксальний, спосіб словотворення складнонульсуфіксальний.**

СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **складне слово префіксальне.**

СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб складнопрефіксальний, спосіб словотворення складнопрефіксальний.**

СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **складне слово префіксально-суфіксальне.**

СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що **спосіб складнопрефіксально-суфіксальний, спосіб словотворення складнопрефіксально-суфіксальний.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО. Те, що **абревіатура, скорочення в 2-му значенні.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО БУКВЕНО-ЗВУКОВЕ. Те, що **абревіатура буквено-звукова, абревіатура мішана (змішана) в 1-му значенні, скорочення буквено-звукове.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ЗВУКОВЕ. Те, що **абревіатура звукова, скорочення звукове.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ІНІЦІАЛЬНЕ. Те, що **абревіатура ініціальна, акронім, скорочення ініціальне.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ІНІЦІАЛЬНЕ БУКВЕНЕ. Те, що **абревіатура ініціальна буквена, скорочення ініціальне буквене.**

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ІНІЦІАЛЬНЕ ЗВУКОВЕ. Те, що **абревіатура**

ініціальна звукова, скорочення ініціальне звукове.

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ІНІЦІАЛЬНО-ЦИФРОВЕ. Те, що абревіатура ініціально-цифрова, скорочення ініціально-цифрове.

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ЛІТЕРНЕ. Те, що абревіатура літерна, скорочення літерне.

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО СКЛАДОВЕ. Те, що абревіатура складова, скорочення складове.

СКЛАДНОСКОРОЧЕНЕ СЛОВО ТЕЛЕСКОПІЧНЕ. Те, що абревіатура телескопічна, скорочення телескопічне, телескопічна абревіатура, телескопічне слово.

СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що складне слово суфіксальне.

СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ. Те, що спосіб складносуфіксальний,спосіб словотворення складносуфіксальний.

СКЛАДНОФЛЕКТИВНЕ СЛОВО. Те, що складне слово флективне.

СКЛАДНОФЛЕКТИВНИЙ СПОСІБ. Те, що спосіб словотворення складнофлективний, спосіб флективний.

СКОРОЧЕННЯ.

1. Те, що абревіація, словотворення абревіатурне.

2. Те, що абревіатура, складноскорочене слово.

СКОРОЧЕННЯ БУКВЕНО-ЗВУКОВЕ. Те, що абревіатура буквено-звукова, абревіатура мішана (змішана) в 1-му значенні, складноскорочене слово буквено-звукове.

СКОРОЧЕННЯ ЗВУКОВЕ. Те, що абревіатура звукова, складноскорочене слово звукове.

СКОРОЧЕННЯ ІНІЦІАЛЬНЕ. Те, що абревіатура ініціальна, акронім, складноскорочене слово ініціальне.

СКОРОЧЕННЯ ІНІЦІАЛЬНЕ БУКВЕНЕ. Те, що абревіатура ініціальна буквена, складноскорочене слово ініціальне буквене.

СКОРОЧЕННЯ ІНІЦІАЛЬНЕ ЗВУКОВЕ. Те, що абревіатура ініціальна звукова, складноскорочене слово ініціальне звукове.

СКОРОЧЕННЯ ІНІЦІАЛЬНО-ЦИФРОВЕ. Те, що абревіатура ініціально-цифрова, складноскорочене слово ініціально-цифрове.

СКОРОЧЕННЯ ЛІТЕРНЕ. Те, що абревіатура літер-

на, складноскорочене слово літерне.

СКОРОЧЕННЯ СКЛАДОВЕ. Те, що **абревіатура складова, складноскорочене слово складове.**

СКОРОЧЕННЯ ТЕЛЕСКОПІЧНЕ. Те, що **абревіатура телескопічна, складноскорочене слово телескопічне, телескопічна абревітура, телескопічне слово.**

СЛОВНИК.

Лексикографічна праця, в якій у систематизованому вигляді подаються певні одиниці мови.

СЛОВНИК АФІКСАЛЬНИХ МОРФЕМ.

Словник, у якому в систематизованому вигляді подаються афіксальні морфеми (морфи), а також їх тлумачення. Напр.: *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. — К., 1998.*

СЛОВНИК ЕТИМОЛОГІЧНИЙ. Те, що **етимологічний словник.**

Словник, у якому слова розглядаються з погляду їх походження, дається уява про історичну еволюцію слова та ті зміни, які відбувалися в ньому в процесі цієї еволюції. Напр.: *Етимологічний словник української мови. У 7 т. — К., 1983-2003.*

"Словник етимологічний — це лексикографічна праця, в якій з'ясовується походження слова: розкривається первісне значення, реконструюється найдавніша форма слова, відзначається, чи слово споконвічно належить певній мові чи запозичене, як воно утворилося, яка ознака покладена в основу назви тощо" (СЛТ).

СЛОВНИК ЕТИМОЛОГІЧНО-СЕМАНТИЧНИЙ. Те, що **етимологічно-семантичний словник.**

Словник, у якому семантика слів української мови подається в етимологічному аспекті. Напр.: *Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови // За ред. Юрія Мулика-Луцика. — Вінніпег, 1979.*

СЛОВНИК МОРФЕМ. Те, що **морфемний словник, словник морфемний.**

Словник, у якому представлений весь масив морфем мови (або певна його частина). Напр.: Полюга Л. М. Словник україн*ських морфем. — Львів, 2000.*

СЛОВНИК МОРФЕМНИЙ. Те, що **морфемний словник, словник морфем.**

СЛОВНИК СЛОВОТВІРНИЙ. Те, що **словотвірний словник.**

Словник, у якому похідні слова мови систематизуються за їх словотвірною структурою і/або словотвірними зв'язками. Напр.: *З. С. Сікорська. Українсько-російський словотворчий словник. — К., 1995.*

"Словотвірний словник, словотворчий словник, дериваційний словник — словник, що лексикографічно параметрує словотвірну систему мови" (Енц. УМ).

"Словник словотворчий — словник, у якому подається членування на морфеми, а також виявляється словотворча структура слова" (СЛТ).

СЛОВНИК СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД. Те, що **гніздовий словник.**

Словник, у якому похідні слова систематизовані у словотвірні гнізда. Напр.: *Є. А. Карпіловська. Кореневий гніздовий словник української мови. — К., 2002.*

СЛОВНИК ЧАСТОТНО-ВАЛЕНТНИЙ.

Словник, у якому подається перелік значущих частин слова (префіксів і суфіксів) з одночасним визначенням їх регулярності, продуктивності та валентних властивостей. Напр.: частотно-валентний *"Словник афіксальних морфем української мови" Н. Клименко, Є. Карпіловської, В. Карпіловського, Т. Недозим. — К., 1998.*

"Цей словник... ґрунтується на генеральному реєстрі українських слів, який є стрижнем комп'ютерного морфемно-словотвірного фонду української мови... ...містить... повний перелік складників суфіксальної частини сучасного українського слова — 682 одиниці" (Н. Клименко).

СЛОВОПОРОДЖЕННЯ.

Мовний процес, у результаті якого на базі наявних у мові слів, словосполучень утворюються нові слова. Напр.: *турбота → без-турбот-н-(ий), сім поверхів → семиповерховий.*

"Словотворення здійснюється за допомогою словотворчих засобів і залежно від їхнього характеру поділяється на словопородження (коли в акті творення похідного слова використовують афіксацію)..." (Енц. УМ).

СЛОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **юкстапозиція.**

Утворення похідних слів шляхом поєднання двох або більше слів. Напр.: *виставка-продаж, хірург-пластик.*

СЛОВОТВІР.

1. Те, що **деривація в 1-му значенні, словотворення.**
Мовний процес утворення похідних одиниць наявними у мові способами з використанням будь-яких словотворчих засобів або без них.
"Процес (або результат) творення нових слів на основі однокореневих слів або словосполучень за певними методами і закономірностями, які існують у мові" (СЛТ).
2. Рівень (або підрівень) системи мови, що містить у собі ієрархічно упорядковану сукупність похідних слів.
3. Те, що **дериватологія, деривація в 3-му значенні.**
Розділ науки про мову, який: а) у широкому розумінні — складається з трьох частин: морфеміки, власне словотвору та деривації; кожна із частин має свій об'єкт, мету і завдання; б) у вузькому розумінні — вивчає словотвірну структуру похідних слів, комплексні одиниці як складові словотвірної системи мови, способи й закономірності творення слів сучасної мови.
"Розділ мовознавства (традиційно — розділ граматики), що вивчає будову і творення похідних слів" (Енц. УМ).
"Розділ науки про мову, що вивчає творення нових слів на основі наявних у словниковому складі, які мотивують похідні утворення. Це вчення про будову похідних слів, про засоби і способи їх утворення" (СЛТ).
"Розділ мовознавчої науки, який вивчає процес творення слів, його механізм, словотвірну структуру слова і словотвірну систему мови" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІР АФІКСАЛЬНИЙ.

1. Те, що **афіксальна деривація, афіксальне словотворення, афіксальний словотвір у 1-му значенні, афіксація, деривація афіксальна, словотворення афіксальне.**
2. Те, що **афіксальний словотвір у 2-му значенні.**

СЛОВОТВІР ДІАЛЕКТНИЙ. Те, що **діалектна дериватологія, дериватологія діалектна.**
Підрозділ науки про мову, який вивчає словотвір діалектів.

СЛОВОТВІР ДІАХРОНІЧНИЙ. Те, що **дериватологія діахронічна, діахронічний словотвір, словотвір історичний.**
Вчення про еволюційний аспект мови, який полягає в перетворенні одних одиниць в інші у процесі словотворення відповідно до за-

кономірностей, які діють на різних історичних етапах розвитку мови; про історію формування словотвірної системи.

"Словотвір, який вивчає шляхи виникнення похідних слів у різні періоди розвитку мови, їх первісну словотворчу структуру та історичні зміни в ній" (СЛТ).

СЛОВОТВІР ІСТОРИЧНИЙ. Те, що **дериватологія діахронічна, словотвір діахронічний, діахронічний словотвір.**

СЛОВОТВІР СИНХРОНІЧНИЙ (ОПИСОВИЙ). Те, що **дериватологія синхронічна.**

Словотвір, який вивчає словотворчі процеси на певному та сучасному етапах розвитку мови.

"Словотвір, що вивчає систему словотворчих засобів на певному етапі розвитку мови, у тому числі й на сучасному" (СЛТ).

СЛОВОТВІРНА АКТИВНІСТЬ СЛОВА.

Властивість слова брати активну участь у словотворчих процесах. Напр.: пор. активність слова *рука (рукав, рукавичка, ручний, вручну, приручити, заручини* та ін.).

СЛОВОТВІРНА БАЗА.

1. Те, що **база деривації, база словотвірна, база словотворення в 1-му і 2-му значеннях, твірна база.**

У вузькому розумінні — слово, основа слова або словосполучення, які цілком чи у дещо видозміненому вигляді повторюються у структурі похідного слова. Напр.: *вікн-о → вікон-ний, десять → десят-ок.*

"Словотвірна база — це найчастіше слово, рідше словосполучення, словоформа, відмінково-прийменникова форма висловлювання, які формують семантичну основу похідного слова" (В. Горпинич).

2. Те, що **база деривації, база словотвірна, база словотворення.** У широкому розумінні — уся сукупність закономірностей, які притаманні процесам деривації і які зумовлені словотвірною системою мови.

"Словотворча база — це сукупність структурно-морфологічних особливостей, які лежать в основі словотворчої системи мови" (СЛТ).

СЛОВОТВІРНА ВАРІАНТНІСТЬ.

Наявність у мові словотвірних варіантів. Напр.: *пасовисько / пасовище.*

СЛОВОТВІРНА КАТЕГОРІЯ.

Комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка

охоплює всю сукупність похідних однієї і тієї ж частини мови, об'єднаних спільністю способу словотворення і словотвірного значення без урахування формального боку словотворчого засобу. Напр.: *водій, коваль, різальник, косар, слухач* та ін. (значення агентивності).

"Словотвірна категорія — сукупність похідних слів, що мають твірні, які належать до тієї самої частини мови, наділені спільним словотвірним значенням і використовують однаковий спосіб словотворення" (Енц. УМ).

"Словотвірна категорія — це сукупність похідних утворень із спільним загальним словотвірним значенням, яке виражене комплексом словотворчих засобів" (СЛТ).

"...сукупність похідних із спільним словотвірним значенням, вираженим різними словотвірними засобами (формантами)" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ. Те, що **дериваційна модель, модель словотвірна, словотвірний зразок.**

Абстрактна схема, взірець структурної будови однотипних дериватів, які характеризуються належністю твірних і похідних до однієї і тієї ж частини мови і тотожністю форманта. Напр.: моделі а) *ковбасник, ягідник; б) медовий, яворовий.*

"Словотвірна модель — схема творення слів у межах того самого словотвірного типу, яка не впливає на їхню словотвірну семантику, але відрізняється морфонологічними ознаками" (Енц. УМ).

"...це еталон структури слова, який імітує граматичну (дериваційну) правильність у відповідності з певною теорією" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ АКТИВНА.

Модель, за якою активно утворюються нові слова.

Напр.: модель *на-...-ник (навушник, нарукавник, наплічник).*

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ НЕПРОДУКТИВНА. Те, що **модель непродуктивна, непродуктивна модель.**

Непродуктивними вважаються моделі, за якими не утворюються нові похідні слова. Напр.: модель із суфіксом *-ас-: викрутас, ляпас.*

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ НЕРЕГУЛЯРНА. Те, що **модель нерегулярна, нерегулярна модель.**

Нерегулярними є моделі, що не поповнюють свій ряд похідних новими утво-

реннями. Напр.: модель *"дієслівна основа + -аш-" (вигр-аш, прогр-аш, розігр-аш).*

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ ОДИНИЧНА.
Модель, представлена одним або кількома похідними словами. Напр.: моделі із суфіксами *-ух- (паст-ух), -ир- (паст-ир).*

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ ПРОДУКТИВНА. Те, що **модель продуктивна, продуктивна модель.**
Моделі, за зразком яких творяться слова в сучасній мові. Напр.: модель *"прикметникова основа + -ість-" (мужність, радість, свіжість, щирість, якість).*

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ РЕГУЛЯРНА. Те, що **модель регулярна, регулярна модель.**
Моделі, за якими утворюються довгі ряди похідних. Напр.: модель "дієслівна основа + *-ø-" (заміряти → замір, закидати → закид, дописувати → допис).*

СЛОВОТВІРНА МОТИВАЦІЯ (від франц. *motivation* від лат. *motives — рухливий).* Те, що **відношення мотиваційні, мотивація, мотивація словотвірна, мотиваційні відношення.**
Формально-семантичні відношення між членами словотвірної пари, один з яких виступає як мотивувальне слово, інший — як мотивоване. Напр.: *жовтий* (мотивувальне слово) → *жовток* (мотивоване слово), *колотитися* (мотивувальне слово) → *колотнеча* (мотивоване слово).
"...відношення між двома однокореневими словами, значення одного з яких або визначається через значення іншого..., або тотожне значенню іншого в усіх компонентах, крім граматичного значення частини мови... *(бігти — біг, голубий — голубінь, веселий — весело)*" (СЛТ).
"Словотвірна мотивація — це відношення між двома однокореневими словами, значення одного з яких або визначається за допомогою значення іншого.., або повністю збігається (ототожнюється) із значенням іншого в усіх формах, крім частиномовного..." (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНА ОДИНИЦЯ.
Те, що **одиниця словотвірна.**
Мовна одиниця, яка належить до словотвору як рівня мовної системи; похідне слово, утворене певним способом словотворення. Напр.: *дівочий, мрійник.*

СЛОВОТВІРНА ПАРА.
Мінімальна бінарна комп-

лексна одиниця словотвірної системи мови, в яку входять твірне слово та безпосередньо пов'язане з ним формально-семантичними відношеннями похідне і яка є елементом комплексних одиниць вищого порядку: словотвірного ланцюжка, парадигми, гнізда, типу та ін. Це таке зіставлення однокореневих слів, при якому одне з них містить мотиватор, інше, крім мотиватора, — ще й формант. Напр.: *ярус → ярусний, осяяти → осяяння.*

"Твірне і похідне слово становлять словотвірну пару" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНА ПАРАДИГМА. Те, що **парадигма словотвірна.**

Комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка містить сукупність похідних, що мають одну і ту ж твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення. Напр.:

біл(ий) → *біл-ок*, *біл-ити*, *біл-изн-а*, *біл-ість...*

чорн(ий) → *чорн-о-та*, *чорн-і-ти*, *чорн-уват-ий*, *чорн-еньк-ий...*

"Словотвірна парадигма — сукупність слів, що мотивуються тим самим твірним і перебувають на одному ступені похідності. Члени словотвірної парадигми рівноправні і пов'язані змістом через посередництво того самого твірного" (Енц. УМ).

"Сукупність сумісних похідних одного словотвірного такту зі спільною твірною основою називається словотвірною парадигмою" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНА ПАРАДИГМА КОНКРЕТНА. Те, що **парадигма словотвірна конкретна.**

Комплексна одиниця словотвірної системи, яка виявляє себе в межах одного гнізда, а тому до неї входять однокореневі похідні конкретного слова. Напр.:

білий → *білок*, *білити*, *білизна*, *білість*

СЛОВОТВІРНА ПАРАДИГМА ТИПОВА. Те, що **парадигма словотвірна типова.**

Комплексна одиниця словотвірної системи, яка складається з сукупності конкретних парадигм із однаковим або близьким за словотвірним значенням набором похідних, які співвідносяться з різними твірними словами, чим зумовлюється міжгніздовий характер цієї одиниці. Напр.:

"колір" → "опредметнена ознака"; "дія"; "неповнота ознаки"; "пестливість"

тощо.

"Слова, що належать до єдиної лексико-семантичної групи, мають схожі словотвірні парадигми, які об'єднуються в одну словотвірну парадигму. У ній фіксуються близькі набори похідних і реалізованих словотвірних категоріальних значень" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНА ПІДСИСТЕМА (МОВИ). Те, що **словотвірний рівень (мови), словотвірний ярус (мови).**

Підсистема мови між морфологічним та лексичним рівнями, одиницями якої на інваріантному щаблі є морфеми та комплексні одиниці словотвору.

СЛОВОТВІРНА РЕГУЛЯРНІСТЬ.

"Повторюваність формальних і семантичних відношень у співвідносних за словотворенням словах" (СЛТ).

СЛОВОТВІРНА СЕМАНТИКА.

Семантика похідних слів, набута ними у процесі словотворення за рахунок словотворчих засобів. Напр.: *неслухнянець* (той, хто неслухняний), *вівсянка* (вівсяна каша).

СЛОВОТВІРНА СИСТЕМА.

Сукупність похідних слів, ієрархічно упорядкованих дериваційними, парадигматичними і синтагматичними відношеннями, що реалізуються в комплексних одиницях, взаємопов'язаних таким чином, що одиниці нижчого порядку (словотвірна пара) входить в одиниці вищого порядку (словотвірний ланцюжок, парадигму, гніздо, тип, ряд та ін.), завдяки чому кожне похідне займає своє чітко визначене місце в системі і не може існувати поза нею.

"Словотвірна система — сукупність словотвірних одиниць у їхніх взаємозв'язках" (Енц. УМ).

"Сукупність словотвірних типів мови в їх взаємодії, а також сукупність словотвірних гнізд" (СЛТ).

СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА СЛОВА. Те, що **дериваційна структура слова, структура похідного слова.**

Будова, структура будь-якого похідного слова, яке, маючи бінарний характер, складається з двох частин — твірної бази і форманта, що зумовлено формально-семантичним взаємовідношенням між похідним та

його твірним. Напр.: *міцн-ість, затуманити-ся.*

“Словотвірна структура слова — це формально-семантичне взаємовідношення між твірною частиною слова і його словотворчим формантом” (Енц. УМ).

“...система дериваційних тактів (ступенів похідності) в похідному слові, яка відображає формально-семантичну залежність від твірного” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ГНІЗДО. Те, що **гніздо словотвірне.**

Словотвірна мікросистема, що складається зі словотвірних ланцюжків та парадигм, якими охоплюється вся сукупність спільнокореневих слів, ієрархічно впорядкованих відношеннями похідності та мотивованості. Напр.:

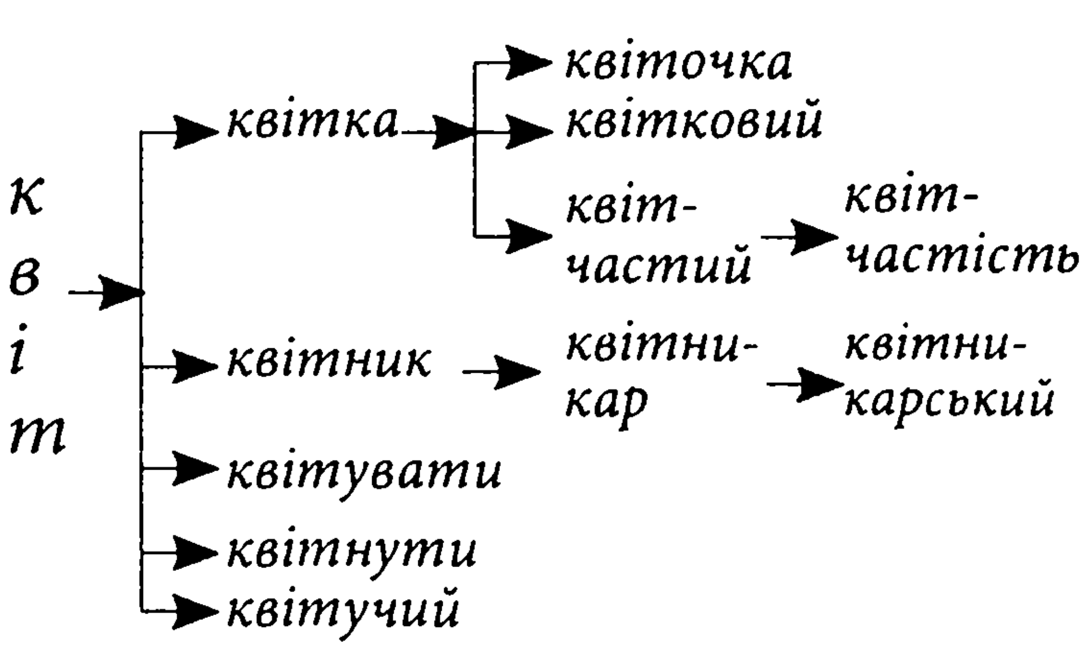

і т. под.

“Словотвірне гніздо — сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності і об'єднаних спільним коренем” (Енц. УМ).

“Словотворче гніздо — сукупність однокореневих слів, які впорядковані у повній відповідності до словотворчої мотивації” (СЛТ).

“Сукупність усіх спільнокореневих похідних, розташованих у відповідності з їх словотвірною мотивацією, називається словотвірнм гніздом” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ. Те, що **значення словотвірне.**

Спільне для певної сукупності похідних слів значення, яке встановлюється на базі семантичного зіставлення похідних та їх твірних і формується семантикою словотворчого засобу. Напр.: *баяніст* “той, хто грає на баяні”, *нападник* “той, хто нападає”.

“Словотвірне значення — узагальнене категоріальне значення певної словотвірної структури, що встановлюється на основі семантичного співвідношення похідних слів та їхніх твірних і виражається за допомогою словотворчого форманта” (Енц. УМ).

“Словотворче значення — узагальнене значення ряду мотивованих слів з одним і тим самим формантом, яке відрізняє їх від слів мотивуючих; це спільне значення для певного лексико-семантичного розряду слів, що виражене за допомогою певної словотвірної форми” (СЛТ).

"...словотвірне значення є спільним для похідних даного типу і виявляється на основі семантичного співвідношення твірних і похідних" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ АФІКСА. Те, що **лексико-граматичне значення афікса.**

Значення словотворчого афікса, на базі якого формується словотвірна семантика похідного слова. Напр.: суфікси *-изн-*, *-от-*, *-ø-* та ін. мають значення "опредметнена ознака" *(голубизна, чорнота, синь).*

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНЕ.

Узагальнене значення, яке абстрагується від конкретного лексичного значення твірних слів і є спільним для груп похідних одиниць. Напр.: *веселун, сміливець, задавака* ("назва людей за внутрішніми ознаками").

"(Значення. — Авт.), яке характеризується високим ступенем узагальнення і спільне для всіх похідних слів певного словотвірного типу" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ КОНКРЕТНЕ (ЧАСТКОВЕ).

Конкретне словотвірне значення, яке формується з урахуванням не лише значення словотворчого афікса, але й семантики твірного слова і є індивідуальним для кожного похідного. Напр.: *флейтист* "той, хто грає на флейті", *філателіст* "той, хто займається філателією".

"Часткове словотвірне значення виділяється у межах загального і відрізняється від нього більшою конкретністю" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ МОДИФІКАЦІЙНЕ.

"...модифікаційне словотвірне значення — це таке значення похідного слова, яке відрізняється від твірного не загальною семантикою, а стилістичними відтінками в значенні, тобто похідне слово має модифікаційні морфи: *дума → думонька, теплий → тепленький, їсти → їстоньки*" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ МУТАЦІЙНЕ.

"...мутаційне словотвірне значення — це таке значення похідного слова, яке відрізняється від значення твірного, різниця в значенні виражається формантом, тобто похідне слово має мутаційні морфи: *між містом → міжміський, дитина → дитинство, модель → моделювати*" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ СИНТАГМАТИЧНЕ.

1. Значення компонентів

словотвірної структури похідного слова, яке виявляє себе у внутрішньослівній синтагмі. Напр.: *пивоваріння* “процес варіння пива”, *малюк* “недоросла істота”.
2. “Складному слову властиве синтагматичне словотвірне значення, що акумулює семантику основ, поєднуваних у його межах і співвідносних з певним синтаксичним еквівалентом” (Енц. УМ).
“...синтагматичне словотвірне значення — це таке значення похідного слова, яке відрізняється від твірного не лише номінативним компонентом, але й єднальним (сполучувальним) значенням” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ ТРАНСПОЗИЦІЙНЕ.
“...транспозиційне словотвірне значення — це таке значення похідного слова, яке відрізняється від значення твірного не номінативним, а частиномовним характером, тобто похідне слово має транспозиційні морфи: *радий → радість, теплий → теплота, ніжний → ніжність...*” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНЕ ПОЛЕ.
Сукупність похідних, об'єднаних одним і тим самим типом словотвірного значення. Напр.: словотвірне значення “діяч” *(викладач, вівчар, двірник, швець).*

СЛОВОТВІРНЕ ПРАВИЛО.
Те, що **дериваційне правило.**
Певні формально-семантичні закономірності поєднання твірних основ зі словотворчими засобами у структурі похідного слова в процесі словотворення. Напр.: суфікс *-ість-* використовується для творення іменників; постфікс завжди займає позицію абсолютного кінця слова.
“Словотвірне правило — це зумовленість вибору твірного форманта сукупністю семантичних, фонематичних і морфемних ознак твірного слова” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ АКТ. Те, що **акт деривації, акт словотворення.**

СЛОВОТВІРНИЙ АНАЛІЗ.
Те, що **аналіз словотвірний, розбір словотвірний, словотвірний розбір.**
“Словотвірний аналіз є початковим етапом пізнання словотвірних явищ мови. Мета його — встановлення відношення словотвірної похідності між дериватом і вихідною (твірною) для нього одиницею, виявлення джерел мотивації і засобів їх відображення в структурі деривата, визначення спо-

собів його формального перетворення та шляхів формування нового значення в даному похідному” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ВАРІАНТ. Те, що **словотвірний дублет.**
Спільнокореневі похідні, співвідносні з одним і тим же твірним словом, але утворені за допомогою різних афіксів з тотожним значенням. Напр.:

глибокий → *глибочінь*, *глибина*

занепадати → *занепад*, *занепадання*

“До словотвірних варіантів нерідко відносять однокореневі слова, тотожні значенням, але з різними словотворчими афіксами типу *вовчиця і вовчиха*” (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ДІАЛЕКТИЗМ.
Діалектне слово, яке виникло в говорі внаслідок словотворчих процесів. Напр.: *брехач* (літ. *брехун*), *ворожиля* (літ. *ворожка*).

СЛОВОТВІРНИЙ ДУБЛЕТ. Те, що **словотвірний варіант.**

СЛОВОТВІРНИЙ ЗРАЗОК. Те, що **дериваційна модель, модель словотвірна, словотвірна модель.**

СЛОВОТВІРНИЙ КЛАС.
Сукупність похідних однієї частини мови, які мають тотожну формально-семантичну співвіднесеність із твірними. Напр.: *винуватець, простак, спритник.*
“Словотвірний клас — це сукупність дериватем, які характеризуються однаковими семантичними співвідношеннями з твірними основами” (СЛТ).

СЛОВОТВІРНИЙ КОМПЛЕКС.
Уся сукупність словотворчих засобів у структурі похідного слова як відображення його дериваційної історії. Напр.: *-іст-, -ик- (україністика), без-, -н- (безконфліктний).*

СЛОВОТВІРНИЙ КРОК. Те, що **дериваційний крок, словотвірний такт.**
Додавання словотворчого засобу в процесі утворення похідного слова, що зумовлює збільшення його формально-семантичної структури. Напр.: *стар(ий)* + *-ець- (старець), знайомити* + *-ств(о)* (*знайомство*) — 1 словотвірний крок.

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК. Те, що **дериваційний ланцюжок.**
Комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка об’єднує ряд спільнокоре-

невих слів, упорядкованих за принципом послідовної похідності від вихідної ланки до кінцевої, коли кожне попереднє слово виступає твірним для кожного наступного. Напр.: *сіль → солити → засолити → засолювати → засолювання; віск → вощаний → вощанка.*
"Словотвірний ланцюжок — комплексна одиниця словотвірного гнізда, що об'єднує ряд споріднених слів, які перебувають у відношеннях послідовної похідності й взаємозалежності" (Енц. УМ).
"Словотвірний ланцюжок — ряд однокореневих слів, які перебувають у відношеннях послідовної мотивації. Початкове слово ланцюжка — немотивоване, а всі інші мотивовані, причому кожне наступне слово в ланцюжку має вищу ступінь мотивованості" (СЛТ).
"...лінійний ряд мінімум трьох спільнокореневих слів, які знаходяться у відношеннях послідовної похідності" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК БІНАРНИЙ.
Ланцюжок, який містить в собі лише два компоненти — твірне і похідне, тобто дорівнює словотвірній парі. Напр.: *виносити → винос, алюміній → алюмінієвий.*

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК КІЛЬЦЕВИЙ.
Словотвірний ланцюжок, у якому частина мови початкового слова і частина мови кінцевого збігаються. Напр.: *сезон → сезонний → міжсезоння; гріх → гріховний → гріховність.*

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК ЛІНІЙНИЙ.
Словотвірний ланцюжок, у якому частиномовна належність початкового та кінцевого слів не збігаються. Напр.: *жити → ужити → ужитий → ужиток; розчулити → розчулений → розчуленість.*

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК ПОЛІНАРНИЙ.
Ланцюжок, який складається більше, ніж з однієї словотвірної пари. Напр.: *такт → тактовний → тактовність; Україна → український → по-українськи.*

СЛОВОТВІРНИЙ ПОКАЗНИК.
Сукупність основних та супроводжуючих словотворчих засобів, які виступають показниками похідності слова. Напр.: показник словотвірності у прислівнику *ве́рхи* — наголос.

СЛОВОТВІРНИЙ ПРЕФІКС.
Те, що **префікс дериваційний, префікс словотворчий, словотворчий префікс.**

СЛОВОТВІРНИЙ ПРОЦЕС. Процес творення похідних слів одним із способів словотворення.

"...відношення між твірними і похідними словами становлять зміст словотвірних процесів" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ РІВЕНЬ (МОВИ). Те, шо **словотвірна підсистема (мови), словотвірний ярус.**

СЛОВОТВІРНИЙ РОЗБІР. Те, що **словотвірний аналіз, аналіз словотвірний, розбір словотвірний.**

Різновид лінгвістичного розбору, мета якого полягає у визначенні способу словотворення конкретного похідного слова і виявленні ступеня його похідності.

Словотвірний аналіз може бути частковим і повним. Мета часткового аналізу полягає у встановленні способу словотворення конкретного похідного слова шляхом зіставлення його з твірним у рамках словотвірної пари для виявлення словотворчого форманта як протичлена словотвірної бази (мотиватора).

Мета повного аналізу полягає у встановленні "дериваційної історії" конкретного похідного шляхом визначення його місця в словотвірному ланцюжку.

"Словотвірний розбір дає змогу простежити словотвірні зв'язки слова і процеси словотворення в кожній частині мови. При цьому розборі виділяють твірну основу і словотворчий засіб та з'ясовують спосіб словотворення (афіксальний, лексико-семантичний, зрощення та ін.) (Енц. УМ).

"При словотворчому розборі виділяється й характеризується твірна основа, з'ясовується спосіб словотворення, визначається порядок приєднання морфем у процесі творення слова..." (СЛТ).

"Словотвірний розбір — встановлення відношення словотвірної похідності між дериватом і твірною для нього одиницею, виявлення джерел мотивації і засобів їх відображення в структурі деривата, визначення способів його формального перетворення і шляхів формування нового значення в даному похідному" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ РОЗРЯД. Те, що **дериваційний розряд.**

Сукупність похідних різних словотвірних типів, які об'єднані спільністю словотвірного значення. Напр.: *дослідник, складальник, кравець, продавець, бігун, стрибун ("назва особи — носія процесуальної ознаки").*

СЛОВОТВІРНИЙ РЯД. Те, що **дериваційний ряд.**
Комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка об'єднує ряд однотипно побудованих слів з одним і тим самим формантом та лексично різними мотиваторами. Напр.: *геройство, новаторство, убозтво.*
"Словотвірні типи групують за спільним афіксом в один ряд, об'єднуючи похідні слова різних словотвірних категорій" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ СИНТЕЗ. 1. Поєднання, злиття морфем за певними законами мови, у процесі якого утворюється похідне слово як формально і семантично цілісна одиниця. Напр.: *мимовіль-н-ий, мерехт-лив-ий.*
2. "Суть словотвірного синтезу — це процес утворення нового похідного слова за наперед визначеною семантикою від даного слова" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ СЛОВНИК. Те, що **словник словотвірний.**

СЛОВОТВІРНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс-дериват, суфікс дериваційний, словотворчий суфікс, суфікс словотворчий.**

СЛОВОТВІРНИЙ ТАКТ. Те, що **словотвірний крок, дериваційний крок.**
Одиниця словотвірного процесу, початок і кінець якої визначається утворенням одного похідного від одного твірного. Кількість тактів визначається кількістю похідних або кількістю словотворчих засобів. Напр.: *ім'я — іменувати, крапля — краплина.*
"Словотвірний такт є диференціальною ознакою, яка відрізняє словотвірну парадигму від словотвірного гнізда" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП. Те, що **дериваційний тип.**
Формально-семантична схема побудови похідних слів, для яких характерно: 1) тотожність частиномовного уналежнення похідних і твірних слів; 2) тотожність словотворчого засобу; 3) тотожність словотвірного значення. Напр.: *малинник, ягідник, чорничник.*
"...формально-семантична схема побудови похідних слів, мотивованих твірними словами певної частини мови, за допомогою того самого словотворчого форманта з тим самим значенням" (Енц. УМ).
Словотворчий тип — "формально-семантична схема творення похідних слів, яка характеризується приналежністю мотивуючих слів до однієї частини мови, формально і семантич-

но тотожним словотворчим формантом” (СЛТ).
“...це група слів однієї частини мови, які побудовані за однією схемою і об’єднуються за такими рисами: 1) спільністю частиномовної приналежності твірних; 2) спільністю ... форманта і способу словотворення..; 3) спільністю словотвірного значення” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП ВИСОКОПРОДУКТИВНИЙ.
Словотвірний тип, який активно поповнюється новими похідними словами. Напр.: *глядач, прохач, слухач, читач.*
“Одні з (типів. — Авт.) високопродуктивні (за їхніми зразками активно утворюються нові слова)...” (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП МАЛОПРОДУКТИВНИЙ.
Словотвірний тип, за зразком якого рідко утворюються нові похідні слова. Напр.: *прочухан, стусан; гризота, турбота.*
“...інші (словотвірні типи. — Авт.) — малопродуктивні (вони рідко поповнюються новими словами...)” (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП МОДИФІКАЦІЙНИЙ.
Словотвірний тип, у якому похідні слова означають лише різного типу видозміни (модифікації) значення твірних слів. Напр.: *сонце → сонечко, порох → порошина.*
“...типи ... модифікаційні (з модифікаційними формантами)...” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП МУТАЦІЙНИЙ.
Словотвірний тип, у якому похідні слова характеризуються іншим, порівняно з твірним словом, значенням. Напр.: *чай → чаювати, журнал → журналіст.*
“...типи ... мутаційні (з мутаційними формантами)...” (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний словотвірний тип.**
Словотвірний тип, за яким у сучасній мові не утворюються нові слова. Напр.: *коваль, скрипаль.*
“...є й непродуктивні (словотвірні типи. — Авт.) (об’єднують закриті списки слів)” (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП НЕРЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **нерегулярний словотвірний тип.**
Словотвірний тип похідних слів, для творення яких використовується нерегулярний словотворчий засіб. Напр.: суфікс *-уз- (француз),* суфікс *-унь- (красунь).*
“Нерегулярний словотвірний тип малочисельний, в

його похідних використовується нерегулярний афікс" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП НЕСИНТАГМАТИЧНИЙ. Словотвірний тип, похідні якого мотивуються словом. Напр.: *воля → вольовий, надто → занадто.*
"До несинтагматичних належать такі словотвірні типи, похідні яких мотивовані одним словом" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП НЕТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ. Словотвірний тип, у якому частина мови похідного слова збігається з частиною мови твірного. Напр.: *платити → переплатити, селяни → селянство.*

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Словотвірний тип, який охоплює похідні префіксального способу словотворення. Напр.: *без-лад, без-порядок.*
"Словотвірні типи бувають префіксальними (формантом є префікс)" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ. Словотвірний тип, який охоплює похідні слова, утворені префіксально-суфіксальним способом. Напр.: *меж-иріччя, міжгір'я.*
"Словотвірні типи бувають і префіксально-суфіксальними (формант — префікс і суфікс одночасно: *надумувати, суглинок*)" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний словотвірний тип.** Словотвірний тип, за зразком якого утворена значна кількість похідних слів у мові. Напр.: *рік → річний, місяць → місячний, день → денний.*

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП РЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **регулярний словотвірний тип.** Словотвірний тип похідних слів, для творення яких використовується регулярний словотворчий засіб. Напр.: суфікс *-ець* у віддієслівних іменниках — назвах особи за діяльністю *(видав-ець, вихід-ець, охорон-ець).*
"Похідні регулярного словотвірного типу, як правило, чисельного, містять регулярний словотворчий афікс" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП СИНТАГМАТИЧНИЙ. Словотвірний тип, похідні якого мотивовані сполученням кількох слів, тобто синтагмою. Напр.: *сірі очі → сіроокий, сизі крила → сизокрилий.*
"До синтагматичних нале-

жать такі словотвірні типи, похідні яких мотивовані кількома повнозначними словами" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП СУФІКСАЛЬНИЙ. Словотвірний тип, який охоплює похідні суфіксального способу. Напр.: *лущильник, мастильник, облицювальник.*
"Словотвірні типи бувають суфіксальними (у ролі словотворчого форманта виступає суфікс)" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ. Словотвірний тип, у якому частина мови похідного слова не збігається з частиною мови твірного. Напр.: *збирати → збір, викидати → викид.*
"До транспозиційних належать ті словотвірні типи, в яких формант не змінює номінативного значення похідного слова, а змінює лише його частиномовну приналежність: *дрібний — дрібнота...*" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНИЙ ФОРМАНТ. Те, що **дериваційний формант, словотворчий формант, формант у 1-му і 2-му значеннях, формант дериваційний, формант словотвірний, формант словотворчий, форматив.**

СЛОВОТВІРНИЙ ЯРУС (МОВИ). Те, що **словотвірний рівень (мови), словотвірна підсистема (мови).**

СЛОВОТВІРНІ АНТОНІМИ. Спільнокореневі похідні слова з протилежними за значенням словотворчими засобами. Напр.: *нос-ик* і *нос-ище; поза-вчора* і *перед-учора.*

СЛОВОТВІРНІ ВІДНОШЕННЯ. Те, що **дериваційні відношення, дериваційні зв'язки.**
Формально-семантичні відношення, які виникають між твірним та похідним у межах словотвірної пари. Напр.: *попіл → попільниця, суд → підсудний.*

СЛОВОТВІРНІ ОМОНІМИ. Однокореневі похідні слова, омонімія яких зумовлена омонімією словотворчих афіксів. Напр.: *роман-іст* ("автор романів" і "фахівець з романської філології"), *колор-ит* ("співвідношення кольорів, фарб" і "характерна особливість чого-небудь").
"Словотвірні омоніми розуміються по-різному:
а) взагалі як будь-які омоніми з членованою морфемною будовою;
б) тільки як такі, що мають у своїй будові омонімічні компоненти-корені чи основи (твірні або вже похідні в

складі таких омонімів) або афікси чи одночасно ті й інші" (Енц. УМ).

СЛОВОТВІРНІ СИНОНІМИ. Спільнокореневі похідні слова з різними за формою вираження, але з близькими (або тотожними) за значенням словотворчими засобами. Напр.: *тем-ряв(а)* та *тем-інь.*

СЛОВОТВІРНІ РЕСУРСИ МОВИ. Сукупність усіх засобів мови, за допомогою яких відбувається творення похідних слів. Напр.: *суфікси, наголос* тощо.

"Усі значущі і незначущі структурно-семантичні величини, весь той мовний будівельний матеріал, на основі якого формуються нові слова за всіма структурно-семантичними способами словотворення" (В. Горпинич).

СЛОВОТВІРНО-СЕМАНТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ. Семантична мотивованість похідного слова значенням його твірного у процесі словотворення. Напр: *кількарічний* "який триває кілька років", *по-іншому* "іншим способом".

СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **деривація в 1-му значенні, словотвір у 1-му значенні.**

Процес творення похідних слів відповідно до закономірностей мови.

"Словотворення, деривація — творення похідних простих та складних слів за дериваційними правилами і словотвірними типами" (Енц. УМ).

"...словотворення — це процес, механізм, система і результат творення вторинних (похідних) слів, що знаходяться між собою у типових структурно–семантичних зв'язках" (В. Горпинич).

СЛОВОТВОРЕННЯ АБРЕВІАТУРНЕ. Те, що **абревіація, скорочення у 1-му значенні.**

СЛОВОТВОРЕННЯ АКТИВНЕ. Процес утворення похідних слів за найбільш регулярними та продуктивними моделями. Напр.: *водостійкий, морозостійкий.*

СЛОВОТВОРЕННЯ АФІКСАЛЬНЕ. Те, що **афіксальна деривація, афіксальне словотворення, афіксація, афіксальний словотвір у 1-му значенні, деривація афіксальна, словотвір афіксальний у 1-му значенні.**

Утворення похідних слів афіксальними способами словотворення. Напр.: *чванитися → чванько, карати → покарати.*

"Словотворення афіксальне

— це такий спосіб утворення слів, при якому основним засобом вираження дериваційного значення похідного слова є афікс (сам чи в сполученні з іншими засобами), в тому числі й нульовий" (СЛТ).

СЛОВОТВОРЕННЯ БЕЗАФІКСНЕ (БЕЗАФІКСАЛЬНЕ). Те, що **безафіксний (безафіксальний) словотвір, деривація безафіксна (безафіксальна), безафіксне (безафіксальне) словотворення в 1-му і 2-му значеннях.**
Утворення похідних слів безафіксними способами. Напр.: *розривати → розрив, дитячий сад → дитсад.*
"Словотворення безафіксне — спосіб творення слів без участі афіксів, шляхом використання інших засобів (усічення похідної основи, абревіація тощо)" (СЛТ).

СЛОВОТВОРЕННЯ ВНУТРІШНЬОКАТЕГОРІАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів тієї частини мови, до якої належать твірні. Напр.: *бджола → бджільник, любити → розлюбити.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТНЕ. Те, що **деривація діалектна, діалектне словотворення.**

СЛОВОТВОРЕННЯ ДІАХРОНІЧНЕ.
Процес утворення похідних слів у минулі часи розвитку мови відповідно до тих закономірностей, які діяли саме в той історичний період. "Дослідження словотворення (діахронічного. — Авт.) встановлює послідовність формування похідних слів у мові та його закономірності, час виникнення слова, його первинність або вторинність тощо" (Енц. УМ).

СЛОВОТВОРЕННЯ ЗА ЗРАЗКОМ.
"Словотворення за зразком — це утворення за аналогією: слово *"сінаж"* утворене за аналогією до слова *"фураж"* (В. Горпинич).

СЛОВОТВОРЕННЯ ЗА МОДЕЛЛЮ.
Утворення похідних слів за наявними в мові формально-семантичними зразками(моделями). Напр.: модель *по-...-ому (по-зміїному, по-святковому, по-простому).*
"Словотворення за моделлю — це утворення за правилами..." (В. Горпинич).

СЛОВОТВОРЕННЯ ЗВОРОТНЕ. Те, що **деривація зворотна, деривація регресивна, зворотна деривація, редеривація, словотворення регресивне.**

СЛОВОТВОРЕННЯ ІНІЦІАЛЬНЕ.
Утворення абревіатур (складноскорочених слів) ініціального типу. Напр.: *УРП (Українська республіканська партія), ТНК (трейдерно-нафтова компанія).*

СЛОВОТВОРЕННЯ КОМБІНОВАНЕ.
Утворення похідних слів комбінованими (змішаними) способами. Напр.: складання та афіксація *(неповнолітній)*, префіксація та суфіксація *(з'їхатися).*

СЛОВОТВОРЕННЯ КОНВЕРСИВНЕ. Те, що **конверсія, словотворення морфолого-синтаксичне, транспозиція в 1-му значенні.**
Утворення похідних слів морфолого-синтаксичним способом. Напр.: *майбутнє (життя)* і *(наше) майбутнє.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ. Те, що **деривація семантична, лексико-семантичне словотворення, словотворення семантичне.**
Утворення похідних слів лексико-семантичним способом. Напр.: *долина* (апелятив) і *Долина* (назва міста), *Таврія* (назва території) і *"Таврія"* (модель машини).

СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНЕ. Те, що **зрощення, лексико-синтаксичне словотворення.**
Утворення похідних слів лексико-синтаксичним способом. Напр.: *запанібрата, сьогодні.*

СЛОВОТВОРЕННЯ МЕТАФОРИЧНЕ.
Словотворення, за якого слово набуває нового переносного, метафоричного значення. Напр.: *бик* ("тварина" і "опора мосту"), *корінь* (слова і математичний знак).

СЛОВОТВОРЕННЯ МІЖКАТЕГОРІАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів, що належать до іншої частини мови, ніж їх твірні. Напр.: *розмахнутися → розмах, обряд → обрядовий.*

СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГІЧНЕ. Те, що **деривація морфологічна.**
Утворення похідних слів одним із різновидів морфологічного способу. Напр.: суфіксальний спосіб *(підніжка)*, префіксальний спосіб *(понині).*

СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНЕ. Те, що **конверсія, словотворення конверсивне, транспозиція в 1-му значенні.**
Утворення похідних слів морфолого-синтаксичним способом. Напр.: *миттю*

(іменник О. в. одн. і прислівник).

СЛОВОТВОРЕННЯ НУЛЬСУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **безафіксне (безафіксальне) словотворення в 2-му значенні, нульова суфіксація.**
Утворення похідних слів нульсуфіксальним способом. Напр.: *розрізати* → *розрізø*, *дотикатися* → *дотикø.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛЬНЕ.
Утворення оказіональних похідних слів. Напр.: *буйносоке* (літо), *яблуневоцвітно.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ОПИСОВЕ. Те, що **словотворення синхронічне.**

СЛОВОТВОРЕННЯ ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **деривація постфіксальна, постфіксація.**
Утворення похідних слів постфіксальним способом. Напр.: *катати* → *кататися, хто* → *хтось.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНЕ. Те, що **деривація префіксальна, префіксація, префіксальне словотворення.**
Утворення слів префіксальним способом. Напр.: *носити* → *розносити, морф* → *субморф.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксально-постфіксальне словотворення.**
Утворення нових слів префіксально–постфіксальним способом. Напр.: *йти* → *розійтися, танцювати* → *розтанцюватися.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **конфіксація, префіксально-суфіксальне словотворення.**
Утворення нових слів префіксально-суфіксальним способом. Напр.: *тихий* → *стиха, дорога* → *роздоріжжя.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ. Те, що **префіксально-суфіксально-постфіксальне словотворення.**
Утворення похідних слів за допомогою конфікса, який містить у собі префікс, суфікс, постфікс. Напр.: *приводнитися (вода), заручитися (рука).*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНЕ. Те, що **префіксально-флексійне словотворення.**
Утворення похідних слів за допомогою конфікса, який складається з префікса і флексії. Напр.: *безногий, безрукий.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРОДУКТИВНЕ.
Утворення слів за допомогою продуктивних словотворчих засобів. Напр.: продуктивні суфікси *-н-*, *-к-*, *-ов-* тощо *(журнальний, складка, білковий* та ін.*)*.

СЛОВОТВОРЕННЯ РЕГРЕСИВНЕ. Те, що **деривація зворотна, деривація регресивна, зворотна деривація, словотворення зворотне, редеривація.**

СЛОВОТВОРЕННЯ СЕМАНТИЧНЕ. Те, що **деривація семантична, словотворення лексико-семантичне.**

СЛОВОТВОРЕННЯ СИНХРОНІЧНЕ. Те, що **словотворення описове.**
Процес утворення похідних слів на певному відрізку часу відповідно до тих закономірностей, які мають місце у мові в цей період її розвитку; процес словотворення у сучасній мові.
"Дослідження (словотворення синхронічного. — Авт.) ... вивчають особливості, характер словотворення морфем та словотвірної структури слів на певному етапі розвитку мови" (Енц. УМ).

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОАФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів шляхом одночасного складання та афіксації. Напр.: *влада народу → народовладдя, народна воля → народоволець.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів шляхом одночасного складання та нульової суфіксації. Напр.: *сонце любити → сонцелюб, варити пиво → пивовар.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів шляхом одночасного складання та префіксації. Напр.: *азовський* і *каспійський → приазовсько-каспійський, один раз → водночас.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів шляхом одночасного складання, суфіксації та префіксації. Напр.: *диво виділи → навдивовижу.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів шляхом одночасного складання та суфіксації. Напр.: *пекти хліб → хлібопекарня, метал плавити → металоплавильний.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОФЛЕКСІЙНЕ.
Утворення похідних слів шляхом складання та флексійного способу. Напр.: *гострий верх → гостроверхий, біла кора → білокорий.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СУФІКСАЛЬНЕ. Те, що **деривація суфіксальна, суфіксація.**
Утворення похідних слів суфіксальним способом. Напр.: *ворота → воротар, перемога → переможний.*

СЛОВОТВОРЕННЯ СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ.
Утворення похідних слів суфіксально-постфіксальним спобом. Напр.: *жених → женихатися, родич → родичатися.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ТРАНСПОЗИЦІЙНЕ. Те, що **деривація транспозиційна, транспозиція в 3-му значенні.**
Словотворення, в процесі якого утворюється похідне іншої частини мови, ніж його твірне. Напр.: *протестувати → протестувальник, зачитувати → зачитувач.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ФЛЕКТИВНЕ (ФЛЕКСІЙНЕ). Те, що **деривація флексійна.**
Утворення похідних слів флексійним (флективним) способом. Напр.: *Богдан → Богдана, кум → кума.*

СЛОВОТВОРЕННЯ ЧЕРЕЗСТУПЕНЕВЕ.
Творення похідного з пропуском одного із ступенів: похідне формально співвідноситься з одним твірним, а семантично мотивується іншим. Напр.: *дощовик* "те, що захищає від дощу"; тобто, *дощ → дощовик,* а не *дощовий → дощовик.*

СЛОВОТВОРЧА МОРФЕМА. Те, що **морфема словотворча.**

СЛОВОТВОРЧИЙ АФІКС. Те, що **афікс дериваційний, афікс словотворчий, дериваційний афікс.**

СЛОВОТВОРЧИЙ ЕЛЕМЕНТ. Те, що **дериваційний елемент.**
Основні та супроводжуючі засоби, за допомогою яких здійснюється процес словотворення. Напр.: *суфікс, префікс* тощо *(пал-ій, безнадійний).*

СЛОВОТВОРЧИЙ ЕЛЕМЕНТ УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **уніфікс.**
Словотворчий елемент, який виступає словотворчим засобом для утворення одного слова (або двох). Напр.: *маск-арад, ком-ікс.*

СЛОВОТВОРЧИЙ ЗАСІБ. Те, що **деривант, дериваційний засіб.**
Сукупність усіх словотворчих елементів, якими від-

різняється похідне слово від твірного і які виступають показником похідності цього слова. Напр.: *суфікси, префікси, постфікси,* а також *наголос, чергування* тощо.

СЛОВОТВОРЧИЙ ЗАСІБ ОСНОВНИЙ. Словотворчі засоби, які виступають носіями словотвірного (дериваційного) значення і визначають спосіб словотворення. Напр.: *суфікси, префікси, конфікси* тощо.

СЛОВОТВОРЧИЙ ЗАСІБ СУПРОВІДНИЙ (ДОПОМІЖНИЙ). Словотворчі засоби, які не можуть виступати єдиним засобом у процесах словотворення, а лише супроводжують будь-який із основних. Напр.: *інтерфіксація* у слові *лиходій.*

СЛОВОТВОРЧИЙ МОРФ. Те, що **морф дериваційний, морф словотворчий.**

СЛОВОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛОВА. Властивість слова утворювати певну кількість похідних одиниць. Напр.: *мудрий: мудрець, мудрість, мудріти.*
"Здатність слова бути твірним, основою для творення нових слів" (Енц. УМ).

СЛОВОТВОРЧИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс дериваційний, префікс словотворчий, словотвірний префікс.**

СЛОВОТВОРЧИЙ СЛОВНИК. Те, що **дериваційний словник, словник словотвірний, словотвірний словник.**

СЛОВОТВОРЧИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс дериваційний, суфікс-дериват, суфікс словотворчий, словотвірний суфікс.**

СЛОВОТВОРЧИЙ ФОРМАНТ. Те, що **формант дериваційний, формант словотворчий.**
"Словотворчий формант — це найменший у формальному й семантичному відношенні словотворчий засіб, яким мотивоване слово відрізняється від мотивуючого" (СЛТ). Напр.: формант *-ливий (рух-ливий, розсуд-ливий).*

СЛОВОТВОРЧІ РЕСУРСИ. Увесь будівельний матеріал мови, який використовується для утворення нових слів всіма способами словотворення. Напр.: *суфікси, префікси* тощо.

СПІВВІДНОСНІСТЬ. СПІВВІДНОСНІСТЬ МОРФЕМ (МОРФІВ). Здатність морфем послідов-

но поєднуватися одна з одною у лінійному ряді, утворюючи морфемну синтагму — слово. Напр.: *за-повн-и-ти, комаш-н-я.*

СПІВВІДНОСНІСТЬ ПРЕФІКСІВ.
Здатність префіксів послідовно поєднуватися в межах слова відповідно до формально-семантичних закономірностей мови. Напр.: *по-пере-віряти, по-при-думувати.*

СПІВВІДНОСНІСТЬ СУФІКСІВ.
Здатність суфіксів послідовно поєднуватися в межах слова відповідно до формальних і семантичних закономірностей мови. Напр.: *свист-к-ов-ий, недо-ціль-н-ість-ø.*

СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА. Те, що **однокореневі слова в 2-му значенні, споріднені слова.**

СПОЛУЧНИЙ ГОЛОСНИЙ. Те, що **сполучний елемент.**
Голосний (е, о, и), який використовується при слово- або основоскладанні між твірними основами для їх поєднання. Напр.: *слов-о-сполучення, одн-о-кратний.*

СПОЛУЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ. Те, що **сполучний голосний.**
Голосний, що виконує роль з'єднувального елемента в багатокореневих словах. Напр.: *кул-е-мет, корен-е-плід, одн-о-літок.*

СПОЛУЧУВАНІСТЬ МОРФЕМ.
Здатність морфем виявляти свої синтагматичні зв'язки в межах слова. Напр.: *над-звук-ов-ий, миг-ну-ти.*

СПОРІДНЕНІ СЛОВА. Те, що **спільнокореневі слова, однокореневі слова в 2-му значенні.**
Слова зі спільним коренем. Напр.: *літати: літак, літальний, політ, летіти* та інші.
"Слова з тим самим коренем, що об'єднані в словотвірне гніздо і є семантично та морфемно пов'язаними" (Енц. УМ).

СПОСІБ.

СПОСІБ АБРЕВІАЦІЇ. Те, що **спосіб словотворення абревіатурний.**

СПОСІБ АФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **афіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення афіксальний.**

СПОСІБ БЕЗАФІКСНИЙ (БЕЗАФІКСАЛЬНИЙ). Те, що **безафіксний (безафіксальний) спосіб, спосіб словотворення безафіксний (безафіксальний).**

СПОСІБ ЗВОРОТНИЙ. Те, що **спосіб словотворення зворотний.**

СПОСІБ ЗМІШАНИЙ. Те, що **спосіб словотворення змішаний, спосіб словотворення комбінований.**

СПОСІБ КОМБІНОВАНИЙ. Те, що **спосіб словотворення комбінований, спосіб словотворення змішаний.**

СПОСІБ КОНТАМІНАЦІЇ (КОНТАМІНАЦІЙНИЙ). Те, що **контамінація, спосіб словотворення контамінаційний.**

СПОСІБ КОНФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб словотворення конфіксальний, спосіб словотворення префіксально-суфіксальний.**

СПОСІБ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ. Те, що **лексико-семантичний спосіб словотворення, спосіб словотворення лексико-семантичний.**

СПОСІБ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **лексико-синтаксичний спосіб словотворення, спосіб словотворення лексико-синтаксичний.**

СПОСІБ МОРФОЛОГІЧНИЙ. Те, що **спосіб словотворення морфологічний.**

СПОСІБ МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **спосіб словотворення морфолого-синтаксичний, транспозиція** в 1-му значенні.

СПОСІБ НУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **нульсуфіксальний спосіб, спосіб словотворення нульсуфіксальний.**

СПОСІБ ОСНОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **основоскладання, спосіб словотворення основоскладання.**

СПОСІБ ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **постфіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення постфіксальний.**

СПОСІБ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення префіксальний.**

СПОСІБ ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-постфіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення префіксально-постфіксальний.**

СПОСІБ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб конфіксальний, спосіб словотворення конфіксальний, префіксально-суфіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення префіксально-суфіксальний.**

СПОСІБ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення, спосіб словотворення префіксально-суфіксально-постфіксальний.**

СПОСІБ ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНИЙ. Те, що **префіксально-флексійний спосіб словотворення, спосіб словотворення префіксально-флексійний.**

СПОСІБ СЕМАНТИЧНИЙ. Те, що **спосіб словотворення семантичний.**

СПОСІБ СКЛАДАННЯ. Те, що **спосіб словотворення складання в 1-му і 2-му значеннях.**

СПОСІБ СКЛАДНОАФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складноафіксальний спосіб, спосіб словотворення складноафіксальний.**

СПОСІБ СКЛАДНОБЕЗАФІКСНИЙ. Те, що **складнобезафіксний спосіб, спосіб словотворення складнобезафіксний** (**складнобезафіксальний**).

СПОСІБ СКЛАДНОНУЛЬОВИЙ. Те, що **складнонульовий спосіб, спосіб словотворення складнонульовий.**

СПОСІБ СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнонульсуфіксальний спосіб, спосіб словотворення складнонульсуфіксальний.**

СПОСІБ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнопрефіксальний спосіб, спосіб словотворення складнопрефіксальний.**

СПОСІБ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнопрефіксально-суфіксальний спосіб, спосіб словотворення складнопрефіксально-суфіксальний.**

СПОСІБ СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складносуфіксальний спосіб, спосіб словотворення складносуфіксальний.**

СПОСІБ СКЛАДНОФЛЕКТИВНИЙ. Те, що **складнофлективний спосіб, спосіб словотворення складнофлективний.**

СПОСІБ СЛОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **спосіб словотворення словоскладання, спосіб словотворення складання в 1-му значенні.**

СПОСІБ СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб словотворення суфіксальний, суфіксальний спосіб словотвореня.**

СПОСІБ СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб словотворення суфіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення.**

СПОСІБ ТЕЛЕСКОПІЧНИЙ. Те, що **спосіб словотворення телескопічний.**

СПОСІБ ФЛЕКТИВНИЙ. Те, що **спосіб словотворення флективний, флективний (флексійний) спосіб словотворення.**

СПОСІБ ЧИСТИЙ. Те, що **спосіб словотворення чистий (незмішаний).**

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Те, що **дериваційний прийом, тип словотворення.**
Шлях, прийом утворення слів, у процесі якого твірна база перетворюється у похідне слово. Напр.: *дрімота → напівдрімота, освоїти → освоєння.*
"Спосіб словотворення – прийом зміни твірного слова або словосполучення (його морфемної будови, звукового складу, лексичного значення), внаслідок чого утворюється нова похідна одиниця" (Енц. УМ).
"Процес (або результат) творення нових слів на основі однокореневих слів або словосполучень за певними моделями і закономірностями, які існують у мові. Відповідно до того, які засоби використовуються для вираження дериваційного значення похідного слова, розрізняються афіксальний спосіб словотворення і безафіксний" (СЛТ).
"...різні шляхи й прийоми творення нових слів у результаті використання всіх наявних у даній мові словотворчих ресурсів" (В. Горпинич).
2. Формальна схема (взірець) утворення похідних слів, характерною ознакою якої є тотожність дериваційного засобу, що служить для вираження словотвірного значення. Напр.: *дв-о-крапка, сонц-е-люб.*
3. Комплексна одиниця системи словотвору, що являє собою сукупність словотвірних типів, похідні яких утворені за допомогою одного й того ж способу словотворення.
"Спосіб словотворення може об'єднувати кілька словотвірних типів, які характеризує той самий формант (префікс, суфікс, постфікс). Це ряд, який розглядають у словотвірній системі мови як одиницю класифікації, вищу за словотвірний тип" (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ АБРЕВІАТУРНИЙ Те, що **спосіб абревіації.**

Спосіб утворення похідних слів поєднанням частин твірних слів або їх початкових літер. Напр.: *док* (деревообробний комбінат), *істфак.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ АФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **афіксальний спосіб словотворення, спосіб афіксальний.**

Спосіб утворення похідних слів за допомогою афіксів. Напр.: *числ-івник, по-старіти, посоль-ство.*

"Це такий спосіб утворення слів, при якому основним засобом вираження дериваційного значення похідного слова є афікс (сам чи в сполученні з іншими засобами)" (СЛТ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ БЕЗАФІКСНИЙ (БЕЗАФІКСАЛЬНИЙ). Те, що **безафіксний (безафіксальний) спосіб словотворення, спосіб безафіксний (безафіксальний).**

Спосіб творення похідних слів без використання будь-яких афіксальних морфем (суфіксів, префіксів тощо). Напр.: абревіація, складання *(Укрнафта, водоканал).*

"...спосіб творення слів без участі афіксів, шляхом використання інших засобів" (СЛТ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ДІАХРОНІЧНИЙ.

Спосіб словотворення, який використовувався для творення похідних у минулому і який виявляється лише в процесі історичного аналізу слова. Напр.: утворення іменників із суфіксом *-тај-* у X—XIII ст. *(ратай, ходатай, зватай).*

"...включає лексико-семантичний, лексико-синтаксичний... і зворотний... способи словотворення" (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЗВОРОТНИЙ. Те, що **спосіб зворотний.**

Спосіб словотворення, за якого похідне слово має формально меншу будову, ніж його твірне. Напр.: *неучений → неук, хотіти → хіть.*

"Зворотний спосіб словотворення здійснюється шляхом відокремлення у структурі твірного слова афікса і поступового виділення його як самостійної морфеми" (Енц. УМ).

"Зворотна деривація, редеривація — різновид морфологічного способу словотворення, наслідком якого є лексична одиниця, що за структурою простіша від твірного слова" (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЗМІШАНИЙ. Те, що **спосіб змішаний, спосіб**

словотворення комбінований.
Спосіб словотворення, у якому словотворчим формантом виступають два або більше словотворчих засобів. Напр.: *земл(е)рий-к-а, о-боч-ин-а, по-хап-цем.*
"...у змішаних, комбінованих способах словотворення осново- і словоскладання, абревіацію супроводжує афіксація, в афіксальних способах словотворення одночасно використовують кілька словотворчих формантів" (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ КОМБІНОВАНИЙ. Те, що **спосіб комбінований, спосіб словотворення змішаний.**

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ КОНТАМІНАЦІЙНИЙ. Те, що **спосіб контамінації (контамінаційний).**
Різновид способу складання, за якого похідне утворюється поєднанням початкової та кінцевої частин твірних слів. Напр.: *мо(тоцикл)* і *(велоси)пед → мопед.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ КОНФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-суфіксальний спосіб словотворення, спосіб префіксально-суфіксальний, спосіб конфіксальний, спосіб словотворення префіксально-суфіксальний.**
Спосіб словотворення, словотворчим засобом якого виступає конфікс. Напр.: *світлий → ви-світл-ити, шостий → у-шост-е.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ. Те, що **лексико-семантичний спосіб словотворення, спосіб лексико-семантичний.**
Спосіб словотворення, за якого звукова оболонка твірного слова залишається незмінною, набуває нового значення, і твірне слово стає таким чином похідним. Напр.: *Поділля* (географічно окреслена територія) і *"Поділля"* (кав'ярня), *палітра* (розмаїття будь-чого) і *"Палітра"* (назва цукерок).
"...лексико-семантичний — використання існуючих у мові слів для називання нових предметів, понять тощо..." (СЛТ).
"Лексико-семантичним (семантичним) називається такий спосіб, при якому звукова оболонка твірного слова залишається незмінною, набуває нового значення і стає похідним..." (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **лексико-синтаксичний спосіб словотворення, спосіб лексико-синтаксичний.**

Це такий спосіб, коли похідне слово утворюється на базі вільного синтаксичного словосполучення, компоненти якого зливаються (зростаються) в єдину цілісну лексичну одиницю. Напр.: *натщесерце, перекотиполе, пройдисвіт.*
"За допомогою лексико-синтаксичного способу словотворення нові слова утворюються шляхом об'єднання в одному слові двох і більше слів або словоформ унаслідок лексикалізації словосполучення (*насамперед*)" (Енц. УМ).
"До безафіксного словотвору відноситься також лексико-синтаксичний спосіб (або зрощення) — утворення нових слів із словосполучень унаслідок зрощення їх компонентів..." (СЛТ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГІЧНИЙ. Те, що **спосіб морфологічний.**
Морфологічні способи передбачають приєднання афіксальних морфем до твірної бази (окремо або в комплексі) за певними словотвірними моделями і певними правилами, що існують у мові. Напр.: *зелений → зелень, читати → прочитати.*
"Існують морфологічний і лексико-семантичний способи словотворення. Перший виражений за допомогою словотворчих формантів у структурі похідного слова..." (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ. Те, що **спосіб морфолого-синтаксичний.**
Спосіб утворення похідних слів, за якого словотворчим засобом виступає лише парадигма слова; перехід слів з однієї частини мови в іншу. Напр.: *мостова, набережна, учительська.*
"...морфолого-синтаксичний спосіб — виникнення нового слова внаслідок переходу слова чи певної його форми з однієї частини мови в іншу..." (СЛТ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ НЕПРОДУКТИВНИЙ. Спосіб словотворення, за яким не утворюються нові слова в сучасній мові. Напр.: *зворотний спосіб словотворення.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ НУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **нульсуфіксальний спосіб, спосіб нульсуфіксальний.**
Спосіб утворення похідних слів за допомогою нульових суфіксів. Напр.: *синій → синьø, цвілий → цвільø, сходити → східø.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ОСНОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **основоскладання, спосіб основоскладання.**
Спосіб утворення слів, за якого похідне утворюється шляхом об'єднання в одне слово двох або більше основ. Напр.: *лавровишня, чорновус.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **постфіксальний спосіб словотворення, спосіб постфіксальний.**
Спосіб утворення похідних слів за допомогою постфіксів. Напр.: *катати → кататися, підписати → підписатися.*
"...постфіксальний — коли до цілого слова приєднується постфікс *-ся*..." (СЛТ).
"При постфіксації формантом є постфікс" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксальний спосіб словотворення, спосіб префіксальний.**
Спосіб творення похідних слів шляхом приєднання префіксального форманта до твірної бази. Напр.: *весна → провесна, казати → підказати.*
"...префіксальний — коли словотворче значення похідних слів виражається префіксом..." (СЛТ).
"Спосіб, при якому похідне слово утворюється за допомогою форманта, основним компонентом якого є префікс" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-постфіксальний спосіб словотворення, спосіб префіксально-постфіксальний.**
Змішаний спосіб словотворення, за якого словотворчим формантом виступають префікс і постфікс, що одночасно приєднуються до твірних слів (основ). Напр.: *летіти → розлетітися, їсти → наїстися, жити → прижитися.*
"...коли до цілого слова приєднується префікс і постфікс *-ся (напрацюватися...)*" (СЛТ).
"...спосіб, при якому формантом є постфікс з префіксом, що приєднуються до основи одночасно" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-суфіксальний спосіб словотворення, спосіб конфіксальний, спосіб словотворення конфіксальний, спосіб префіксально-суфіксальний.**
Спосіб, за якого похідне слово утворюється одночас-

ним приєднанням суфікса і префікса, тобто конфікса. Напр.: *гроза → передгроззя, більший → збільшити, слід → послідовний.*

"...префіксально-суфіксальний — коли до твірної основи одночасно приєднуються префікс і суфікс, які разом беруть участь в єдиному акті словотворення" (СЛТ).

"...полягає в одночасному приєднанні суфікса і префікса до твірної бази" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення, спосіб префіксально-суфіксально-постфіксальний.**

Змішаний спосіб, за якого для творення похідних використовується комбінація трьох засобів: префікса, суфікса, постфікса. Напр.: *щедрий → розщедритися, сміх → насміхатися.*

"...це творення слів шляхом приєднання до твірної основи префікса, суфікса і постфікса *-ся (насмілитися...)*" (СЛТ).

"Формантом (префіксально-суфіксально-постфіксального. — Авт.) способу є сполука префікса з суфіксом і постфіксом" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНИЙ. Те, що **префіксально-флексійний спосіб словотворення, спосіб префіксально-флексійний.**

Спосіб утворення похідних слів, словотворчим засобом якого виступає префікс і словотворча флексія. Напр.: *безлиций, безголовий.*

"...при якому формантом виступає словотвірна флексія з префіксом, які приєднуються до твірної бази також одночасно" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний спосіб словотворення.**

Спосіб словотворення, за яким вільно і активно творяться нові слова. Напр.: *суфіксальний спосіб словотворення, складання.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СЕМАНТИЧНИЙ. Те, що **спосіб семантичний.**

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СИНХРОНІЧНИЙ.

Спосіб словотворення, який використовується для творення похідних слів у сучасній мові або у певний період її розвитку. Напр.: утворення прикметників із суфіксом *-н- (столичний, величний).*

"...поняття спосіб словотворення в синхронічному... (плані. — Авт.)... відповідає на питання, за допомогою яких засобів виражається словотвірне (дериваційне) значення похідного слова" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДАННЯ.
1. Те, що **спосіб складання, спосіб словотворення словоскладання, спосіб словоскладання.**
Спосіб творення похідних шляхом об'єднання в одне ціле двох слів без будь-яких супроводжуючих засобів. Напр.: *фільм-опера, матч-реванш.*
2. Те, що **основоскладання, спосіб словотворення основоскладання, спосіб складання.**
Спосіб словотворення, за якого похідне слово утворюється шляхом об'єднання в одне ціле двох або більше основ, основи та цілого слова. Напр.: *двовірш, чорнослив.*
"...складання — це сполучення в одному слові основ, окремих слів, а також основ і слів, що входять до складу сурядних чи підрядних словосполучень *(водограй, чорно-білий)*" (СЛТ).
"Це спосіб творення слів шляхом об'єднання в одне ціле кількох слів або основ" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОАФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складноафіксальний спосіб, спосіб складноафіксальний.**
Спосіб утворення похідних слів складанням з афіксацією. Напр.: *гучномовець, чорноморець.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОБЕЗАФІКСНИЙ. Те, що **складнобезафіксний спосіб, спосіб складнобезафіксний.**
Спосіб утворення похідних слів складанням без участі афіксів. Напр.: *небожитель, газобалон.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОНУЛЬОВИЙ. Те, що **складнонульовий спосіб, спосіб складнонульовий.**
"Складнонульовим називається такий спосіб, при якому основоскладання завершується нульовою суфіксацією: *всюдихід, місяцехід...*" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнонульсуфіксальний спосіб, спосіб складнонульсуфіксальний.**
Спосіб творення складних слів, за якого словотворчим засобом виступають поєднання основ і нуль суфікса. Напр.: *сталеварø, шовкопрядø.*

"Словотворення може супроводжуватися нульовою суфіксацією" (СЛТ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнопрефіксальний спосіб, спосіб складнопрефіксальний.**
Змішаний спосіб словотворення, за якого словотворчим формантом виступає префікс і складання основ. Напр.: *утихомирити* (від *тихо мирити*), *одухотворити* (від *дух творити*).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складнопрефіксально-суфіксальний спосіб, спосіб складнопрефіксально-суфіксальний.**
Спосіб утворення похідних слів складанням з одночасним додаванням префікса і суфікса. Напр.: *позакістковомозковий* (від *поза-*, *кістковий, мозок*), *потойбічний* (від *по той бік*).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОСУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **складносуфіксальний спосіб, спосіб складносуфіксальний.**
Спосіб утворення похідних слів складанням та суфіксацією. Напр.: *чотиригранник, внутрішньомовний.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СКЛАДНОФЛЕКТИВНИЙ. Те, що **складнофлективний спосіб, спосіб складнофлективний.**
Спосіб творення нових слів, за якого разом із складанням бере участь флексія, яка виражає дериваційне значення. Напр.: *темний волос → темноволосий, короткий зір → короткозорий.*
"Складно-флективним називається такий спосіб, при якому похідні слова утворюються основоскладанням, яке завершується за допомогою флексії-суфікса, тобто синкретичного морфа..." (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СЛОВОСКЛАДАННЯ. Те, що **спосіб словотворення складання в 1-му значенні, спосіб словоскладання.**
Поєднання кількох слів в одному складному слові. Напр.: *музей-квартира, атлас-путівник.*
"...спосіб словотворення дво- або кількакореневих похідних — юкстапозитів шляхом поєднання окремих слів чи словоформ" (Енц. УМ).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб суфіксальний, суфіксальний спосіб словотворення.**

Спосіб творення похідних слів за допомогою суфіксів. Напр.: *вступний → вступник, гризти → гризун.*

"...словотворення шляхом суфіксації, тобто приєднання суфіксів до твірної основи, яка може бути непохідною чи похідною" (Енц. УМ).

"Творення нових слів або граматичних форм шляхом приєднання суфіксів до кореня чи основи слова. Суфіксальним способом словотворення є також і наявність нульового суфікса в основі *(підпис, вибір, щебет, даль)*" (СЛТ).

"Суфіксальним називається такий спосіб, при якому похідне слово утворюється за допомогою форманта, основним компонентом якого є суфікс" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **спосіб суфіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний спосіб.**

Спосіб словотворення, за якого словотворчим формантом виступає поєднання суфікса і постфікса. Напр.: *веселий → веселитися, брат → брататися.*

"...суфіксально-постфіксальний, коли до твірної основи одночасно приєднується суфікс і постфікс *-ся (листуватися...)*" (СЛТ).

"Формантом є поєднання постфікса -ся з дієслівними суфіксами" (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ТЕЛЕСКОПІЧНИЙ. Те, що **спосіб телескопічний.**

Спосіб утворення складноскорочених похідних слів шляхом поєднання початкової частини одного твірного з кінцевою частиною іншого. Напр.: *позитрон* (з *позитивний електрон), біоніка (біологія* та *електроніка).*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ УНІВЕРБАЛЬНИЙ. Те, що **універбація.**

Спосіб творення похідних шляхом згортання словосполучення в одну вербальну одиницю (слово). Напр.: *вівсяна каша → вівсянка, декретна відпустка → декрет.*

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ФЛЕКТИВНИЙ (ФЛЕКСІЙНИЙ). Те, що **спосіб флективний, флективний (флексійний) спосіб словотворення.**

Спосіб творення похідних за допомогою флексії, яка виражає не лише граматичне, а й дериваційне значення. Напр.: *раб → раба, онук → онука.*

"...окремі флексії в певних словотвірних позиціях здатні утворювати похідні слова з новим значенням,

тобто виконувати функцію словотвірних формантів...” (В. Горпинич).

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЧИСТИЙ (НЕЗМІШАНИЙ). Те, що **спосіб чистий.**
Спосіб словотворення, який ґрунтується на використанні якогось одного із словотворчих засобів (формантів). Напр.: *префіксальний, суфіксальний, постфіксальний, флективний, складання, абревіація (фіалковий, недоля, клопотатися).*
“Так, морфологічний спосіб словотворення об’єднує афіксальний і безафіксний способи, конверсію, основоскладання, словоскладання, абревіацію. Це т. з. чисті, незмішані способи словотворення” (Енц. УМ).

СПРОЩЕННЯ. Те, що **опрощення.**
Зміна в морфемній структурі слова, у результаті якої в процесі розвитку мови подільна основа, що мала в своєму складі афікси, перетворюється в неподільну, кореневу. Історичний процес у будові слова, кінцевий результат якого полягає в перетворенні подільної основи на неподільну. Напр.: *дар* (пор. давнє *да-р-ъ — да-ти*).
“... один з видів історичних змін морфемної будови слова: стирання меж між морфемами і, відповідно, втрата морфемного поділу основи або слова в цілому, внаслідок чого вони стають нерозкладними, непохідними (з погляду синхронії мови), а основа дорівнює кореню” (Енц. УМ).
“Зміна в морфологічній структурі слова, в результаті якої в процесі розвитку мови похідна основа, що мала в своєму складі афікси, перетворюється в непохідну, є коренем” (СЛТ).
“...втрата словом здатності поділятися на морфеми, перехід його в розряд непохідних одиниць у мові” (Н. Клименко).
“...такий процес, який перетворює похідну основу в непохідну,.. і слово з цією основою семантично відокремлюється від споріднених слів” (В. Горпинич).

СТИК МОРФЕМ. Те, що **морфемний шов.**

СТРУКТЕМА. Те, що **асемантема, інтерфікс, морфема структурна.**
“Наведені терміни (структема, субморф, асемантема, інтерфікс, пустий морф, конектор тощо. — Авт.) підкреслюють такі ознаки цих одиниць, як формальна подібність до повноцінних суфіксів, відсутність значення, неможливість займа-

ти в слові кінцеву позицію" (Н. Клименко). Напр.: елемент *-ат-* у слові *схем-ат-изм*.

СТРУКТУРА.

У словотворі — взаємне розташування складових будови слова, зумовлене закономірностями мови.

СТРУКТУРА ОСНОВИ (СЛОВА). Те, що **морфемна структура основи (слова).**

СТРУКТУРА ПОХІДНОГО СЛОВА. Те, що **дериваційна структура слова, словотвірна структура слова.**

СТРУКТУРНА ФУНКЦІЯ АФІКСІВ.

1. Функція афіксів, яким не властиво змінювати частиномовну належність чи/або лексичне значення похідного порівняно з його твірним. Напр.: *ріка → річка, стріти → зустріти.*

"Дериваційні афікси виконують структурну функцію, коли в похідному порівняно з твірними не змінюються значення і синтаксичні ознаки: *книга → книжка, мураха → мурашка...*" (Н. Клименко).

2. Функція, яку виконують асемантичні елементи в структурі слова. Напр.: сполучні голосні *о, е, и* в складних словах.

"(Асемантичні елементи. — Авт.) виконують у слові суто структурну (будівельну) роль, використовуються лише як з'єднувальний матеріал між коренем і суфіксом..." (Н. Клименко).

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ (СЛОВА).

Лінгвістичний аналіз, спрямований на встановлення морфемної або словотвірної структури слова. Напр.: *вет-до-по-мог-а* (морфемна структура), *вет-допомога* (словотвірна структура).

СТУПЕНІ ПОДІЛЬНОСТІ (ОСНОВИ).

Ступінь здатності основи слова виявляти свій морфемний склад: чим легше в будові основи слова виявляється вся кількість морфем, тим вищий ступінь подільності. Перший ступінь подільності мають слова з вільним коренем і регулярно повторюваним афіксом. Напр.: *ламп-ов-(ий), ран-к-ов-(ий).*

СТУПЕНІ ПОХІДНОСТІ СЛОВА.

Кількість дериваційних кроків (словотвірних актів), що визначають місце похідного слова в словотвірному ланцюжку. Напр.: похідне *водянистість* має третій ступінь похідності, оскільки: *вода → водян-ий → водян-истий → водянис-тість;* похідне *інтернет-ник* має перший ступінь по-

хідності, оскільки *інтернет → інтернетник.*

"Розрізняють ступені похідного слова. Перший ступінь похідності мають слова, що безпосередньо мотивовані непохідними словами. Другий — утворені від слів першого ступеня похідності" (Енц. УМ).

СТУПІНЬ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **дериваційний ступінь.**

Послідовне творення похідних слів, коли попереднє слово виступає твірним для наступного, причому останнє відрізняється від першого одним (і тільки одним) словотворчим засобом. Ступінь словотворення визначається кількістю дериваційних кроків. Напр.: *вертикаль* (нульовий ступінь) → *вертикаль-ний* (І ступінь) → *вертикально* (II ступінь).

СУБМОРФ (від лат. *sub — підпорядкованість*). Те, що **квазіморфема (квазіморф), морфоїдний елемент у 2-му значенні.**

Відрізок кореня, який своїм фонемним складом збігається з афіксом і займає типову для нього позицію (позицію префікса чи суфікса), однак, не маючи значення, не може бути морфемою. Напр.: відрізок *роз-* у слові *розкішний,* відрізок *-ець* у слові *свинець.*

"Субморф... — сегмент слова, що формально (за фонетичним складом) тотожний окремому афіксальному морфові, але позбавлений будь-якого значення" (Енц. УМ).

"...асемантичні сегменти, які не мають самостійної семантичної і словотвірної функції (як морфи), але мають тотожну з морфемами фонемну будову. Всі субморфи відрізняються від повноцінних морфем відсутністю семантичної і самостійної словотвірної функції..." (В. Горпинич).

СУБМОРФ АФІКСАЛЬНИЙ.

Субморф, який займає позицію того чи іншого афікса у структурі слова. Напр.: *-ус- (радіус, тонус).*

СУБМОРФ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ.

Субморф, що займає позицію префікса у структурі слова. Напр.: *с-* у слові *спокій, роз-* у слові *розорятu.*

"До префіксальних (субморфів. — Авт.) належать префіксоподібні сегменти похідних слів, які відсутні в мотивуючих словах: *за-* (пор.: *запах і пахнуть...*)... (В. Горпинич).

СУБМОРФ СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **суфіксальний елемент.**

Субморф, що займає пози-

цію суфікса у структурі слова. Напр.: *-ум-* у словах *мінімум, пленум.*

"Складник суфіксальної частини слова, який має такі ознаки: формальна подібність до повноцінних суфіксів, відсутність значення, неможливість займати в слові кінцеву позицію" (Н. Клименко).

"Розрізняють субморфи суфіксальні *(-ець, -ка, -це)* і префіксальні" (В. Горпинич).

СУБМОРФ ЧАСТОТНИЙ. Субморф, що регулярно повторюється у складі різних слів. Напр.: *-ець- (свинець, палець, олівець* та ін.*).*

"Частотні (субморфи. — Авт.) регулярно повторюються у певних умовах: *-к- бал-к-а, бан-к-а*" (Енц. УМ).

СУБМОРФ ФЛЕКСІЙНИЙ. Те, що **флексоїд.**

СУБМОРФНА ОСНОВА. Основа, у структурі якої наявний субморф. Напр.: *(роз)ташувати, пер(ець).*

"Субморфні основи — це такі основи, у складі яких, крім морфів, є ще асемантичні сегменти, які не мають самостійної семантичної і словотвірної функції (як морфи), але мають тотожну з морфемами фонемну будову і беруть участь у формуванні лексичної основи (як і морфи)" (В. Горпинич).

СУБСТАНТИВАТ. Те, що **субстантиване слово.**

Похідне слово, утворене способом субстантивації. Напр.: *віруючий, повсталі.*

СУБСТАНТИВАТ ЕЛІПТИЧНИЙ. Похідний іменник, який виник у результаті еліптичної субстантивації.

Напр.: *братова* (від присвійного прикметника *братова дружина*).

СУБСТАНТИВАЦІЯ (від лат. *substantivum — іменник).* Різновид морфолого-синтаксичного способу словотворення, за якого слова інших частин мови переходять в іменник (тобто субстантивуються), при цьому відбувається зміна морфологічних ознак і синтаксичної функції. Напр.: *молодий (прийшов)* і *молодий (чоловік).*

"Субстантивація ... — вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу іменників" (Енц. УМ).

"Перехід слів з інших частин мови до класу іменників" (СЛТ).

СУБСТАНТИВАЦІЯ ЕЛІПТИЧНА. Субстантивація, для якої характерне усунення імен-

никового компонента із базового словосполучення. Напр.: *лабораторна* (робота), *контрольна* (робота).

"За способом утворення субстантивація буває: 1. Еліптична, яка відбувається внаслідок еліпсиса означуваного іменника. Вона характерна здебільшого для відносних і присвійних прикметників: колискова (пісня)..." (Енц. УМ).

"Субстантивація еліптична буде в тому випадку, коли в ролі іменника виступає прикметник, що виражає значення словосполучення, до складу якого він входив: *поштовий, пасажирський (поїзд)* ..." (СЛТ).

СУБСТАНТИВАЦІЯ НЕПОВНА.

Субстантивація, для якої характерне збереження за субстантивованим словом ознак вихідної частини мови, внаслідок чого воно може вживатися як у попередньому частиномовному значенні, так і в значенні іменника. Напр.: *хворий* (прикметник) — *хворий* (іменник), *глухий* (прикметник) — *глухий* (іменник).

"Мовна субстантивація є ... 2) неповна (значно більша група), коли слово вживається і в своєму попередньому частиномовному значенні, і в значенні іменника: а) у співвідносних лексичних значеннях, пор. *"хрещений батько"* і *"хрещений"*, *"передова позиція"* і *"передова"*; б) у різних конкретних або не співвідносних формально-граматичних значеннях, пор. *лютий* (звір, мороз тощо) і *лютий* (назва місяця) ..." (Енц. УМ).

"Субстантивація неповна буде тоді, коли слово вживається і в значенні іменника, і в значенні тієї частини мови, до якої належало слово до субстантивації: *військовий* ..." (СЛТ).

СУБСТАНТИВАЦІЯ ОКАЗІОНАЛЬНА.

"Субстантивація оказіональна матиме місце тоді, коли інша частина мови вживається в значенні іменника тільки в умовах конкретної ситуації чи конкретного контексту: я дійшов свого зросту і сили, я побачив *ясне* в далині (П. Тичина)" (СЛТ).

СУБСТАНТИВАЦІЯ ПОВНА.

Такий перехід слова в іменник, за якого слово цілком втрачає зв'язок зі своєю частиною мови і вживається лише як іменник. Напр.: *Львів, Солоне.*

"Мовна субстантивація є: 1) повна, коли слово вживається уже тільки як іменник, наприклад ...: *лісничий, службовий, десяцький* ..." (Енц. УМ).

"Субстантивація повна буде в тих випадках, коли слова інших частин мови остаточно перейшли в іменники: *вожатий, днювальний, лісничий, набережна, пальне*" (СЛТ).

СУБСТАНТИВАЦІЯ СЕМАНТИЧНА.
"Власне семантична субстантивація утворюється внаслідок безпосереднього переосмислення іменника, коли назва ознаки стає назвою її носія ще до стадії виникнення відповідного атрибутивного словосполучення і, отже, без еліпсиса іменника" (Енц. УМ). Напр.: *сліпий (який не помічає очевидного).*

СУБСТАНТИВОВАНЕ СЛОВО. Те, що **субстантиват.**
Слово іншої частини мови, яке перейшло в іменник. Напр.: *черговий, добові.*

СУМІЩЕННЯ. Те, що **інтерференція морфем, накладання.**

СУПЛЕТИВІЗМ (від лат. *supletivus — доповнювальний*).
Процес творення словоформ того самого слова від різних коренів або основ. Напр.: *два → другий, гарний → кращий.*

СУПЕРСЕГМЕНТНА МОРФЕМА. Те, що **морфема несегментна, морфема суперсегментна, морфема суперсегментна, супрасегментна морфема.**

СУПРАСЕГМЕНТНА МОРФЕМА. Те, що **морфема супрасегментна, суперсегментна морфема, морфема несегментна, морфема суперсегментна.**
"Супрасегментні морфеми — морфеми, що не виділяються в потоці мовлення, а існують лише в ньому, "накладаючись" на кілька сегментних морфем" (Н. Клименко). Напр.: *наголос (зáмок — замóк).*

СУФІКС (від лат. *sufixus — прикріплений*). Те, що **афікс суфіксальний, морф суфіксальний, морфема суфіксальна.**
Афікс, який займає позицію після кореня і є носієм словотвірного чи/та граматичного значення. Напр.: *бород-ань, сух-ар.*
"Суфікс — афікс, що розташований у слові після кореня або іншого суфікса перед закінченням, іншим суфіксом чи в самому кінці слова і надає йому нового значення або відтінку" (Енц. УМ).
"Афіксальна морфема, що стоїть після кореня (безпосередньо чи після іншого суфікса) і служить для творення нових слів або граматичних форм слова" (СЛТ).
"Службова морфема, що

розташована в слові після кореня або іншого суфікса перед закінченням, іншим суфіксом чи в самому кінці слова і надає йому нового значення або ж нового відтінку" (Н. Клименко).
"Це службова покоренева морфема, за допомогою якої утворюються слова і їх несинтаксичні форми" (В. Горпинич).

СУФІКС АҐЕНТИВНИЙ.
Суфікс, який використовується для утворення похідних із агентивним значенням. Напр.: суфікси *-тель- (вихователь), -ник- (рахівник).*
"Суфікс, за допомогою якого утворюються назви осіб за професією, родом діяльності тощо" (СЛТ).

СУФІКС АГЛЮТИНАТИВНИЙ.
Суфікс, який приєднується до цілого слова, а не основи. Напр.: *вчора → вчора-шн-ій, нікуди → нікуди-шн-ій.*

СУФІКС АКТИВНИЙ.
Суфікс, що активно поєднується з основами слів, бере активну участь у творенні нових слів. Напр.: суфікси *-ар- (аптекар), -ств- (студентство), -ість- (вірність).*

СУФІКС БАГАТОЗНАЧНИЙ. Те, що **багатозначний суфікс, суфікс полісемічний.**

СУФІКС ВИДОВИЙ.
Суфікс, який виражає граматичне значення виду в дієсловах. Напр.: суфікси *-ува-(викон-ува-ти), -ну- (крик-ну-ти).*

СУФІКС ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **суфікс матеріально виражений, суфікс субстанціальний.**
Суфікс, що представлений у мові одним або кількома звуками (на письмі — літерами). Напр.: суфікси *-к-, -ець-, -ільник- (співачка, холодець, громадільник).*

СУФІКС ВІДКРИТИЙ.
Суфікс, що закінчується голосним звуком. Напр.: суфікси *-ну-, -ува- (вибухнути, крокувати).*

СУФІКС ВНУТРІШНЬОКАТЕГОРІАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс внутрішньочастиномовний у 3-му значенні, суфікс нетранспозиційний.**
Словотворчі та граматичні суфікси, за допомогою яких утворюються похідні тієї ж частини мови, що й твірні. Напр.: *володар → володарка, глибокий → глибочезний.*
"Суфікси, які виступають у ролі словотворчого засобу в межах тієї самої частини мови, що й твірне слово, є внутрішньокатегоріальними" (Енц. УМ).

СУФІКС ВНУТРІШНЬОЧАСТИНОМОВНИЙ.
1. Суфікс, який як словотворчий засіб приєднується до твірних однієї частини мови. Напр.: суфікси *-ян-*, *-ов-* приєднуються до іменникових основ *(вогняний, крайовий)*.
2. Суфікс, за допомогою якого можуть утворюватися похідні однієї частини мови. Напр.: суфікси *-енн-* *(широченний)*, *-ств-* *(слідство)*.
3. Те, що **суфікс внутрішньокатегоріальний, суфікс нетранспозиційний**.
Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні тієї ж частини мови, що їх твірні. Напр.: суфікси *-ен-* *(німець → німкеня)*, *-яв-* *(чорний → чорнявий)*.
"Внутрішньочастиномовними є суфікси з модифікаційними значеннями. Напр.: *стовбур → стовбур-ищ(е)*..." (Н. Клименко).

СУФІКС ВНУТРІШНЬОЧАСТИНОМОВНО-МІЖЧАСТИНОМОВНИЙ.
Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні як тієї самої частини мови, що й твірне, так й іншої. Напр.: суфікси *-ун-* *(горб — горбун, веселий — веселун, шептати — шептун)*.
"Мутаційні суфікси можуть бути... внутрішньочастиномовно-міжчастиномовними" (Н. Клименко).

СУФІКС ВОКАЛІЧНИЙ.
Суфікс, що виражається голосним. Напр.: суфікси прислівників *-о, -е, -а* *(струнко, добре, зліва)*.

СУФІКС ВТОРИННИЙ. Те, що **похідний суфікс, суфікс похідний у 1-му значенні.**
Суфікс, утворений шляхом складання двох суфіксів в один. Напр.: суфікс *–льник-* з *-льн-* та *-ик-* *(лічильник, штампувальник)*.
"Є суфікси ... вторинні, що виникли внаслідок злиття кількох суфіксів в один" (Енц. УМ).

СУФІКС ГРАМАТИЧНИЙ.
Те, що **суфікс формотворчий.**
Суфікс, що використовується для творення граматичних форм слова. Напр.: *-л-*, *-іш-* *(досягла, щиріший)*.
"Граматичні суфікси використовують для творення граматичних форм (дієслів у минулому часі: *дума-в*, наказовому способі: *скаж-и*; інфінітиві: *зна-ти*; прикметників вищого ступеня: *гаряч-іш-ий*, видових пар: *смик-а-ти — смик-ну-ти*)" (Енц. УМ).

СУФІКС–ДЕРИВАТ. Те, що **суфікс дериваційний, суфікс словотворчий, словотвірний суфікс, словотворчий суфікс.**

СУФІКС ДЕРИВАЦІЙНИЙ.
Те, що **суфікс-дериват, суфікс словотворчий, словотвірний суфікс, словотворчий суфікс.**
Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні з новим лексичним значенням. Напр.: суфікси *-івк- (спецівка), -нян- (слух-няний).*

СУФІКС ДРУГОГО СТУПЕНЯ.
Суфікс, утворений шляхом поєднання двох суфіксів з однаковим значенням. Напр.: суфікс *-очок- (дубок → дубочок).*

СУФІКС ЕЛЕМЕНТАРНИЙ.
"...елементарні (суфікси. — Авт.) виражають певне значення самостійно..." (Н. Клименко). Напр.: суфікси *-ист- (граматист), -ість- (урочистість).*

СУФІКС ЖИВИЙ.
Суфікс, що вільно виділяється у складі слів сучасної мови шляхом ідентифікації. Напр.: суфікси *-еньк- (синенький), -ов- (зерновий).*
"Перші (живі суфікси. — Авт.) вільно виділяють у слові при синхронному аналізі, бо вони серійно повторюються у багатьох одиницях: *бе-к-а-ти*" (Енц. УМ).

СУФІКС-ЗАКІНЧЕННЯ.
Те, що **суфіксофлексія.**

СУФІКС ЗАКРИТИЙ.
Суфікс, що закінчується приголосним звуком. Напр.: суфікси *-тель-, -ник- (настоятель, нагрівник).*

СУФІКС ЗАПОЗИЧЕНИЙ.
Суфікс, перейнятий з іншої мови. Напр.: суфікси *-єнт- (абітурієнт), -ер- (тренер).*

СУФІКС ІМПЕРФЕКТИВНИЙ.
Граматичний суфікс, який використовується для утворення дієслів недоконаного виду від дієслів доконаного виду. Напр.: суфікси *-ва- (нагріти — нагрівати), -ува- (здобути — здобувати).*
"Суфікси, які оформляють ...(недоконаний вид, називають. — Авт.) — імперфективними..." (Енц. УМ).

СУФІКС ІНФІНІТИВА.
Граматичний (формотворчий) суфікс, що є показником інфінітивної (неозначеної) форми дієслова. Напр.: суфікс *-ти- (писати, аналізувати).*

СУФІКС ЛЕКСИЧНИЙ.
Суфікс, який має виразне дериваційне значення. Напр.: значення абстрактності у суфіксів *-інь- (глибочінь-), -изн- (новизна).*

СУФІКС МАЛОПРОДУКТИВНИЙ.
Суфікс, який мало викорис-

товується для утворення похідних слів. Напр.: суфікси *-ущ- (невмирущий)*, *-тв- (молитва)*.

СУФІКС МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **суфікс виражений, суфікс субстанціальний.**

СУФІКС МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **нульовий суфікс, суфікс нульовий, суфікс невиражений, суфікс несубстанціальний.**

СУФІКС МЕРТВИЙ.
Суфікс, що виділяється у слові в результаті етимологічного аналізу. Напр.: суфікс *-р- (да-р, жи-р, ми-р)*.
"Мертві суфікси виявляють у слові лише внаслідок етимологічного аналізу" (Енц. УМ).

СУФІКС МІЖКАТЕГОРІАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс міжчастиномовний у 3-му значенні, суфікс транспозиційний.**
Словотворчий суфікс, за допомогою якого утворюються похідні іншої частини мови, ніж їх твірні. Напр.: суфікси *-к- (бурий → бурко)*, *-от- (чесний → чеснота)*.
"...ті, що є словотворчим засобом похідних слів, належних до інших частин мови порівняно з твірним, — (є. — Авт.) міжкатегоріальними" (Енц. УМ).

СУФІКС МІЖЧАСТИНОМОВНИЙ.
1. Суфікс, який приєднується до твірних слів різних частин мови. Напр.: суфікс *-лив- (щастя — щасливий, лаяти — лайливий)*.
2. Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні, що належать до різних частин мови. Напр.: суфікс *-к- (студентка, важкий)*.
3. Те, що **суфікс міжкатегоріальний, суфікс транспозиційний.**
Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні іншої частини мови, ніж їх твірні. Напр.: суфікс *-н- (перспектива → перспективний)*, суфікс *-ува- (товариш → товариш-ува-ти)*.
"Міжчастиномовними виступають транспозиційні (за самим своїм значенням) та деякі мутаційні суфікси, пор.: *жити → жит-т(я)*" (Н. Клименко).

СУФІКС МОДИФІКАЦІЙНИЙ.
Суфікс, додавання якого до основи твірного слова призводить лише до видозміни (модифікації) його лексичного значення при збереженні частиномовної належності і загального номінативного значення обох членів словотвірної пари. Напр.: суфікси *-ц- (дерево → деревце)*, *-к- (ніч → нічка)*, *-ець- (пагін → пагінець)*.

"Суфікси, які видозмінюють значення твірного слова, надаючи йому додаткових відтінків, становлять розряд модифікаційних ..." (Енц. УМ).

"Суфікси, які не змінюють поняття, виражене твірною одиницею, лише додають до нього нові, уточнювальні компоненти, модифікують поняття" (Н. Клименко).

"Модифікаційні — це такі суфікси, які не змінюють ні частиномовної приналежності, ні лексичного значення твірного слова, а вносять в нього якісно-кількісний або емоційно-оціночний відтінок" (В. Горпинич).

СУФІКС МУТАЦІЙНИЙ. Суфікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до повної зміни лексичного значення в похідному. Напр.: суфікси *-ник- (телята — телятник), -лн- (держати — держално).*

"Якщо суфікс, приєднаний до твірної основи, надає слову нового поняття, він належить до мутаційних: *тесати → тес-ак* ..." (Енц. УМ).

"Здебільшого переведення слова до іншої частини мови пов'язано з наданням йому нового категоріального словотвірного значення. Такі суфікси ... мутаційні" (Н. Клименко).

"Мутаційні — це такі суфікси, які змінюють лексичне значення твірного слова, незалежно від його частиномовної приналежності" (В. Горпинич).

СУФІКС НЕВИРАЖЕНИЙ. Те, що **нульовй суфікс, суфікс матеріально не виражений, суфікс несубстанціальний, суфікс нульовий.**

Суфікс, у якого відсутнє формальне вираження.

Напр.: нульовий суфікс у словах *даль-ø(ø), звіт-ø(ø).*

СУФІКС НЕПОХІДНИЙ. Те, що **суфікс первинний.**

Суфікс, який не є результатом словотворчого процесу. Напр.: суфікси *-ок-, -ець-.*

СУФІКС НЕПРИКРИТИЙ. Суфікс, що починається голосним звуком. Напр.: суфікси *-уват-, -іж-.*

СУФІКС НЕПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **непродуктивний суфікс.**

Суфікс, що не бере участі в утворенні нових слів сучасної мови. Напр.: суфікси *–анич-, -знь- (керманич, приязнь).*

"Є суфікси ... непродуктивні, засвідчені лише в небагатьох словах ... Непродуктивні суфікси належать до непоширених, серед них трапляються одиничні морфеми, засвідчені поодинокими

прикладами: *-ух (пастух), -ад'- (попадя)*" (Енц. УМ).

СУФІКС НЕРЕГУЛЯРНИЙ. Те, що **нерегулярний суфікс.**
Суфікс, що сполучається з незначною кількістю основ (слів), який визначається як малочастотний у сучасній мові. Напр.: суфікси *–ух- (сплюх), -ум- (унікум), -уш- (м'якуш).*

СУФІКС НЕРУХОМИЙ.
"...в основі слова можна виділити суфіксальні одиниці нерухомі, закріплені за певною позицією (серединною чи кінцевою, за певним номером позиції)..." (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-ач- (чит-ач, спостеріг-ач).*

СУФІКС НЕСУБСТАНЦІАЛЬНИЙ. Те, що **нульовий суфікс, суфікс матеріально не виражений, суфікс невиражений, суфікс нульовий.**

СУФІКС НЕТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ. Те, що **суфікс внутрішньокатегоріальний, суфікс внутрішньочастиномовний у 3-му значенні.**
Суфікс, за допомогою якого утворюються похідні тієї самої частини мови, що й твірні. Напр.: суфікси *-ен'- (лев — левеня), -атк- (маля — малятко).*

СУФІКС НУЛЬОВИЙ. Те, що **нульовий суфікс, суфікс матеріально не виражений, суфікс невиражений, суфікс несубстанціальний.**
Формально не виражений суфікс як носій граматичного чи словотвірного значення. Напр.: нульовий суфікс у словах *вись-ø, роздум-ø.*
"Останні (нульові. — Авт.) можуть передавати як граматичні *(лежа-в, біг-ø)*, так і словотвірні значення *(білий — біль-ø* і *біл-ин-а, біл-изн-а, біл-ість)* (Енц. УМ).
"Суфікс нульовий, який не має реального звукового вираження (значуща відсутність суфікса), проте бере участь у творенні слів або граматичних форм *(везла — віз)*" (СЛТ).

СУФІКС ОДИНИЧНИЙ.
Словотворчий суфікс, що трапляється в складі лише одного слова. Напр.: суфікси *-оч- (світоч), -ош- (святоша).*

СУФІКС ПЕРВИННИЙ. Те, що **суфікс непохідний.**
Суфікс, який функціонує у мові в первісному вигляді. Напр.: суфікси *-к-, -б- (заслінка, сівба).*

СУФІКС ПЕРФЕКТИВНИЙ.
Граматичний суфікс, який використовується для утворення дієслів доконано-

го виду від дієслів недоконаного виду. Напр.: суфікс *-ну- (махати — махнути, стрибати — стрибнути).*
"Суфікси, які оформляють доконаний вид, називають ще перфективними..." (Енц. УМ).

СУФІКС ПИТОМИЙ.
Споконвічний суфікс. Напр.: суфікси *-ств- (людство), -ець- (різець).*

СУФІКС ПОЛІСЕМІЧНИЙ.
Те, що **багатозначний суфікс, суфікс багатозначний.**
Суфікс, здатний виражати декілька пов'язаних між собою значень. Напр.: суфікс *-ач-* зі значеннями назви особи за професією *(викладач)* і за діяльністю *(сіяч).*

СУФІКС ПОФЛЕКСІЙНИЙ.
Те, що **постфікс.**
Суфікс, який у структурі слова займає нетипову позицію після флексії; такі суфікси прийнято називати постфіксами. Напр.: суфікси *-ся (довіримо-ся), -те (ходім-те).*

СУФІКС ПОХІДНИЙ.
1. Те, що **суфікс вторинний, похідний суфікс.**
Суфікс, який виник внаслідок поєднання різних суфіксальних морфем. Напр.: суфікси *-ник-* з *-н-* та *–ик- (невільник), -арн-* з *-ар-* та *-н- (січкарня).*
2. Суфікс, ускладнений інтерфіксом. Напр.: суфікси *-анськ(ий), -инськ(ий) (американський, кубинський).*

СУФІКС ПРИАДВЕРБІАЛЬНИЙ.
Суфікс, який приєднується до прислівникових основ. Напр.: суфікс *-шн- (сьогодні — сьогоднішній, тоді — тодішній).*

СУФІКС ПРИАД'ЄКТИВНИЙ.
Суфікс, який поєднується лише з твірними основами прикметників. Напр.: суфікс *-ість- (стрункий — стрункість, терпеливий — терпеливість, флегматичний — флегматичність).*
"За частиномовною належністю основи, до якої вони приєднуються, суфікси поділяються на ... приад'єктивні *(весел-ун, ..., зл-об(а))*" (Н. Клименко).

СУФІКС ПРИВЕРБАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс придієслівний.**
Суфікс, що приєднується до дієслівних твірних основ. Напр.: суфікс *-ун- (кричати — крик-ун, опікати — опік-ун).*

СУФІКС ПРИДІЄСЛІВНИЙ. Те, що **суфікс привербальний.**

СУФІКС ПРИКРИТИЙ.
Суфікс, що починається

приголосним звуком. Напр.: суфікси *-лк-*, *-неч-* *(лічилка, ворожнеча)*.

СУФІКС ПРИНУМЕРАЛЬНИЙ.
Суфікс, який поєднується з основами числівників. Напр.: суфікс *-ірк-* *(п'ять — п'ятірка)*.

СУФІКС ПРИСУБСТАНТИВНИЙ.
Суфікс, який поєднується з основами іменників. Напр.: суфікс *-івн-* *(король — королівна, бондар — бондарівна)*.

СУФІКС ПРИСУБСТАНТИВНО-ПРИВЕРБАЛЬНИЙ.
Суфікс, здатний поєднуватися з основами іменників і дієслів. Напр.: суфікс *-к-* *(зупиняти — зупинка* і *студент — студентка)*.

СУФІКС ПРИСУБСТАНТИВНО-ПРИАД'ЄКТИВНО-ПРИВЕРБАЛЬНИЙ.
Суфікс, що поєднується з основами іменників, прикметників і дієслів. Напр.: суфікс *-ач-* *(багатий — багач, вимикати — вимикач, цирк — циркач)*.

СУФІКС ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний суфікс.**
Суфікс, що бере активну участь в утворенні похідних слів або граматичних форм. Напр.: суфікс *-лив-* *(пестливий, хвастливий, вдумливий)*.
"Є суфікси продуктивні, за допомогою яких утворюються нові слова..." (Енц. УМ).

СУФІКС ПРОСТИЙ.
Суфікс, який не поділяється на частини такого ж порядку. Напр.: суфікси *-т-*, *-л-* *(критий, вела)*.

СУФІКС РЕГУЛЯРНИЙ.
Те, що **регулярний суфікс.**
Суфікс, що регулярно відтворюється у значній кількості слів. Напр.: суфікси *-ник-* *(плавник, підривник)*, *-льник-* *(регулювальник, протестувальник)*.

СУФІКС РУХОМИЙ.
"...в основі слова можна виділити ... суфіксальні одиниці рухомі, здатні займати в слові різні за характером і номерами позиції" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-ень-* *(велетень і велетенський)*.

СУФІКС СКЛАДЕНИЙ (КІЛЬКАЕЛЕМЕНТНИЙ).
Те, що **складена інвентарна одиниця.**
"(Суфікси, які. — Авт.) ... залучають допоміжні формальні засоби, а саме: своїх партнерів зліва. Такі допоміжні, ускладнювальні формальні елементи можуть ... становити разом з ним (суфіксом. — Авт.) єдине ціле,

неподільний комплекс при вираженні того ж значення, яке властиве елементарному суфіксу, або формувати нове значення...” (Н. Клименко).
Напр.: суфікси *-івник- (садівник), -иськ- (коноплисько).*

СУФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ. Те, що **суфікс–дериват, суфікс дериваційний, словотвірний суфікс, словотворчий суфікс.**
Суфікс, за допомогою якого утворюється похідне з новим лексичним значенням. Напр.: суфікси *-ян- (шкіряний), -к- (шкірянка).*

СУФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ.
Словотворчий суфікс, представлений одним або кількома звуками. Напр.: суфікси *-уг- (білуга), -ань- (горлань).*

СУФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ НУЛЬОВИЙ.
Формально не виражений словотворчий засіб, показник словотвірного значення. Напр.: *бігø, хідø, синьø* (нульові суфікси синонімічні до суфіксів *-анин-, -інн-, -яв-: біганина, ходіння, синява).*

СУФІКС СТИЛІСТИЧНИЙ. Суфікс, який має стилістичне забарвлення (книжний, просторічний). Напр.: суфікс *-ечки (тутечки, осьдечки).*

СУФІКС СУБ’ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ.
Суфікс, за допомогою якого виражається суб’єктивне (оцінне) ставлення мовця до кого-небудь, чого-небудь (різновид модифікаційних суфіксів). Напр.: суфікси *-уг- (злодюга), -очк- (дитяточко).*
“...суфікси з вихідними демінутивними та аугментативними значеннями” (Енц. УМ).

СУФІКС СУБСТАНЦІАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс виражений, суфікс матеріально виражений.**

СУФІКС ТЕМАТИЧНИЙ. Те, що **тема в 1-му значенні, тематичний елемент, тематичний голосний.**
Дієслівний суфікс, який виконує формо- або словотворчу функцію і виступає показником класу дієслів. Напр.: суфікси *-а- (сідлати), -и- (палити).*

СУФІКС ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ. Те, що **суфікс міжкатегоріальний, суфікс міжчастиномовний у 3-му значенні.**
1. Суфікс, додавання якого до основи твірного слова призводить до зміни частиномовної належності по-

хідного при збереженні відносної тотожності лексичного значення членів словотвірної пари. Напр.: суфікси *-ість- (рівний — рівність), -изн- (дешевий — дешевизна).*

"Суфікси, що не змінюють лексичне значення твірного слова (іноді звужуючи його) і переводять його з однієї частини мови до іншої, називають транспозиційними (транскатегоріальними): *читати → читан-н-я* ..." (Енц. УМ).

"Транспозиційні — це такі суфікси, які змінюють частиномовну належність твірного слова при збереженні його лексичного значення" (В. Горпинич).

2. Суфікс, здатний змінювати частиномовну належність похідного слова порівняно з твірним. Напр.: суфікси *-н- (сила — сильний), -уг- (хапати — хапуга).*

СУФІКС УНІКАЛЬНИЙ. Те, що **уніфікс суфіксальний, унікальний суфікс.** Суфікс з неповторюваною формою та/або значенням. Напр: суфікси *-т- (крихта), -ит- (наймит).*

"До уніфіксів належать не лише суфікси з унікальною, неповторною формою, а й суфікси, чия форма може повторюватися, але їхній зміст, зв'язок з твірним словом виявляється унікальним, неповторним, пор.: *пуст-ир* ("місце"), *сніг-ур* ("птах"), *пух-ир* ("предмет") і *команд-ир, бригад-ир...*" (Н. Клименко).

СУФІКС УСІКАЮЧИЙ. "Усікаючі суфікси — це твірні суфікси, які при творенні похідних витискають (усікають) в основі кінцевий звук чи морфему, що заважає поєднанню твірних елементів. Наприклад, у слові "*таращанці*" суфікс *-ц-* і є усікаючим, бо він витиснув у твірному прикметнику "*таращанський*" суфікс *-ськ-* ..." (В. Горпинич).

СУФІКС УСІЧУВАНИЙ. Суфікси, які усікаються (втрачаються) на певному дериваційному кроці і не беруть участі в подальшому процесі словотворення. Напр.: інфінітивний суфікс *-ти (писати → писар).*

"Усічувані — це такі суфікси у складі твірного слова, які в процесі творення похідного слова усікаються (випадають) і не входять до його складу. До постійно усічуваних належать: 1) інфінітивний суфікс *-ти (читати/читач* — усічуваний суфікс *-ти*); 2) предметний суфікс *-к-а (Варварівка/ варварівський* — усічуваний суфікс *-к-*) ..." (В. Горпинич).

СУФІКС УСКЛАДНЕНИЙ.
“Суфікси з невід'ємними в будь-яких слівних структурах ускладнювальними елементами...” (Н. Клименко). Напр.: суфікси *-щин(а), -івництв(о) (батьківщина, садівництво).*

СУФІКС ФОРМОТВОРЧИЙ. Те, що **суфікс граматичний.**
Суфікс, додавання якого до основи слова змінює лише граматичну форму останнього, не впливаючи на його лексичне значення. Напр.: суфікси *-іш-, -в-, -учи, -н- (біліший, читав, читаючи, читаний).*
“Граматичні суфікси використовують для творення граматичних форм (дієслів у минулому часі ...). Формотворчу функцію мають дієслівні суфікси, за допомогою яких утворюються видові пари *(смикати → смикну-ти, нагріти → нагрі-ва-ти)* і суфікси дієприкметників і дієприслівників *(квіт-уч-ий, добіг-ши)*” (Енц. УМ).
“Суфікси формотворчі — які служать для утворення форм слів” (СЛТ).
“Формотворчі (суфікси. — Авт.) — це афікси, за допомогою яких утворюють форми того самого слова зі збереженням його лексичного значення, але із доданням певних нових граматичних значень (часу, ступеня порівняння тощо)” (Н. Клименко).

СУФІКСИ АНТОНІМІЧНІ. Те, що **антонімічні суфікси.**
Суфікси з протилежними дериваційними значеннями. Напр.: суфікси *-ин-* та *-ств-* зі значеннями одиничності та збірності *(людина — людство).*

СУФІКСИ ОМОНІМІЧНІ. Те, що **омонімічні суфікси.**
Суфікси, які збігаються за своїм фонемним складом і виражають різні дериваційні (словотвірні) значення. Напр.: суфікс *-ок-* зі значенням здрібнілості *(місток)* і результату дії *(стрибок).*

СУФІКСИ СИНОНІМІЧНІ. Те, що **синонімічні суфікси.**
Суфікси дериваційні (словотвірні), значення яких збігаються в цілому, але відрізняються значеннєвими відтінками та/або стилістичним забарвленням. Напр.: суфікси *-ар-* і *-ух- (коняр* і *конюх), -ар-* і *-ник- (бджоляр* і *бджільник).*

СУФІКСАЛЬНА ЗВ'ЯЗКА.
“Суфіксальні зв'язки виконують у слові суто структурну (будівельну) роль, використовуються лише як з'єднувальний матеріал між коренем і суфіксом,

а отже, допомагають суфіксу створити структуру нового слова" (Н. Клименко). Напр.: суфіксальна зв'язка *-у-* в словах *індивід-у-ум, індивід-у-ал.*

СУФІКСАЛЬНА ОДИНИЦЯ НЕРУХОМА.
"Отже, в основі слова можна виділити суфіксальні одиниці нерухомі, закріплені за певною позицією (серединною чи кінцевою, за певним номером позиції)..." (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-о-* в прислівниках *(дивно, стрімко).*

СУФІКСАЛЬНА ОДИНИЦЯ РУХОМА.
"...суфіксальні одиниці рухомі, здатні займати в слові різні за характером і номерами позиції" (Н. Клименко). Напр.: суфікс *-ист- (плямистий, шовковистий).*

СУФІКСАЛЬНА СИСТЕМА (МОВИ).
Упорядкована сукупність суфіксів мови.

СУФІКСАЛЬНА ТОТОЖНІСТЬ.
Співвідносність суфіксальних морфів однієї морфеми, які виступають як аломорфи або варіанти морфеми. Напр.: суфіксальні аломорфи *-к-/-ц- (книж-к-а/книж-ц'-і), -ець'-/-ц'- (взір-ець/взір-ц-я).*

СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово суфіксальне.**
Слово, яке в своїй структурі має один або більше суфіксів. Напр.: *малин-ов(ий), мак-івк(а).*

СУФІКСАЛЬНИЙ ВАРІАНТ.
Варіант суфіксальної морфеми. Напр.: суфіксальні варіанти *-ищ-/-иськ- (очи-ищ-а/оч-иськ-а; пасов-ищ-е/пасов-иськ-о).*
"Суфіксальні одиниці різного типу при реалізації в структурі слова виявляють здатність не тільки до варіювання змісту при незмінній формі, але й до варіювання форми (буквеного запису) при збереженні властивих таким одиницям значення або функції" (Н. Клименко).

СУФІКСАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ. Те, що **субморф суфіксальний.**

СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб словотворення суфіксальний, спосіб суфіксальний.**

СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНЕ СЛОВО. Те, що **похідне слово суфіксально-постфіксальне.**
Слово, в морфемній структурі якого наявні суфікс і постфікс. Напр.: *торк-ну-ти-ся, стук-ну-ти-ся.*

СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб словотворення суфіксально-постфіксальний, спосіб суфіксально-постфіксальний.**

СУФІКСАЦІЯ. Те, що **деривація суфіксальна, словотворення суфіксальне.**
Процес приєднання до слова чи основи слова суфікса. Напр.: *довід-ник (довідатись), звич-к-а (звикати).*

СУФІКСЕМА.
1. Узагальнена назва суфіксів як одиниць мови, що мають форму вираження безвідносно до їх значень.
2. "...узагальнення представників суфіксів-омонімів у реальних словах мови" (Н. Клименко). Напр.: суфіксема *-ес-* (*небеса і принцеса*).

СУФІКСОЇД. Те, що **афіксоїд, морфоїдний елемент у 1-му значенні.**
Кореневі морфеми, які використовуються у функції суфіксів та займають у слові їх позицію. Напр.: *-роб- (хлібороб), -віз- (водовіз).*
"У позиції суфіксів афіксоїди називають суфіксоїдами" (Енц. УМ).
"Коренева морфема, що виступає в ролі словотворчого суфікса" (СЛТ).
"Післякореневі елементи, які повторюються та виражають певне значення" (Н. Клименко).
"Кінцеві корені складних слів, що втрачають основні ознаки повноцінного кореня і набувають певних ознак суфікса" (В. Горпинич).

СУФІКСОФЛЕКСІЯ. Те, що **суфікс-закінчення.**
Флексія, яка виконує словотворчу функцію. Напр.: суфіксофлексія *-а- (Олександр — Олександр-а, Богдан — Богдан-а).*

Т

ТВІРНА БАЗА. Те, що **база деривації, база словотворення в 1-му і 2-му значеннях, словотвірна база в 1-му значенні.**

Слово, основа слова, словосполучення, від яких безпосередньо за допомогою словотворчих засобів утворюється похідне слово. Напр.: *добро творити → добротворець, гарний → прегарний.*

ТВІРНА ОСНОВА. Те, що **базова основа, вихідна основа, основа базова, основа твірна, основа словотвірна.**

Та частина твірного слова, від якої твориться похідне і яка цілком або у дещо видозміненому вигляді повторюється в цьому похідному. Напр.: *умов-а → умов-ний, голов-а → уз-голів'-я.*

"Твірною основою називаються ті спільні для твірної бази і похідного слова структурно-синтаксичні або структурні компоненти, до яких приєднується формант в момент завершення словотвірного акту" (В. Горпинич).

ТВІРНЕ СЛОВО. Те, що **базове слово, вихідне слово.**

Слово, від якого за допомогою певних словотворчих засобів утворюється похідне слово. Напр.: *голова → співголова, такт → тактовний.*

"Твірне слово, вихідне слово – слово, від якого безпосередньо утворено дане похідне; матеріальна і семантична база формування похідних слів" (Енц. УМ).

"Твірне слово — це та одиниця, від якої утворюються похідні" (В. Горпинич).

ТВІРНЕ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ. Те, що **базове словосполучення.**
Сполучення слів, від яких за допомогою словотворчих засобів утворюється похідне слово. Напр.: слова *породжувати → словопородження, тепло любити → теплолюб.*

ТЕЛЕСКОПІЧНА АБРЕВІАТУРА. Те, що **абревіатура телескопічна, складноскорочене слово телескопічне, скорочення телескопічне, телескопічне слово.**

ТЕЛЕСКОПІЧНЕ СЛОВО. Те, що **абревіатура телескопічна, складноскорочене слово телескопічне, скорочення телескопічне, телескопічна абревіатура.**

ТЕЛЕСКОПІЯ. Те, що **контамінація.**
Спосіб утворення похідних шляхом поєднання початкової і кінцевої частин твірних слів. Напр.: *белалгін* (від *беладонна* і *аналгін*), *хилитатися* (від *хилити* і *хитатися*).
"...спосіб словотворення, при якому складаються початковий елемент одного слова з кінцевим другого" (Енц. УМ).

ТЕМА.
1. Те, що **тематичний елемент, суфікс тематичний, тематичний голосний.**
2. Основа слова, яка містить тематичний елемент. Напр.: *син-і-* (у слові *синіти*), *кращ-а-* (у слові *кращати*).
3. "Тема — частина слова, з якою пов'язане його лексичне значення і яка залишається після відкидання словозмінної морфеми" (Енц. УМ). Напр.: *розчини-(ти), світи-(ти).*

ТЕМАТИЧНИЙ ГОЛОСНИЙ. Те, що **суфікс тематичний, тема в 1-му значенні, тематичний елемент.**
Голосний звук, який виступає тематичним елементом чи тематичним суфіксом. Напр.: *зелен-и-ти, різ-а-ти, біл-і-ти.*
"Основотворчий голосний, що з'єднує корінь із закінченням інфінітива, з особовим закінченням дієслова або входить до складу особових закінчень" (СЛТ).

ТЕМАТИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ. Те, що **суфікс тематичний, тема в 1-му значенні, тематичний голосний.**

ТИП.
ТИП АБРЕВІАТУР.
1. Те, що **тип складноскорочених слів.** "Компоненти абревіатур визначають їх види: літерні(ініціальні), звукові..., складові..., мішані." (Енц. УМ). Напр.: *КС (кредитна спілка), Євросоюз.*

2. Різновиди абревіатур, які мають схожу будову. Напр.: *ініціальний тип абревіатур* (МВС, УГКЦ).

ТИП АФІКСАЦІЇ.
Різновид одного із способів афіксального словотворення, який визначається видом афікса. Напр.: *суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний.*

ТИП МОРФОЛОГІЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Морфологічне словотворення як тип (різновид) словотворення (пор.: тип неморфологічного словотворення).
2. Різновид способів словотворення, які розрізняються в межах морфологічного словотворення. Напр.: *суфіксальний, афіксальний, безафіксальний.*

ТИП НЕМОРФОЛОГІЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ.
1. Неморфологічне словотворення як тип (різновид) словотворення (пор.: тип морфологічного словотворення).
2. Різновид способів утворення слів, які розрізняються в межах неморфологічного словотворення. Напр.: *лексико-синтаксичний спосіб словотворення.*

ТИП СКЛАДНОСКОРОЧЕНИХ СЛІВ. Те, що **тип абревіатур у 1-му значенні.**
Різновиди складноскорочених слів, які розрізняються за характером поєднаних компонентів: 1) літерний (ініціальний); 2) поскладовий; 3) змішаний. Напр.: *АТС, юннат.*

ТИП СЛОВОТВОРЕННЯ.
Те, що **спосіб словотворення.**
Різновиди способів утворення слів, згруповані відповідно до словотворчих засобів, на яких вони ґрунтуються. Напр.: *афіксальний тип словотворення, безафіксний тип* тощо.
"За характером твірних ресурсів словотвірна деривація поділяється на шість типів: словотворчість, словоскладання, конверсія, абревіація, акцентуація, універбація, ономатизація, апелятивація" (В. Горпинич).

ТОТОЖНІСТЬ МОРФЕМИ.
Сукупність співвідносних аломорфів та/або варіантів, які репрезентують у мовленні певну морфему як одиницю мови.
Напр.: *-ець-/-ц- (спів-ець/спів-ц-я), берег-/береж- (берег/при-береж-ний).*

ТРАНСПОЗИЦІЯ (від лат. *transposition — перестановка*).
1. Те, що **конверсія, словотворення конверсивне,**

словотворення морфолого-синтаксичне.
Процес переходу слів однієї частини мови в іншу, який супроводжується втратою словом одних морфологічних ознак і синтаксичних функцій та набуванням інших. Напр.: *субстантивація, вербалізація, адвербіалізація.*
2. Те, що **транспозиція функціональна.**
"...використання однієї мовної форми у функції іншої" (Енц. УМ).
3. Те, що **деривація транспозиційна, словотворення транспозиційне.**
Афіксальне словотворення, коли за допомогою афікса (переважно суфікса) утворюється похідне слово, частиномовна належність якого відрізняється від частиномовної належності твірного. Напр.: *розмовляти* → *розмова, дієслово* → *віддієслівний.*

ТРАНСПОЗИЦІЯ МОРФОЛОГІЧНА. Те, що **транспозиція повна.**

ТРАНСПОЗИЦІЯ НЕПОВНА. Те, що **транспозиція синтаксична.**

"...неповна, або синтаксична, транспозиція, коли змінюється тільки синтаксична функція вихідної одиниці без зміни її морфологічної належності до відповідної частини мови (напр., *"мати"* — *"пісня матері"*, де форма родового відмінка "матері" виконує синтаксичну роль прикметника)..." (Енц. УМ).

ТРАНСПОЗИЦІЯ ПОВНА. Те, що **транспозиція морфологічна.**
"...повна, або морфологічна, транспозиція, коли утворюється слово іншої частини мови. Засобами вираження морфологічної транспозиції є афіксація і конверсія" (Енц. УМ).

ТРАНСПОЗИЦІЯ СИНТАКСИЧНА. Те, що **транспозиція неповна.**

ТРАНСПОЗИЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНА. Те, що **транспозиція в 2-му значенні.**

У

УНІВЕРБАЦІЯ (УНІВЕРБІЗАЦІЯ) (від лат. *unius* — *один* і *verbum* — *слово*). Те, що **спосіб словотворення універбальний.**

Утворення похідних слів шляхом згортання словосполучення у слово з одночасним додаванням суфікса. Напр.: *манна крупа → манка, горохова солома → горохов'янка.*

“Універбація.., універбізація — різновид суфіксального способу словотворення, при якому словосполучення за допомогою суфіксації згортається в слово” (Енц. УМ).

“Універбація — це такий різновид деривації, яка реалізується за допомогою еліптичного пропуску одного з елементів двослівної назви...” (В. Горпинич).

УНІВЕРБИ.

Похідні одиниці, що утворюються внаслідок універбації. Напр.: *записна книжка → записник, картопляні млинці → картопляники.*

УНІКАЛЬНА МОРФЕМА. Те, що **морфема залишкова, уніфікс, уніморфема, морфема унікальна.**

УНІКАЛЬНИЙ АФІКС. Те, що **афікс унікальний, уніфікс.**

УНІКАЛЬНИЙ КОНФІКС. Те, що **конфікс унікальний, уніфікс конфіксальний, уніфікс.**

УНІКАЛЬНИЙ ПРЕФІКС. Те, що **префікс унікальний.**

УНІКАЛЬНИЙ СУФІКС. Те, що **суфікс унікальний.**

УНІМОРФЕМА. Те, що **морфема залишкова, морфема**

унікальна, унікальна морфема, уніфікс.

УНІФІКС (від лат. *unius — один* і *fixus — прикріплений*). Те, що **афікс унікальний, морф унікальний, морфема унікальна, морфема залишкова, словотворчий елемент унікальний, унікальний афікс, уніморфема, унікальна морфема.**
Одинична зв'язана афіксальна морфема, яка виділяється у структурі слова не шляхом ідентифікації, а за залишковим принципом. Унікальність афікса визначається формальними, семантичними або формально-семантичними чинниками. Напр.: уніфікси *-анс-, -таш- (резон-анс, патрон-таш).*
"...різновид одиничних зв'язаних морфем, подібних до афіксів" (Енц. УМ).
"...уніфікс — це різновид одиничних зв'язаних морфем, подібних до афіксів і почасти синонімічних їм за значенням" (Н. Клименко).
"...службові морфеми, що не повторюються, але виділяються в словах внаслідок чіткого виокремлення у них кореневої частини. Такі морфеми називаються уніфіксами" (Н. Клименко).

УНІФІКС КОНФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **конфікс унікальний, унікальний конфікс.**
Конфікс, який не повторюється в інших словах.Напр.: конфікси *за- ... -у- (замолоду), між-...-ч-(ий) (міжвідомчий).*

УНІФІКС ПРЕФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **префікс унікальний, унікальний префікс.**
Префікс, який не повторюється в інших словах. Напр.: префікси *ва-, кур- (ва-банк, кур-носий).*

УНІФІКС СУФІКСАЛЬНИЙ. Те, що **суфікс унікальний, унікальний суфікс.**
Суфікс, який не повторюється в інших словах. Напр.: суфікси *-ук- (-юк-), -аріус- (гад-юк-а, архів-аріус).*
"1. Уніфікси, тобто суфікси, що трапляються лише в поодиноких словах, проте виражають регулярні семантичні зв'язки з подібними твірними одиницями. Напр.: *поп-ад(я), люб-ов...*" (Н. Клименко).
"2. ...суфікси з унікальною, неповторною формою..." (Н. Клименко). Напр.: уніфікси *-улак-, -мач- (вовк-улак, товк-мач).*
"3. ...суфікси, чия форма може повторюватися, але їхній зміст, зв'язок з твірним словом виявляється унікальним, неповторним, пор.: *пуст-ир* ("місце") ..., *пух-ир* ("предмет")..." (Н. Клименко).

УНІФІКС ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ.
Уніфікс, який за своєю семантикою не співвідноситься з наявними в мові морфемами, тобто його значення не виводиться із зіставлення з синонімічними морфемами. Напр.: уніфікси *-мінь-, -азм- (яч-мінь, сарк-азм).*
"Уніфікси, що не мають синонімів серед звичайних, регулярних афіксів, називають фразеологічними" (Енц. УМ).

УСІЧЕНЕ СЛОВО.
Похідне слово простої структури, яке утворилося внаслідок усічення основи відповідного твірного. Напр.: *зав (завідувач), спец (спеціаліст).*

УСІЧЕНИЙ ЕЛЕМЕНТ.
Сегмент твірної основи, який усікається(втрачається) в процесі словотворення. Напр.: *фонетика → фонет(ик-)ист, методика → метод(ик-)ист.*

УСІЧЕННЯ.
1. Те, що **елізія.**
Морфонологічне явище, яким супроводжується процес утворення нових слів і яке полягає в тому, що твірна основа втрачає одну (або більше) фонем. Напр.: *земл-я → зем-н-ий, акуратн-ий → акурат-ист.*
"Відпадіння від основи слова при творенні граматичних форм або слів кінцевих частин. Один із способів пристосування морфів на морфемному шві поряд з їх накладанням і чергуванням звуків" (Енц. УМ).
2. Словотвірне явище, яким супроводжується процес утворення нових слів і яке полягає в тому, що похідне формально коротше, ніж твірне. Напр.: *завгосп* (від *завідувач господарством*), *оберіг* (від *оберігати*).

УСІЧЕННЯ АБРЕВІАТУРНЕ.
Усічення твірної основи (або основ) при утворенні абревіатури. Напр.: *юн-(ий)* і *кор-(еспондент) → юнкор, студ-(ентський)* і *ком-(ітет) → студком.*
"Від слова залишається його афіксальна частина.., кореневий морф, або частина кореневого морфа" (Енц. УМ).

УСІЧЕННЯ ІНІЦІАЛЬНЕ.
"Ініціальне — це усічення, що відбувається на початку мотивуючої основи перед твірним префіксом: *обвозити — обоз < об/в/оз/ити*" (В. Горпинич).

УСІЧЕННЯ МОРФНЕ (МОРФА).
"Якщо деформантом є морф, то таке усічення називається морфним: *борзнянський — борзнянці (борзнян/ськ/ий/ці)*" (В. Горпинич).

УСІЧЕННЯ НЕМОРФНЕ. “Якщо деформантом є звук або кілька звуків, що не мають статусу морфа, то таке усічення називається неморфним: *казус — казуальний (казу /с/ альний)*” (В. Горпинич).

УСІЧЕННЯ ФІНАЛЬНЕ. Усічення кінцевого (фінального) сегмента твірної основи в процесі словотворення. Напр.: *піаніно → піаніст, каное → каноїст.*

“Фінальне — це таке усічення, яке відбувається в кінці мотивуючої основи (усічення флексії, суфікса, субморфа, частини суфікса чи частини кореня)” (В. Горпинич).

УСКЛАДНЕННЯ ОСНОВИ. Різновид історичних змін у будові слова, за якого слово з неподільною основою перетворюється на слово з подільною основою, тобто виділяє в своїй структурі афікс. Напр.: *фляга* від *фляж-ка* (пор. у польській мові — *flaszka*), *патрон* від *патронташ* (пор. у німецькій — *patrontasch*).

“Ускладнення — один з різновидів історичних змін морфемної будови слова: виділення афіксальних морфем у складі раніше нерозкладної основи і, відповідно, перетворення її на подільну і навіть похідну” (Енц. УМ).

“Один з різновидів історичних змін морфемної будови слова: перетворення раніше невивідної основи на вивідну”(СЛТ).

“Ускладнення — це процес перетворення непохідної основи в похідну, тобто в здатну членуватися на морфеми” (В. Горпинич).

Ф

ФІНАЛЬ (ОСНОВИ СЛОВА) (від лат. *finis — кінець*).
Кінцевий сегмент основи слова, який може бути голосним чи приголосним. Напр.: *читач-і, кенгуру*.
"Кінцева фонема основи як носій певного морфонологічного значення" (СЛТ).
ФІНАЛЬ (ОСНОВИ СЛОВА) ВОКАЛІЧНА.
Фіналь основи слова, яка закінчується голосною фонемою.Напр.: *суфле, да-(ти)*.

ФІНАЛЬ (ОСНОВИ СЛОВА) КОНСОНАНТНА.
Фіналь основи слова, яка закінчується приголосним. Напр.: *граматик-а, показник-ø*.

ФІНАЛЬ (ОСНОВИ СЛОВА) УСІЧУВАНА.
Фіналь основи, яка зазнає усічення при утворенні похідного слова. Напр.: *блакитн-ий → блакить, зав'язати → зав'язь*.

ФЛЕКСІЯ (від лат. *flexio — згинання, перехід*). Те, що **афікс флексійний, закінчення, морф флексійний, морфема флексійна.**
Граматичний афікс, який виконує у слові словозмінну та релятивну функції і зазвичай займає позицію кінця слова. Напр.: флексії *-ий, -ого (красив-ий, красив-ого)*.
"Флексія, закінчення — словозмінний афікс, що виражає у словоформах української мови граматичне значення.., а також реляційне значення, тобто синтаксичні відношення слова до інших слів у реченні та словосполученні" (Енц. УМ).
"Флексія, або закінчення, — це словозмінний афікс, що виражає граматичне значення (роду, числа, відмін-

ка, особи) і реляційні, тобто синтаксичні відношення одного слова до інших слів у реченні або до речення в цілому” (Н. Клименко).

ФЛЕКСІЯ ВІДМІНКОВА. Те, що **закінчення відмінкове.**
Флексія іменних частин мови, яку вони мають у певному відмінку; показник відмінкової парадигми. Напр.: флексії *-о, -а, -у (ребр-о, ребр-а, ребр-у).*

ФЛЕКСІЯ ВНУТРІШНЯ. Те, що **флексія основи.**
Флексія, яка з певних причин розміщується в середині слова (переважно в складних утвореннях). Напр.: флексії *-ом, -ого (зустріти хліб-ом-сіллю, густ-ого-прегустого).*
“...звукова зміна в корені слова, що виражає граматичне значення”. (СЛТ).
“Характерною особливістю внутрішнього закінчення (на межі двох коренів) і зовнішнього (кінцевого) є їхній паралелізм і взаємоузгодження в усіх словоформах...” (Н. Клименко).

ФЛЕКСІЯ ГРАМАТИЧНА.
Флексія як виразник певного граматичного значення слова. Напр.: флексії *-а, -у* виражають значення відмінка, числа та роду в іменниках (*чарк-а, чарк-у* тощо).
“Флексія визначає частиномовну приналежність слова і виражає граматичне значення його” (В. Горпинич).

ФЛЕКСІЯ МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНА. Те, що **закінчення матеріально виражене.**
“Флексії можуть виражатися фонемою чи послідовністю фонем...” (Енц. УМ). Напр.: флексії *-а, -ий (ясн-а, зелен-ий).*

ФЛЕКСІЯ МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНА. Те, що **закінчення матеріально не виражене, закінчення нульове, нульове закінчення, нульова флексія, флексія нульова.**

ФЛЕКСІЯ НУЛЬОВА. Те, що **закінчення нульове, закінчення матеріально не виражене, нульове закінчення, нульова флексія, флексія матеріально не виражена.**
“Флексії можуть ... бути нульовими, коли формант матеріально не виражений” (Енц. УМ). Напр.: нульові флексії у словах *поступ-ø, відгук-ø.*

ФЛЕКСІЯ ОСНОВИ. Те, що **флексія внутрішня.**

ФЛЕКСІЯ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНА. Те, що **закінчення поліфункціональне.**

ФЛЕКСІЯ СИНКРЕТИЧНА. Те, що **закінчення синкретичне.**
Флексія, яка паралельно з типовими для неї функціями виконує і нетипову — словотворчу. Напр.: флексія *-а* у слові *Ярослава* (від *Ярослав*).

ФЛЕКСІЯ СЛОВОЗМІННА. Те що **закінчення словозмінне.**
Флексія, що виконує словозмінну функцію, тобто визначає парадигму закінчень слова як певної частини мови. Напр.: флексії *-у, -ого, -и (сніг — сніг-у, чуйним — чуйн-ого, кожен — кожн-ого, п'ять — п'ят-и).*
"Флексія ... — словозмінний афікс... Набір флексій формує словозмінну парадигму слова та засвідчує його належність до певного типу відмінювання чи дієвідмінювання" (Енц. УМ).
"...формує словозмінну систему мови (пор. парадигма іменника, прикметника, займенника, дієслова, числівника)" (В. Горпинич).

ФЛЕКСІЯ СЛОВОТВОРЧА.
1. Те, що **закінчення словотворче**.
Флексія, що виступає словотворчим засобом у тих словах, в яких відсутній суфікс з синонімічним значенням. Напр.: флексії *-а, -ий* в утвореннях *кум → кума* (пор. *студент → студент-к-а), золото → золотий* (пор. *срібло → сріб-н-ий).*
2. "У ряді випадків флексія виконує роль словотворчого афікса, зокрема, при субстантивації прикметників.., де флексія... виступає водночас у ролі дериваційного суфікса, що вказує на перехід прикметника до складу іменників" (Енц. УМ).

ФЛЕКСІЇ ОМОНІМІЧНІ. Те, що **закінчення омонімічні, омонімічні закінчення, омонімічні флексії.**
Флексії з однаковим фонемним складом та з різними граматичними значеннями. Напр.: флексія *-е* в іменниках серед. р. наз. в. *(пол-е)* та в кл. в. одн. ж. р. *(земл-е).*

ФЛЕКСІЇ СИНОНІМІЧНІ. Те, що **закінчення синонімічні, синонімічні закінчення, синонімічні флексії.**
Різнозвукові флексії з тожним граматичним значенням, які зазвичай визначають як синонімічні дублети з різним стилістичним забарвленням. Напр.: іменник *Олег* у кл. в. отримує флексії *-е* та *-у (Олеж-е* та *Олег-у).*

ФЛЕКСІЙНЕ СЛОВО. Те що **похідне слово флексійне.**
Слово,в якому наявна флексія (закінчення). Напр.:

флексії *-я, -а, -ють, -ий (ягн-я, засіял-а, вихваля-ють, щедр-ий).*

ФЛЕКТИВНИЙ (ФЛЕКСІЙНИЙ) СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ. Те, що **спосіб словотворення флективний (флексійний), спосіб флективний.**

ФОНОМОРФОЛОГІЯ. Те, що **морфонологія.**

ФОРМАЛЬНО ТВІРНЕ СЛОВО. Слово, яке формально є твірним для певного похідного, однак семантично останнє співвідноситься з іншим твірним. Напр.: *"димно"* формально співвідноситься із *"димний" (дим-н-ий → димн-о),* а семантично — зі словосполученням *"багато диму".*

ФОРМАНТ (від лат. *formantis — створюючий*).

1. Те, що **форматив.**

Словотворчий засіб, за допомогою якого утворене певне похідне і яким визначається спосіб творення. Напр.: суфікс *-ість- (весел-ість* — спосіб суфіксальний), префікс *за- (за-сяяти* — префіксація).

"Формант.., форматив — морфема чи інший формальний показник похідності слова або граматичної форми слова" (Енц. УМ).

"1. Некоренева морфема, що входить до складу основи; афікс" (СЛТ).

2. Частина бінарної структури похідного слова, яка протиставляється твірній базі разом із супроводжуючими морфонологічними засобами або без них. Напр.: формант *-ство* у словах *товари-ство, громадян-ство.*

"2. Словотвірний суфікс разом із закінченням" (СЛТ).

"Формантом називаються ті семантичні, структурні, структурно-семантичні і інші елементи похідного слова, якими воно утворилося і якими відрізняється від твірного (тобто від словотвірної бази)" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ГРАМАТИЧНИЙ. Формант, який виконує формотворчу функцію. Напр.: форманти *-учи (нес-учи), -тий (забу-тий).*

ФОРМАНТ ДЕРИВАЦІЙНИЙ. Те, що **словотворчий формант, формант словотворчий.**

ФОРМАНТ МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ. Формант, який позначений звуками (у вимові), літерами (на письмі). Напр.: формант *-уватий (дивак-уватий, товст-уватий).*

ФОРМАНТ МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ. Те, що **формант нульовий.**

ФОРМАНТ МОДИФІКАЦІЙНИЙ.
Формант, який виступає носієм модифікаційного словотвірного значення. Напр.: формант *-енький (мал-енький, вуз-енький).*

ФОРМАНТ МУТАЦІЙНИЙ.
Формант, який виступає носієм мутаційного словотвірного значення. Напр.: формант *-ота (дрібн-ота, гол-ота).*

ФОРМАНТ НЕПРОДУКТИВНИЙ.
Формант, який не бере участі у процесах творення слів. Напр.: форманти *па- (па-синок), -знь- (боя-знь).*

ФОРМАНТ НЕРЕГУЛЯРНИЙ.
Формант, який трапляється в одному або кількох словах. Напр.: формант *-іжø (пад-іж, сверб-іж).*

ФОРМАНТ НЕТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ.
Формант, який при словотворенні не змінює частиномовної належності похідного порівняно з твірним. Напр.: формант *-езний (великий — велич-езний, старий — стар-езний).*

ФОРМАНТ НУЛЬОВИЙ.
Те, що **формант матеріально не виражений.**
Формант, який не виражається звуками і літерами, однак виступає носієм певного значення. Напр.: нульовий формант *-øø* у словах *зліт-øø, віддаль-øø.*

ФОРМАНТ ПОСТФІКСАЛЬНИЙ.
Формант, який складається з постфікса. Напр.: формант *-ся (хизувати-ся, перевзувати-ся).*

ФОРМАНТ ПРЕФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, представлений префіксом. Напр.: форманти *над-, без- (над-різати, без-грішний).*
"...префікс з морфонологічними явищами або без них" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ПРЕФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, що складається з префікса і постфікса. Напр.: формант *на-...-ся (на-пити-ся, на-стояти-ся).*
"...префікс і постфікс, що приєднуються синхронно" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, що має у своєму складі префікс і суфікс (конфікс). Напр.:

формант *без-...-ний (без-відмов-ний, без-вихід-ний).*
"...суфікс і перехід прийменника в префікси при одночасній злуці їх з морфонологічними явищами або без них " (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, що складається з префікса, постфікса, суфікса. Напр.: формант *пере-...-ува-(ти)-ся (переморгуватися).*
"...суфікс, префікс і постфікс, що приєднується синхронно, з морфологічними явищами або без них..." (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ПРЕФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНИЙ.
Словотворчий формант, який складається з префікса і словотворчої флексії. Напр.: формант *без-...-ий (безглуздий, беззубий).*

ФОРМАНТ ПРОДУКТИВНИЙ. Те, що **продуктивний формант.**
Формант, який бере активну участь у процесах словотворення. Напр.: формант *-евий (метал-евий, стал-евий, щавл-евий* та ін).

ФОРМАНТ РЕГУЛЯРНИЙ.
Формант, який наявний у значній кількості похідних слів. Напр.: формант *-ина (заруб-ина, тріщ-ина* та ін).

ФОРМАНТ СЛОВОТВОРЧИЙ. Те, що **словотворчий формант, формант дериваційний.**
Формант, додавання якого до твірної основи призводить до утворення похідного з новим лексичним значенням. Напр.: форманти *-атий (борода — бородатий), -ення (вчити — вчення).*

ФОРМАНТ СУФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, представлений суфіксом.
Напр.: форманти *-ма, -о (леж-ма, ласкав-о).*
"...суфікс без флексії з усіма морфонологічними явищами" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ.
Словотворчий формант, що складається з суфікса і постфікса.
Напр.: форманти *-ити-ся (гнізд-ити-ся), -увати-ся (крас-увати-ся).*
"...суфікс і постфікс, що приєднуються до основи синхронно з морфонологічними явищами або без них" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ СУФІКСАЛЬНО-ФЛЕКСІЙНИЙ.
Словотворчий формант, що складається з суфікса і флексії. Напр.: формант *-ов-ий (фірм-овий, хвиль-овий).*

"...суфікс із флексією з усіма можливими морфонологічними явищами або без них" (В. Горпинич).

ФОРМАНТ ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ. Формант, за допомогою якого утворюється похідне слово іншої частини мови порівняно з твірним. Напр.: *метушитися — метушня, білявий — білявець.*

ФОРМАНТ ФЛЕКСІЙНИЙ (ФЛЕКТИВНИЙ). Формант, представлений флексією, яка виконує словотворчу функцію. Напр.: флексія *-ий (Луцьк — луцький).*
"...флексія, що виконує словотвірну функцію зі зміною наголосу або без неї..." (В. Горпинич).

ФОРМАТИВ. Те, що **формант у 1-му зaченні.**

ФОРМОТВОРЕННЯ. Творення граматичних форм слова за допомогою певних граматичних афіксів. Напр.: *писа-ти — писа-в — писа-л-а.*
"Формотворення — утворення граматичних форм слова" (Енц. УМ).
"1. Творення граматичних форм одного і того ж слова; словозміна.
2. Творення форм слова, які виражають несинтаксичні граматичні категорії" (СЛТ).

ФОРМОТВОРЧА МОРФЕМА. Те, що **морфема формотворча.**
"Формотворчі морфеми — це афікси, за допомогою яких утворюють форми того самого слова зі збереженням його лексичного значення, але із додаванням певних нових граматичних значень (часу, ступеня порівняння тощо)" (Н. Клименко). Напр.: суфікси дієприслівників *-учи, -ачи.*

ФОРМОТВОРЧИЙ АФІКС. Те, що **афікс граматичний, афікс формотворчий.**

ФУЗІЯ (від фр. *fusion — злиття, з'єднання*).
Різновид морфонологічних явищ, що відбувається на морфемному шві і суть якого полягає у такому тісному злитті сусідніх морфів, яке призводить до затемнення меж між ними. Напр.: *соло — соліст, гофре — гофрований, Івано-Франківськ — івано-франківський.*
"Фузія — морфонологічно спричинене взаємопроникнення форми сусідніх у слові морфем, що виявляється у зміні їхнього звукового складу і веде до стирання міжморфемних меж, тобто до злиття, склеювання морфем" (Енц. УМ).
"Спосіб поєднання основи і афіксів, при якому характер основи залежить від афікса

чи навпаки; злиття морфем, яке супроводиться зміною його морфемного складу" (СЛТ).

"Фузія — це тісне морфонологічне поєднання змінюваного кореня або основи з багатозначними, нестандартними афіксами, яке викликає зміни в фонемній будові морфів і призводить до стирання кордонів між ними" (В. Горпинич).

"...суміщення (накладання) морфем і морфонологічні чергування називаються фузією (або дифузією)..." (В. Горпинич).

Ц

ЦИРКУМФІКС. Те, що **біморфема, конфікс, циркумфлекс.**
Словотворчий формант, який складається з двох або більше різнотипних афіксів.
Напр.: циркумфікс *ви- ... -ок (ви-бал-ок, ви-долин-ок).*

ЦИРКУМФЛЕКС. Те, що **циркумфікс.**

Ч

ЧЕРГУВАННЯ.

У словотворі — різновид морфонологічних явищ, яким супроводжується словотворення і який відбувається на морфемному шві або в середині морфем. Напр.: чергування *к - ч (рука — руч-ний); е - і (село — сільськ-ий).*

"Чергування звуків, альтернація — закономірна зміна звуків у складі тієї самої морфеми слів та їхніх форм, яка полягає у заміні однієї фонеми іншою або сполукою фонем чи фонемним нулем і служить одним із морфонологічних засобів мови в галузі формо- та словотворення" (Енц. УМ).

"До морфонологічних явищ в українській мові належать ... морфологічні чергування..." (В. Горпинич).

ЧЛЕНУВАННЯ ОСНОВИ (СЛОВА).

Здатність основи слова виділяти у своїй структурі складові елементи.

Напр.: *іскр-ист-(ий), прислів-ник-(ø).*

Ю

ЮКСТАПОЗИТ (від лат. *juxta — поряд, біля* і *position — положення).* Те, що **похідне складне слово.**

Складне слово, утворене складанням слів без супровідних словотворчих засобів. Напр.: *лікар-онколог, льон-довгунець.*

"Юкстапозит — кількаосновне складне слово, що утворюється шляхом складання слів (...так-сяк) або словоформ ..." (Енц. УМ).

ЮКСТАПОЗИЦІЯ (від лат. *juxtaposition — розміщення поряд).* Те, що **словоскладання.**

Різновид складання, за якого похідне утворюється шляхом поєднання двох або більше слів. Напр.: *апаратник-гідрометалург, Прем'єр-міністр.*

ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

Б

В

Г

Д

Е

З

І

К

Л

М

Н

О

П

Р

С

Т

У

Ф

Ц

Ч

Ю

Зміст

Наукове видання
Вакарюк Людмила Олександрівна
Панцьо Стефанія Єлисеївна
УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВОТВІР У ТЕРМІНАХ
Словник-довідник

Науковий редактор *Надія Бабич*
Комп'ютерна верстка *Галини Пелехатої*
Технічний редактор *Надія Гураль*
Коректор *Петро Ктитор*
Відповідальна за випуск *Уляна Ванчура*

Здано в набір 12. 05. 2006. Підписано до друку 30. 03. 2007.
Формат 60х84$^1/_{16}$. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк 15,1. Зам. № 2007-3003. Ціна договірна.

Друк ТОВ "Джура",
46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 5,
тел. 25-88-80, 25-69-40,
e-mail: dzhura@tr.ukrtel.net